

XV. KERÜLETI IFJÚSÁG 2025

**Bauer Béla, Déri András,
Sövegjártó Virág, Turda Luca**

XV. KERÜLETI IFJÚSÁG 2025

*Budapest Főváros XV. kerületi Önkormányzat
Gyermek- és Ifjúsági Stratégiáját
megalapozó kutatás*

Szerzők

*Bauer Béla PhD, Déri András PhD,
Sövegjártó Virág, Turda Luca*

A kutatásban és az elemzésben részt vevő gyakornokok:

Veres Dóra, Krasznai Lilla, Tóth Szabolcs

Budapest, 2025

XV. KERÜLETI IFJÚSÁG 2025

*Budapest Főváros XV. kerületi Önkormányzat
Gyermek- És Ifjúsági Stratégiáját megalapozó kutatás*

Szerzők:

Bauer Béla, PhD, Déri András, PhD, Sövegjártó Virág, Turda Luca

A kutatásban és az elemzésben részt vevő gyakornokok:

Veres Dóra, Krasznai Lilla, Tóth Szabolcs

Szakmai lektor:

Dr. habil. Szabó Andrea

Olvasó szerkesztő: Brém-Nagy Ferenc

A borítót tervezte: Brém-Nagy Ferenc

A könyvet tervezte: BánTóthKata

Tartalomjegyzék

Vezetői összefoglaló.....	9
Értelmezési keretek.....	15
Módszertan.....	19
A kérdőív kitöltőinek jellemzői	23
A kerület és a fiatalok: lokalitás, identitás	27
A kérdőíves adatfelvétel eredményei	27
A fókuszcsoportok tanulságai.....	33
Szabadidős szokások: a kérdőív eredményei	35
Fiatalok a kerületben: lehetőségek, szokások, elégedettség	35
A szabadidőeltöltés helyszínei	36
Jellemző szabadidős tevékenységek	41
Egyedül vagy együtt? – A fiatalok szabadidőeltöltésének társas dimenziói.....	43
Szabadidős szokások: a fókuszcsoportok eredményei	45
A szabadidő hiánya – nehézségek és korlátok az ifjúkor megélésére	45
Időbeosztás	46
A szabadidő és a munka kapcsolata	47
Közösségi terek hiánya	47
Szakértői perspektívák	49
Hiányérzetek és ötletek a szabadidő strukturálására.....	52
A sport szerepe	54
Család, barátok	55
Az olvasás megítélése	56
Passzív szabadidőeltöltés.....	57
A fiatalok online jelenléte.....	59
Digitális platformok jelentése és szerepe	59
Telefonhasználati szokások és reflexiók	60
Közösségimédia-használati szokások.....	61

A fókuszcsoporthok jellemző diskurzusai	62
A közösségimédia-használat céljai	63
A közösségi média mint időtöltés	64
Kerületi intézmények	65
Szabadidő a kerületben: a fókuszcsoporthos kutatás eredményei	69
Kerületi helyszínek mint a fiatalok szabadidő eltöltésének helyszínei	69
Társaság	69
Kerületi rendezvények	70
Részvétel kerületi rendezvényeken	70
Programok, amelyeken szívesen részt vennének	71
Közlekedési szokások	73
Kerületi lehetőségek, ösztöndíjak	75
Motiváció	77
Jogosultság kérdése az ösztöndíjakkal kapcsolatban	78
Kerületi ösztöndíjak hirdetése és tájékoztatás	78
Az ifjúsági életszakasz: lehetőségek és nehézségek	81
A kérdőív eredményei	81
Életkori hatások és identitás	81
Oktatás: az életszakasz határa és a társadalmi nyomás közvetítője	84
Társas kapcsolatok és közösségi élmények: barátságok, intenzitás	85
Otthonosság és biztonság: térhez, kerülethez és családi háttérhez kötött asszociációk	86
Szabadidő, energia, függetlenség: a fiatalság idealizált képe	86
Kíváncsiság, naivitás, alkalmazkodás: a személyiség alakulása fiatalkorban	89
Jövő, fejlődés és lehetőségek: az önmegvalósítás és a társadalmi szerepek horizontja	91
Nehézségek, stressz és a túlterheltség élménye: a fiatalság árnyoldalai	92
Közéleti attitűdök	95
Érdektelenség, elfordulás	96
Szkepticizmus, bizalmatlanság	96
Alacsony szintű részvétel és érdeklődés	97
Az online tájékozódás (zavarai)	98
Kerületi problématerkép	101
A legfőbb problémák diskurzusai a fókuszcsoporthokban	102
Oktatási rendszer, pályaorientáció hiánya	103
Társadalmi környezet, közélet, részvétel	107
Identitás és elfogadás	109
Technológiai és médiahatások	111

Egzisztencia, megélhetés.	114
Szerhasználat.	115
Bizonytalan jövő.	118
A problémák feloldása.	119
Intézményi támogatás a mentálhigiénés szolgáltatások terén.	120
Környezetvédelem.	123
Attitűdök a környezetvédelemmel kapcsolatban.	124
Észlelt problémák és megoldási javaslatok.	131
A XV. kerületi fiatalok mentális egészségének kérdései.	135
A fiatalok mentális állapota a kérdőív eredményei alapján.	135
A mentális egészség diskurzusai a fókuszcsoporthoz.	137
Érzelmi asszociációk.	137
A változékonyság szerepe.	137
A mentális egészség és lelki béke megkülönböztetése.	137
A stressz és az elvárások összefüggései.	138
A támogató közeg kérdései.	138
Életkörülmények, mint a mentális egészséget befolyásoló tényezők.	141
A család szerepe.	142
Baráti közösségek hatása.	143
Az iskola szerepe.	144
Pedagógusi jelenlétre való igény.	145
A segítségkérés dilemmái.	146
A pszichológushoz fordulás tapasztalatai.	148
Az iskolapszichológus megítéltsége és problematikája.	149
Bullyinggal kapcsolatos tapasztalatok.	152
Iskolai közösségekben tapasztalt bullying.	153
Internetes zaklatással kapcsolatos tapasztalatok.	158
Bullying: a fókuszcsoporthoz diskurzusai.	159
Bullying az iskolában a diákok között.	159
Tanárok általi bullying.	161
Az online tér fontossága a mentális egészséggel kapcsolódóan.	164
A segítő szakemberek szerepe.	166
Fiatalok tapasztalatai és ötletei a mentális egészséggel kapcsolatos információszerzéshez kapcsolódóan.	167
Legfőbb tanulságok.	171
SWOT-analízis.	175

Vezetői összefoglaló

A 2025-ös XV. kerületi ifjúságkutatás átfogó képet nyújt a helyi fiatalok helyzetéről, szokásairól, igényeiről és problémáiról, mely elengedhetetlen a stratégiai ifjúságpolitikai döntéshozatalhoz. A kutatás vegyes módszertannal, online kérdőívek és fókuszcsoportos beszélgetések segítségével történt, figyelembe véve a 2016-os kutatás tapasztalatait, de alkalmazkodva a megváltozott társadalmi környezethez és a fiatalok élethelyzetéhez.

1. A kutatás célkitűzései, módszertana és korlátai:

- Fő cél: A XV. kerületi fiatalok életkörülményeinek, szükségleteinek, problémáinak és lehetőségeinek komplex feltárása, amely az önkormányzat számára releváns információkat szolgáltat a hatékony ifjúságpolitika kialakításához és fejlesztéséhez. A kutatás célja a fiatalok helyzetének objektív leírása mellett a szubjektív élmények, vélemények és attitűdök feltárása is.
- Kutatási kérdések: a kutatás a következő főbb kérdéskörökre fókuszált:
 - Identitás és kötődés a városrészhez.
 - Szabadidős szokások és a kerület szerepe a szabadidő eltöltésében.
 - Digitális eszközök használata és hatása a mindennapokra.
 - Kerületi intézmények megítélése és elérhetősége.
 - Részvétel a kerületi közéletben és a politikai attitűdök.
 - Problémák és kihívások a fiatalok életében.
 - Mentális egészség és iskolai zaklatás (bullying).
- Módszertan: vegyes módszertan alkalmazása a kvantitatív és kvalitatív adatok integrált elemzésére:
 - Kvantitatív adatgyűjtés: 502 kérdőív (325 iskolai, 177 online) elemzése. Az iskolai kérdőívek kitöltése a KLIK-en kívüli iskolákban történt, ami korlátozza a minta általánosíthatóságát. A kérdőívek több lépcsős validáción estek át: a fejlesztésben részt vettek fiatal kutatók (szociológus és közösségsszervező hallgatók gyakornokként), valamint utcai rugalmas kérdőívvel teszteltük a kérdőívet.
 - Kvalitatív adatgyűjtés: Nyolc fókuszcsoportos interjú (hat fiatalokkal, kettő szakértővel). A fókuszcsoportok részben módszertani tesztként is szolgáltak, és lehetővé tették a mélyebb megértést a fiatalok tapasztalatairól és véleményeiről.

- **Etikai szempontok:** A kutatás során kiemelt figyelmet fordítottunk a kutatás-etikai normák és az adatvédelmi szabályok (GDPR) betartására. Az adatgyűjtés önkéntes alapon történt, a résztvevők tájékoztatást kaptak a kutatás céljáról és az adatkezelésről. Az eredmények anonim módon kerültek feldolgozásra és bemutatásra.
- **A kutatás korlátai:**
 - Nem reprezentatív, korlátozott minta: A Tankerületi Központ által iskolából nem érkeztek adatok, ami torzíthatja az eredményeket. Az online minta önválasztásos volt, ami befolyásolhatta a válaszadók összetételét.
 - Korlátozott összehasonlítás a 2016-os kutatással: a módszertani különbségek miatt a korábbi kutatás eredményeivel való összehasonlítás csak korlátozottan lehetséges.

2. Demográfiai jellemzők, identitás és kerülethez való kötődés:

- **Demográfiai adatok:** A minta több mint felét nők alkották. Az online válaszadók életkora szélesebb skálán mozgott (14-33 év), míg az iskolai válaszadók túlnyomó többsége 17-20 éves volt. A válaszadók jelentős része tanuló, de sokan dolgoznak is tanulmányaik mellett. A nemek szerinti megoszlás online és iskolai mintában is eltért.
- **Lakóhely:** Az online válaszadók többsége a XV. kerületben lakik, míg az iskolai válaszadók között nagyobb arányban voltak a kerületen kívülről bejáró diákok.
- **Kerülethez való kötődés:** a kerületben élők többsége pozitívan viszonyult a lakóhelyéhez, de a fókuszcsoportokban megjelent a kerület peremhelyzetének tudata és a belső kerületekkel való szimbolikus elhatárolódás is. A kötődés erőssége kerületrészenként is eltért. A hosszú távú helyi kötődés az online válaszadók körében volt jellemzőbb.
- **A kerületben élők többsége pozitívan viszonyul lakóhelyéhez** (csak 2,5 százalék jelölte, hogy egyáltalán nem szeret itt élni, további 10,5 százalék adott 2-es értéket a négyfokú skálán).
 - Rákospalotán és Pestújhelyen a legmagasabb az elégedettség.
- **A kerületi iskolákról szintén pozitív kép rajzolódik ki:** 58 százalékuk szívesen tanul(t) ott.

3. Szabadidő, szórakozási lehetőségek és digitális eszközhasználat:

- Szabadidős tevékenységek:
 - Leggyakoribbak: Online térben való időtöltés (közösségi média, online játékok), telefonos játékok, tévézés, plázázás, passzív időtöltés (például „csak úgy elvagyok”), olvasás.
 - Kevésbé gyakoriak: Bulikon való részvétel, kreatív hobbi, mozizás, kirándulás, zenélés, kávézóba járás, koncertek.
 - Legritkábbak: Múzeumba járás, színházba járás, szakkörök. A szabadidős tevékenységek társas dimenziója is vizsgálatra került, a társas tevékenységek (például bulizás, koncertek) jellemzően barátokkal, míg az egyéni tevékenységek (például olvasás) egyedül történtek.
- Szabadidő eltöltésének helyszínei: Bevásárlóközpontok/plázák a leggyakoribbak, ezt követik a sportpályák. A könyvtár, mozi, művelődési ház látogatottsága alacsony. A bevásárlóközpontok és mozik elérhetősége és minősége jó, míg a szórakozóhelyeké, kávézóké, művelődési házaké és könyvtáraké gyenge.
- Digitális eszközhasználat:
 - Közösségi média: Instagram, TikTok, Messenger és YouTube a legnépszerűbbek. A Facebook inkább információszerzésre használatos. Egyéb platformok használata alacsony.
 - Telefonhasználat: Szinte univerzális, de ambivalens érzésekkel párosul. A túlzott használat fáradtságot, időpazarlást és a produktivitás csökkenését okozhatja. A fiatalok igényt tartanak a tudatosabb telefonhasználatra.
 - Online tér hatása: A fókuszcsoportokban felmerült a digitális figyelem szétszórtsága, az ingerküszöb csökkenése, a passzivitás, a hamis online világ és az irreális elvárások, valamint a testképzavar problémája is. A mentális egészségre gyakorolt hatás vegyes, függ a használat módjától és a tartalmaktól. Pozitív hatásként a mentálhigiénés tartalmak elérhetősége jelent meg.

4. Kerületi intézmények, közéleti részvétel és attitűdök:

- Kerületi intézmények: Az önkormányzati rendezvényeken való részvétel alacsony. A fiatalok elsősorban az iskolából, barátoktól vagy a közösségi médiából értesülnek a kerületi eseményekről. A legtöbb kerületi intézmény ismertsége alacsony, kivéve a Csokonai Rendezvényházat. A GYIÖK a hozzá kötődő fiatalok számára fontos közösségi és információs tér. A Kikötő Ifjúsági Központ megítélése ambivalens: nem mindenki számára komfortos.

- **Közeleti attitűdök:** A fiatalok többsége elvárná az önkormányzat erőteljesebb fellépését a fiatalok helyben tartása érdekében, de kevésbé érzik úgy, hogy megfelelő mértékben szólhatnak bele a helyi ügyekbe. Az országos közelettel kapcsolatosan érdektelenség, elfordulás, szkepticizmus és bizalmatlanság is megjelent, de voltak érdeklődést kifejező megszólalások. A részvétel hiánya gyakran a politikával kapcsolatos negatív érzelmekből, frusztrációból és a hatástalanság érzéséből fakad.

5. Problémák, kihívások és megoldási javaslatok:

■ Problémák:

- **Közösségi terek és programok hiánya:** A fiatalok hiányolják a minőségi, valóban sajátjuknak érzett közösségi tereket, a megfelelő szórakozási lehetőségeket és a fiatalokat megszólító programokat.
- **Iskolai túlterheltség:** Stressz, fáradtság, motiváció hiánya, túl sok tanulás, zsúfolt napirend. Az oktatási rendszer zártnak és beszűkítőnek tűnik, túl korai specializációval és irreális elvárásokkal.
- **Mentális egészség:** Stigmatizáció, szakemberhiány, segítségkérés nehézségei, magányosság, szorongás, céltalanság, jövőtől való félelem. A mentális egészséghez kapcsolódó terminusok elterjedése a valódi problémák bagatellizálását eredményezheti.
- **Iskolai bullying:** A verbális, fizikai, online zaklatás, kirekesztés, tanárok általi bullying jellemzően megjelent a fiatalok problématérképén. A bullying gyakran közösségi szinten szerveződik, és a csoportdinamika jelentős szerepet játszik a fennmaradásában.
- **Pályaorientáció hiánya:** A fiatalok bizonytalanok a jövőjüket illetően, a szakképzési rendszer rugalmatlan.
- **Egyszisztenciális bizonytalanság:** Kapunyitási pánik, anyagi nehézségek, lakhatási problémák, információhiány a lehetőségekről.
- **Szerhasználat:** Dohányzás (beleértve az illegális ízesített e-cigarettákat), energiatartal-fogyasztás, illegális szerek használata. Az iskolai terek (mosdók, öltözők) a szerhasználat informális közvetítő közegeivé válhatnak.
- **Identitás és elfogadás:** Szexuális és nemi kisebbségek helyzete, külföldről beköltöző fiatalok integrációja, és a szülőkkel való kapcsolattartás nehézségei (utóbbi témakör a szakértői fókuszcsoporthoz került fel).
- **Technológiai és médiahatások:** Korai, szüretlen internet-hozzáférés, digitális túlterheltség, influenszer-hatás, online zaklatás (cyberbullying).

■ Megoldási javaslatok:

- **Szabadidő:** Több kreatív program, jól kommunikált események, szabadon használható közösségi terek, minőségi szórakozási lehetőségek, fiatalos lakónegyed kialakítása.

- **Közösségi terek:** Minőségi, fiatalokat megszólító terek, alacsony küszöbű szolgáltatóhelyek, a Kikötő Ifjúsági Központ fejlesztése.
- **Oktatás:** Rugalmasabb szakképzés, jobb pályaorientáció, életvezetési ismeretek oktatása, a tanárok általi bullying kezelése, a diákok védelme.
- **Mentális egészség:** Több szakember, könnyebben elérhető szolgáltatások, stigma csökkentése, iskolai közösségfejlesztés, érzékenyítő programok (korosztályspecifikus, hiteles kommunikációval), online mentálhigiénés tartalmak.
- **Bullying:** Iskolai kultúraváltás, szülői bevonás, kollektív fellépés, a tanárok általi bullying kezelése.
- **Digitális eszközhasználat:** Médiatudatosság, digitális nevelés, tudatosabb eszközhasználat.
- **Egyszisztencia:** Lakhatási támogatás, munkahelyteremtés, információátadás javítása, ösztöndíjak népszerűsítése.
- **Résztétel:** Fiatalok bevonása a döntéshozatalba, visszacsatolási mechanizmusok, a GYIÖK szerepének erősítése.
- **Környezetvédelem:** Infrastrukturális fejlesztések, szemléletformálás, fiatalok bevonása.

6. Javaslatok:

- **Komplex megközelítés:** A problémák megoldása komplex, egymásra épülő beavatkozásokat igényel.
- **Fiatalok bevonása:** A fiatalok aktív bevonása a döntéshozatalba és a programok tervezésébe.
- **Közösségi terek fejlesztése:** Minőségi, fiatalokat megszólító közösségi terek létrehozása és fejlesztése.
- **Szabadidős programok bővítése:** Szórakozási lehetőségek bővítése, kulturális és sportprogramok szervezése.
- **Mentálhigiénés ellátás fejlesztése:** Több szakember, könnyebben elérhető szolgáltatások, stigma csökkentése, iskolai közösségfejlesztés, érzékenyítő programok.
- **Bullying megelőzése és kezelése:** Iskolai kultúraváltás, szülői bevonás, kollektív fellépés.
- **Lakhatási támogatás:** Megfizethető lakáslehetőségek biztosítása fiatalok számára.

- Pályaorientáció: Jobb pályaorientációs programok, rugalmasabb szakképzés.
- Kommunikáció: Hatékonyabb kommunikáció a fiatalokkal és a szülőkkel.
- Digitális eszközhasználat: Médiatudatosság fejlesztése.

Értelmezési keretek

A helyi ifjúságkutatások az ifjúságpolitikai tervezés, valamint a fiatalokat érintő szakmai döntéshozatal nélkülözhetetlen elemeivé váltak, különösen azáltal, hogy a klasszikus, főleg kérdőívezésen alapuló kutatások megbízhatósága csökkenőben van. Ezek a kutatások – túlmutatva a pusztán adatgyűjtésen – azt a célt szolgálják, hogy a döntéshozók, a fiatalokkal foglalkozó szakemberek, a civil és önkormányzati szereplők megalapozott képet kapjanak a fiatalok aktuális helyzetéről, szokásairól, igényeiről és problémáiról. Mindez nem csupán a szakpolitika, hanem a helyi közösségek szintjén is nélkülözhetetlen tudásbázist jelent.

Fontos hangsúlyozni, hogy a helyi kutatások sajátossága, hogy egyszerre kell megfelelniük a tudományos igényesség és a gyakorlati felhasználhatóság elvárásainak. Ennek érdekében a kutatási folyamat során különös figyelmet fordítottunk a helyi sajátosságok, kontextusok értelmezésére, az adatfelvételi módszerek rugalmas alkalmazására és a résztvevők bevonására.

A kutatás kiindulópontjaként érdemes röviden áttekinteni az ifjúsági munka önkormányzati kontextusát. Magyarországon az önkormányzati törvény egyértelműen rögzíti, hogy az ifjúsági feladatok ellátása az önkormányzatok kötelező feladatai közé tartozik. Ugyanakkor a jogszabály sem tartalmi, sem gyakorlati szinten nem határozza meg pontosan, hogy ez mit jelent, illetve milyen konkrét kötelezettségekkel és jogosítványokkal jár együtt az önkormányzatok számára.

A szabályozási keretek bizonytalansága mellett további problémát jelent, hogy az ifjúsági feladatellátáshoz nem társul normatív állami támogatás. Ebből adódóan az önkormányzatok jelentős autonómiával, ugyanakkor fokozott felelősséggel, sőt, bizonyos értelemben magukra hagyottan végzik ezt a munkát. Mindez azt eredményezi, hogy a helyi ifjúságügy minősége és tartalma nagymértékben függ az adott önkormányzat hozzáállásától, forrásaitól, illetve attól, hogy milyen mértékben tudja mobilizálni a helyi szakmai és civil erőforrásokat.

Egyúttal ez a helyzet fokozott jelentőséget ad minden olyan kezdeményezésnek, amely a fiatalok helyzetének feltárására, a szükségletek és igények megismerésére irányul, hiszen a stratégiai döntéshozatal ezekre az adatokra, tapasztalatokra tud csak épülni.

Jelen kutatásunk nem előzmény nélküli: a 2016-ban végzett ifjúságkutatás számos, azóta is releváns tapasztalatot szolgáltatott. Fontos azonban hangsúlyozni, hogy az azóta eltelt időszakban jelentősen változott mind a társadalmi környezet, mind pedig fiatalok helyzete. Emellett a kutatás módszertana is jelentősen különbözött: 2016-ban még papíralapon, több helyszínen töltöttünk ki kérdőíveket a fiatalokkal, ezúttal pedig online, elsősorban iskolai, másodsorban

kényelmi mintavétellel. Így a kvantitatív kutatásunk eredményei csak nagyon erős korlátokkal vethetőek össze.

Mindezek alapján a korábbi és a jelenlegi kutatás eredményei csak korlátozottan hasonlíthatók össze – visszaulásokat ezért csak különösen indokolt, értelmező módon teszünk, de nem törekszünk teljes körű összehasonlító elemzésre.

A kutatás megvalósítása során törekedtünk a szakmai kontroll és a helyi beágyazottság egyensúlyára. A kutatás szervezését és lebonyolítását az önkormányzat – kiemelten Kormos Adrienn ifjúsági referens – végezte, folyamatos konzultációkkal, a kutatók szakmai irányítása mellett.

Fontos hozzátenni, hogy a projektbe szociológia és közösségsszervező szakos hallgatók is bekapcsolódtak, gyakornoki pozícióban. Ez nemcsak a kutatás szakmai színvonalának emeléséhez járult hozzá, de a gyakornokok maguk is a vizsgált célcsoportokhoz tartozóak voltak, így a módszertan adekvát jellegének validálásában is fontos szerepük volt, valamint az ifjúsági célcsoportokkal felvett fókuszcsoporthoz tartozó vizsgálatok esetén az alanyok jobban megnyílhattak egy életkorban tőlük nem nagyon távoli moderátornak.

Az adatfelvétel során – a helyi sajátosságokat és lehetőségeket figyelembe véve – kvalitatív és kvantitatív módszereket egyaránt alkalmaztunk. Az eredmények értelmezésénél azonban hangsúlyozni kell, hogy a kutatás nem reprezentatív, ugyanakkor a főbb irányok, tendenciák azonosítására, az attitűdök és vélemények feltérképezésére mindenképpen alkalmas.

A kutatásunk egyik legfontosabb limitációja, hogy az állami fenntartású iskolákba nem kaptunk belépési engedélyt, ami az elért célcsoportot szűkítette – ez a tény minden értelmezésnél szem előtt tartandó. További fontos megjegyzés, hogy noha az elemzésünk széles körű, a kutatási jelentés célja elsősorban szakpolitikai – és az adatokat érdemes lehet mélyebben, összetettebb adatelemzési módokkal is elemezni különböző részkérdések, témakörök mélyebb megértéséhez, és konkrét döntések kontextusának jobb megismeréséhez.

Összességében a kutatás elsődleges célja az volt, hogy megalapozott információkkal, friss, helyi adatokkal segítse a stratégiai döntéshozatalt. A helyi ifjúságpolitika tervezése, az intézmények és programok fejlesztése csak akkor lehet eredményes, ha a döntéshozók ismerik a fiatalok valódi igényeit, szokásait, a városrészhez, kerülethez való kötődésük mintázatait, illetve problématerképeket.

A kutatásban az alábbi főbb kérdéskörök, tématerületek vizsgálatára fókuszáltunk:

- **Identitás, kötődés a városrészhez:** Hogyan határozzák meg önmagukat a helyi fiatalok, milyen mértékben érzik magukat a városrész/kerület közösségéhez tartozónak?
- **Szabadidős szokások, a kerület szerepe a szabadidő eltöltésében:** Hol, hogyan, kikkel töltik a fiatalok a szabadidejüket? Milyen szerepet játszanak ebben a kerületi terek és intézmények?

- **Digitális eszközök használata:** Hogyan alakítják át a mindennapokat a digitális technológiák, milyen mintázatai vannak az eszközhasználatnak?
- **Kerületi intézmények megítélése:** Milyen a fiatalok kapcsolata a helyi intézményekkel, mennyire érzik azokat elérhetőnek, befogadónak, hasznosnak?
- **Résztvétel a kerületi közéletben:** Mennyire érzik a fiatalok, hogy hatással lehetnek a helyi ügyek alakulására, hogyan vesznek részt a közösségi életben?
- **A fiatalok problématérképe:** Melyek azok a főbb problémák, amelyek leginkább meghatározzák a fiatalok mindennapjait, élethelyzetét?
- **Mentális egészség, iskolai bullying:** Milyen mértékben vannak jelen mentális egészséggel kapcsolatos problémák, illetve milyen tapasztalatokat szereznek a fiatalok az iskolai bántalmazás (bullying) terén?

Módszertan

A jelen kutatás megvalósítása során tudatosan választottuk a vegyes módszertan alkalmazását. A kvantitatív és kvalitatív adatgyűjtési eljárások együttes használata lehetővé teszi, hogy a kutatás eredményei egymást erősítő, kiegészítő módon jelenjenek meg. Ezzel nemcsak a főbb irányok, tendenciák, hanem az attitűdök, motivációk és összetett társadalmi folyamatok mélyebb megértésére is alkalmasabbá válik az elemzés. A különböző módszerek ötvözése növeli az adatok érvényességét és megbízhatóságát, különösen egy olyan sokszínű célcsoport esetén, mint a helyi fiatalok, illetve az őket segítő szakemberek köre.

A kutatás minden fázisában kiemelt figyelmet fordítottunk a kutatásetikai normák és az adatvédelmi (GDPR) szabályok betartására. Az adatgyűjtés minden esetben önkéntes részvételen alapult, a kitöltők és a fókuszcsoportos beszélgetések résztvevői előzetesen részletes tájékoztatást kaptak a kutatás céljáról, menetéről és az adatok kezelésének módjáról. A személyes adatok védelme elsődleges szempontként jelent meg, az eredmények mindenhol anonim módon kerülnek feldolgozásra és bemutatásra.

A kutatás módszertani alapjainak kidolgozásában a 2016-os kutatás tapasztalatai, valamint módszertani dokumentumai jelentették a kiindulópontot. Ezzel együtt, mint fentebb is jeleztük, hangsúlyos változtatásokat is végrehajtottunk, melyeket alapvetően két tényező indokolt:

- Egyrészt a társadalmi változások – különösen a vizsgált korcsoport élethelyzetének, szokásainak, valamint a COVID-járvány hatásainak megjelenése, és ezzel összefüggésben a mentális egészség kérdésének fokozott jelentősége.
- Másrészt a kutatás tervezési folyamatába sokkal hangsúlyosabban vontuk be az egyetemi hallgatókat (szociológia és közösségsszervező szakos gyakorlatokat), akik nemcsak mint segítők, hanem aktív alkotóként vettek részt a módszertan finomhangolásában. Ezzel a vizsgált korosztályhoz közelebb álló nézőpontok is megjelentek, hozzájárulva a kérdőív és a fókuszcsoportos témavezetés relevanciájához.

A végleges adatfelvételi eszközök kialakításához – az úgynevezett rugalmas kérdőív módszerét alkalmazva – több lépésben, többretegű validációs folyamatot követtünk. Első lépésben a kérdőívet személyes utcai lekérdezéssel tettük: nyolc fiatal töltötte ki, visszajelzéseik és megjegyzéseik alapján pontosítottuk, átfogalmaztuk a problémás, nehezen érthető vagy kevésbé releváns kérdéseket. Ezt követően az első fókuszcsoportos alkalmon – mely részben

módszertesztként is szolgált – a résztvevő hat fiatal helyben, strukturált körülmények között töltötte ki a kérdőívet, amelyet utána közösen értelmeztek, véleményeztek. A végleges kérdőív végül ezeknek a visszacsatolásoknak a figyelembevételével készült el.

A kvalitatív szakasz gerincét kétféle célcsoporttal felvett, összesen nyolc fókuszcsoporthoz beszélgetés alkotta. A fókuszcsoporthoz módszer lehetővé teszi, hogy a résztvevők saját szavaikkal, egymás gondolataira reflektálva fejtsék ki véleményüket, tapasztalataikat – ezzel nemcsak tipikus vélemények, de markáns diskurzusok és sajátos élethelyzeti mintázatok is felszínre kerülhetnek. Hat csoportot fiatalokkal, kettőt pedig szakértőkkel vettünk fel.

Az első szakértői csoport felvétele 2025. március 19-én történt (online), ennek célcsoportja: ifjúsági munkások vagy olyan jellegű tevékenységet végzők (egy kivétellel, a kerületi rendőrkapitányságon dolgozó alanyunk ehhez a csoporthoz tudott csatlakozni). E csoportban 6 női résztvevőnk volt. A **második csoport**: 2025. április 9-én vettük fel (offline), itt a célcsoport a fiatalokkal nem (elsősorban) ifjúsági munkát végző szakemberek köre volt (6 fő, nők). Résztvevőink legkevesebb 2, legfeljebb pedig 40 éves szakmai pályafutással voltak jellemezhetők.

1. táblázat: A fiatalokkal felvett csoportok jellemzői:

Csoport száma	Dátum	Résztvevők száma	Nemek megoszlása	Életkor
1	2025. 02. 27.	6	4 nő, 2 férfi	~16--~18
2	2025. 03. 06.	6	3 nő, 3 férfi	15-21
3	2025. 03. 13.	6	3 nő, 3 férfi	15-18
4	2025. 03. 13.	5	3 nő, 2 férfi	15-19
5	2025. 03. 19.	5	3 nő, 2 férfi	~18-22
6	2025. 03. 24.	6	3 nő, 3 férfi	~18--~22

A kutatás kvantitatív adatgyűjtésének alapját egy önkitöltős, fiataloknak szóló online kérdőív jelentette, amelynek kialakítása során nagy hangsúlyt fektettünk a releváns tartalmi blokkok összeállítására, valamint a kérdések világos, a korosztály számára érthető megfogalmazására.

Az adatfelvétel két fő hullámban zajlott:

- Iskolai lekérdezések: A személyesen koordinált, de online applikáción keresztül zajló kérdőíves adatgyűjtés 2025. március 27. és április 4. között valósult meg, olyan intézményekben, amelyek nem tartoznak a KLIK fenntartásába. Ez jelentős korlátot jelentett a minta összetételére nézve, ugyanakkor így is számos, a kerülethez kötődő fiatalot értünk el. Elsősorban a 11–12. évfolyamos osztályokban történt lekérdezés, de egy esetben egy 10. évfolyamos osztály tagjai is kitöltötték a kérdőívet. Ebben a fázisban összesen 325 értékelhető kérdőív érkezett be, amelyeket az iskolai tanórak keretében, a kutatásban részt vevő kutatók jelenlétében töltöttek ki a diákok.

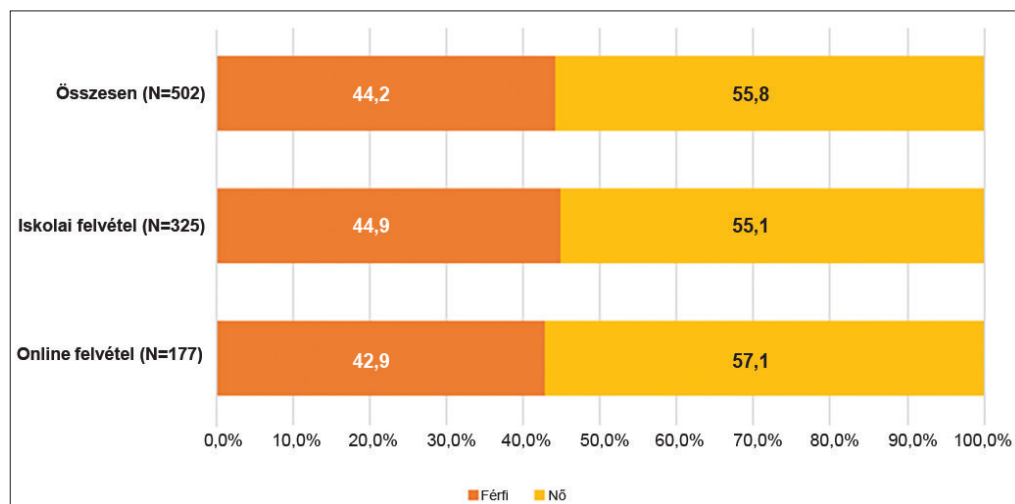
- Online adatfelvétel: A kutatás másik adatgyűjtési hulláma online zajlott, 2025. március 25. és április 31. között. Ebben a körben a kérdőívet a kerület online csatornáin keresztül terjesztettük. Így 177 értékelhető válasz gyűlt össze, amely bővítette a minta volumenét, és lehetőséget adott arra, hogy szélesebb körben érjük el a kerülethez kötődő fiatalokat

A kérdőív kitöltőinek jellemzői

A kvantitatív adatfelvétel során összesen tehát 502 főt vontunk be kutatásunkba. Az adatok elemzésének kontextusaként bemutatjuk, az iskolai és az online kérdőív kitöltői milyen jellemzőkkel írhatók le.

Az iskolai lekérdezés során megkérdezettek (n=325) között a női válaszadók voltak többségben: a minta 55,1 százaléka nő, míg a férfiak aránya 44,9 százalék volt. Az online lekérdezésnél (n=177) valamivel nagyobb arányeltolódást figyelhettünk meg a nemek között: a női válaszadók aránya 57,1 százalék volt, míg a férfiaké 42,9 százalékot tett ki. Összességében a teljes minta több mint felét (56 százalékát) nők alkották, míg a férfi válaszadók aránya 44 százalék volt.

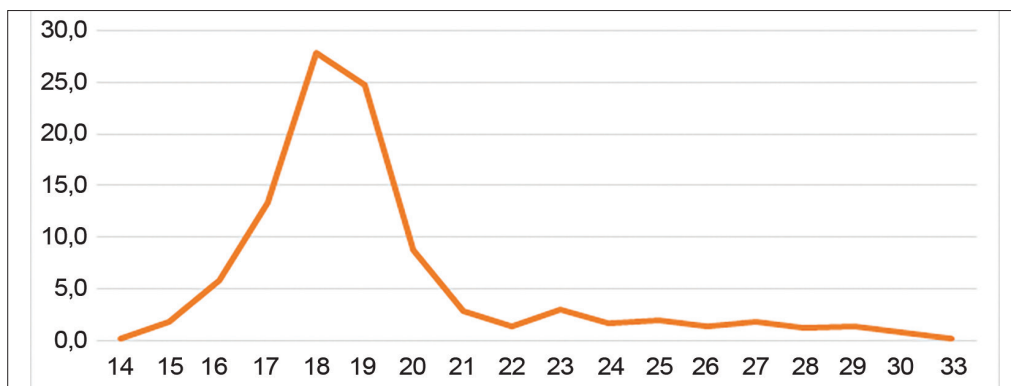
1. ábra: Nemek szerint megoszlás (százalék)

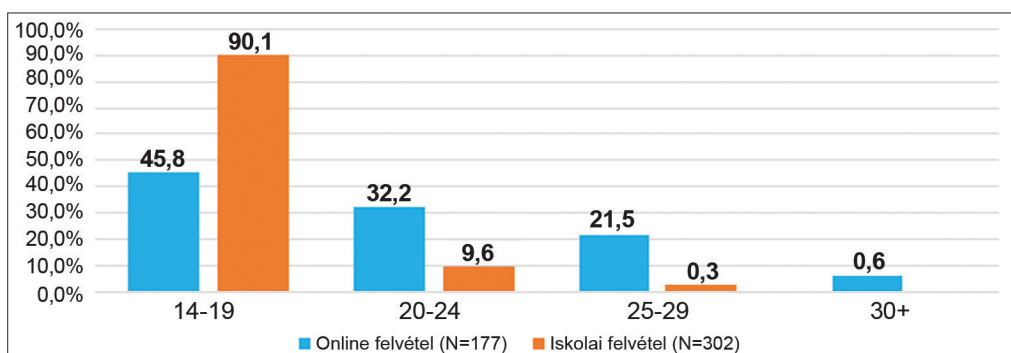
Az online lekérdezés válaszadóinak életkora széles spektrumot fedett le: a legfiatalabb kitöltő 14, a legidősebb 33 éves volt. A válaszadók csaknem fele (47,5 százalék) 18 éves vagy fiatalabb, a legnagyobb arányban a 18 évesek (12,4 százalék), 16 évesek (11,9 százalék) és 17, valamint 20 évesek (10,2-10,2 százalék) vettek részt. A 21–25 évesek aránya 25,3 százalék, a 26 év felettieké 27,1 százalék. Összességében az online minta főként fiatal felnőtt és középiskolás korosztályból állt.

Az iskolai adatfelvétel életkori eloszlása ennél homogénebb: a válaszadók túlnyomó többsége 17–20 éves (a 18 évesek 36,3 százalék, a 19 évesek 34,2 százalék, a 17 évesek 15,1 százalék). A 21 év felettiek aránya itt csupán 6,1 százalék, ami nem meglepő a középiskolás 11–12. osztályosok jellemző koreloszlását ismerve.

2. ábra: Életkor szerint megoszlás, teljes minta (százalék) (N=502)

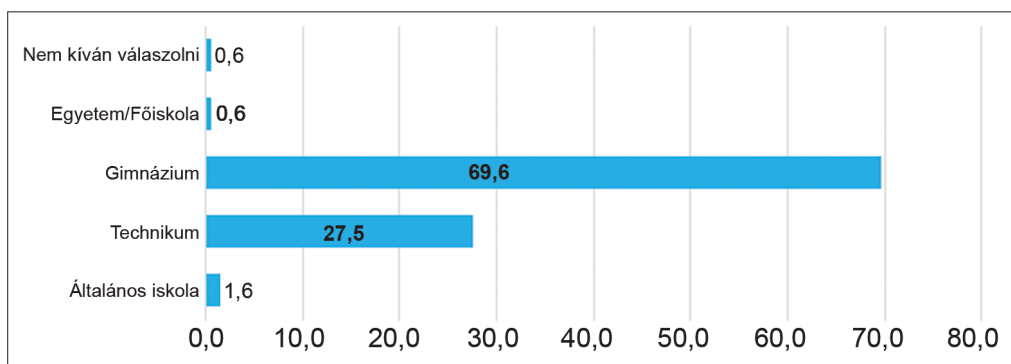

3. ábra: Életkori csoportok szerinti megoszlás az adatfelvétel módja szerint (százalék)

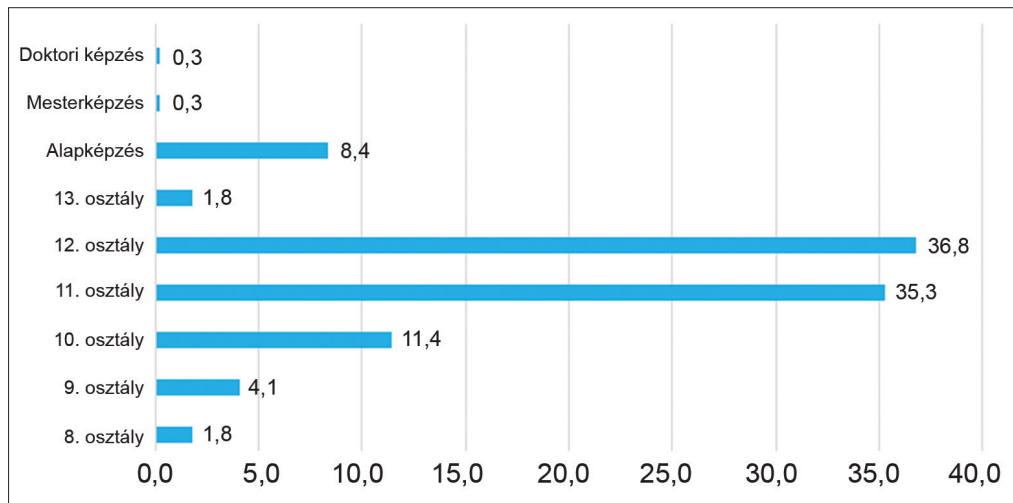
A különböző adatfelvételekben különbözőképpen kérdeztük a végzettséget. Az iskolai kitöltők esetén a jelenleg látogatott oktatási intézményre kérdeztünk rá. Néhány téves kitöltés mellett az látszik, hogy a kitöltők többsége gimnáziumba, kisebb része technikumba járt, ez az adatfelvétel körülményeivel magyarázható.

4. ábra Jelenleg látogatott oktatási intézmény – az iskolai kitöltők körében (százalék) (N=309)

Az online kitöltők jelenlegi tanulmányaikra aszerint kérdeztünk rá, hányadik osztályba jár a válaszadó, illetve egyetemi képzés esetén milyen szinten tanul.

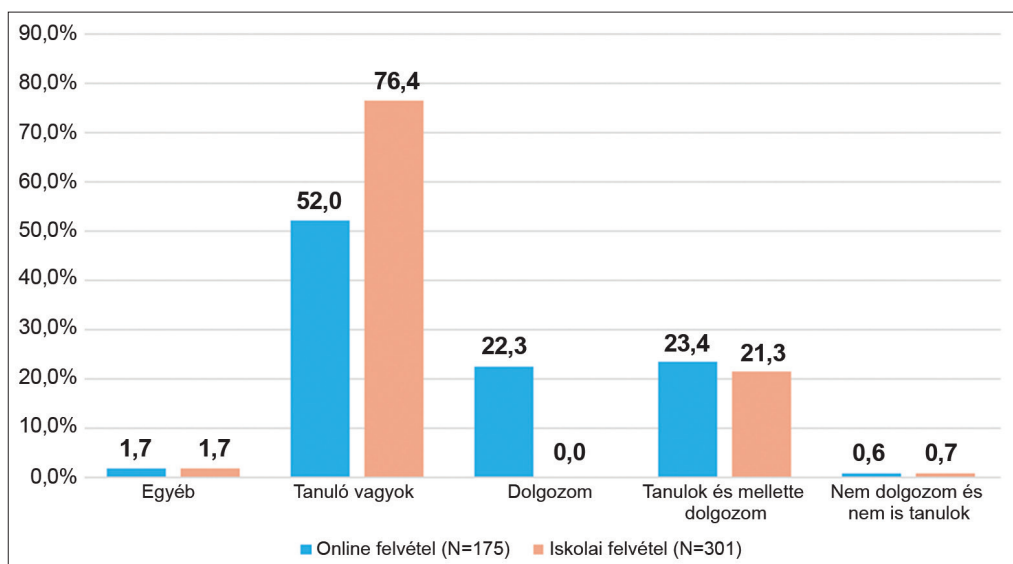
**5. ábra: Jelenlegi tanulmányok, online kitöltők (százalék)
(N=118)**

Itt az látszik, hogy az online kitöltők nagy többsége is középiskolás, túlnyomó többségük 11–12. osztályos, azonban a minta 9 százaléka egyetemi képzésen vesz részt.

Az online és iskolai lekérdezések alapján egyértelműen kirajzolódik, hogy a megkérdezett fiatalok túlnyomó többsége középiskolai tanulói státuszban van, részben a kutatási dizájn, részben az online kitöltők életkori jellemzői miatt.

6. ábra: Mivel foglalkozik jelenleg? (százalék)

Ezt megerősíti, hogy az online adatfelvétel során a válaszadók több mint fele, (52 százalék) tanulóként jellemezte magát, további 23,4 százalék azonban az iskola mellett dolgozik is. Ugyanakkor 22,3 százalék már dolgozik főállásban, és csupán elenyésző arányban, 0,6 százalékban szerepelnek olyan válaszadók, akik sem nem dolgoznak, sem nem tanulnak. Ennek oka túlnyomó többségben a vállalkozói lét, továbbá GYES/GYED.

Az iskolai lekérdezésnél a tanulói státusz többsége még erőteljesebben érvényesült: az ott válaszoló fiatalok 75,7 százaléka kizárólag tanulónak vallotta magát, azonban a válaszadók több mint ötöde, 20,6 százaléka dolgozik is tanulmányai mellett.

Mindkét lekérdezésből tehát az a kép rajzolódik ki, hogy a válaszadó fiatalok jelentős része már munkatapasztalattal is rendelkezik, jellemzően részmunkaidő vagy diákmunka által. A kizárólagosan dolgozó fiatalok aránya alacsony, ami megerősíti, hogy a kutatás főként a még oktatásban részt vevő, jellemzően középiskolás és egyetemi korosztályt érte el.

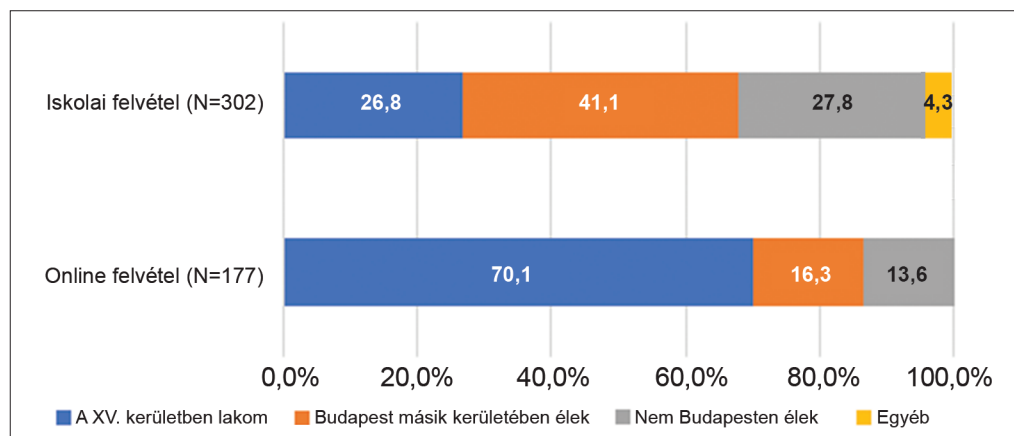
A kerület és a fiatalok: lokalitás, identitás

A kutatás során a fiatalok kerülethez való kötődését a kérdőívben és a fókuszcsoportos adatfelvétel során is vizsgáltuk. A kérdőívben elsősorban a lakóhely, a lokalitás és az identifikáció összefüggéseit vizsgáltuk, míg a fókuszcsoportos adatfelvételben

A kérdőíves adatfelvétel eredményei

Az online adatfelvételben és az iskolai lekérdezésben részt vevő diákok válaszai eltérő identitásmintázatokat mutatnak be.

7. ábra: Lakóhely az adatfelvétel formája szerint (százalék)

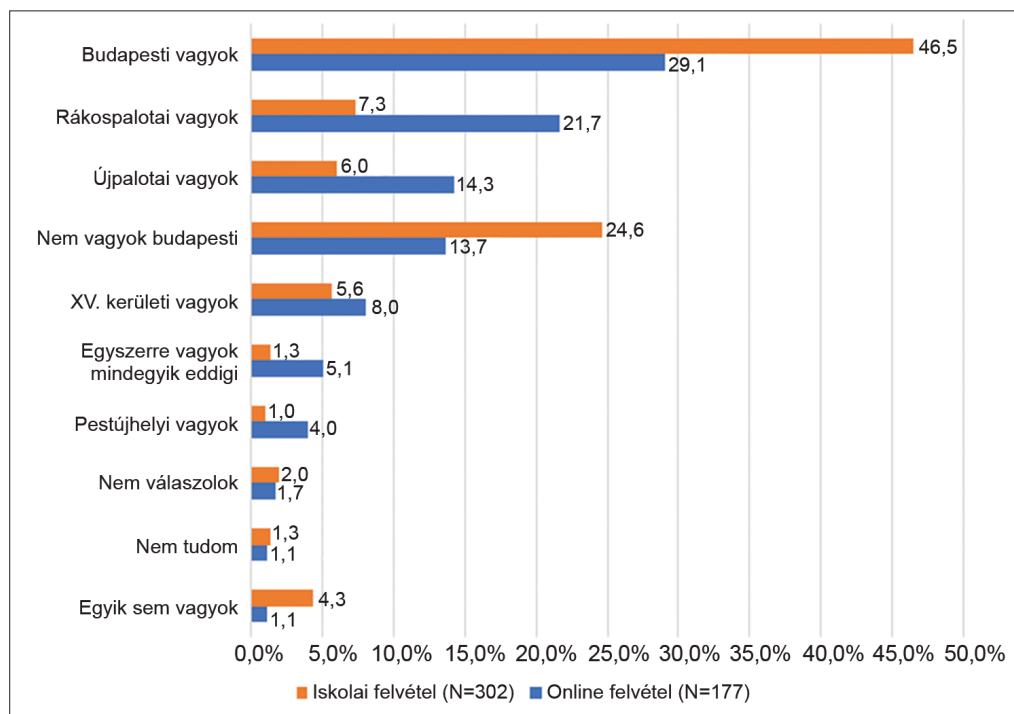

Az online felvételen részt vevők döntő többsége (70,1 százalék) a XV. kerületben él, további 16,4 százalék Budapest más kerületéből, 13,6 százalék pedig nem budapesti lakosként töltötte ki a kérdőívet. „Egyéb” választ ebben a körben senki nem adott meg. Ezzel szemben az iskolai lekérdezés válaszadói sokkal változatosabb lakóhelyi háttérrel rendelkeznek: 41,1 százalékuk Budapest más kerületében él, 27,8 százalék nem budapesti és 26,8 százalék lakik a XV. kerületben, míg az „egyéb” kategóriába tartozók aránya itt 4,3 százalék. Az összesített mintában a válaszadók 42,8 százaléka a XV. kerületi, 31,9 százalék a Budapest más kerületeit, 22,5 százalék a nem Budapesten, 2,7 százaléka pedig az „egyéb” kategóriát jelöl.

ban jelölte meg lakóhelyét (ezek jellemzően környékbeli települések voltak, így a nem budapesti kategóriába is sorolhatók, de azt is jelzik, hogy a válaszadók lokális identitása olyan erős volt, hogy inkább beírták a település nevét). Az eltérő lekérdezési módok tehát jelentősen befolyásolták, hogy mely lakóhelyi csoportok váltak elérhetővé a kutatásban: míg az online kérdőív főként a helyi fiatalokat szólította meg, az iskolai adatfelvétel révén a kerületen kívül élő, illetve nem budapesti, bejárós diákok is nagyobb arányban kerültek be a mintába.

Az identitásra azonban ennél egyértelműbben is rákérdeztünk.

8. ábra: Az alábbiak közül melyik a leginkább jellemző rád – lekérdezés módja szerint (százalék)

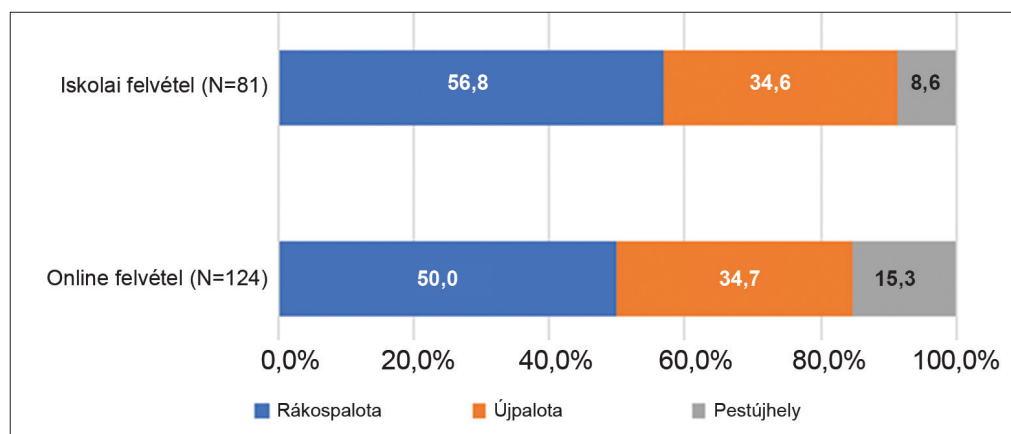
Az online kérdőívet kitöltő fiatalok körében a válaszadók legnagyobb aránya magát budapestinek vallotta (29,1 százalék), amit szorosan követett a rákospalotai (21,7 százalék) és az újpalotai (14,3 százalék) identitás. XV. kerületinek a kitöltők 8 százaléka vallotta magát, míg pestújhelyinek 4 százalék. Ez a három városrész adja a XV. kerületet, tehát a kifejezetten lokális kötődés összesen 43,5 százalékot tesz ki. Emellett nem tartotta magát budapestinek a válaszadók 13,6 százaléka, egyszerre pedig mindegyik kerületi és fővárosi identitáshoz tudott viszonyulni a válaszadók 5,1 százaléka.

Az iskolai lekérdezésben részt vett fiatalok esetében eltérő mintázatokat mutatnak az arányok: 45,3 százalékuk vallotta magát budapestinek, ugyanakkor sokkal alacsonyabb volt a lokális identitást vállalók aránya: rákospalotainak 8,1

százalék, újpalotainak 7,5 százalék, pestújhelyinek mindössze 1,2 százalék valotta magát. XV. kerületi identitást a tanulók 5,6 százaléka jelölt meg, míg csupán 1,6 százalék volt azok aránya, aki egyszerre mindegyik kerületi és fővárosi identitáshoz tudott viszonyulni. Figyelemre méltó ugyanakkor, hogy ebben a csoportban volt a legmagasabb a nem budapestiként azonosulók aránya (23,6 százalék). Ez feltehetően annak köszönhető, hogy az iskolai lekérdezésben részt vevő fiatalok közül sokan a környező településekről, az agglomerációból járnak a XV. kerületbe középiskolába, így identitásuk inkább saját lakóhelyükhöz, semmint Budapesthez kötődik.

Összességben elmondható, hogy az online adatfelvétel mintájában nagyobb arányban jelenik meg a lokális kötődés, míg az iskolai adatfelvétel során megkérdezett diákok körében inkább a tágabb, városi identitás dominál, és sokkal többen határozták meg magukat nem budapestiként. A kerületben élőket arról is megkérdeztük, a XV. kerület melyik részében élnek.

9. ábra: A kerület mely részén él (százalék)

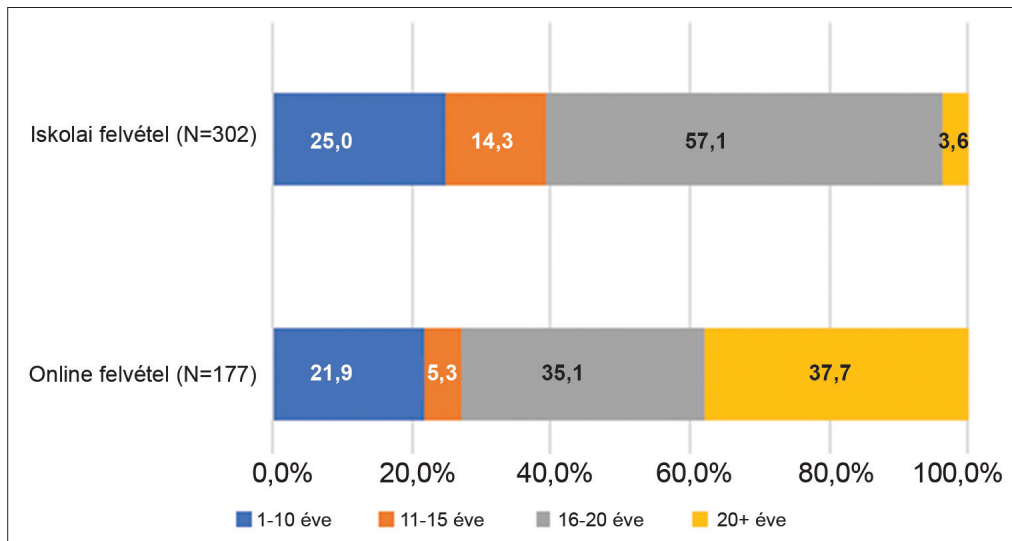

Az adatok alapján a XV. kerületben élő válaszadók többsége mind az online, mind az iskolai mintában Rákospalotán lakik. Az online felvételnél a kitöltők fele (50 százalék) Rákospalotáról, 34,7 százaléka Újpalotáról, 15,3 százaléka pedig Pestújhelyről érkezett. Az iskolai adatfelvételben még hangsúlyosabb Rákospalota aránya (56,8 százalék), Újpalota itt is hasonlóan jelenik meg (34,6 százalék), Pestújhely viszont ennél a típusú adatfelvételnél jóval kevesebb kitöltőt adott (8,6 százalék). Összesítve: a XV. kerületi válaszadók 52,7 százaléka Rákospalotán, 34,6 százaléka Újpalotán, 12,7 százaléka Pestújhelyen él. Ez azt jelzi, hogy mindkét lekérdezési mód esetében Rákospalota fiataljai jelentik a legnagyobb arányt, de a kerületi mintán belül Újpalota is stabilan jelen van, Pestújhely pedig mindenhol kisebb részarányt képvisel.

A kérdőívben feltettünk kérdést arra vonatkozóan is, hogy a fiatalok mióta élnek a kerületben. Ezen adatok alapján az online lekérdezés válaszadóira jellemzőbb a hosszú távú helyi kötődés. Akik a XV. kerületben élnek, azoknak 37,7 százaléka legalább 20 éve lakik ott, mindez tehát jellemzően születésüktől fogva

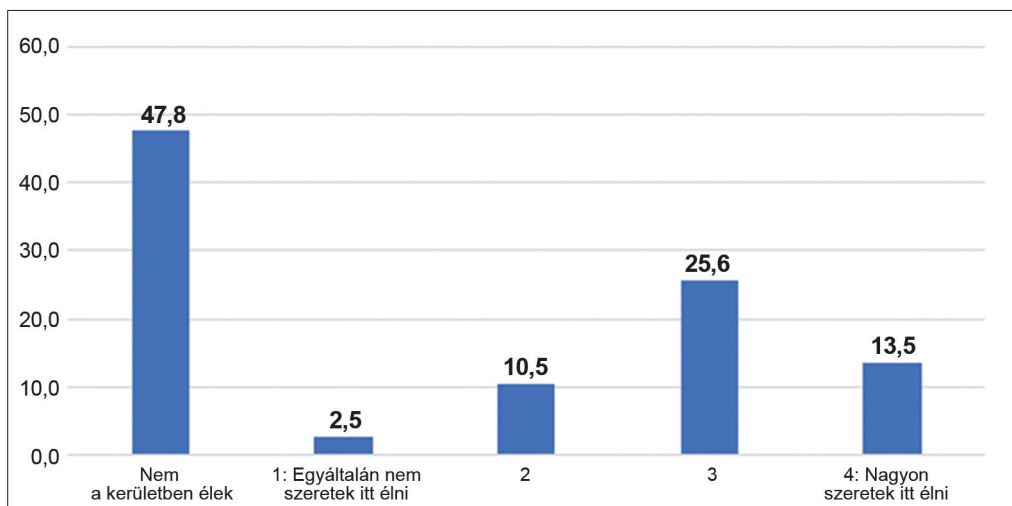
tart. Mindössze 21,9 százalék tekinthető újabb lakosnak, vagyis olyanak, aki kevesebb mint 10 éve él a kerületben. Az iskolai lekérdezés során kirajzolódik, hogy 25 százalék legfeljebb 10 éve, 14,3 százalék 11–15 éve, míg 57,1 százalék 16–20 éve lakik a kerületben. Mindez azt mutatja, az online válaszadók körében dominálnak a születésüktől fogva a kerületben élő fiatalok. Az eltérés feltehetően az adatfelvételi mód eltérő eléréséből fakad, hiszen az iskolai lekérdezés jobban elérhette a kerületbe más településekről bejáró diákokat.

10. ábra: Mióta lakik a kerületben (százalék)

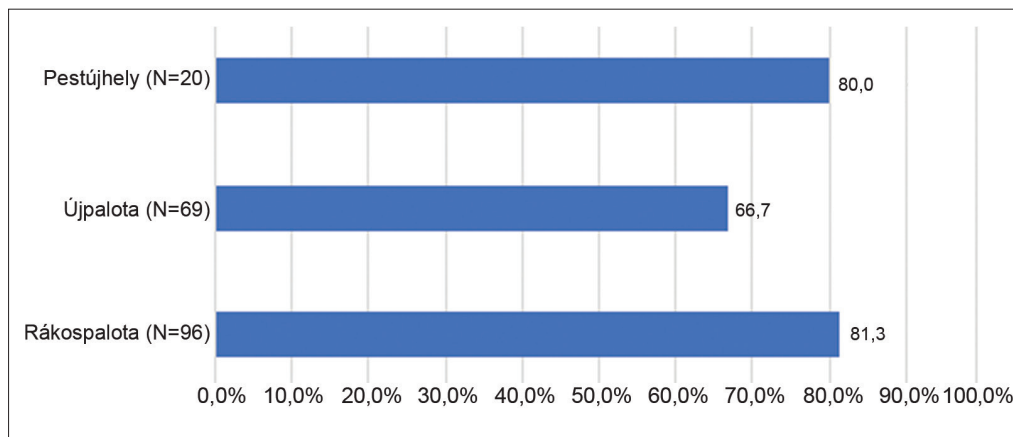
A kerülethez való kötődést két kérdéssel vizsgáltuk.

11. ábra: Szeret-e a kerületben élni? (százalék) (N=437)

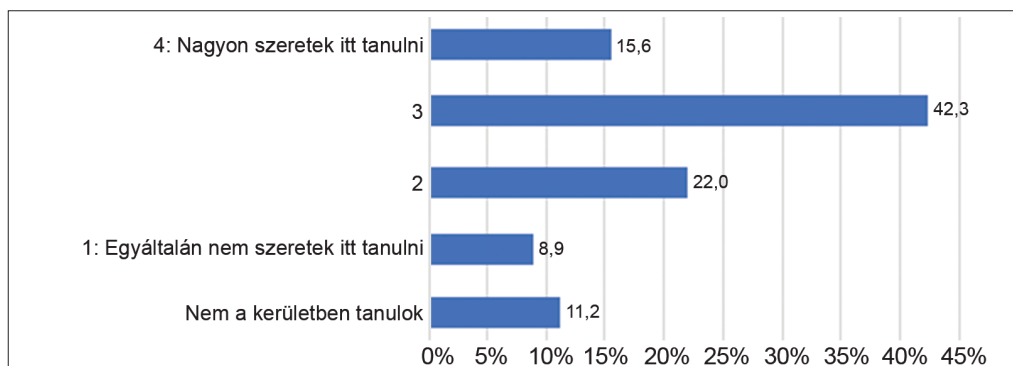
A válaszadók közel fele (47,8 százalék) nem a kerületben él, így esetükben értelemszerűen nem értelmezhető a helyben élés megítélésének kérdése. Az érvényes válaszadók közül csak nagyon kevesen mondták, hogy egyáltalán nem szeretnek a kerületben élni (2,5 százalék), míg a többség inkább pozitívan viszonyul a lakóhelyéhez: a válaszadók negyede (25,6 százalék) közepesen, további 13,5 százalék pedig kifejezetten szeret itt élni. Ez alapján tehát inkább pozitív, mint negatív kötődés rajzolódik ki azok körében, akik a XV. kerületben élnek.

12. ábra: Az (inkább) igent válaszolók aránya lakóhely szerint (százalék)

A kerülethez való kötődés kerületrészenként eltérő arányokat mutat, bár az összefüggés statisztikailag nem szignifikáns. Rákospalotán és Pestújhelyen a válaszadók nagy többsége (81,3 százalék, illetve 80 százalék) inkább szeret a kerületben élni, míg Újpalotán ez az arány valamivel alacsonyabb (66,7 százalék).

13. ábra: Szeret-e a kerületben tanulni? (százalék) (N=437)

A kerületi iskolákhoz való viszony alapvetően pozitív: a válaszadók többsége szívesen tanul vagy tanult a kerületben. Az érvényes válaszadók közül mindöss-

sze 8,9 százalék mondta, hogy egyáltalán nem szeret itt tanulni, míg 42,3 százalék inkább szeret, 15,6 százalék pedig kifejezetten nagyon szeret a kerületi iskolákban tanulni. További 22 százalék mérsékelt választ adott. Az eredmények azt mutatják, hogy a kerületben tanulók körében alapvetően kedvező az iskolákkal kapcsolatos attitűd, elutasító válasz viszonylag ritkán fordult elő.

A fókuszcsoportok tanulságai

A fókuszcsoportos beszélgetések alapján a XV. kerületi fiatalok lakóhelyhez való viszonya erőteljes kettősséget mutat. A résztvevők gondolataiban egyszerre jelenik meg a fővárosi lét kínálta lehetőségekhez való hozzáférés, illetve a kerület peremhelyzetének, szimbolikus marginalitásának tudata. A kerületet ugyan Budapest részének érzékelik, de gyakran elhatárolódnak azoktól a városrészekből, amelyeket „jó életet” kínáló, magasabb státuszú terepeknek tartanak.

Az egyik fókuszcsoportban jellemzőek voltak azok a megjegyzések, amelyek a kerületet a főváros szélére helyezik, vagy egyfajta maradékként írták le:

*„Újpalota az pont így a legszélén van. Körülötte jó élet van.
Újpalota, az meg egy ilyen...”* (FCS3, férfi)

„Kellett valami, és ide rakták.” (FCS3, férfi)

„Az a maradék.” (FCS3, nő)

Ebben a fókuszcsoportos beszélgetésben megjelennek a szimbolikus földrajz elemei is: Budapest belsőbb, tradicionálisan magasabb státuszú kerületei (például Zugló vagy Buda) a jólét, fejlettség terei, míg a peremkerületek elhanyagoltabbnak tűnnek. A retorikai túlzások – „másik univerzum”, „Budán az meg már New York” – nemcsak a különbségtételt hangsúlyozzák, hanem kifejezik, hogy a XV. kerület fiataljai mennyire más világnak érzékelik a főváros egyes részeit:

„Meg nem is az. Szerintem átmész, mondjuk, a 16-ba, az már egyből egy másik univerzum. Zuglóba átmész, az meg pláne. Itt van Újpest, az is. Itt van minden Újpesten is. Ha Budán vagy, az meg külföld.” (FCS3, nő)

„Budán az meg már New York.” (FCS3, férfi)

Ugyanakkor a csoportokon belül eltérő percepciók is megjelentek: többen hangsúlyozták, hogy az országon vagy a városon belüli különbségek nem kizárólag XV. kerületi sajátosságok, inkább általános társadalmi jelenségek, amelyek más fiatalokat is érintenek. A beszélgetések során megjelent a disszonancia: volt, aki szerint komoly különbségek vannak a kerületek között, mások ezt határozottan vitatták.

[Moderátor:] És szerintetek a többi budapesti kerületben élő fiatalokhoz képest itt nagy különbségek vannak? Igen. Határozottan.

(FCS3, férfi, 17 éves, 8 éve él a kerületben, végzős gimnazista)

Szerintem nem. Magyarországon minden kisebb kerület így elvan, nyomorog, de mindenkinek megvan a maga baja.

(FCS3, nő, 16 éves, kerületi lakos)

Szerintem se, nem vagyunk se lemaradva, nem érzem úgy, hogy ha bárhol máshol lennék, akkor azt mondanám, hogy hű, szívesebben élnék itt.

(FCS3, nő, 16 éves, kerületi lakos)

A budapesti lét vidéki viszonyokkal való szembeállítására is több helyen megjelent. A fővárosi fiatalok városi tudata érződik azokban a válaszokban, amelyek a lehetőségeket sokszínűségeit emelik ki:

„A főváros része vagyunk, és azért elég sok lehetőségeink van [sic!] úgy szerintem, hogy nem vagyunk így elmaradva, vagy ilyesmi a többi fiattól az országból.”

(FCS6, nő)

„Igen, ez kicsit könnyebb így, hogy egy nagyvárosban élsz. Sokkal-sokkal több a lehetőség, mint ami lemez vidékre, hát vannak vidéki rokonaim.”

(FCS6, nő)

Összességében a fókuszcsoportos beszélgetésekben a XV. kerületi fiatalok egyszerre érzékelik a fővárosi élet kínálta előnyöket (infrastruktúra, közelség, lehetőségek), ugyanakkor jelen van bennük a peremvidéki státusz tudata és az ebből fakadó szimbolikus kirekesztettség érzése is. Az attitűdök többsége azonban pozitív: a negatív hangokat a csoporttársak többnyire árnyalták vagy kevésbé tartották relevánsnak. A kerülethez való kötődés így jellemzően optimista, de a városi hierarchia, a belső és külső kerületek közötti különbségek a fiatalok identitását és helyzetértelmezését is befolyásolják. Ezen a téren jelentős változást nem tapasztaltunk 2016-os kutatásunkhoz képest, amikor kerület képe alapvetően pozitív volt, a biztonság, otthonosság kapcsolódott hozzá, Kévs megszólaló volt egyértelműen kritikus a kerülettel kapcsolatban, az egyik fiatal megszólalónk azonban a városi környezet elidegenítő volta és a kevésbé ifjúságbarát környezet asszociációit jelezte. Ezek az értelmezési keretek a jelen kutatásban is felmerültek.

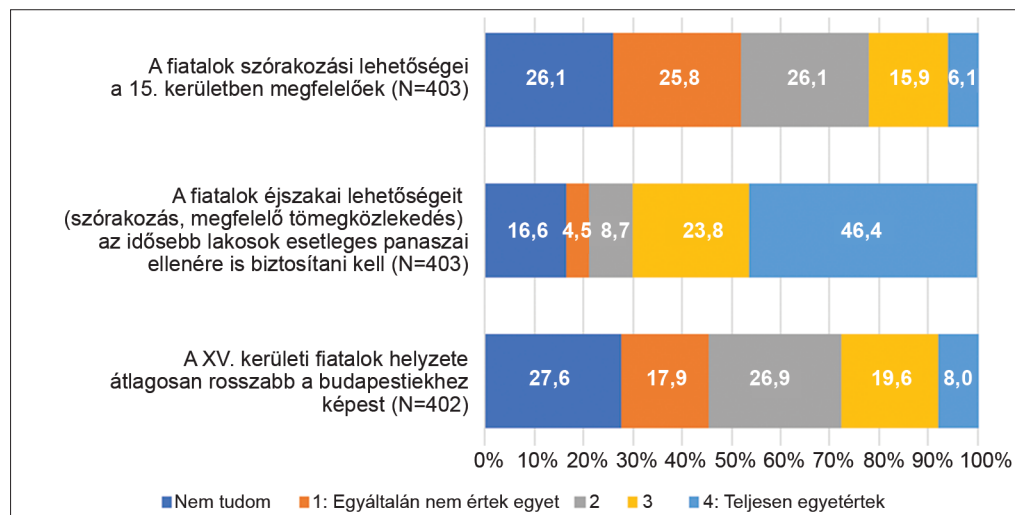
Szabadidős szokások: a kérdőív eredményei

A fiatalok mindennapjainak értelmezéséhez kulcsfontosságú a szabadidős szokásaik vizsgálata. Az ifjúsági életszakasz klasszikus, szociológiai értelmezéseinek egyik központi eleme a szabadidővel való rendelkezés. Ez az idő teszi lehetővé az identitással való kísérletezést, a nemformális és informális tanulást, valamint a közösségi életet. A következőkben megvizsgáljuk, mit tudhatunk a XV. kerületi fiatalok szabadidős szokásairól.

Fiatalok a kerületben: lehetőségek, szokások, elégedettség

A kérdőívben a válaszadók egy négyfokú skálán fejezhették ki véleményüket (teljesen egyetértek, 3, 2, egyáltalán nem értek egyet) különböző, a kerületi lehetőségekhez és a részvételhez kapcsolódó állítások kapcsán, illetve minden esetben választhatták a „nem tudom” opciót is.

14. ábra: A fiatalok szabadidős és általános helyzetével kapcsolatos állításokkal való egyetértés (százalék)

Azt, hogy a fiatalok éjszakai lehetőségeit az idősebb lakosok panaszai ellenére biztosítani kell, a válaszadók kifejezetten magas arányban támogatják: 46,5

százalék teljesen, további 23,6 százalék pedig inkább egyetért az állítással. Így a fiatalok 70,1 százaléka gondolja úgy, hogy az idősebb lakosok esetleges tiltakozása ellenére is biztosítani kell számukra az éjszakai kikapcsolódás lehetőségét. Az ellenzők aránya alacsony (13,2 százalék) és a bizonytalanoké sem kiugró (16,7 százalék). Ez az eredmény világosan tükrözi, hogy a fiatalok számára kiemelten fontos az éjszakai élet és az ahhoz tartozó lehetőségek biztosítása.

Alacsony a teljes egyetértés azzal az állítással, miszerint a kerületi fiatalok helyzete átlagosan rosszabb lenne a budapesti fiatalokhoz képest. Legnagyobb arányban a bizonytalanok vannak jelen (27,7 százalék), akiket az inkább egyet nem értők aránya követ (26,7 százalék).

Annak kapcsán, hogy a fiatalok szórakozási lehetőségei a kerületben megfelelőek lennének, a válaszadók jelentős része kritikus volt. Mindössze 6,2 százalék volt azok aránya, akik teljes mértékben egyetértettek és további 15,9 százalék értett inkább egyet. A válaszadók fele inkább nem és teljes mértékben nem értett egyet (mindkét kategória 25,9 százalék), ami egyértelműen jelzi a fiatalok elégedetlenségét a helyi szórakozási lehetőségekkel kapcsolatban. A „nem tudom” válaszok aránya is jelentős (26,1 százalék), ami szintén utalhat arra, hogy sokan nincsenek tisztában a kerületi lehetőségekkel, vagy nem vesznek részt a helyi eseményeken.

A következő táblázatban az átlagszámítás során már csak azokat a válaszokat vettük figyelembe, ahol a válaszadók konkrétan véleményt nyilvánítottak (a „nem tudom” válaszokat kiszűrtük). A kapott átlagok négyfokú skálán helyezkednek el, ahol a magasabb számok erősebb egyetértést, míg az alacsonyabb számok nagyobb elégedetlenséget jelentenek. A legmagasabb átlagot, így a legnagyobb egyetértés azzal kapcsolatban érzékelhető, hogy a fiatalok éjszakai lehetőségeit az idősebb lakosok panaszai ellenére is biztosítani kell. A legalacsonyabb átlag szorosan kapcsolódik az éjszakai lehetőségek bővítéséhez: a fiatalok szórakozási lehetőségei kapcsán a 2-es átlag elégedetlenséget jelent, a fiatalok szerint tehát a kerületi szórakozási lehetőségek nem kielégítőek.

2. táblázat: Kerületi lehetőségekkel, részvétellel való elégedettség átlaga („nem tudom” válaszok nélkül)

Állítás	Átlag
A fiatalok éjszakai lehetőségeit az idősebb lakosok panaszai ellenére is biztosítani kell	3,3
A kerületi fiatalok helyzete átlagosan rosszabb a budapestiekéhez képest	2,2
A fiatalok szórakozási lehetőségei a kerületben megfelelőek	2

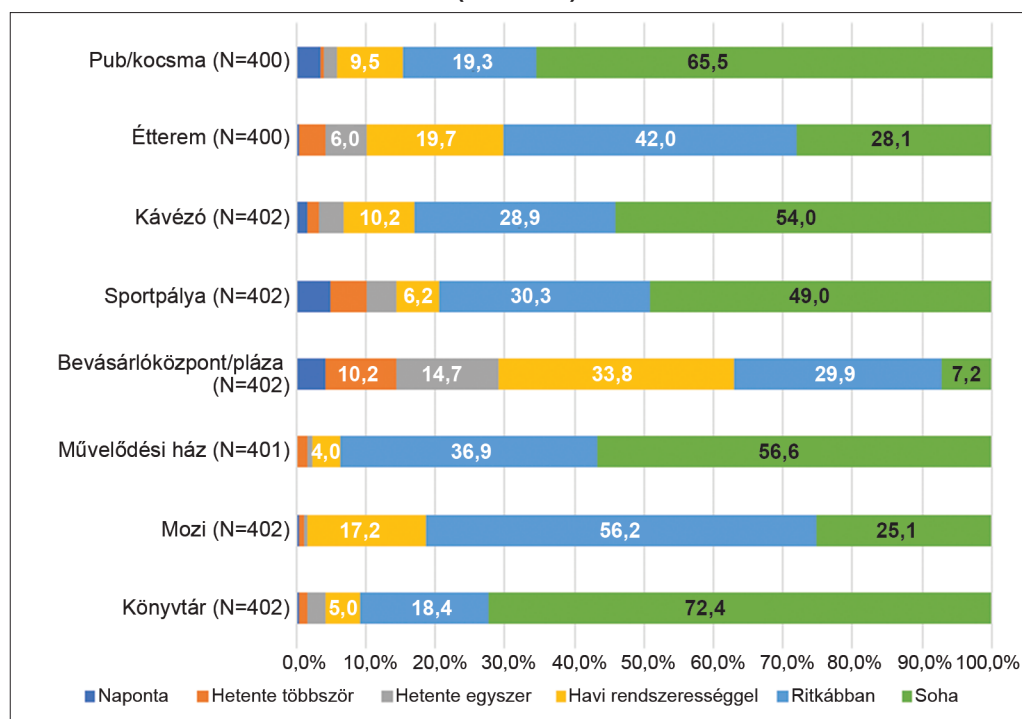
A szabadidőeltöltés helyszínei

A következőkben a kerületi fiatalok különböző szabadidős helyszíneken való tartózkodási, szabadidő-eltöltési szokásait elemezzük.

A fiatalok körében kiemelkedően népszerű helyszín a bevásárlóközpont, pláza: naponta 4,2 százalékuk, hetente többször további 10,2 százalékuk, hetente

egyszer pedig további 14,7 százalékuk látogatja. Összességében a megkérdezett fiatalok közel 30 százaléka legalább heti rendszerességgel fordul meg plázában és kis hányada (7,2 százaléka) nem látogatja egyáltalán, ami világosan jelzi, hogy ezek az intézmények jelentős szerepet töltenek be a helyi fiatalok életében, találkozási pontként és szabadidős helyszíneként is.

15. ábra: Az alábbi helyek látogatottságának gyakorisága (százalék)

A sportpályák szintén fontos közösségi terekként jelennek meg: a válaszadók 5 százaléka naponta, további 5,2 százaléka hetente többször és további 4,2 százaléka hetente legalább egyszer használ sportpályát. Ugyanakkor az is látszik, hogy a fiatalok fele (49 százaléka) egyáltalán nem fordul meg ilyen helyen, ami jelzi, hogy a rendszeres sporttevékenységekben való részvétel nem általános a fiatalok körében.

A kocsmák meglátogatása mérsékeltbb gyakoriságot mutat: napi rendszerességgel 3,5 százaléka, hetente többször 0,5 százaléka, hetente egyszer pedig 1,8 százaléka jár oda. A válaszadók kétharmada (65,5 százaléka) egyáltalán nem jár kocsmába, ami fakadhat abból is, hogy a válaszadói minta egy része 18 éven aluliakból áll.

A kávézót naponta 1,5 százaléka, hetente többször 1,7 százaléka, míg további 3,7 százaléka hetente egyszer látogatja, és több mint a válaszadók fele (54 százaléka) egyáltalán nem jár ilyen helyre, ami azt mutatja, hogy a kávézóhasználat inkább alkalmoszerű tevékenység.

A válaszadók 10,2 százaléka legalább havi rendszerességgel jár étterembe, a ritkán vagy soha nem járók aránya pedig viszonylag magas (összesen 70,1 százalék), ami arra utalhat, hogy a rendszeres éttermi étkezés nem jellemző a fiatalok körében.

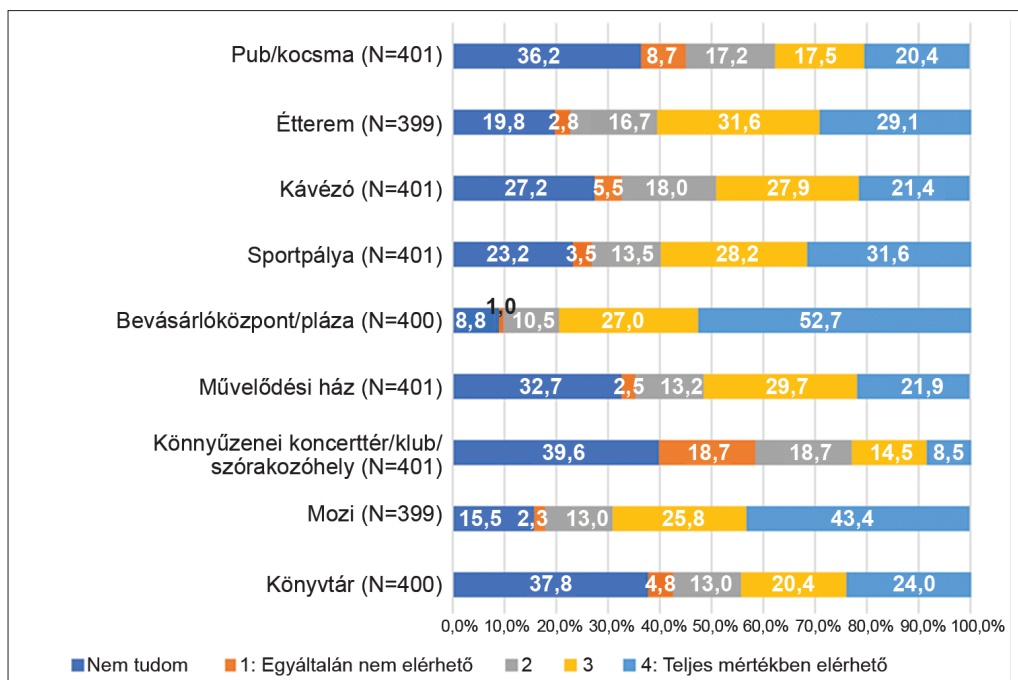
A mozi és a könyvtár meglátogatása is viszonylag ritkább eseménynek tekinthető: a válaszadók döntő többsége (72,4 százaléka könyvtár esetében, 25,1 százalék mozi esetében) egyáltalán nem látogat ilyen helyeket.

A legkevésbé látogatott helyszín a művelődési ház volt: a válaszadók több mint fele (56,6 százaléka) egyáltalán nem jár ilyen helyre és nagyon alacsony arányban jelenik meg rendszeres (napi vagy heti többszöri) használat: összesen 1,7 százalék. Ez jelzi, hogy a művelődési házak programjai valószínűleg kevésbé vonzóak vagy relevánsak a helyi fiatalok számára.

Összességében elmondható, hogy a kerületben a fiatalok leggyakrabban a bevásárlóközpontokban és sportpályákon töltik szabadidejüket, míg az olyan kulturális intézmények, mint a könyvtár, mozi vagy művelődési ház használata jóval ritkább és elsősorban alkalmi jelleggel történik.

A szabadidős terek elérhetőségét tekintve a fiatalok a bevásárlóközpontot/plázát ítélik messze a legjobbnak: a válaszadók több mint fele (52,8 százaléka) szerint teljes mértékben elérhető, további 27 százalék szerint pedig inkább elérhető. Ez összhangban van a korábbi eredményekkel, amelyek szerint a plázák nagyon gyakran látogatott helyszínek.

16. ábra: Az alábbi helyek elérhetőségének megítélése (százalék)

A második legjobban elérhető intézmény a fiatalok szerint a mozi, 43,4 százalék szerint teljes mértékben, negyede (25,8 százaléka) szerint pedig inkább elérhető. Mindössze a válaszadók 2,3 százaléka ítéli teljesen elérhetetlennek a mozit. Ez jelzi, hogy bár mozit ritkábban látogatnak a fiatalok, mégis tisztában vannak a jó hozzáférhetőséggel.

A sportpályák, valamint az éttermek szintén viszonylag megfelelő elhelyezkedésűek a fiatalok szerint.

A könyvtár és a művelődési ház már vegyesebb megítélésű: bár van egy réteg, amely megfelelőnek tartja a hozzáférhetőséget, ugyanakkor jelentős a bizonytalanok aránya (37,8 százalék a könyvtár esetében, 32,7 százalék művelődési háznál). Ez összefügg azzal, hogy ezek a helyek kevésbé látogatottak, a fiatalok nem érzékelik eléggé jelenlétüket, vagy nem is tudják, milyen programokat kínálnak.

A kávézó és a kocsma esetében magas a bizonytalanok aránya, ami jelzi, hogy a fiatalok egy része nem látogatója ezeknek a helyeknek.

A könnyűzenei koncerttér, klub vagy szórakozóhely esetében mutatkozik a legkritikusabb vélemény: csupán 8,5 százalékuk érzi teljesen elérhetőnek ezeket, miközben 18,7 százalékuk egyáltalán nem tartja elérhetőnek és 39,7 százalék bizonytalan az értékelésben. Ez összecseng azzal az eredménnyel, miszerint a helyi fiatalok kevésbé elégedettek a szórakozási lehetőségekkel a kerületben.

A bevásárlóközpontok, mozik és sportpályák elérhetősége megfelelőnek tűnik a helyi fiatalok számára, míg az éttermek, kávézók, művelődési házak és különösen a könnyűzenei szórakozóhelyek elérhetősége inkább közepes vagy gyenge, utóbbiak esetében pedig magas a bizonytalan válaszadók aránya.

3. táblázat: A szabadidős helyszínek elérhetőségének átlaga („nem tudom” válaszok nélkül)

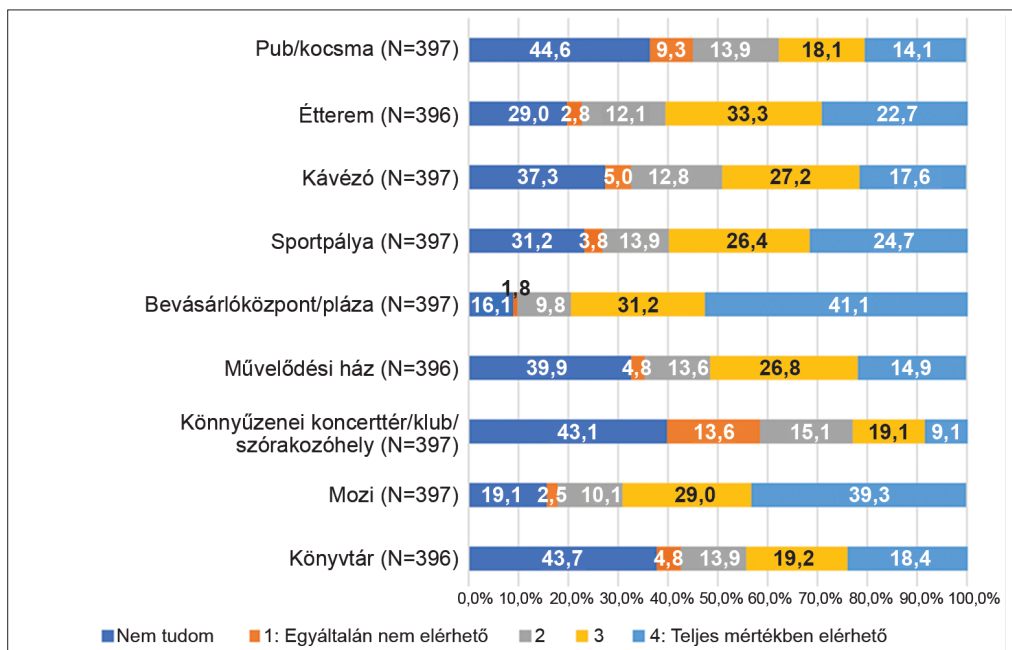
Elérhetőség	Átlag
Bevásárlóközpont/pláza	3,4
Mozi	3,3
Sportpálya	3,1
Étterem	3,1
Művelődési ház	3,1
Könyvtár	3
Kávézó	2,9
Kocsma	2,8
Könnyűzenei koncerttér/klub/szórakozóhely	2,2

A helyszínek minőségével kapcsolatos vélemények összhangban állnak az elérhetőségről alkotott véleményekkel és a látogatási gyakorisággal.

A legpozitívabban a bevásárlóközpontokat, plázákat értékelték a válaszadók: 41,1 százalékuk teljes mértékben, további 31,2 százalékuk pedig inkább elégedett azok minőségével. Mindössze a válaszadók 1,8 százaléka nyilatkozott úgy, hogy a bevásárlóközpontok minősége egyáltalán nem megfelelő. Ez azt mutatja,

hogy a bevásárlóközpontok amellet, hogy jól elérhetők és gyakran látogatottak, minőségi szempontból is kielégítik a fiatalok elvárásait.

17. ábra: Az alábbi helyek minőségének megítélése (százalék)

A mozik minőségét szintén pozitívan ítélték meg a válaszadók: közel 40 százalék szerint teljes mértékben, további 29 százalék szerint pedig inkább megfelelő minőséget biztosítanak ezek a helyszínek.

A sportpályák és az éttermek minősége is viszonylag jónak számít a fiatalok értékelése szerint. Bár ezen helyszínek esetében magasabb a bizonytalanság (sportpályák: 31,2 százalék, éttermek: 29 százalék), mégis többségében pozitív véleményt fogalmaztak meg a válaszadók.

A könyvtár és a kávézó esetében a minőségi megfelelés mérsékelt, a bizonytalan válaszok magas aránya (könyvtár 43,7 százalék, kávézó 37,3 százalék) mellett. Ez továbbra is azt jelzi, hogy ezek a helyek nem minden fiatal számára jelentősek és mivel jellemzően nem látogatják (vagy csak eseti jelleggel), így benyomásuk, véleményük sincsen ezekről.

A művelődési ház és a kocsm minősége inkább közepes megítélést kapott, jelentős bizonytalan válaszokkal (művelődési ház 39,9 százalék, kocsm 44,6 százalék). Ezek az eredmények összhangban vannak azzal, hogy ezek a helyszínek kevésbé népszerűek, ritkábban látogatottak a fiatalok körében.

A legkritikusabban a könnyűzenei koncerttér/klub/szórakozóhely minőségét ítélték meg: mindössze 9,1 százalék tartja teljes mértékben megfelelőnek, miközben 13,6 százalékuk egyáltalán nem tartja kielégítőnek ezen helyek minőségét (ami kritika leginkább az ilyen jellegű helyek hiányából eredeztethető). Rendkívül

vül magas (43,1 százalék) a bizonytalanság ebben a kérdésben, ami megerősíti azokat a korábbi eredményeket, amelyek szerint a helyi fiatalok elégedetlenek azzal, hogy a kerületben nincs ilyen lehetőség.

A fiatalok minőségi szempontból a bevásárlóközpontok és mozik kínálatával elégedettek leginkább, míg a könnyűzenei rendezvényhelyszínek esetében jelentős kritika és bizonytalanság figyelhető meg.

4. táblázat: A szabadidős helyszínek minőségének átlaga („nem tudom” válaszok nélkül)

Megfelelőség	Átlag
Bevásárlóközpont/pláza	3,3
Mozi	3,3
Étterem	3,1
Sportpálya	3
Kávézó	2,9
Könyvtár	2,9
Művelődési ház	2,7
Kocsma	2,7
Könnyűzenei koncerttér/klub/szórakozóhely	2,4

Jellemző szabadidős tevékenységek

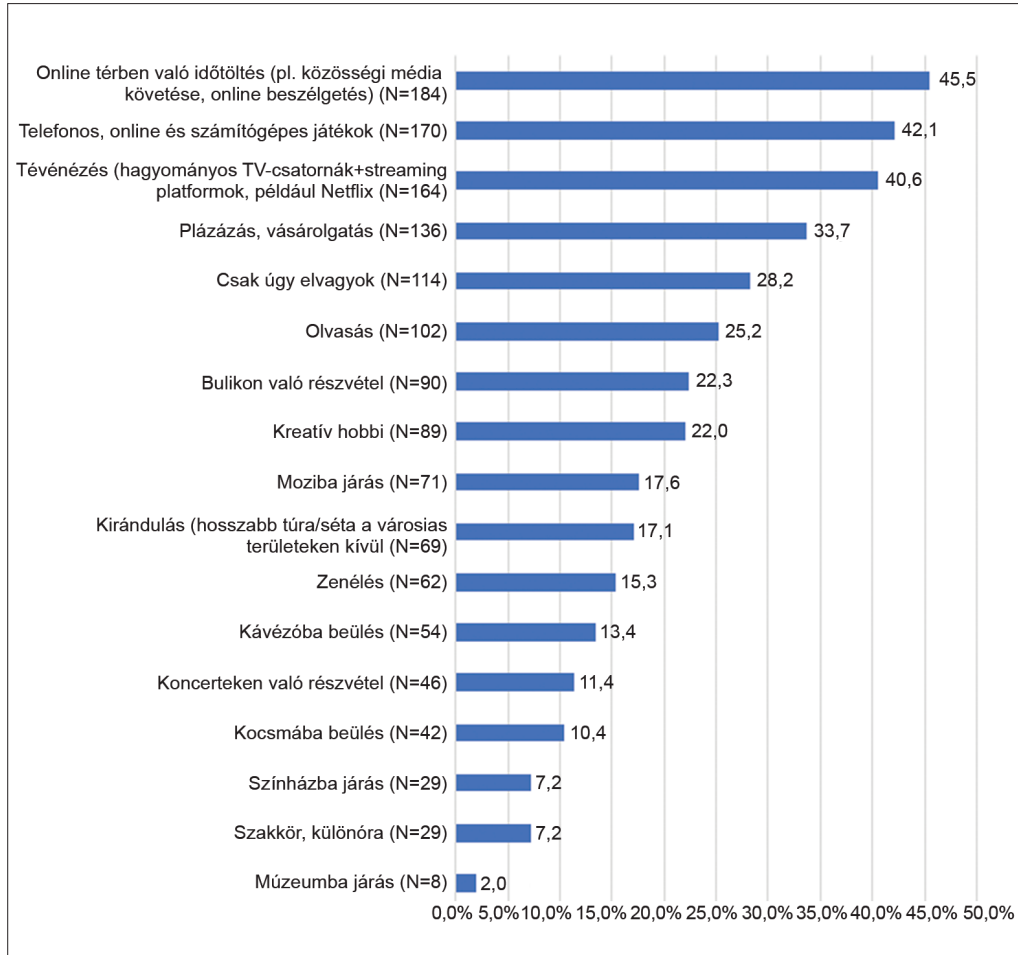
A válaszadó fiatalok a következő kérdésnél jellemző szabadidős tevékenységeiket jelölhették meg egy előre megadott listából. A válaszadók maximum négy tevékenységet választhattak ki, így az egyes százalékok azt tükrözik, hogy az adott tevékenység milyen mértékben népszerű a fiatalok körében.

A fiatalok szabadidős tevékenységeinek megoszlása egyértelműen az online világ és a digitális szórakozás túlsúlyát mutatja. A leggyakoribb elfoglaltság az online térben való időtöltés (45,5 százalék), ideértve a közösségi média használatát és az online beszélgetéseket is. Szorosan mögötte találjuk a telefonos, online és számítógépes játékokat, amelyeket a válaszadók 42,1 százaléka jelölt meg, illetve a tévénezést (hagyományos és streaming szolgáltatásokkal), amely a fiatalok 40,6 százalékának szokása.

A plázázás és vásárolgatás (33,7 százalék) szintén népszerű tevékenységnek számít, csakúgy, mint a „csak úgy elvagyok” típusú passzív időtöltés (28,2 százalék) és az olvasás (25,2 százalék). Ezek a tevékenységek jelzik, hogy a fiatalok szívesen töltenek időt egyszerűen relaxáló módon vagy egyéni elfoglaltságokkal.

Az aktívabb közösségi és kreatív tevékenységek közül a bulikon való részvétel (22,3 százalék) és a kreatív hobbi (22,0 százalék) is jelentős arányban szerepel, de ezek népszerűsége már jóval elmarad az online elfoglaltságoktól. A moziba járás (17,6 százalék), kirándulás (17,1 százalék) és zenélés (15,3 százalék) valamivel kevésbé gyakori, de ezek is releváns alternatívát jelentenek a szabadidő eltöltésében.

18. ábra: Leggyakoribb szabadidőtöltési módok (maximum 4 válasz), az egyes opciókat megjelölők aránya (százalék)

Kávézóba beülés (13,4 százalék), koncertek (11,4 százalék) és kocsmába járás (10,4 százalék) már csak a fiatalok egy kisebb részének rendszeres szabadidős programja. A színházba (7,2 százalék) vagy szakkörre/különóra (7,2 százalék) járás, illetve a múzeumlátogatás (2,0 százalék) csak elenyésző arányban fordul elő.

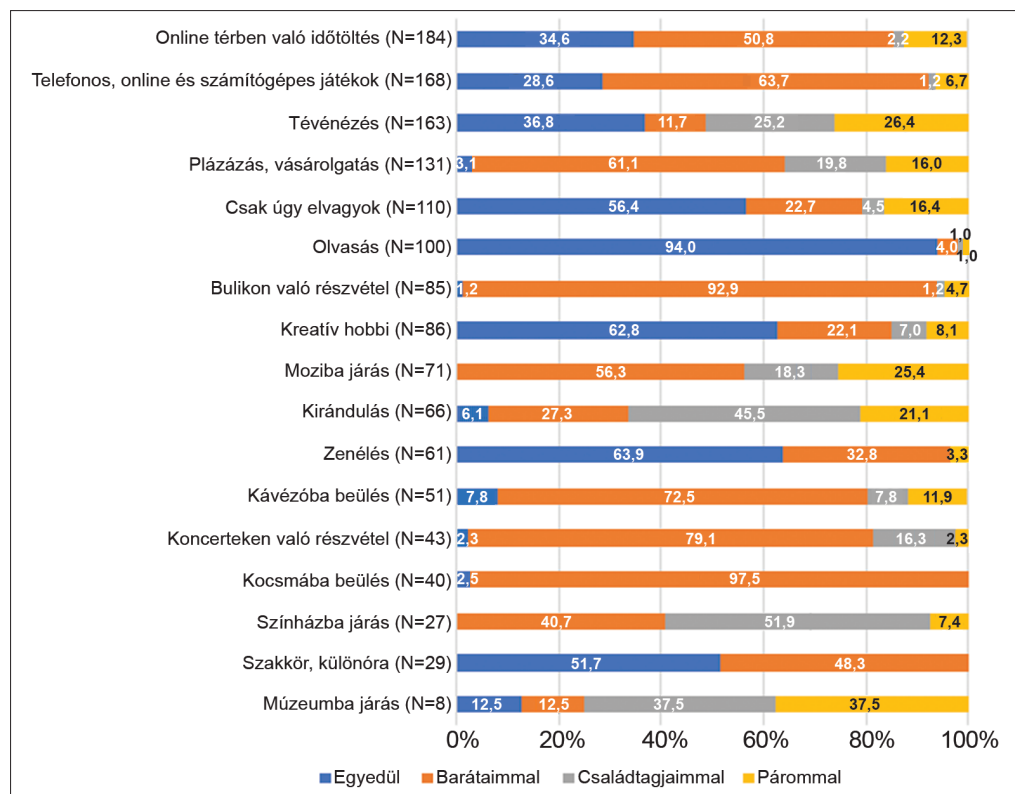
Összefoglalva, a helyi fiatalok szabadidő-eltöltése döntően az online térhez és a digitális szórakozáshoz kapcsolódik, emellett a vásárlás, az egyéni pihenés és a közösségi programok is jelen vannak, bár a kulturális intézmények látogatása marginális. Ez a minta jól tükrözi a kortárs fiatalok életmódjának digitális, informális és részben passzív jellegét.

Egyedül vagy együtt? – A fiatalok szabadidőtöltésének társas dimenziói

Kiemelkedően társas tevékenységeknek tekinthetők a szórakozóhelyeken, rendezvényeken történő részvételek, például kocsmába beülés, bulikon való részvétel és koncerteken való részvétel, amelyeket túlnyomó többségben barátokkal együtt végeznek a fiatalok. Ezekben a kategóriákban az egyedül való részvétel gyakorlatilag minimális vagy elhanyagolható.

A mozi és a plázázás, vásárolgatás szintén olyan tevékenységek, amelyeket többségében barátokkal végeznek a válaszadók, ugyanakkor ezek esetében már jelentős arányban megjelenik a családtagokkal (mozi 18,3 százalék, vásárlás 19,8 százalék) vagy párjukkal (mozi 25,4 százalék) történő időtöltés is.

19. ábra: A szabadidőtöltés társas dimenziói (százalék)

A kulturális tevékenységek közül a színház, múzeum és a kirándulás esetében egyértelműen dominálnak a családtagokkal együtt történő időtöltés.

A digitális, illetve otthoni tevékenységek – mint például online térben való időtöltés, telefonos, online játszás, tévézés – jellemzően egyedüli elfoglaltságként jelentkeznek. Ugyanakkor érdemes megjegyezni, hogy az online játékok

esetében a barátokkal való részvétel aránya magas (63,7 százalék), ami azt mutatja, hogy az online szórakozás is lehet társas élmény.

Az alkotó jellegű elfoglaltságok, mint a kreatív hobbi, zenélés és az olvasás egyértelműen magányos tevékenységként vannak jelen. Ezekben az esetekben a fiatalok inkább önmagukra koncentrálnak és nem társas interakciót keresnek.

A „csak úgy elvagyok” kategóriát jellemzően egyedül végzik (56,4 százalék), de jelentős arányban baráti körben is előfordul (22,7 százalék), ami mutatja, hogy ez a passzívabb tevékenység akár többféle társas helyzetben is előfordulhat.

Összességében kirajzolódik, hogy a fiatalok számára a szórakozóhelyeken való részvétel és kulturális események többsége társas, főként baráti vagy családi programként zajlik. Ezzel szemben az otthon végezhető, alkotó vagy digitális jellegű tevékenységek inkább magányosan történnek.

Szabadidős szokások: a fókuszcsoportok eredményei

A szabadidő hiánya – nehézségek és korlátok az ifjúkor megélésére

A szabadidő mennyisége és beosztása jelentős kihívást jelent a kerületi fiatalok számára. A fókuszcsoportos beszélgetések alapján a válaszadók döntő többsége úgy látja, hogy az iskolai kötelezettségek erősen korlátozzák a szabadidő lehetőségét és minőségét. Gyakori tapasztalat az időhiány, a fáradtság, valamint az, hogy a tanórák után kevés energiájuk marad új tevékenységek kipróbálására.

A motiváció hiánya és a zárkózottság szintén visszatérő téma: sokan kevésbé igénylik a különleges programokat, nem nyitottak új közösségi élményekre, vagy csak nehezen csatlakoznak új közösségekhez. Ez a zárkózottság gyakran gyerekkori mintákra vezethető vissza; akik nem szocializálódtak közösségi programokhoz, azok felnőttként sem keresik aktívan ezeket a lehetőségeket.

„Meg nem feltétlenül az ifjúságot érintő programot, mert kevésbé érdeklik az ifjúságot valószínűleg ezek a programok.” (FCS2, férfi)

„Az egész délelőttünket, meg a délutánunk nagy részét is iskolában töltjük, szóval eléggé megcsappan az a szabadidő, ami utána marad.” (FCS2, férfi)

A közösségi terekhez való viszonyulás is kettős: többen úgy érzik, nehéz bekapcsolódni, ha korábban nem vettek részt hasonló programokban, illetve a már kialakult közösségekhez is nehéz egyedül csatlakozni.

„De a legtöbb ember már elvan a kis életében, és nagyon nehéz így egy új közösségi házat úgy bevezetni, hogy főleg ebben a korban, így az kell, hogy ebben szocializálódjanak.” (FCS3, nő)

A mindennapi stressz levezetésére sokan az otthoni pihenést választják, gyakran inkább elvonulnak a közösségi programoktól:

„Nagyon sokszor van, amikor csak otthon ülök és próbálok lazítani így a mindennapi stressz hatása alatt.” (FCS1, nő)

Összességében elmondható, hogy a fiatalok szabadidős lehetőségeit az időbeosztás nehézségei, a túlterheltség és a motiváció hiánya is szűkíti, amely hosszabb távon a lelki egészségükre is kihatással lehet. A közösségi aktivitás iránti nyitottság nagy részben a korábbi tapasztalatoktól, illetve az iskolai és családi háttértől függ.

Időbeosztás

A fiatalok szabadidős szokásainak egyik legnagyobb kihívása, a fentiekkel összhangban, az idő hatékony beosztása és a különböző tevékenységek közötti egyensúly megteremtése. Az iskolai, munkahelyi, családi és társasági kötelezettségek együttesen komoly nyomást helyeznek rájuk, emiatt gyakori a túlterheltség és az időzavar érzése. Az időmenedzsment nehézségei nemcsak a szabadidő mennyiségét, hanem annak minőségét is jelentősen befolyásolják: sokszor éppen a pihenés, a kikapcsolódás vagy a személyes fejlődés szorul háttérbe.

„Van egy ilyen statisztika, egyszer hallottam, hogy az életünk egyharmadát átalusszuk, és ez engem így nagyon szorongat.” (FCS2, Nő)

„Hát, hogyha van éppen, akkor általában otthon pihenek, mert általában úgy van szabadidőm, hogy vagy egy teljes nap, vagy nincsen.” (FCS5, Férfi)

„De talán az tényleg, hogy picit több időm legyen úgy tervezni a napot, hogy ne kelljen rohángálni, és hogy úgy tudjam beosztani az énidőmet, ahogy én szeretném. Nem egyetem reggel nyolctól este hatig, aztán futkosni mindenhova.” (FCS5, Férfi)

„Ugye általában nincsen sok szabadidőm a sulis miatt. És olyan fáradt vagyok már, hogy nem bírok így csinálni mást.” (FCS3, Férfi 17)

„Ez nehéz, merthogy pont ez a legnagyobb problémám így a napokban, hogy tulajdonképpen iskola, aztán elmegyek edzésre, aztán barátnőimmel vagyok elég sokáig. Aztán hogy tanuljak még közben? De nem azt mondom, hogy megerőltető, csak be kell tudnom szervezni úgy a napom, hogy mindenre legyen időnk.” (FCS1, Nő)

A fentiekből látható, hogy a szabadidő szűkössége és a túlterhelt mindennapok gyakran szorongást, kimerültséget, valamint a vágyott tevékenységek elmaradását eredményezik. Az egyensúly megtalálásához a fiatalok számára kulcsfontosságú lenne a tudatosabb időgazdálkodás, valamint a prioritások újragondolása a személyes jóllét érdekében.

A szabadidő és a munka kapcsolata

A fiatalok szabadidős tevékenységeinek vizsgálata során az egyik csoportban fontos kontextusként jelent meg a munka és a szabadidő viszonya. A résztvevők tapasztalatai szerint a munka sok esetben nem kizárólag a kötelezettségeket jelenti, hanem a személyes érdeklődés, az önmegvalósítás vagy éppen az örömteli elfoglaltság terepe is lehet. Többen hangsúlyozták, hogy bár a munkát formálisan nem sorolják a klasszikus szabadidős tevékenységek közé, a választott munkahely, az ott végzett tevékenység vagy a szakmai érdeklődés mégis közel hozza egymáshoz a munka és szabadidő kategóriáit.

„A másik, ami lehet, hogy mondjuk, nem hangzik annyira szépen, de hogy a munka. Tehát végül is nem volt semmilyen kötelezettségem, én magam mentem el, végül is olyan helyre, ahova szerettem volna.” (FCS4, férfi)

„Hogy mondjam, engem érdekel a közlekedés gyerekkorom óta. Én jelenleg a MÁV-nál vagyok diákmunkás. Én inkább azt mondom, hogy egy hivatásként, vagy egyfajta hobbiként élem meg, mintsem hogy munkaként.” (FCS4, férfi)

„Nincs szabadidőm, de igazából a szabadidőmet áldozom arra, hogy dolgozzak.” (FCS4, nő)

Az idézetek jól mutatják, hogy a munka és a szabadidő közötti határ gyakran elmosódik – különösen abban az esetben, ha a munkavégzés a fiatalok személyes érdeklődését, önkifejezését is kielégíti. Ez a jelenség arra utal, hogy a munka világát nem feltétlenül tekintik a fiatalok kizárólag terhes kötelességnek, hanem sokszor a fejlődés, az élményszerzés és a szabadidő aktív eltöltésének is terepévé válik.

Közösségi terek hiánya

A fókuszcsoportos beszélgetések során markánsan kirajzolódott, hogy a válszadók hiányolják a minőségi, valóban sajátjuknak érzett közösségi tereket. A legtöbben úgy látják, hogy a jelenleg elérhető helyszínek többnyire szükségmegoldások, nem alakult ki közöttük valódi kötődés ezekhez a terekhez. A fiatalok nem tudnak olyan közösségi helyet megnevezni, amelyet saját, biztonságos, nyitott és inspiráló térként élnek meg – ennek fő oka a megfelelő, fiatalokat megszólító helyszínek hiánya lehet.

A Pólus melletti kiserdőben, meg ott a mezős résznél szoktunk bo-lyongani. (FCS2, nő)

A válaszokból az is kitűnik, hogy a közösségi terek kapcsán sokakban ideális kép él: egy olyan helyre vágnak, ahol iskola után nyugodtan, zaklatásmentesen lehet időt tölteni, ahol nem kötelező semmilyen programban részt venni, hanem szabadon, kötetlenül lehet jelen lenni. Ugyanakkor tapasztalat híján bizonytalanság is érzékelhető a közösségi házak, ifjúsági terek működésével kapcsolatban:

„Nem tudom, nyilván, most egy közösségi tér, a fejemben az jelenik meg, hogy olyan hely, ahova el tudsz menni. És akkor nem tudom, iskola után beülsz és akkor csend van, nincs zaklatás, meg ilyenek. Na hogyha van ilyen, annak tökre örülnék, hogyha lenne ilyen. Nem tudom, én ilyenekre azért nem mentem még soha, mert az a fejemben úgy van meg, hogy bemész oda, és akkor kérdezősködnék, hogy „szia, ülj le nyugodtan, nem tudom, kávé, esemény, akkor ülj be eseményre”. Nem az van, hogy GYIŐK, hogy bejössz ide, leülsz és akkor itt vagy.” (FCS1, férfi)

Bár néhányan említettek olyan helyeket, ahol pozitív élményekben volt részük – például a Mentálhigiéniai Tanácsadói Iroda („Menta”), vagy a Kikötő –, ezek elsősorban programokhoz, rendezvényekhez kötődnek, és ritkán jelennek meg a mindennapi közösségi élet színtereként:

„Menta. A Mentálhigiéniai Tanácsadói Iroda, valami ilyesmi. Ott is folyamatosan a fiatalokat így várják tárt karokkal, akár ilyen izé, iskolába segítség, külön programok is vannak [...]” (FCS5, nő)

„Kikötőben általában rendezvény miatt járok. És azt egészen szeretem, mert ott ki tudok kapcsolódni valamennyire. Még így is van ott nyüzsgés, de nyugodtabb, mint máshol.” (FCS5, nő)

Összességében elmondható, hogy a kerületi fiatalok számára kevés a valóban saját közösségi tér, ahol biztonságban, kötetlenül, közösségi élményekkel gazdagodva tölthetnék el szabadidejüket. A meglévő helyszínek inkább eseti vagy alkalmi megoldásként jelennek meg és nem válnak a fiatalok mindennapi életének természetes részévé.

A Kikötő Ifjúsági Központ mint helyi ifjúsági közösségi tér megítélése ambivalens a fókuszcsoportos beszélgetések alapján. Többen kifejezetten elzárkóztak a hely használatától, elsősorban a belső közösség összetételével, illetve az ott megforduló fiatalok szociális hátterével vagy viselkedésével indokolva ezt. A potenciális látogatók komfortérzetét és bizalmát erősen befolyásolja, hogy kik járnak az adott térbe.

„Nálunk is van ilyen, a Kikötő, ilyen beülős, hogy tudna tanulni, csak akik körülvesszük emberek miatt, nem akarsz odamenni.” (FCS2, nő)

Az idézetek alapján a hely atmoszféráját, közösségi dinamikáját gyakran negatívan élik meg: a jelenlévő fiatalokat többen szociálisan hátrányos helyzetűnek, vagy aszociálisnak ítélték, ami gátolja, hogy a kerületi fiatalok szélesebb köre komfortosan érezze magát a térben.

Ugyanakkor akadt olyan válaszadó is, aki személyes élménye alapján hasznosnak és élményszerűnek találta a Kikötő által kínált szolgáltatást, például a tanulási lehetőségeket. Ennek ellenére ő is kiemelte, hogy a tér hangulatát, illetve a szolgáltatásokhoz való hozzáférést jelentősen befolyásolja a törzsközönség összetétele:

„Én például voltam a Kikötőben, mint lakos. Beültem egy ilyen angol korrepetálásra. [...] És amúgy szerintem ért valamit, de tényleg ott inkább én azt mondanám, hogy akik itt a környékére olyan emberek járnak, akik 14 évesek, cigiznek, nem tudom, még mit mondjak.” (FCS2, nő)

Összességében a Kikötő megítélése erősen függ a közösség összetételétől és az ott tapasztalt légkörtől: míg egyesek számára fontos és elérhető szolgáltatásokat kínál, sokak számára a társasági környezet riasztó, így nem érzik sajátjuknak a teret. Ez a tapasztalat jól mutatja, hogy a fiatalok számára nemcsak a programok vagy szolgáltatások, hanem a közösségi atmoszféra és a bizalom is kulcsfontosságú egy-egy ifjúsági tér használhatóságának megítélésében.

Szakértői perspektívák

A szakértői csoportok résztvevői szerint a kerületi fiatalok szabadidejüket többféle helyszíneken töltik, melyek jellege és vonzereje korosztályonként eltérő lehet. A Pólus Center és a mellette lévő McDonald's kiemelt szerepet kap a fiatalok, különösen a fiatalabbak (5–6. osztályosok) körében. Az idősebb fiatalok azonban már *„inkább bemennek innen”* (SZCS1), mivel a Pólusban hiányoznak a számukra releváns boltok. Fontos közösségi terekként jelölik a parkokat, a Vásárcsarnok körüli területeket, a Kikötő előtti részeket és a sportpályákat. Kiemelkedően pozitív példaként kerültek említésre az új, biztonságos, körbehálózott focipályák a kertvárosi részen, ahová a fiatalok szívesen járnak focizni,

„ebből lenne egy kicsit több” (SZCS2)

„focizzanak, röpipzenek, meg kosarazanak, arra egyre többen nyitottak” (SZCS2, 38)

A Kikötő Ifjúsági Központ működésével kapcsolatban felmerült annak túlságosan kis mérete, egy nagyobb rendezvénytér igénye, míg a KOMA Bázis kap-

csán a célcsoport némileg szegregált jellege: egyrészt a Pestújhelyi elhelyezkedés „*falusias mozdulatlanságot*” (SZCS1) kölcsönöz a térnek, másrészt a „*zárkózottabb gyerekek*” bizalmatlanabbak lehetnek (SZCS1).

A szakértők egyöntetűen hiányosságokat látnak a kerületi közösségi terek és programok kínálatában, ami hatással van a fiatalok jólétére.

- Hiányzó alternatívák a „bandázásra”, szórakozásra:
„nagyon kevés olyan szórakozóhely van, amivel ők, ahol ők így bulizhatnak” (SZCS1)
- Alacsony küszöbű szolgáltató helyek hiánya:
„nagyon-nagyon kevés a kerületbe, az olyan bázispont, ahova alacsony küszöbvel be tudnak menni” (SZCS1)
- Kulturális és kreatív önkifejezési lehetőségek hiánya
„tök sok zenész van, és nincs hol zenélniük” (SZCS2)
- Passzív szabadidő eltöltés:
„sokan szoktak panaszkodni erre, hogy valójában nincsen idő feltöltődni” (SZCS2)
- Magány és kirekesztettség:
„nincsen egy olyan terep, ahol ők mondjuk találkozhatnak vagy kapcsolódhatnak másokkal” (SZCS2)
- Támogatott sportolási lehetőségek hiánya:
„nem tudnak csak úgy tömegsportolni, mert mindenki versenyszerűen sportol [...] itt is néha az iskolák tornatermét [ingyen lehetne használni] délután, nem tudom, én biztos, hogy szívesen mennének el” (SZCS2)

A szakértők a fiatalok sokszínű igényeire reagáló programokat és helyszíneket látnának szívesen:

- Több, jól felszerelt sportolási lehetőség:
„nyitott tornatermeket délután, vagy nyitott pályákat egy edzővel” (SZCS2)
- Kreatív és művészeti foglalkozások:
„olyan tehetséges gyerekek alkotnak projektmunkákat, jó lenne, ha lennének szakember által vezetett, ingyenes vagy kedvezményes művészeti foglalkozások” (SZCS2)
- „imádnak alkotni, csak nem szabad úgy hívni, hogy művészetterápia, mert attól megijednek”* (SZCS2)

■ „Menő” és alacsony küszöbű közösségek:

„minél több olyan közösség, ahova be tudnak csatlakozni, de hogy ami úgy menőnek hangzik” (SZCS2)

A fiatalok bevonásának azonban korlátai is vannak, elsősorban az időhiány és túlterheltség.

„annyira sokat vannak az iskolában, és annyira sok [...] és úgy gondolják, hogy ennek a fele sem fontos, vagy nem olyan, tehát most akkor őket hagyjuk békén délután, és hadd csináljanak, amit akarnak. Szóval nekem vérzik a szívem minden ilyen jó programért, de mivel délután van, ha délelőtt van, akkor az iskola miatt, ha délután, akkor ő már nem jön, hétvégén meg pláne nem jön.” (SZCS2)

Az önkormányzat és a fiatalok közötti kapcsolatról szóló beszámolók alapján vegyes képet kapunk, ahol a programok láthatósága, a támogatás mértéke és a fiatalok prioritásként kezelése kapcsán eltérő tapasztalatok fogalmazódtak meg.

A programok hirdetése rendkívül intenzív, egy szakember szerint az önkormányzat részéről *„folyamatosan kapunk e-maileket”* (SZCS2). Az iskolaidőn kívüli programokon való részvételt ugyanakkor nehéz elérni.

„ha iskolaidőn kívüli program, hát én vért izzadok bármire, hogy legyen gyerek” (SZCS2)

Ennek okaként a fiatalok leterheltségét és az iskola iránti „telítettségét” említik:

Még az önismereti csoportok meghirdetése sem vonzott elegendő jelentkezőt, pedig sokaknak szükségük lenne rá, de „nem veszik föl, vagy nem gondolják, hogy ez nekik szükséges lenne.” (SZCS1)

A támogatás és nyitottság megítélése is megoszlik. Egyesek úgy érzékelik, hogy az önkormányzatban *„nagyon támogatták”* (SZCS2) őket, és ha megkérdezik őket, *„lehet velük kapcsolódni”* (SZCS2). Ugyanakkor mások szkeptikusabbak, egy ifjúsági munkás szerint az új kezdeményezések támogatására *„kevésbé lenne kapacitás vagy bármi”* (SZCS2).

„Ami megvan, és nem igényel különösebb végiggondolást, azt akkor szívesen támogatják, de az, hogy ebbe ilyen plusz energiát vagy stratégiát építeni, az minthogyha kevésbé lenne erre kapacitás vagy bármi.” (SZCS2).

Különösen erős kritika fogalmazódott meg az önkormányzat idősekkel kapcsolatos tevékenységével – a fiatalokkal kontrasztba állítva.

„nagyon sokkal könnyebb egyébként a nyugdíjasokat bevenni egy művelődési házba és megtölteni a teret, mert ők mozgathatóak meg cukik, jönnek. A fiatalokkal meg hú-hó.” (SZCS1)

Összességében a fiatalok és a velük foglalkozó szakemberek részéről a kerületi önkormányzat felé megfogalmazódó elvárás egy sokkal proaktívabb, fiatalbarátabb megközelítés lenne, amely nemcsak a programok mennyiségére, hanem azok minőségére, a fiatalok valós igényeire és a velük foglalkozó szakemberek támogatására is nagyobb hangsúlyt fektet. Általában véve a XV. kerületi fiatalok szabadidős lehetőségei korlátozottak, különösen a minőségi, alacsony küszöbű, vonzó közösségi terek terén. Bár az online jelenlét lehetőségeket rejt, a személyes interakció és a fiatalok valódi igényeire szabott, jól finanszírozott programok hiánya égető probléma.

Hiányérzetek és ötletek a szabadidő strukturálására

A fókuszcsoportos beszélgetésekben a diákok többféle konkrét javaslatot is megfogalmaztak a szabadidős lehetőségek bővítésére, a programkínálat színesítésére és a kerületi kommunikáció fejlesztésére. A fiatalok tapasztalatai szerint jelenleg kevés olyan helyszín vagy program van a kerületben, amely valóban vonzó lenne számukra; a legtöbben a Pólus Centert említették egyetlen találkozási pontként. Érdekes tapasztalat volt, hogy egy megszólaló arról számolt be, hogy nincs megfelelő koncerthelyszín – ez azt jelenti, hogy a létező helyszínek ismertsége minden bizonnyal javítható.

*„Hát a kerületben szerintem nincs olyan sok hely, ahol lehetne bármi-
ilyen jó programot csinálni. Koncertet itt nem lehet sehol csinálni.”*

(FCS2, férfi)

*„Viszont hogyha arra gondolok, hogy elmegyek valahova a barátai-
mmal, akkor viszont a Pólus Centeren kívül semmi más nem ugrik a
fejembe, ahova lehetne menni.”*

(FCS2, nő)

Megjegyzendő, hogy a Pólus kiemelt szerepe már 2016-os kutatásunkban is tapasztalható volt, a közösségi szabadidőtöltés szempontjából már akkor sem nagyon tudtak a fiatalok vonzó helyeket említeni a kerületben a Pólus Centert leszámítva.

A programok és események kommunikációjával kapcsolatban is több kritikai észrevétel hangzott el az egyik csoportban: a plakátok és hirdetések sokszor nem figyelemfelkeltőek, és gyakran nem tartalmaznak elég világos, könnyen értelmezhető információt.

„Nem figyelemfelhívóak a plakátok, ahol hirdetik az eseményeket.”

(FCS4, nő)

*„Nem egyértelműen mutatja azt, hogy mi lesz, vagy mikor lesz, vagy hol
lesz, vagy mi történik. Azért én nagyon sokszor azt látom, hogy mondjuk,
lehet, hogy ha csak utána keresek, mondjuk interneten, akkor lesz egyér-
telmű számomra, egy plakátról nem feltétlenül jön le.”*

(FCS4, férfi)

A fiatalok szerint az információáramlás, a kommunikáció és az események minősége is fejlesztésre szorul. Többen javasolták, hogy a kerület szervezzen olyan közösségi és sporteseményeket, amelyek nem iskolai keretek között, hanem baráti alapon működnek, nyitottak mindenki számára.

„Lehetnének akár ilyen kerületi versenyek, de nem így iskolákból, hanem akár mit tudom én, meghirdetik, és akkor a barátok úgy összeállnak, és akkor egy röplabda, foci, vagy bármilyen bajnokságot, vagy valamit szervezni.”
(FCS2, férfi, 17 éves)

Felmerült az igény egy olyan közösségi térre is, ahol a diákok szabadon, kötöttségek nélkül tölthetik az idejüket, beszélgethetnek, tanulhatnak vagy akár csak egyszerűen jelen lehetnek, hasonlóan ahhoz, amit más településeken tapasztaltak:

„Én jártam egy másik közösségi térbe, de ez Biatorbágyon. Az pedig egy olyan közösségi tér volt, hogy volt egy ilyen szociális segítő, aki segített mondjuk, a tanul-, és akkor mindig jöttek oda délután környéken bementek, és akkor bármilyen korosztály ott lehetett. [...] Szóval csak egy olyan helyet építeni, vagy összerakni, ahova a diákok csak így bemennek, amikor akarnak.”
(FCS1, nő)

A rendezvények minőségével kapcsolatban is felmerültek kritikák: a fiatalok igényesebb fellépőket és programokat szeretnének látni.

„Meg nem olyan fellépők vannak most már.”
(FCS4, nő)

„És tudom, hogy mindenki megteszi a tőle telhetőt, de azért a koncertek minőségén szerintem lehetne mit javítani.”
(FCS4, nő)

Összefoglalva, a fiatalok szerint a kerületi szabadidős élet fejlesztéséhez több kreatív programra, jól kommunikált eseményre és szabadon használható, valódi közösségi terekre lenne szükség. Az elhangzott javaslatok a fiatalok aktívabb bevonását, a szabadidős kínálat minőségi javítását és a kommunikáció korszerűsítését sürgetik. Ezt nehezítheti a szakértői csoportokból kirajzolódó egyik fontos tanulság: a szakember- és kapacitáshiány. Míg korábban, a szakértők elmondása szerint rendszeres, sokszínű szabadidős programokat, klubokat tudtak szervezni a gyerekeknek, mára ezek száma drasztikusan lecsökkent. Ennek fő oka, hogy a szakemberek, segítők és fejlesztők száma nem elegendő a valós szükségletekhez képest, miközben a fiatalok körében egyre nagyobb arányban jelennek meg sajátos nevelési igényű (SNI-s), illetve beilleszkedési, tanulási és magatartási problémákkal küzdő gyerekek.

„Még 15 évvel ezelőtt minden héten tartottunk olyan klubokat, többórás ilyen játszós, vetélkedős, mit tudom én, szabadidős klubokat a gyerekeknek, addigra most ez leredukálódott, mondjuk, évi két alkalomra. Egyszerűen nincsen kapacitásunk rá.”
(SZCS1)

A szakemberek kiemelték, hogy az önkormányzatnak konkrét felelőssége lenne a humán erőforrások bővítésében és abban, hogy a szükséges támogatások és források elérhetővé váljanak:

„Az önkormányzatnak konkrétan dolga, hogy több ember dolgozhasson ezekben az intézményekben, és kapják meg az ilyen fajta támogatásokat, amikről beszéltünk és ehhez kapjanak forrást és támogatást.” (SZCS1)

A növekvő számú SNI-s és beilleszkedési, tanulási, magatartási zavarral élő gyermek miatt a fejlesztő szakemberek iránti igény is folyamatosan nő, azonban ezen a területen is súlyos hiány tapasztalható:

„Nagyon sok az SNI-s, a sajátos nevelési igényű meg a beilleszkedési, tanulási, magatartási zavarral küszködő gyerek. Tehát tulajdonképpen fejlesztő szakemberek kellenének, és nincsenek.” (SZCS2)

A sport szerepe

A kutatási anyag egyik legmarkánsabb tematikus egységét a szabadidő aktív eltöltésének formái, ezen belül is a sporttevékenységek adják. A sport – legyen szó szervezett vagy spontán mozgásról – a fókuszcsoportos beszélgetések tanúsága szerint a fiatalok számára nem csupán szabadidős elfoglaltság, hanem identitásképző, szocializációs és mentális egészséget támogató tényező is. A sporttevékenységek több szinten strukturálják a fiatalok életét: rendszerességet, célt és közösségi élményt biztosítanak, amelyek hozzájárulnak az egészséges életvitelhez, a stressz levezetéséhez és az önszabályozás kialakulásához.

Különösen hangsúlyos, hogy a válaszadók közül többen a sportot nem csupán hobbinak, hanem versenyszerű, akár professzionális tevékenységnek is tekintik, ami tovább erősíti a mozgás jelentőségét a mindennapjaikban. A sport lehetőséget teremt a pillanat megélésére, a gondolatok elcsendesítésére és az aktuális problémák elengedésére, így a rekreációs és élményalapú tanulás is szorosan kapcsolódik ehhez a tevékenységhez.

A személyes kötődés sok esetben rendkívül erős: a sport a mindennapi élet szerves részévé válik, amely nélkülözhetetlen a jóllét szempontjából.

„Meg amikor például egy nehezebb napom van, a szabadidőmnél ez a sport, meg a tánc, ez tök jól helyre tudja rakni bennem a dolgokat, mert olyankor nem kell semmire gondolkozni, csak ott lenni és élni a pillanatot, meg ilyenek. És ezért tök jó, mert ilyenkor felszabaduló érzés van bennem.” (FCS4, nő)

„Hát én a szabadidőmet tánccal általában, merthogy szó szerint az életem, nem tudnám otthagyni.” (FCS5, nő)

A sporttevékenységek a fiatalok számára nemcsak fizikai, de szimbolikus értelemben is a szabadságot jelentik. A mozgás során átélt autonómia, önkifejezés és a teljesítmény érzése jelentősen hozzájárul az önbizalom, a mentális rugalmasság és a személyes hatékonyság fejlesztéséhez.

„Hát én például a szabadidőmet versenyszerű atletizálással töltöm...”

(FCS4, nő)

„Szeretek nagyon biciklizni, amikor kint tekerek, akkor úgy érzem, hogy akkor vagyok igazán szabad és megcsinálhatok vagy megtehetek bármit, amit akarok.”

(FCS3, férfi)

Összességében megállapítható, hogy a sport a szabadidő strukturálásának egyik leghangsúlyosabb eleme. Nem csupán a testi egészség megőrzéséhez járul hozzá, hanem a társas kapcsolatok, az önismeret és a lelki jóllét szempontjából is kiemelkedő jelentőséggel bír a kerületi fiatalok életében.

Család, barátok

A fiatalok szabadidő-eltöltési szokásainak egyik központi motívuma a társas kapcsolatok ápolása, mely több szinten jelenik meg: a családi kötődések, a baráti közösségek és a párkapcsolatok mind-mind kiemelt jelentőséggel bírnak ebben az életkori szakaszban. Az elemzett interjúk világosan rámutatnak arra, hogy a szabadidő gyakran válik a társas kapcsolatok fenntartásának és elmélyítésének elsődleges eszközévé, legyen szó akár szűk családi körben zajló beszélgetésekről, akár tágabb baráti vagy párkapcsolati programokról.

„szüleimmel szoktam beszélgetni nagyon sokat, főleg így az utóbbi egy évben talán.”

(FCS5, nő)

A társas kapcsolatok fenntartása azonban sokszor komoly kihívást is jelenthet a fiatalok számára, különösen az iskolai, egyetemi vagy munkahelyi elfoglaltságok mellett. Az időhiány, a távolság és az egymásnak nehezen igazítható időbeosztás mind-mind akadályt jelenthet a barátságok folyamatos ápolásában.

„igyekszem így fenntartani a kapcsolataimat, merthogy egyetem, meg minden más mellett azért ezek így nagyon könnyen elhanyagolódnak.”

(FCS5, nő)

A baráti kapcsolatok szerepe ebben az életkorban nem csupán a szabadidő hasznos eltöltését, hanem az identitásformálódást, a társas támogatást és a közös élményeken keresztül történő önreflexiót is magában foglalja. A baráti társaságokhoz való tartozás elősegíti az önállóság kialakulását, ugyanakkor védelmet is jelenthet a mindennapi kihívásokkal szemben.

„szabadidőmben legtöbbször a barátaimmal, illetve a barátnőmmel szoktam lenni, mert egyedül nem nagyon bírok el magammal.”
(FCS3, férfi)

A párkapcsolatok külön tematikai egységként is értelmezhetők, hiszen ebben az életszakaszban a fiatalok számára a romantikus kapcsolatok kialakítása és fenntartása központi jelentőségűvé válik. A mélyebb kötődés, a közös jövőtervezés és az érzelmi támogatás igénye mind olyan tényezők, amelyek a szabadidő eltöltését is jelentősen meghatározzák. A párkapcsolatban töltött idő egyrészt az intimitás megélésének, másrészt az önálló, felnőtt identitás megerősítésének is fontos terepe.

„Mellette annyi időt szeretek a párommal tölteni, amennyit csak tudok.”
(FCS3, nő)

„párommal töltött idő, azt merem nevezni, mondjuk, hasznosan eltöltött szabadidőnek.”
(FCS4, férfi, 20)

Összegzésként elmondható, hogy a szabadidő eltöltésének társas dimenziói a fiatalok jólléte szempontjából alapvető jelentőséggel bírnak. A családi, baráti és párkapcsolati élmények egyaránt hozzájárulnak a mentális egészség, a társas támogatás és az élnélvezetesség érzésének fenntartásához. A szabadidő, mint társas erőforrás, így nem csupán pihenést, hanem fejlődést és megerősödést is lehetővé tesz a fiatalok számára.

Az olvasás megítélése

A szabadidő minőségi eltöltésének egyik fontos dimenziója a művelődés, különösen az olvasás. Számos csoportban jelent meg az olvasás szeretete (ez a kvantitatív adatokban is visszaköszön).

*„A szabadidő, ami úgy szabadidő, hogy iskolán kívül, én gyakran, ugye tanulok nyilvánvalóan, és azt teljesen jól meg tudom itt csinálni a ke-
rületben. Pont szemben van az itteni Szabó Ervin Könyvtár, Újpalotán,
Pestújhelyen is van, ami erre teljesen jó helyet ad.”*
(FCS2, nő)

*„mostanában egyre jobban megszerettem az egyedül töltött időt. Ol-
vasni nagyon szeretek, meg csak így pihenni.”*
(FCS3, nő, 18)

„Olvasni is szeretek, csak arra nem mindig van időm sajnos.”
(FCS3, férfi)

„olvasni szeretek például, amit régen utáltam.”
(FCS5, nő)

„Hazajöttem, elmentem a Libribe, vettem egy könyvet, leültem egy kávéra, vettem egy festővásznat is az Ázsiában, mert eldöntöttem, hogy akkor festek.” (FCS1, nő)

Az idézetek alapján látható, hogy az olvasás és más egyéni, kreatív tevékenységek (például festés, elmélyülés a könyvtárban) a szabadidő értékes eltöltését jelentik, elősegítik az intellektuális kíváncsiság kielégítését és támogatják az élethosszig tartó tanulás attitűdjének kialakulását. Emellett fontos azt is kiemelni, hogy az olvasás egy olyan passzív időtöltésként is értelmezhető, ami a zsúfolt napokba pihenésként is beilleszthető, így az olvasás szeretete, paradox módon, a leterheltséggel is összefügghet.

Passzív szabadidőtöltés

A szabadidő passzív eltöltésének tehát nagy jelentősége van a fiatalok életében. Egyesek számára az otthoni pihenés, a semmittevés vagy a társas magány választása teljes mértékben kielégítő. A mindennapi terhelések és elvárások mellett ezek a pihenési formák is fontos szerepet töltenek be a stressz levezetésében, a testi-lelki regenerációban, illetve a komfortérzet fenntartásában. Bár a lustálkodás látszólag nem produktív tevékenység, hozzájárulhat az érzelmi egyensúly, a mentális egészség és a feltöltődés fenntartásához.

„Jobb a nappalnak a kényelme.” (FCS5, férfi)

„ha szabadidőm van, akkor a párommal vagyok együtt. Ha ő is éppen elfoglalt, akkor csak otthon létezek” (FCS5, nő)

A válaszok azt mutatják, hogy a passzív szabadidő-eltöltés sokszor tudatos választás eredménye, amely a fiatalok igényét tükrözi a lelassulásra, az „énidő” megélésére és a mindennapi tempó ellensúlyozására.

A fiatalok online jelenléte

Digitális platformok jelentése és szerepe

A kutatás tanúsága szerint az online platformok (például Facebook, Instagram, TikTok) a fiatalok számára sokszor nem célorientált, hanem inkább passzív időtöltést jelentenek. Az unaloműzés, a társas érintkezés és az informális kommunikáció áll a használat középpontjában, míg a tudatos, értékteremtő vagy információszerző jelenlét háttérbe szorul.

„Csak unalom, semmi produktív, csak nézem a dolgokat, írogatok embereknek, megnézem, hány ilyen Insta reel-t küldtek nekem a barátaim.” (FCS2, nő)

„Hát én ott beszélgetek mindenkivel kábé, néha osztok is meg dolgokat, hogyha viccesnek vagy érdekesnek találok valamit. Kábé ennyi.” (FCS2, nő)

„felmegy az ember mondjuk egy Facebookra, felmegy egy Instagramra, egy TikTokra, görget. Semmi mást nem csinál, görget.” (FCS4, férfi)

„Én Instán inkább másodlagos lett már a hírfolyam, mert ugye mindenkinek a sztorija. Én Instán beszélgetek a legtöbb emberrel mindig. Facebookon én benne vagyok egy csomó ilyen csoportban. Ilyen Asszonyutszorgók, meg Vintedes csoport, meg ilyenek. TikTokon pedig csak szimplán görgetni. Szerintem mindenkiben benne van, hogy nem tudja már lekötni mondjuk egy YouTube-videó, mert egyre alacsonyabb az ingerküszöbünk, és mindig kell valami új. Meg tényleg annyi információt találhatunk meg TikTokon, szóval ez a legfogyaszthatóbb szerintem már.” (FCS3, nő, 18)

„csak nézem, aztán majd lesz valami.” (FCS3, férfi)

„Hát nekem a Facebook, az abszolút ilyen kapcsolattartást, meg az ilyen... Szóval egy csomó minden az egyetemre is ott megy, az ilyen nagy zárt csoportokba, meg leginkább az ilyen hivatalosabb, ugye. Az Insta, az meg csak áll, töltöm vele az időmet.” (FCS5, nő)

„Csomó recept fent van Instán is.” (FCS5, nő)

Az idézetek rávilágítanak a digitális figyelem szétszórtságára, az ingerküszöb csökkenésére, valamint arra, hogy a platformok egyre inkább közösségi és szórakoztató terek, semmint tudásmegosztás vagy célorientált kommunikáció színterei.

Telefonhasználati szokások és reflexiók

A telefonhasználat napjaink fiataljai körében szinte univerzális, ugyanakkor a válaszadók jelentős része ambivalens érzésekkel viszonyul saját képernyőidejéhez. Bár a tanulás, kapcsolattartás és szórakozás elsődleges funkcióként jelenik meg, a túlzott használat fáradtságot, időpazarlást és a produktivitás csökkenését is eredményezheti. Megjelenik az igény a tudatosabb telefonhasználatra, valamint az alternatív – például olvasásalapú – szabadidő eltöltésre.

„Én csak akkor szoktam, hogyha hív valaki, azon kívül nem.” (FCS2, férfi)

„Az a baj, hogy igazából egész nap képernyőt nézek, mert a háziaimat is digitálisan kell megcsinálnom, ugye grafikát Photoshopban meg Illustratorban csinálunk, és akkor emellett még telefont is nyomkodom, szóval golyózik a szemem a nap végére már.” (FCS2, nő)

„online tanulok nagyon sokat, ugye, meg informatika mellé hát úgy elengedhetetlen, és az osztálytársakkal nagyon sokat beszélünk házikról, beadandókról.” (FCS2, férfi)

„Hú, hát nekem az ilyen 5–7 óra között volt egy nap, és azért, mikor így tudatosabban odafigyeltem, hogy jó, akkor most leteszem a telefont, és most kicsit telefon nélkül vagyok, meg most inkább olvasok. Láttam egy ilyen kihívást, hogy a képernyő előtt eltöltött időt olvasásba így átforgatta egy csajszi, és például az tökre megtetszett. Egyébként nagyon durva, hogy mennyire szükségünk van folyamatosan a telefonra, szerintem.” (FCS3, nő, 18)

Nő: „Sok.”

Férfi: „Túl sokat. Túl sokat.” (FCS5)

A fiatalok önreflexiói azt mutatják, hogy miközben a telefon a hétköznapi élet szinte minden területén nélkülözhetlenné vált, a használat mennyiségének és minőségének kontrollja, az egyensúly megtalálása – különösen a mentális egészség védelme érdekében – egyre fontosabb témává válik a korcsoport életében.

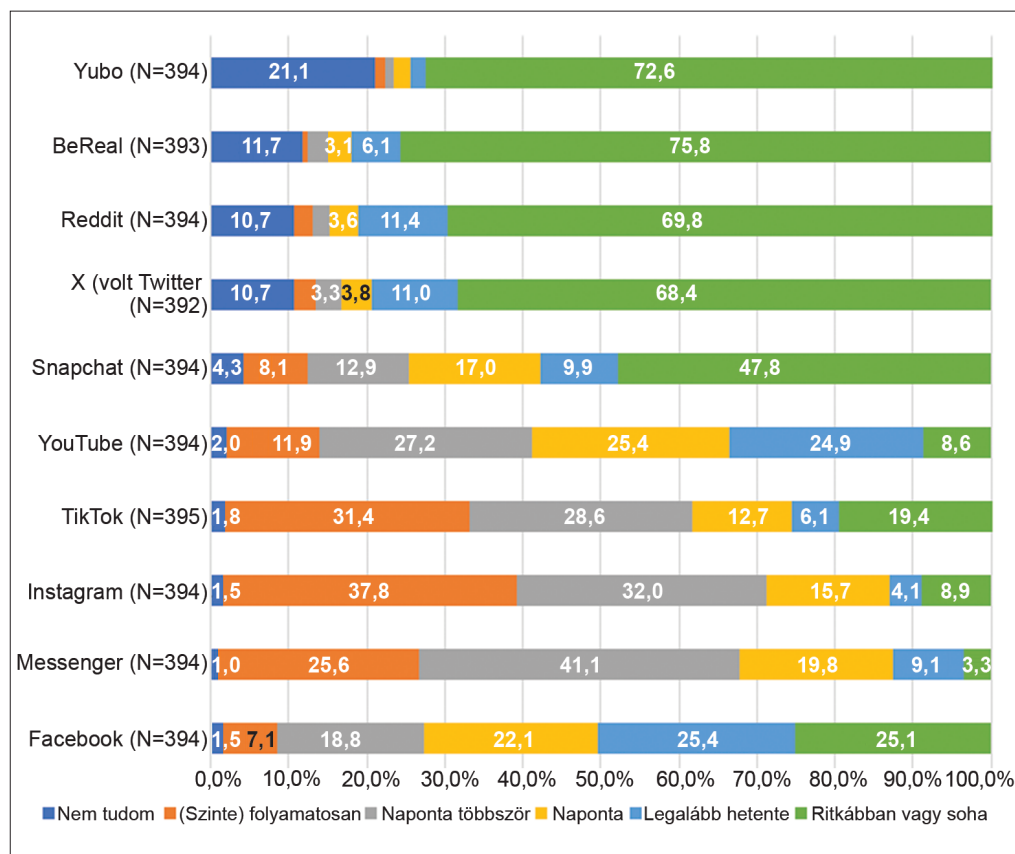
A digitális platformok, eszközök és kommunikációs csatornák a fiatalok szabadidős szokásainak központi részévé váltak. Bár a digitális jelenlét hatalmas

lehetőségeket kínál, az információk gyors és felszínes fogyasztása, a passzivitás, a túlzott képernyőidő és a mentális terhelés új kihívásokat is teremtenek. Mindez tudatos médiahasználatot és a digitális egyensúly folyamatos keresését teszi szükségessé a mindennapi életben.

Közösségimédia-használati szokások

A kerületi fiatalok különböző közösségimédia-platformokhoz és online alkalmazásokhoz fűződő használati szokásait is vizsgáltuk, melynek keretében a kérdőívre válaszolók megjelölhették, milyen gyakorisággal használnak különböző felületeket. A skála a „(szinte) folyamatosan” kategóriától a „ritkábban vagy soha” és „NT/NV” (nem tudom/nem válaszolok) válaszokig terjed. A százalékos megoszlások jól mutatják, mely platformok vannak jelen legintenzívebben a fiatalok életében.

20. ábra: A közösségimédia-platformok használatának gyakorisága (százalék)

Egyértelműen kitűnik, hogy az Instagram a leginkább használt platform: a válaszadók 37,8 százaléka szinte folyamatosan, további 32 százalékuk pedig naponta többször használja. Ez összesen közel 70 százalékos intenzív jelenlétet jelent, amely kiemeli az Instagramot mint a fiatalok első számú közösségimédia-felületét.

Ezt követi a TikTok, amelyet 31,4 százalék szinte folyamatosan, 28,6 százalék pedig naponta többször használ. A Messenger is kiemelkedően használt platform: negyede (25,6 százaléka) a válaszadóknak szinte folyamatosan, 41,1 százalékuk pedig naponta többször kommunikál ezen keresztül.

A YouTube szintén nagyon népszerű: bár kisebb arányban használják folyamatosan (11,9 százalék), de 27,2 százalék naponta többször és 25,4 százalék naponta ezen keresztül néz különböző videós tartalmakat.

A Facebook használata már visszafogottabb: csupán 7,1 százalék használja szinte folyamatosan és a naponta többször, valamint a naponta választ is viszonylag alacsonyabb arányban jelölték. Ugyanakkor a legalább heti szintű használat jelentősebb (25,4 százalék), ami azt mutatja, hogy a Facebook már nem napi, de még mindig rendszeres használatban maradt sokaknál – feltehetően főként praktikus, eseményszervezési vagy csoportkommunikációs célokból.

Az X (volt Twitter) és a Reddit mérsékelt jelenléttel bírnak: körülbelül 10–11 százalék használja ezeket legalább heti rendszerességgel, de a ritkábban választ adók aránya igen magas (X esetén 68,4 százalék, Reddit esetén 69,6 százalék), ami azt mutatja, hogy ezek a platformok marginálisabb szerepet játszanak a fiatalok hétköznapijaiban.

A BeReal és Yubo platformokat alig használják a kerületi fiatalok: 75 százalék feletti a ritkábban vagy egyáltalán nem használók aránya, a napi vagy heti szintű használat pedig elenyésző.

A Snapchat esetében érdekes kettősség figyelhető meg: a használók 12,9 százaléka naponta többször használja, de a többség (47,7 százalék) ritkábban vagy soha nem él vele. Így a platform inkább egy szűkebb, de aktív réteg eszköze.

Összefoglalásként elmondható, hogy a kerületi fiatalok közösségimédia-használatát az Instagram, TikTok, Messenger és a YouTube dominálják. Ezek a platformok egyszerre szolgálják a kapcsolattartást, az önkifejezést és a szórakozást.

A fókuszcsoportok jellemző diskurzusai

A fiatalok közösségimédia-használatát a fókuszcsoportokban is vizsgáltuk. A használt felületekre vonatkozó kérdésekre az alábbi tipikus válaszok születtek:

Férfi: „Legfőképp az Instagramot.”

Nő: „Meg a TikTokot.”

Férfi: „Ezer évente egyszer a Facebook-ot.”

(FCS4)

„Szerintem mindent használok, Instagram, Twitter, Facebook, még azt is, Tiktok. Gyakorlatilag mindenhol fenn vagyok.” (FCS1, nő)

„Mondjuk a Pinterestet is használom inspirációhoz.” (FCS1, nő)

„Instagram, TikTok. Hogyha valami eseményt, akkor tudni, akkor Facebook, ott több van.” (FCS3, férfi)

A válaszok alapján a fiatalok elsősorban az Instagramot és a TikTokot használják, mivel ezek a platformok gyorsan fogyasztható tartalmakat kínálnak. A TikTok különösen népszerű a rövid videók és a gyors interakciók miatt, míg az Instagram a képek és történetek megosztásával vált vonzóvá.

Bár az Instagram és TikTok a legnépszerűbbek, a Facebook továbbra is jelen van, mint egy olyan platform, amelyet információszerzésre használnak. A válaszok alapján a Facebook nem csupán szórakozási célokat szolgál, hanem a rendezvényekhez kapcsolódó információk elérésére is hasznos, különösen, ha a fiatalok a közvetlen iskolai vagy közösségi eseményekre kíváncsiak.

Azonban a közösségi média platformok nem mindenki számára ideálisak, mivel a fiatalok más-más szinten és módon használják őket. Vannak, akik kritikusan viszonyulnak a közösségi médiához, különösen, ha az események népszerűsítésére használt platformok nem elég informatívak vagy szórakoztatóak.

Nem tudom, én ellene vagyok ennek, hogy social médiázzunk mindent. Főleg, hogyha nem tudom, a kerületnek lesz egy ilyen XV Tiktokja, az inkább lesz kínos, mint edukatív, mert nem tudom. (FCS2, férfi)

Akik intenzívebben fogyasztanak social media tartalmakat, nagyobb valószínűséggel hallanak a kerületi programokról is, de a platformok információminősége kérdéses lehet.

A közösségimédia-használat céljai

A fiatalok közösségimédia-használata elsősorban a szórakoztatás és információszerzés céljait szolgálja. A fiatalok a közösségi médiát nemcsak kapcsolattartásra, hanem szórakozásra és információszerzésre is használják, és az Instagram, TikTok különösen népszerű számukra, ellentétben a YouTube már kevésbé népszerű.

Szerintem mindenkinben benne van, hogy nem tudja már lekötni mondjuk egy YouTube videó, mert egyre alacsonyabb az ingerküszöbünk, és mindig kell valami új. Meg tényleg annyi információt találhatunk meg TikTokon, szóval ez a legfogyaszthatóbb szerintem már. (FCS3, nő)

A válaszok szerint az Instagram és a TikTok a legnépszerűbb platformok a fiatalok körében, mivel ezek a platformok gyors, vizuális tartalmakat kínálnak, amelyek könnyen és gyorsan fogyaszthatók. Az Instagram nemcsak szórakozásra, hanem inspirációs célokra is szolgál, például a kedvenc előadók vagy hírességek követésére.

„Szerintem az Instagramhoz inkább csak beszélgetni és követni akár egy előadót, hogy milyen tevékenysége van, vagy egy színészt.”

(FCS3, férfi)

„Csak unalom, semmi produktív, csak nézem a dolgokat, írogatok embereknek, megnézem, hány ilyen Insta reel-t küldtek nekem a barátaim.”

(FCS3, nő)

A közösségi média, mint időtöltés

Képernyőidő

A fókuszcsoporthoz felvételek alapján a telefonhasználat és a képernyőidő a fiatalok mindennapjainak szerves része, különösen az iskolán kívüli időszakokban. Az iskolai szabályok többnyire tiltják a telefonhasználatot a tanítási órák alatt, de a diákok elmondása szerint, amint kilépnek az iskola kapuján, azonnal előkerül a telefon. Az eszközt elsősorban szórakozásra – zenehallgatásra, közösségi média (Instagram, TikTok) böngészésére vagy online beszélgetésekre – használják.

„Hát igazából attól függ, hogy iskolában vagyok-e vagy sem, mert hát ugyebár nem szabad az iskolában telefonozni. Egy átlag iskolai napon, hát szerintem igazából, miután kijöttem, egyből elő is veszem, és aztán berakok valami zenét, vagy nézegetem az Instát, TikTokot, míg haza nem érek, vagy beszélgetek a barátaimmal.”

(FCS3, férfi)

A képernyőidő mennyiségét a fiatalok maguk is soknak érzékelik:

„Túl sokat. Túl sokat.”

(FCS6, nő)

Bár a telefon legfőbb funkciója a szórakozás, a fókuszcsoporthoz felvételekből kiderült, hogy információszerzésre és tanulásra is gyakran használják. Többen említették, hogy tanuláshoz, feladatmegoldáshoz, vagy akár online órák követéséhez is rendszeresen előveszik a telefont:

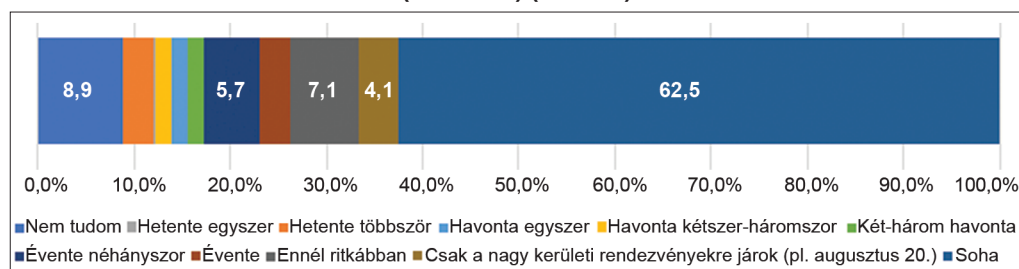
„Hát nem, azért, mert nekem a screen time-omnak a legnagyobb része tanulás.”

(FCS6, nő)

Kerületi intézmények

A szabadidő eltöltésének fontos kontextusait adják a kerület intézményei. A kérdőívben ezek ismertségét, illetve az önkormányzati rendezvényeket vizsgáltuk.

21. ábra: Milyen gyakran jársz a XV. kerületi Önkormányzat rendezvényeire? (százalék) (N=436)

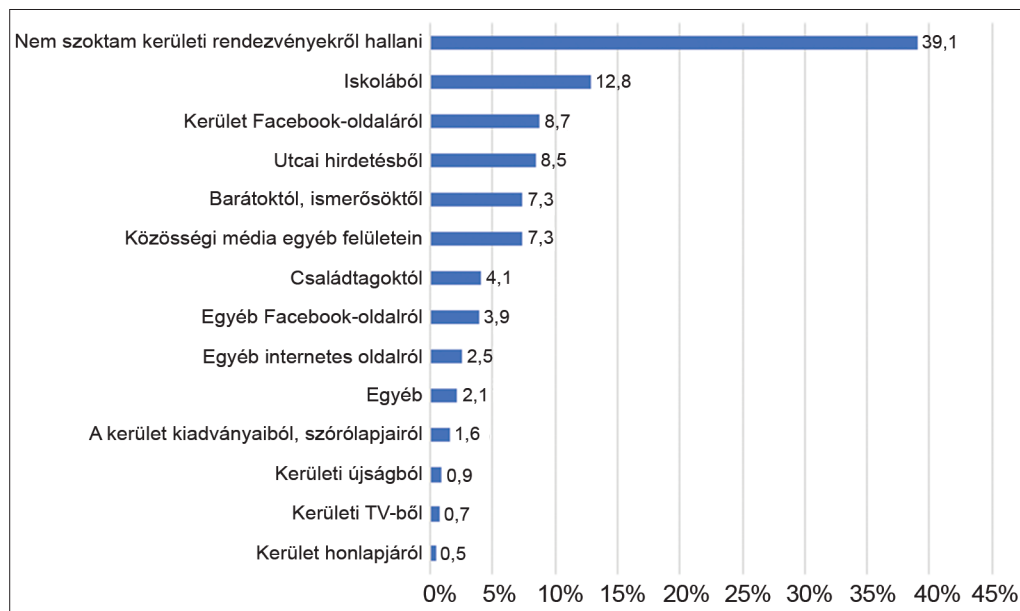
Az önkormányzati rendezvényeken történő részvételről való beszámolás összességében alacsony. A kitöltők többsége (62,4 százalék) azt jelezte, hogy soha nem jár önkormányzati rendezvényre, további 7,1 százalék pedig csak nagyon ritkán vesz részt ilyen eseményeken. A válaszadók 4,1 százaléka kizárólag nagyobb, kiemelt rendezvényekre, például az augusztus 20-i ünnepségre látogat el. Azok aránya, akik rendszeresen – akár havonta, akár hetente – részt vesznek önkormányzati programokon, minimális (összesen körülbelül 8 százalék). Jelentős azok aránya is, akik nem tudtak választ adni erre a kérdésre (8,9 százalék). Az eredmények alapján elmondható, hogy a kerületi fiatalok túlnyomó többsége nem érzi magáénak az önkormányzati rendezvényeket, illetve ezek elérése és ismertsége is alacsony a vizsgált korosztályban. Mindazonáltal érdemes kiemelni az alacsony ismertséget – feltételezhető, hogy az adatokból tükröződőenél több fiatal vesz részt önkormányzati rendezvényeken, csak nem feltétlenül ismerik a szervezőt.

A kerületi rendezvényekről való tájékozódás elsődleges forrásai a fiatalok körében továbbra is az iskola és a közvetlen kapcsolati háló. A válaszadók 12,8 százaléka az iskolából, 7,3 százalék barátoktól vagy ismerősektől, 4,1 százalék pedig családtagoktól értesül leggyakrabban kerületi eseményekről. A közösségi média szintén jelentős szerepet játszik: a kerület Facebook-oldalát 8,7 százalék, egyéb Facebook-oldalakat 3,9 százalék, más közösségimédia-felületeket további 7,3 százalék említett. Az utcai hirdetések (8,5 százalék) is viszonylag gyakori információforrásnak számítanak.

Ugyanakkor feltűnő, hogy a válaszadók jelentős része (39,1 százalék) egyáltalán nem szokott kerületi rendezvényekről hallani, ami rávilágít arra, hogy a ha-

gyománnyosan használható kommunikációs lehetőségek nem feltétlenül találják meg a fiatalok egy jelentős részét.. A hagyományos médiumok (újság, tévé, szórólap) szerepe marginális: ezekből a forrásokból csupán néhány százalék értesül rendszeresen a rendezvényekről.

22. ábra: Honnan szoktál a leggyakrabban hallani a kerületi rendezvényekről? (százalék) (N=437)

Az egyéb válaszok között említették, hogy elsősorban helyi egyesületek levelezőlistáiról vagy Facebook-csoportjaiból tájékozódnak, illetve személyes meghívás alapján szereznek tudomást a programokról: *„Én főleg ezen egyesületek Facebook és levelező listájáról tájékozódom. Illetve személyes meghívás alapján.”* Mások a GYIÖK-től, néptáncegyületen vagy helyi csevegőcsoportokon keresztül értesülnek az eseményekről, sőt, a szóbeszéd is megjelenik, például: *„Pletyka téren.”*

Mindez azt jelzi, hogy a hivatalos és digitális kommunikációs csatornákat számos informális, személyes vagy szervezeti hálózat egészíti ki. Ezek az alternatív útvonalak fontosak lehetnek olyan közösségi csoportok elérésében, akik a standard csatornákon keresztül kevésbé aktívak, vagy speciális érdeklődésük miatt szűkebb körű kommunikációt igényelnek.

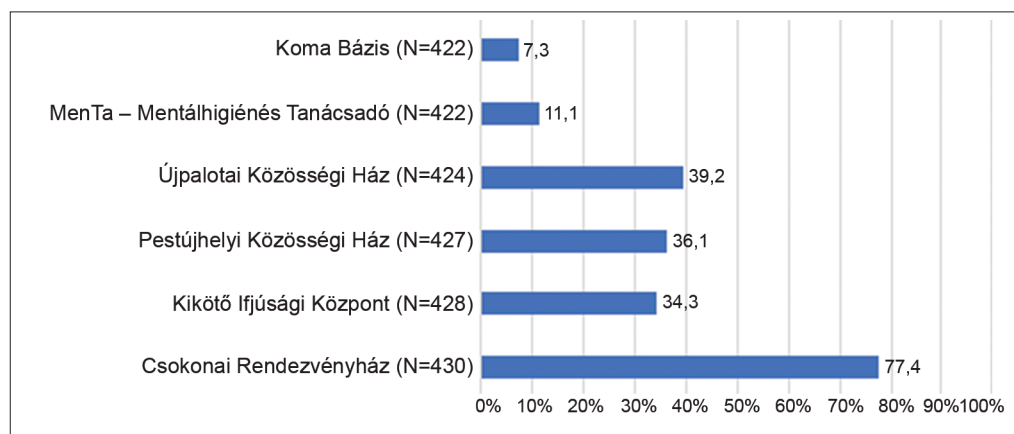
A vágyott programokra vonatkozó nyitott kérdés esetén a válaszadók jelentős része – több mint fele – nem tudott vagy nem kívánt olyan programot megnevezni, amelyet szívesen látna a kerületben, vagy úgy vélte, nincs hiányérzete. Ugyanakkor a konkrét ötletek és igények alapján világosan kirajzolódik, hogy számos szabadidős tevékenység, közösségi vagy kulturális program hiányzik a kínálatból.

A leggyakrabban említett hiányzó lehetőségek a sporttal, mozgással kapcsolatosak (például „foci, box”, „Edzőterem”, „Bármilyen sport”, „Valamilyen sportrendezvény, akár verseny ami korosztálytól függetlenül bármelyik iskolának ingyenes és szórakoztató.”), de sokan szeretnék több zenei vagy kulturális eseményt is: „Koncertek”, „Streetfood fesztivál vagy egyéb minifesztivál. Koncert”, „tánc, kultúra, színház”. Egyesek tematikus klubokat, társasjátékos eseményeket, közösségi terek hosszabb nyitvatartását, vagy például uszodát, strandot, vidámparkot is szívesen látnának. Felmerült az is, hogy a jelenlegi kínálat elsősorban az idősebb korosztályt célozza: „Bármilyen, ami nem a nyugdíjas szavazóbázisnak szól, de olyan nincs is.”

A válaszokból jól látszik, hogy a kerületben élők közül sokan vágnak élményalapú, közösségi, sport- és kulturális programokra, amelyek nemcsak a szórakozásról, hanem a találkozásról, közösségépítésről is szólnának. Az igények között megjelent a fiatalabbak megszólítására irányuló rendezvények, a baráti, szabadidős terek fejlesztése, valamint a minőségi, minden korosztály számára elérhető programok hiánya.

A kerületi civil- és sportszervezetek megnevezésére vonatkozó kérdésre érvényes választ adók közel fele nem tudott konkrét szervezetet említeni a XV. kerületből, vagy egyáltalán nem ismert ilyet. Azok közül, akik mégis megneveztek szervezeteket, kiemelkedik a REAC és a Testvériség SE, mint leggyakrabban említett sportszervezetek. Emellett többféle civil egyesület is feltűnik, például a Nagycsaládosok Egyesülete, a Kutyások a XV. kerületért vagy a XV. kerületi Fűvószenekari Egyesület. Előfordulnak kisebb, specifikusabb közösségek is, mint a Szilas Néptáncgyűttes vagy a különféle fitness és ifjúsági szervezetek (GYIÖK, Menta, Koma bázis).

23. ábra: Kerületi intézmények ismertsége – az „ismerem” választ adók százalékos aránya (százalék)

A kérdőíves adatfelvétel eredményei azt mutatják, hogy a legtöbb helyi intézmény a fiatalok jelentős részének ismeretlen marad, különösen azok, amelyek célzottan ifjúsági vagy mentálhigiénés szolgáltatásokat nyújtanak. Ez rávilágít

arra, hogy a kerületi közösségi terek láthatósága, elérhetősége és kommunikációja jelentős fejlesztést igényel – különösen, ha cél a fiatalok nagyobb mértékű bevonása és megszólítása.

A kerületi intézmények ismertsége ezzel együtt jelentős eltéréseket mutat a fiatalok körében. A Csokonai Rendezvényház messze a legismertebb: a válaszadók 77,4 százaléka jelezte, hogy ismeri ezt az intézményt. A többi közösségi tér, ifjúsági vagy szabadidős intézmény ismertsége ehhez képest jóval alacsonyabb: az Újpalotai Községi Házat 39,2 százalék, a Pestújhelyi Községi Házat 36,1 százalék, a Kikötő Ifjúsági Központot 34,3 százalék ismeri. A Mentálhigiénés Tanácsadó (MenTa) ismertsége 11,1 százalék, a Koma Bázis pedig mindössze 7,3 százalékos ismertséget ért el.

Szabadidő a kerületben: a fókuszcsoporthoz kutatás eredményei

Kerületi helyszínek mint a fiatalok szabadidő eltöltésének helyszínei

A fiatalok válaszai alapján a kerületi közösségi helyek rendkívül fontos szerepet játszanak a mindennapi életükben. Az idézet is tükrözi, hogy a fiatalok szívesen használják az informális tereket (például parkok, ifiházak) arra, hogy eltöltsék a szabadidejüket.

„Kerületben ifiház természetesen. A parkokat szoktuk végigjárni, végigsétálni, meg amikor úgy esik jól [...] amikor kevésbé van hideg, akkor ott sétálgatunk, csak simán az utcákba.” (FCS1, nő)

A válaszok között többször említést nyernek a szabadidős helyek, mint például a Pólus melletti kiserdő vagy a különböző parkok. A fiatalok számára az ilyen helyek nemcsak pihenést és szórakozást kínálnak, hanem a közösségi élet alapvető részei is.

„A Pólus melletti kiserdőben, meg ott a mezős résznél szoktunk boilyongani.” (FCS3, nő)

„Legtöbbször a Kiserdőbe szoktam menni, és a kis erdő mögött ugye van a Szilas-patak. És a Szilas-pataknak az ilyen mezőgazdasági földek fele részén van egy erdősebb rész, de ilyen nagyon picike, és ott ki van építve egy ilyen mountain bike, vagy lehet, hogy akár motoros pálya ilyen nagy ugratókkal. [...] Oda szoktam járni legtöbbször.” (FCS4, férfi)

A válaszokban megjelenik, hogy az informális terek, különösen a szabadtéri, természetközeli helyszínek használata is fontos, mivel a fiatalok szabadidős tevékenységeiket gyakran a közeli parkokban, sétálgatással, beszélgetésekkel töltik.

Társaság

A fiatalok közösségi élményei szoros összefüggésben állnak a baráti körükkel és iskolai kapcsolataikkal. A közösségi helyek látogatása gyakran a fiatalok közvetlen környezetében zajlik, és a helyi barátokkal és iskolatársakkal való találkozások során használják ezeket a helyeket.

„Hát így a kerületi GYIÖK-ös barátainkkal, barátaimmal, akiket suliból ismerek, azokat nem gyakran hozok ide kerületbe, mert nekik nagyobb út ide bejönni.”
(FCS3, nő)

Ez arra is utal, hogy a kerületen kívüli fiatalok számára az elérhetőség és a közösségi helyekhez való hozzáférés kulcsfontosságú. A válasz alapján a helyi közösségi helyek jelentős szerepet játszanak a fiatalok szociális életében, de azok a fiatalok, akik nem a kerületben élnek, nem tartják őket annyira elérhetőnek.

Kerületi rendezvények

A GYIÖK és a helyi közösségi szervezetek fontosak a rendezvények népszerűsítésének szempontjából. A válaszok alapján a fiatalok gyakran a GYIÖK-ön keresztül értesülnek a programok és események részleteiről, mivel a szervezet közvetlen kapcsolatban áll a helyi közösséggel.

„Miket az ifjúság csinál, azoknak a nagy részéről a GYIÖK-ön belül értesülünk.”
(FCS3, nő)

„Igen, vannak, [kerületi rendezvények] de hogy igen, de hogy például csak az miatt, mert GYIÖK-ös vagyok. Úgy egyébként nem hiszem, hogy sokat hallanék róla.”
(FCS5, férfi)

A fiatalok számára az iskola, mint információs csatorna szintén alapvető, különösen, ha közvetlenül az iskolából, iskolatársaktól szerzik meg a rendezvényekről szóló híreket.

„De amúgy sulikba ki szokták tenni általában, vagy így köremailben elküldik az igazgatóknak.”
(FCS6, nő)

A közösségi média, különösen a TikTok, mint nem megfelelő eszköz jelenik meg a helyi események népszerűsítésére, mivel az ilyen platformok szerint inkább szórakoztatóak, mintsem informatívak. A fiatalok inkább hasznos és releváns információkat várnak, nem pedig szórakoztató tartalmakat.

„Nem tudom, én ellene vagyok ennek, hogy social médiázzunk mindent. Főleg, hogyha nem tudom, a kerületnek lesz egy ilyen XV Tiktokja, az inkább lesz kínos, mint edukatív, mert nem tudom.”
(FCS2, férfi)

Részvétel kerületi rendezvényeken

A fiatalok számára a kerületi rendezvények különböző típusú programokat és élményeket jelentettek, legyen szó mozi estekről, fesztiválokról vagy koncertekről. Az idézetek alapján a fiatalok szívesen vesznek részt azokon a rendez-

vényeken, amelyek szórakoztatóak, de gyakran keresnek olyan eseményeket is, amelyek a közösségi élményeket is magukban foglalják, mint például a filmek utáni tematikus beszélgetések.

„A filmest, a Pólus Moziba, mint GYIÖK rendező.” (FCS1, nő)

„Nekem a legutóbbi mozis rendezvény volt az, amin az Agymanók II-t vetítettük le, ugye a GYIÖK. [...] És tanított is valamit arról, hogy hát igazából hogyan éljük túl tinikként, és hogyan békéljünk meg saját magunkkal, meg ilyen hasonló igazi tippek.” (FCS4, férfi)

„De egyébként szerintem ez tőkből az is, hogy nekem például ez tőkre sokat segített anno, még a GYIÖK-kel, [...] akkor ők mindig szerveznek, meg szervezünk ilyen mozis filmnézéseket, ahol utána pszichológussal vagy szakemberrel lehet beszélgetni.” (FCS5, nő)

„Nekem az IFI FESZT, szerintem, ami most ősszel volt itt a valahol a Kikötőben.” (FCS2, nő)

„Most több koncertet, amin ismert amúgy, mert nagyon sokan elmentek arra a koncertre, arra nagyon sokan elmentek a Carson Comára.” (FCS2, nő)

A fiatalok számára a zenei események, például a Carson Coma koncert is vonzó eseményt jelentenek. Ez fontos változás 2016-hoz képest, amikor fókuszcsoporthoz az a tanulság rajzolódott ki, hogy a kerületi rendezvények, városnapok egyáltalán nem vonzóak a fiatalok számára, senki sem érezte magát megszólítva. Ezzel szemben 2025-ben a koncertek és fesztiválok nemcsak szórakoztatóak, hanem a fiatalok számára a közösségi élményeket is erősítik. Ezek nem csupán szórakozást jelentenek, hanem például a tematizált beszélgetések is sokat jelentenek a fiataloknak.

Programok, amelyeken szívesen részt vennének

1. Önkéntes közösségi programok

A közösségileg aktívabb fiatalok szívesen részt vennének olyan környezettudatos és közösségépítő programokban, mint a szemétszedés vagy kutyasétáltatás. Az idézetekben említett a közösségi programok azon formáit képviselik, amelyek nemcsak a szórakozást szolgálják, hanem a környezet és a társadalom segítségét is előmozdítják.

„Én egyébként nagyon szívesen elmennék egy közös szemétszedésre is a kerületben. Ez lehet egy ilyen morbid vagy fura, de egyébként sze-

rintem szükség is van rá. Közösségépítő hatása is van [...] tök jó lenne, ha lenne egy ilyen kezdeményezés.” (FCS1, nő)

Nő 1: „Az se rossz, hogy esetleg állatmenhelyek, vagy mit tudom én, ilyen kutyasétáltató program, hogy választasz egy nem agresszív, barátságos kiskutyát, és mit tudom én, egy órát vagy kettőt sétáltatják ilyen közösen az emberek.”

Nő 2: „Meg nem közösségi szinten, hanem egy-egy kutyát elvisz valaki, de a közönséggel tényleg nagyon csapatépítő lenne.” (FCS1)

2. Sportesemények és szórakoztató programok

A sportesemények, mint például a közösségi sport és autós találkozók, szintén említett programok, amelyek a fiatalok aktív közösségi élményét szolgálják. A fiatalok nemcsak passzívan, hanem aktívan is részt szeretnének venni ilyen típusú eseményeken.

„Hát sportesemények például, nem is tudom, közösen összejövünk nagyobb csapatban, aztán játszunk egyet közösen.” (FCS 4, férfi)

„Esetleg, hogyha valami ilyen autós találkozó, vagy valami ilyesmi lehetne, szerintem az is elég menő lenne.” (FCS4, férfi)

A fiatalok válaszai alapján kirajzolódik, hogy amikor arról kérdezzük őket, milyen programokon vennének részt szívesen, nem csupán saját személyes preferenciáik alapján gondolkodnak, hanem figyelembe veszik a programok közösségépítő jellegét is. Az ilyen típusú programok iránti érdeklődésük arra utal, hogy a fiatalok számára fontosak a közösségi élmények, amelyek nemcsak a szórakozást szolgálják, hanem hozzájárulnak a közösség fejlesztéséhez és a szociális kapcsolatok erősítéséhez is.

3. Zenei programok

Sok válaszadónk említett zenei programokat, amikor a kerületi eseményekről esett szó. Ezek megítélése jellemzően pozitív, de az egyik csoportban felmerült, hogy még egy szűkebb körben is nehéz lehet megtalálni egy olyan zenekart vagy koncertet, amely mindenki számára megfelelő. A fiatalok szórakozási igényei széleskörűek és eltérőek, így nehéz egyetlen olyan programot találni, amely minden fiatal számára vonzó lenne.

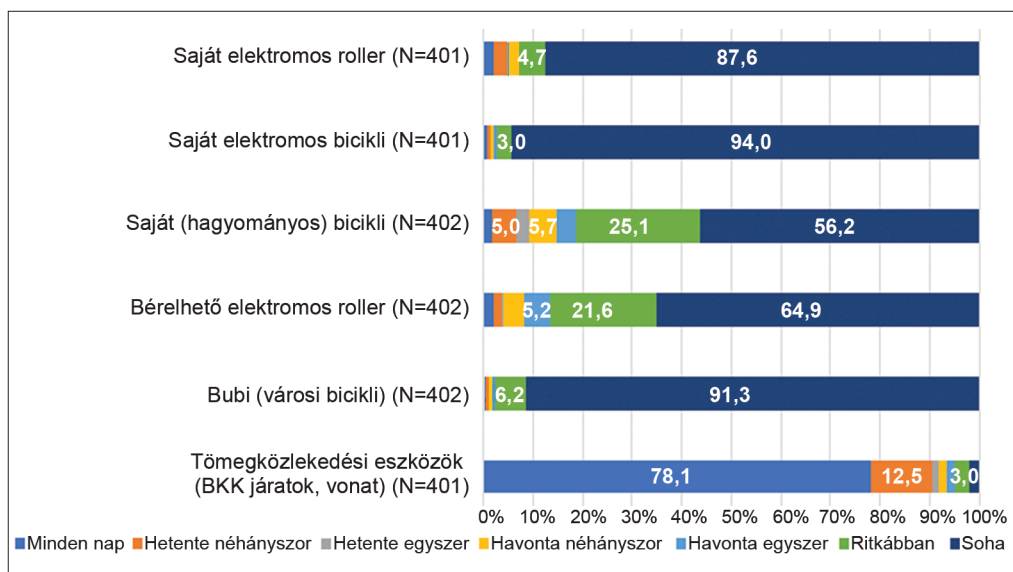
Szerintem még ebben az ötös körben sem találnánk egy olyan zenekart, akire azt mondanánk, hogy na jó, rá biztos elmennénk. (FCS5, nő)

Közlekedési szokások

A kérdőívben a fiatalok közlekedési szokásait is vizsgáltuk.

A leggyakrabban használt közlekedési forma egyértelműen a tömegközlekedés (BKK-járatok, vonat): a megkérdezettek 78,1 százaléka naponta igénybe veszi a szolgáltatást. A fiatalok csupán 2 százaléka nyilatkozott úgy, hogy egyáltalán nem használja ezt a közlekedési formát, ami azt jelzi, hogy a tömegközlekedés domináns és szinte megkerülhetetlen eszköz a kerületben élő fiatalok számára.

24. ábra: Közlekedési szokások (százalék)

Ezzel szemben az alternatív (egyéni) közlekedési eszközök – mint például a különböző típusú biciklik és rollerek – használata jóval alacsonyabb gyakoriságú. Saját (hagyományos) biciklivel a válaszadók 1,7 százaléka napi szinten, további 5 százalék hetente többször is közlekedik, viszont több mint felük (56,2 százalékuk) egyáltalán nem kerékpározik.

A bérelhető elektromos roller a saját kerékpároknál ritkábban van jelen: naponta a válaszadók 2,2 százaléka, hetente többször pedig 1,5 százaléka veszi igénybe. A fiatalok közel kétharmada (64,9 százaléka) soha nem használ ilyen közlekedési eszközt.

A saját elektromos roller, valamint elektromos bicikli használata még ennél is ritkább. Saját elektromos rollert naponta 2 százalék használja, a válaszadók túlnyomó többsége (87,6 százaléka) egyáltalán nem használ ilyen eszközt. Saját elektromos bicikli használata pedig még marginálisabb jelenléttel bír, mivel a megkérdezettek 94 százaléka egyáltalán nem használ ilyet.

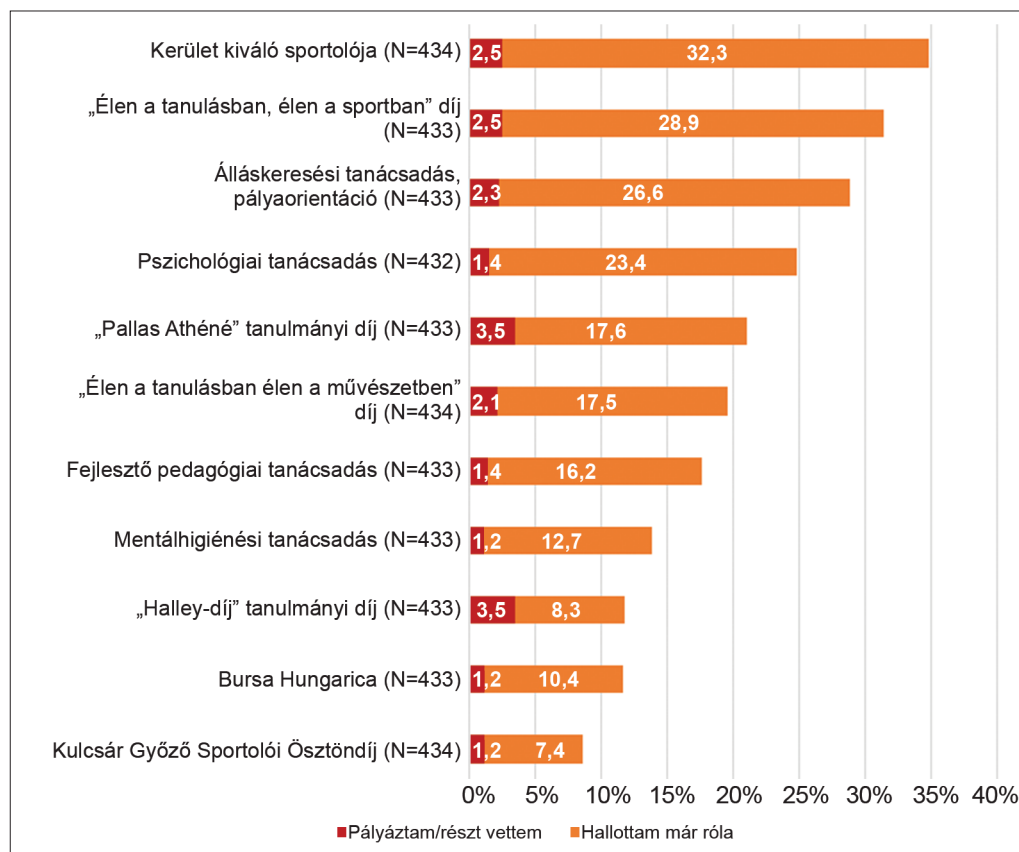
A közösségi bicikli rendszer (Bubi) használata szintén alacsony (ez összefügg-het azzal is, hogy a kerületben nem elérhető Bubi állomás): mindössze a válasz-adók 0,5 százaléka napi használó, 91,3 százalékuk soha nem él ezzel a lehetőséggel.

Összességében a kerületi fiatalok körében magasan a tömegközlekedés a leg-inkább használt közlekedési forma, míg az alternatív eszközök – biciklik és rol-lerek – jóval kisebb mértékben vannak jelen a mindennapi mobilitásban.

Kerületi lehetőségek, ösztöndíjak

A kerületi lehetőségek ismertsége a fiatalok körében összességében, a kérdőív adatai alapján alacsony, és a részvételi arányok is rendkívül szerények. A legtöbben a „Kerület kiváló sportolója” elismerést (32,3 százalék), valamint az „Élen a tanulásban, élen a sportban” díjat (28,9 százalék) ismerik, de ténylegesen pályázott vagy részt vett ezekben a programokban csak 2,5 százalék körüli arány. Az álláskeresési és pályaaorientációs tanácsadás (26,6%), valamint a pszichológiai tanácsadás (23,4 százalék) szintén viszonylag ismertebb, de ezeknél is nagyon alacsony a tényleges igénybevétel (2–2,4 százalék).

**25. ábra: Kerületi lehetőségek ismertsége
(százalékos megoszlás)**

A különböző tanulmányi díjak, ösztöndíjak (például „Pallas Athéné”, „Élen a tanulásban, élen a művészetben”, „Halley-díj”, Bursa Hungarica, Kulcsár Győző Sportolói Ösztöndíj) ismertsége 7–18 százalék közötti, és itt is csupán 1–3,5 százalék próbálkozott valóban pályázni vagy igénybe venni a lehetőséget. A mentálhigiénés és fejlesztő pedagógiai tanácsadás szolgáltatásai szintén alig ismertek (12–16 százalék), a személyes részvétel ezekben is 1 százalék körüli.

Az adatok azt jelzik, hogy bár néhány támogatás vagy szolgáltatás neve már eljutott a fiatalokhoz, a valós, aktív részvétel és az igénybevétel aránya rendkívül alacsony. Ez összefügghet azzal is, hogy több pályázatra nem minden fiatal jogosult (például a tanulmányi átlagokkal összefüggésben), így egyrészt nem is feltétlenül keresik őket meg az ezekre vonatkozó információkkal, másrészt a pályázásra sincsen lehetőségük.

A fókuszcsoportok eredményei megerősítik a fentieket. A fiatalok nem minden esetben ismerik a kerületi ösztöndíjakat, és ha mégis, nem rendelkeznek elegendő információval a részleteikről és elérhetőségükről. Az idézetek szerint a fiatalok többsége nem tudja pontosan, hogy mely ösztöndíjak állnak rendelkezésre a kerületükben, és az iskolai vagy közösségi környezetben történő tájékoztatás nagyban befolyásolja, hogy miként jutnak hozzá ezekhez az információkhoz.

[Arról, hogy hallottak-e a kerületi ösztöndíjakról]: „Egy párról. Csak egy se jut eszembe a nevükből.” (FCS6, nő)

„Hát én is talán ugyanazokról hallottam, mint a fiúk, [előtte a fiúk a Pallasz Athénét említik] ami a kerületben, de a neveket nem tudom. Ismerősök által hallottam.” (FCS5, nő)

A fiatalok egy része nem ismeri a kerületi ösztöndíjak nevét vagy elérhetőségét, és csak olyanokat említenek, amiket személyes tapasztalatok vagy iskolai ismeretségek révén hallottak. Ez arra utal, hogy az ösztöndíjak hirdetése és elérhetősége még mindig nem elég széles körben ismert vagy jól kommunikált.

Észrevételünk szerint, a fiatalok nem biztosak az ösztöndíjak neveiben, vagy egyáltalán nem is tudják a neveiket, és ezért gyakran csak a kapható összegekkel vagy a funkcióikkal azonosítják azokat.

„Nem, én is erről a százezresről, meg az ötvenezrestől. [hallott] Én is az ötvenezrest kaptam.” (FCS2, nő)

„Pallasz Athéné van. Meg azt hiszem, az a százezer forintos, nem tudom.” (FCS5, férfi)

„Nem tudom, hogy mi a neve az ötvenezresnek. Annak is valamilyen görög neve van.” (FCS2, nő)

Motiváció

A kerületi ösztöndíjak fontos szerepet játszanak a fiatalok motiválásában, azonban a hirdetés és kommunikáció még mindig nem elég ahhoz, hogy minden fiatal számára elérhetővé váljanak az ezzel kapcsolatos információk. A válaszokban szereplő kritikák és javaslatok egyértelműen arra világítanak rá, hogy a széleskörű információk elérhetősége kulcsfontosságú az ösztöndíjak népszerűsítése és a fiatalok motiválása szempontjából.

A válaszadók szerint a pénz motiváló ereje döntő tényező lehet abban, hogy a fiatalok jobban odafigyeljenek tanulmányi eredményeikre. Az ösztöndíjak nemcsak anyagi segítséget nyújtanak, hanem motiválják a fiatalokat, hogy jobb teljesítményt nyújtsanak a tanulmányaikban.

„Szerintem igazából azért lenne értelme ezeket jobban híresztelni, mert nem is az, hogy jár-e jutalommal vagy nem jár. Hanem hogy ő alapból több embert törekedne rá, és szerintem a tanulmányi átlag is sokkal följebb lenne, hogyha tudnának róla.” (FCS3, férfi)

„Sokaknak nagyon sok motivációt ad. Bármennyire is azt mondjuk, hogy nem helyes, szerintem nagyon sok embernek sok motivációt ad az, hogy pénzt kap úgymond érte cserébe. Mert valljuk be, azért manapság minden pénzbe kerül szinte.” (FCS5, nő)

„Amúgy szerintem ezt lehetne jobban [...], híresztelni, mert amúgy szerintem nagyon sok ember megy a pénzre, és szívesen tanulnának ezért a gyerekek.” (FCS2, nő)

„Csak kiraknák, hogy pénzszerzési lehetőség, szerintem már jobban hajtanának.” (FCS2, férfi)

„Meg esetleg ilyen fórum, hogy nem tudom, kiplakátolva: Nyerd meg a Pallasz Athéné-díjat, ilyen felhívás, hogy tanuljatok, gyerekek, és kaptok pénzt!” (FCS4, nő)

Az egyik fókuszcsoport során ebben ellentét rajzolódott ki a fiatalok között, arra vonatkozóan, hogy a pénzügyi támogatás milyen hatással van az önállóságukra és a családjaitól való pénzügyi függésükre.

A válasz alapján a fiatal szívesen kerülné el a szülők általi pénzügyi támogatást, és inkább az ösztöndíjak és rendszeres juttatások segítségével próbálná elérni a pénzügyi függetlenséget. A zsebpénz kérdése több fiatal számára kényelmetlen, mivel például 20 évesen már nem szeretnék szüleiktől pénzt kérni.

„[...] Zsebpénzt kunyerálni a szülőktől, én kifejezetten mondjuk, úgy tényleg húszéves fejjel igazából kellemetlennek tartom. Tehát akkor inkább legyen ösztöndíj, akár rendszeres juttatás tekintetében, de hogy énnekem mondjuk, már tényleg vér ciki lenne 20 évesen szülőtől pénz.” (FCS5, férfi)

Ezzel szemben, ha nem kapnak ösztöndíjat vagy más pénzügyi támogatást, akkor kénytelenek lesznek szüleiktől kérni pénzt a mindennapi szükségleteikhez. Az ösztöndíjak tehát nemcsak pénzügyi segítséget, hanem motivációt is adnak a fiataloknak, hogy elérjék az önállóságot, és csökkentsék a szülők pénzügyi támogatására való támaszkodást.

„Én most leszek 20, én simán odamegyek, hogy kaphatnék-e egy ötöst. A szüleim szeretnek, és ha odamegyek és kérek, akkor kapok. [...] Most bocsánat, ha egyszer mondjuk én kollégista vagyok, és egyszer el akarok menni enni vagy akarok venni magamnak egy hétre egy kaját, én egy ösztöndíjból nem tudnám. [...]” (FCS5, férfi)

Jogosultság kérdése az ösztöndíjakkal kapcsolatban

A fiatalok a jogosultság kérdését is érintették, különösen azt, hogy a pénzügyi helyzet milyen szerepet játszik az ösztöndíjak elnyerésében. A válaszadók úgy látják, hogy a szociális helyzet, például a család pénzügyi helyzete nagy hatással kellene, hogy legyen arra, hogy egy fiatal jogosult-e az ösztöndíjakra. Ezen kívül a fiatalok rávilágítottak, hogy bár a pénz ösztönző hatása motiválhatja őket, elképzelhető, hogy a családjuk kapja meg a támogatást, és nem a fiatalok maguk.

„[...] Anyagi helyzetet is, tehát hogy mondjuk az anyagi helyzet alapján ezt a díjakat kijelölni.” (FCS5, férfi)

„Tehát hogy hazaviszi azt az ösztöndíjat, amit ugye kap, mert hát olyan helyzetben vannak, de el fogják venni a pénzt tőle, hogy ne neki legyen, hanem a családot. Tehát hogy ilyenkor meg már az a probléma, hogy így se, úgy se lesz a gyerekeknek már.” (FCS5, férfi)

További, a fiatalok részéről jött észrevétel volt az ösztöndíjakkal kapcsolatban maga az összeg, illetve annak az értéke.

„Na, akkor még az is jó lenne, hogyha az inflációt követné a díj... [...] mert ennyi volt tíz éve is.” (FCS3, nő)

Kerületi ösztöndíjak hirdetése és tájékoztatás

A Facebook és Instagram kiemelkedő szerepet játszanak az információszerzésben. A fiatalok szerint az Instagram és a Facebook egyaránt hatékony csatornákat jelenthetnek, amelyeken keresztül a fiatalok értesülhetnek a kerületi ösztöndíjakról, hiszen rendszeresen használják ezeket a platformokat információszerezésre.

„Talán Facebookon lehet rá esély, hogy ez így eljut hozzánk, nem tudom. Nekem az Instagram a fő platformom, amit használok, én szinte csak ott értesülök bármiről, szóval nekem ott lenne ideális, de így Facebook realisabb.” (FCS3, nő)

Bár a közösségi média fontos szerepet játszik, az iskolai környezet is kulcsszerepet kaphat az ösztöndíjak népszerűsítésében. Az idézetekben a fiatalok azt sugallják, hogy iskolai környezetben, illetve iskolai hirdetésekén keresztül is elérhetővé válhatnának az ösztöndíjak.

„Hát meg lehetne, mondjuk, olyat is szervezni [...] Most sulikba is vagy nem suliba, tök mindegy, hogy összehívják az embereket, bár nem tudom, mennyire mennének el rá, de hogy így akkor ott elmondanák a részleteket, meg nem tudom, ami fontosabb. Ha valakit tényleg érdekel, az úgyis ott lesz rajta.” (FCS6, nő)

„Az iskolákba kirakni mondjuk, minden iskolába.” (FCS6, nő)

„Szingy iskolába. Ezt kéne tudniuk a tanároknak, és valamilyen úton-módon továbbadni a diákoknak, mert ez az ő felelősségük, szerintem.” (FCS2, nő)

Az ifjúsági életszakasz: lehetőségek és nehézségek

A kutatásunk során fontos kérdés volt, hogy a helyi fiatalok miként konstruálják az életszakaszt. Ennek az ismerete elengedhetetlen ahhoz, hogy a stratégiai tervezésben a célcsoportot helyesen jelöljék ki, illetve a fiatalság fogalmának és asszociációinak ismerete a kommunikációhoz is fontos lehet.

A kérdőív eredményei

Kontextusként a kérdőívben rákérdeztünk, mettől meddig tekinthető valaki fiatalnak.

5. táblázat: A fiatalság értelmezése

	Átlag	Minimum	Maximum	szórás	N
... éves korától számít valaki fiatalnak	9,1221	0	21	6,01065	393
... éves koráig	23,8295	0	65	7,17272	393

A kérdőíves válaszok alapján a fiatal kategória életkori határait a kitöltők átlagosan 9 éves kortól 24 éves korig húzzák meg (átlag: 9,1–23,8 év). A válaszokban ugyanakkor nagy szórás figyelhető meg: a legfiatalabb életkor, amit valaki már „fiatalnak” tart, 0 év, míg a legmagasabb 21 év volt; a felső életkori határt egyesek akár 65 évig is kitölték. Ez is mutatja, hogy a fiatal kategória definíciója erősen szubjektív, és a válaszadók között jelentős eltérések vannak abban, ki meddig tartja magát vagy másokat „fiatalnak”.

Életkori hatások és identitás

A fókuszcsoportokban a fiatal életkor alsó határát a legtöbben 12–13 éves kor körül jelölték meg, amikor a gyerekek már „egyedül mehetnek el” otthonról, vagy kevésbé kötöttek a szülői felügyelethez. A felső életkori határ meghatározása ugyanakkor jóval bizonytalanabb: van, aki 18 évnél húzza meg a fiatalkor végét, míg mások kitolják ezt akár 25, sőt 30 éves korig is.

„Hát szerintem, hogyha úgy vesszük, hogy milyen korosztály, az szerintem 12-től 20.” (FCS1, nő)

„Szerintem egyébként már ilyen 13 éves kortól már mondhatjuk azt, hogy ezek a kisebb tinik, amikor már úgy mehetnek egyedül, meg így már nem kell annyira engedélyt kérni, csak szólni a szülőknek, hogy hol vannak.” (FCS4, nő)

„Ilyen 25 éves korig. Azt is szokták mondani, hogy akkor lesz valaki igazán felnőtt, ilyen 25–26, mert akkor nő be a frontális lebeny az agyában.” (FCS4, nő)

„30 év alatt, az biztos. 25 alatt, az még ott elmegy, meg mondjuk, nem is tudom, a 19 évesekkel az még elbeszélget, de mint fiatal. De mondjuk egy annál már idősebb, mert nézek rá, hogy te már amúgy felnőtt vagy, te már a gyerekeket kéne csinálnod, meg minden.” (FCS4, férfi)

Összességében elmondható, hogy míg az alsó korhatár viszonylag egységesen jelenik meg, a felső határ szubjektív és bizonytalan, gyakran 25–30 éves korig is kitolódik. Ez a bizonytalanság a fiatal identitás társadalmi változásaira, a késleltetett felnőtté válás jelenségére is utal.

A fiatalkor meghatározásában azonban nem kizárólag az életkor a döntő: sok megszólalásban megjelent az a nézőpont, amely szerint a fiatalság inkább társadalmi státuszhoz, szerepvállaláshoz, illetve a felelősség mértékéhez kötődik.

„A 12 és 25 év közötti kor, ami úgy a fiataloknak a nagyobb részét fedi le, mert ha már nagyjából 26 éves vagy, akkor meg már munkád van, lehet teljes állásban, akkor albérlet, meg minden, és úgymond kiesik az a bulizós évek, mikor a 25, a 18 és a 12 év között a barátokkal levő, ilyen baromságokon, hülyeségeken lévő dolgok, és ezek szerintem kiadják úgymond a fiatalságot, vagy ezt a fiatal kort.” (FCS1, férfi)

„A prioritásoknak a megváltozása, tehát valakinél előtérbe kerül a családalapítás, akkor már nem azon lesz a hangsúly, hogy egyénileg nem akarja jól érezni magát, hanem hogy másokért felelősséget vállalva saját magát háttérbe helyezi, akár a gyerekéért, akár a feleségéért.” (FCS1, nő)

„Egyetem előttig tart, és utána már fiatal felnőttek vagyunk, mert utána már a legtöbb esetben mindenki elkezd valamilyen szinten dolgozni, valamilyen szinten felelősséget vállalni saját magáért, vagy másért, akár az lehet egy kutya is egyébként.” (FCS4, nő)

„De hogyha mondjuk, elkezd dolgozni, akkor meg már délután hazajön a munkából, fáradt, nincs rá ideje. [...] Ha mondjuk, gyerek születik, akkor a gyereket nevelni kell, tehát azért az is időt és energiát vesz el, pénzt vesz el.” [...] „Meg azért a gyereknevelés el tudja már venni az időt.” (FCS5, férfi)

A további diskurzusok egyik erős eleme az identifikációé. Többen hangsúlyozták, hogy a fiatalság érzése nagyban függ az egyéni életérzéstől, életmódtól és attól, hogy ki mennyire aktív, energikus, vagy mennyire tud „fiatalosan” élni.

„Hát ez lehet kortól függően is, hogy ki érzi magát fiatalnak, de hogyha azt mondja egy hatvanas nyugdíjas ember, hogy én még amúgy kipattanok a bőrömből, meg minden reggel fölkelek, ő is érezheti magát fiatalnak.” (FCS1, férfi)

„Aki annak érzi magát.” (FCS2, nő)

„Én ismerek olyan 60 éves formát, aki tiszta olyan, mint egy 20 éves, szóval bátran lehet fiatal.” (FCS3, férfi)

A fiatalság tehát részben attitűd, részben tevékenységekhez, életstílushoz kötött, nem pusztán biológiai életkor kérdése. A fiatalok szerint az is lehet „fiatal”, aki idősebb korban is aktív, lendületes, nyitott az új élményekre, vagy akár „gyerekesebb”, játékosabb marad:

„Nem tudom, szerintem a tevékenységtől függ. Szóval az idősebbek ugye azok már ilyen lassabbak, monotonabbak, már pihenősebbek. De hogy ők náluk is lehet olyan, aki ilyen nagyon pörgős, meg ilyen izé, és akkor ők is, akár még lehet így félig-meddig fiatal vagy gyerekesebb.” (FCS3, férfi, 16 éves)

Volt, aki reflektált arra is, hogy a fiatalság egyenlőtlenül oszlik el: nem mindenki tudja megélni, mert szociális, anyagi vagy családi körülményei miatt hamarabb „felnőttszerepbe” kényszerül.

„Ez szerintem nagyon változó, ez attól függ, hogy milyen környezetben nősz fel. [...] Ugye csomószor mondják azt, hogy hamar fel kellett nőnie, de hogy ez igaz. [...] Akkor egyértelműen ő lesz úgymond, aki felel. [...] Tehát már nem mondanám fiatalnak, mert már elkezd felnőtt dolgokkal, pénzügyekkel satöbbi-satöbbivel foglalkozni, barátokat elhanyagolni, tehát hogy nincsenek barátai.” (FCS5, férfi)

Másrészt a fiatalságból való kilépés jele lehet az is, ha valaki már nem vágyik társas impulzusokra, hanem a nyugalmat keresi:

„Vagy esetleg igénye sincsen, mert valaki már mondjuk eleget bulizott, és most már csak arra vágyik, hogy otthon legyen.” (FCS1, nő)

Végül a fiatalság definícióját többen a gondolkodás érettségi szintjéhez, a világkép stabilizálódásához kötötték:

„Szerintem az iskolától nagyon függ, hogy éppen melyik szakaszban vagy. [...] És én szerintem pont így az egyetem végéig köb, amikor így már azt mondom, hogy van egy világképe az embernek, és talán egy valamennyire helytálló szemlélete a dolgokról.” (FCS6, nő)

A fiatalkor az önreflexió, az önmagunkhoz való viszony átalakulásának időszaka is. A résztvevők közül többen közvetlen módon asszociáltak saját magukra, amikor a „fiatal” szót hallották. Ez az önazonosulás nemcsak egyszerű megelégedés, hanem az identitás személyes megélésének jele.

„Aztán írtam, hogy hát én, mert saját magam eszembe jut arról, hogy fiatal, mert fiatal vagyok még.” (FCS4, férfi)

Ez a megszólalás jól példázza, hogy a fiatalság nem pusztán egy társadalmi vagy biológiai kategória, hanem egy élményszerű állapot, amelyben a fiatal saját jelenlétét értelmezi és megerősíti. A fiatal nemcsak az életkora, hanem az önmagáról alkotott képe alapján „fiatal”.

Összességében a fiatalság mint identitás – a válaszadók szemében – nem feltétlenül köthető szigorúan életkori határokhöz, hanem inkább egyfajta szemléletet, aktivitást, életszemléletet jelent.

Oktatás: az életszakasz határa és a társadalmi nyomás közvetítője

Az iskolához kapcsolódó asszociációk a fiatalság egyik legerősebben megjelenő értelmezési keretét adják. A fiatalok a közoktatási intézményekhez – különösen a gimnáziumhoz és az általános iskolához – nem csupán konkrét téri-idői struktúráként viszonyulnak, hanem azokat szimbolikus életszakasz-határokként is értelmezik.

„Én elsősorban a gimit írtam, ami szerintem a fiatalságnak így a kezdete.” (FCS1, férfi)

„Az általános iskolát gondoltam, mert igazából ez jutott eszembe.” (FCS1, nő)

„Meg az iskolát, mert az nagyon befolyásolja, mert nagyjából a fiataloknak a nagy része az iskoláról szól.” (FCS4, férfi)

„Kitolódhat akár mondjuk a fiatalnak, vagy bárki, tehát az embernek, mondjuk a húszas éveinek akár a közepéig, mit tudom én, továbbtanul, vagy valami.” (FCS5, férfi, 20)

Az iskola azonban nemcsak mint életszakasz-kijelölő tér van jelen, hanem olyan strukturális keret is, amely a társadalmi elvárások, normák és teljesítménykényszerek elsődleges terepeként működik. A „fölöttünk lebegő” iskola metaforája pontosan tükrözi azt a pszichés nyomást, amit a fiatalok az intézményesített tanulás kapcsán meg tapasztalnak.

„Én az iskolát, azt azért nem tudom, szerintem a fiataloknak a nagy részének az iskola az ilyen fontos dolog az életében, meg az ott lebeg fölöttünk mindig.” (FCS2, férfi)

A tanulás az interjúalanyok számára kettős természetű: egyrészt lehetőség a fejlődésre, másrészt szorongáskeltő, időhöz kötött társadalmi elvárás, amely a fiatalkort kizárólagos cselekvési időszakként pozicionálja.

„Tanulási lehetőségek, mert mindenki folyamatosan azt hallja, hogy most, amíg fiatal vagy, most tanulj, most menj, most csinálj mindent.” (FCS6, nő)

Ez a „most vagy soha” típusú társadalmi diskurzus jelentős pszichés nyomást ró a fiatalokra, akik azt érzik, hogy minden életutat eldöntő választást fiatalkorban kell meghozniuk. Az iskola így egyszerre jelenik meg térként, identitásképző közegként és a felnőtté válás mechanizmusaként.

Társas kapcsolatok és közösségi élmények: barátságok, intenzitás

A társas kapcsolatok, különösen a barátságok szintén kiemelt jelentőséggel bírtak a fiatalkor megélésében. A válaszadók közül többen úgy vélték, hogy a fiatal életszakasz a barátságok fénykora: ebben az időszakban alakulnak ki a legerősebb kötelékek, és ilyenkor van lehetőség igazán intenzív társas élmények, közös programok és beszélgetések megélésére.

„Kapcsolatokat, így a társas kapcsolatok, mert én azt tapasztaltam, hogy ebbe a korba [sic!] szereztem a legtöbb barátomat, vagy ebben a korban kezdtem el a legtöbbet társaságokra járni és beszélgetni.” (FCS1, nő)

A fiatalok közül többen a fiatalkort tekintik a barátságok aranykorának, amikor még nem nehezednek rájuk a felnőtt élet kötöttségei, így a kapcsolatok természetesebben, napi szintű jelenléttel és spontánul működnek. A barátság nemcsak közösségi élmény, hanem érzelmi főszereplője is ennek az életkornak.

„A fiatalság az, amikor szerintem a legerősebb egy barátság, mert fiatalabb korban ugye még nem engedik nagyon el egyedül a gyereket. Idősebb korban ott van a munka, a párkapcsolat, gyerekek stb. Tehát szerintem ez a barátságnak a fénypontja.” (FCS2, nő)

Ezek az élmények gyakran nosztalgiával vagy veszteségérzéssel társulnak – ahogy az idő előrehaladtával az emberi kapcsolatok kevésbé intenzívek, strukturáltak vagy könnyen elérhetők.

A fiatalok arra is képesek, hogy saját generációs működésmódjaikat kívülről szemlélve értékeljék. Egyes résztvevők a fiatalkor sajátosságának tartják a túlzott érzelmi reakciókat, a „felfújt” társas történeteket. Ez egyrészt a baráti közeg fontosságát, másrészt az érzelmi éretlenséget is tükrözi.

„Hát szerintem, fiatalok nagyon felfújjuk a dolgokat. Tehát hogy.”
(FCS2, nő)

[Moderátor:] Ezt hogy érted?

„Történik valami, történik valami, mondjuk összejött Pistike meg Marika, és „Úristen, ne mondd!” Tehát hogy ezt így kell elképzelni.” (FCS2, nő)

Otthonosság és biztonság: térhez, kerülethez és családi háttérhez kötött asszociációk

A fiatalsághoz kapcsolódó asszociációk között megjelentek a térhez és otthonhoz való viszonyulások is. A helyi identitás, a kerülethez fűződő viszony, az iskolák, közösségi terek mind az otthonosság, biztonság és érzelmi lehorgonyzás szimbólumaivá válnak.

„Szóval, mikor fiatalabb voltam, akkor az egész életem itt a kerületben volt. Ide jártam iskolába, ide jártam GYIÖK-re, itt tevékenykedtem.”
(FCS2, férfi)

Mások az otthonosságot a szülői háttérből fakadó védettségként értelmezték – ahol még „nem kell aggódni”, mert valaki más felel értük. Ez egyszerre jelent biztonságot és korlátozottságot.

„Hogy hát a fiataloknak igazából nem annyira kell még azon aggódniuk, hogy hogy lesz tovább, mert még otthon laknak, meg minden. És ha nem csinálnának nagyon semmit, akkor is egy ideig még eltartják őket.”
(FCS3, férfi)

Az otthonhoz való kötődés tehát különféle jelentéstartalmakkal bír: lehet biztonságot nyújtó tér és helyi identitás is. A fiatalságban megjelenő önállósdás igénye ezt a viszonyt is fokozatosan újradefiniálja.

Szabadidő, energia, függetlenség: a fiatalság idealizált képe

Erős diskurzusként jelent meg a szabadság, energikusság képzete is. A fiatalság időszaka a fókuszcsoportos résztvevők számára nem csupán egy életkori szakasz, hanem egy szimbolikus időszáv is, amelyben az élmények, a spontaneitás és a szabadság kiemelt szerepet kapnak. A „nyár” mint asszociáció többszörösen

is felbukkan: egyrészt az időtlenség, másrészt a kontrollmentes időélmény szimbóluma.

„Szabadidő is, hogy most már nem igazán adatik meg. És a nyár pedig az az önfeledt tényleg, akkor kelek fel, amikor szeretnék, és azt csinállok egész nap, amit szeretnék, az úgy hiányzik.” (FCS4, nő)

A nyári élmények – táborozás, bulizás, spontán programok – nem pusztán kikapcsolódást jelentenek, hanem kollektív identitásképző tapasztalatokká válnak. A fiatalok ebben az időszakban élik meg először, milyen autonóm módon dönteni, szabadon időt szervezni, csoporthoz tartozni.

„Szórakozást, mert úgy gondolom, hogy ez a kor az, ahol ezeket elsőként megtapasztaljuk, és megéljük, hogy milyen igazából.” (FCS1, nő)

„A szórakozásnál, mikor kimondták, hogy fiatalság, nekem a nyári összejövetelek, a szórakozás jutott eszembe.” (FCS2, nő)

„Én azt írtam, hogy a bulizás, mert minden fiatal imád bulizni általánosságban.” (FCS6, nő)

A szabadság, lendület, öröm, közös élmények és szórakozás tehát egy fontos definíciós elem, ahol kiemelkedő szerepe van a társasági életnek, a spontaneitásnak, és annak a tapasztalatnak, hogy ebben az életkorban „még minden lehetséges”.

A fiatalkorhoz kapcsolódó további pozitív érzelmeket – például boldogság, vídamság, élettéliség, energia – a résztvevők szinte kivétel nélkül kiemelték. Ezek az asszociációk gyakran egy idealizált fiatalságképet jelenítenek meg, amelyben a felelősségek hiánya, az életerő és a lehetőségek nyitottsága dominál.

„Én azt írtam, hogy energikus, mert azt gondolom, hogy a legtöbb fiatal az.” (FCS1, nő)

„A lendületet azt úgy kell értelmezni, hogy az elején még nagyon ilyen, gyorsan belemegyünk, gyorsan felmegyünk rá, szóval így ott vagyunk a helyzetben, szóval gyorsan fogjuk.” (FCS2, nő)

„Az energiát írtam, mert van energiájuk még ilyenkor, tehát még nem öregednek meg, akkor már nem lesz.” (FCS4, férfi)

Ezek az állítások gyakran reflektálnak az idő múlására: a fiatalkori lendületet a résztvevők máris a jövőbeli lelassulással vetik össze. Az energia nemcsak testi erőt, hanem nyitottságot, gyors reakciót és motivációt is jelent. A fiatalság ebben az értelmezésben a lehető legintenzívebb életszakasz, amelyre később nosztalgiával lehet visszatekinteni.

Férfi: „Azt írtam, hogy jó, tehát hogy jó fiatalnak lenni.” (FCS2, férfi,
7 éve él a kerületben, Gödöllőre jár iskolába, hobbija a focizás)

[Moderátor:] „Miért jó fiatalnak lenni?”

Férfi: „Hát nem tudom. [nevetnek] Sportosak vagyunk, előttünk áll az élet. Igen, csinálhatunk még szinte akármit, amit csak akarunk, ha így elvonatkoztatunk a felelősségektől. Igen. Meg hát erre lesz jó visszaemlékezni majd így, amikor, nem tudom, öregek leszünk, hogy fiatalok, úgyis mindenki az akar lenni öregként is.” (FCS2)

A fiatalkor, mint gondtalan és boldog időszak szintén visszatérő toposz volt. Az egyszerűség, a szülői védelem és a felelősség hiánya sokak számára az öröm forrását jelentette.

„Én azt írtam, hogy boldogság és egyszerűség, ez így összefüggően. Mert ugye fiatalkorban most nem feltétlenül a középiskolás részéről, hanem akár fiatalabb is, de azért van egy ilyen szépsége a fiatalkornak, hogy egyszerű minden, és olyan egyszerűen mennek a dolgok. Hiszen így a szülők is a legtöbb dolgot elintézik, meg úgy nem kell sok mindent és ez egy ilyen boldogságérzetet ad.”

(FCS4, férfi, 19 éves, kerületi lakos, technikumi tanuló, dolgozik)

„A boldogság, merthogy végül is, ha azt vesszük, most nincsenek olyan problémáim, mint például egy felnőttnek. Hanem jó, mindenkinek megvan a saját szintjén a saját maga problémája, de alapvetően, ha úgy vesszük, nekünk még úgy sokkal könnyebb az élet, mert nincsen felelősségünk, nincs semmiért igazából.”

(FCS5, nő, nem kerületi lakos, végzős technikumi tanuló)

A könnyedség és vidámság mellett többen említettek hedonisztikus, „egyszer élünk” típusú viszonyulást is. Ez gyakran ironikusan vagy humorosan megfogalmazott, de egyértelműen azt tükrözi, hogy a fiatalság számukra a hibázás szabadságát és a lazaság élményét is jelenti.

„Valamint még azt írtam, hogy baromságok. Szerintem minden fiatal csinál egy csomó baromságot, hogy egyszer élünk.” (FCS4, nő)

„Én írtam a vidámságot, mert ilyenkor az emberek mindig vidámak, mert ők fiatalok, meg hogy sok idejük van [...] nem kell sok mindennel törődniük.” (FCS4, férfi)

A fiatalkorhoz kapcsolódó egyik központi élmény a szabadság, amely többszörsen értelmeződik: jelentheti az önálló döntéshozatal lehetőségét, a felelősségmentességet, vagy egyszerűen csak azt, hogy „nincsenek még kötelezettségek”. A fókuszcsoportos résztvevők számára ez a szabadság különösen értékes, hiszen egy átmeneti időszakot jelent: már nem gyerekek, de még nem teljesen felnőttek.

„Felszabadultság, merthogy ilyenkor már sokkal önállóbbak vagyunk, mint kisebb gyerekkorban, de még nem kell feltétlenül minden problémával szembenéznünk, amivel a felnőtteknek.” (FCS1, férfi)

Ez az időszak a „már-még” logikája mentén értelmezhető: a fiatalok már egyre önállóbbak, de még élvezik a gyermekkor védettségét. A résztvevők több alkalommal is utaltak arra, hogy ez a szabadság egyben lehetőség az önmegvalósításra is.

„Na, én azt írtam, hogy szabad, mert szerintem a fiatalok azok, akik így úgymond az en bloc emberiségből a legszabadabbak. Mert arra terjeszkednek, amerre szeretnének a jövőben, és azzá válhatnak, akik akarnak lenni, csak akaraterő kérdése.” (FCS4, férfi)

Ez az idézet erőteljes individualista narratívát képvisel: a fiatal számára a szabadság a strukturális akadályok háttérbe szorításával, a személyes akarattal és önformálással kapcsolódik össze. Ebben a megközelítésben a fiatalság a jövő alakításának lehetősége, egyfajta „vágírányított” életkezdés.

Többen említették azt is, hogy a fiatalkorhoz kapcsolódó szabadság a felelősség hiányából fakad: nincsenek még olyan élethelyzeti kötöttségeik, mint a családfenntartás, a munkavállalás vagy a gyereknevelés.

„A szabadság, mert szerintem ebben a korban kell vagy kellene, hogy a legfelszabadultabbak legyünk.” (FCS1, nő)

„Hát nekem a szabadság, hogy nincsenek kötelezettségeim. Nyilván van minimális, de például annyira nincs, mint egy felnőttnek. Nem kell azzal foglalkoznom, hogy gyereket neveljek, vagy pénzt teremtsék vagy bármi ilyesmi.” (FCS5, nő)

A fiatalkor ebben az értelmezésben tehát a döntési szabadság, az identitásformálás és a kötöttségektől való (részleges) mentesülés terepe. Ugyanakkor több résztvevő érzékeltette azt is, hogy ez az időszak nem tart örökké, és a „szabadság” vége gyakran a felelősségvállalás megjelenésével érkezik el.

A fentiek alapján jól látszik, hogy a fiatalság pozitív érzete nemcsak személyes tapasztalat, hanem korosztályos narratíva is: a fiatalság „szabadság”, „lendület”, „öröm” és „baromságok” terepe. Ugyanakkor ezek az asszociációk gyakran párhuzamosan élnek a stresszről, nyomásról és felelősségről szóló megélésekkel is, ami feszültséget teremt az idealizált kép és a valós tapasztalat között.

Kíváncsiság, naivitás, alkalmazkodás: a személyiség alakulása fiatalkorban

A fókuszcsoportos résztvevők asszociációi alapján a fiatalság nem csupán külső környezethez és életeseményekhez kötődik, hanem belső, pszichológiai változások, önismereti utak, személyiségfejlődési folyamatok szakasza is. Többen olyan személyiségjegyeket emeltek ki, amelyek szerintük különösen jellemzőek erre

az életszakaszra: ilyen a kíváncsiság, a világ iránti nyitottság, az izgalomkeresés, vagy éppen a naivitás és a még kiforratlan felelősségérzet.

„Először a kíváncsiságot írtam, mert ilyenkor valahogy kíváncsi lettem, mikor átkerültem vagy megjött ez a korszak, a fiatalság.”

(FCS1, férfi)

„Hát én a kíváncsiságot írtam, mert inkább [...] a fiatalokra jellemző.”

(FCS4, nő)

A kíváncsiság, a világ iránti fogékonyság, az élmények és tudás keresése szinte minden korosztályban megjelenik, de a résztvevők szerint a fiatalkor az az időszak, amikor ez a hajtóerő a legerősebb. A kíváncsiság mellett az „izgalom” is többször megjelent, mint olyan belső hajtóerő, ami különösen jellemző erre az életszakaszra.

„Én azt írtam, hogy izgalom. Igazából szerintem minden fiatal az izgalmat keresi.”

(FCS4, nő)

A világ felfedezése iránti vágy és a tapasztalatszerzés igénye ugyanakkor gyakran társul a naivitással is. A tapasztalatlanság nem csupán hiányként jelenik meg, hanem a bátrabb kezdeményezés, a bátor próbálkozás forrásként is.

„Én elsőnek azt írtam, hogy naiv. Hát ilyen fiatalon még azért nem ismerjük ennyire a világot, és azért mégis elhisszük azt, hogy mindent jobban tudunk.”

(FCS1, nő)

A felelősségtudat kérdése is felmerült mint olyan jellemző, amely a fiatalkorban kezd el tudatosan kialakulni. A résztvevők érzékelték, hogy ebben az életkorban fokozatosan át kell venni a döntéshozatal és az önálló életvezetés terheit – és ez a belső tulajdonságrendszer fejlődését igényli.

„A felelősségtudat, mert sok felelősséget kellett vállalnunk, ilyenkor többet, mint kisebbként, és a döntéshozatalt rengeteg döntéssel kerültünk szembe.”

(FCS1, férfi)

Külön említést érdemel az alkalmazkodóképesség fogalma, amely nemcsak egyéni jellemzőként, hanem a fiatalkori élethelyzetek változékonyságának következményeként is megjelenik. Az iskolaváltás, új közösségek, munkahelyek vagy baráti körök dinamikája mind olyan környezetet teremt, amelyben az identitás formálása állandó alkalmazkodást kíván.

„És hogy az alkalmazkodóképesség, hogy sokkal könnyebben tudunk alkalmazkodni bizonyos dolgokhoz, mint a felnőttek.”

(FCS5, nő)

A fiatalkor tehát ebben a diskurzusban nemcsak külső történésekre adott válasz, hanem aktív belső építkezés és önkeresés szakasza.

Jövő, fejlődés és lehetőségek: az önmegvalósítás és a társadalmi szerepek horizontja

A fókuszcsoportos beszélgetésekben a fiatalkorral kapcsolatos egyik legerősebb asszociációs mezőt a „lehetőségek” fogalma jelentette. A fiatalok szinte minden csoportban olyan életidőként értelmezték a fiatalságot, amelyben még „minden nyitott”, ahol az egyéni döntések különösen nagy súllyal bírnak. A jövő tehát egyszerre reményteljes és terhes, egyaránt jelent kihívást és inspirációt.

„Lehetőségek, mert tényleg úgy gondolom, hogy rengeteg lehetőségünk van arra, hogy kibontakozhassunk, és ez mind az emberen múlik, hogy mennyire használja ki.” (FCS1, nő)

A lehetőségek nem csupán egyéni életutak mentén értelmeződnek, hanem társadalmi és generációs szerepekhez is kapcsolódnak. Többen kifejezetten úgy fogalmaztak, hogy a fiatalok jelentik „a világ jövőjét”, sőt, a generációs problémák megoldását is tőlük várja a társadalom.

„Azt írtam, hogy lehetőségek. Szokták mondani, hogy fiataloké a világ, annyi lehetőségünk van, mind tanulás szempontjából, mind az, hogy eldönthetjük, hogy mit szeretnénk, és egyre jobb dolgok. És a változást én is írtam, viszont más kontextusban, úgyhogy azt is szokták mondani, hogy a fiataloké a jövő, hogy ők hozzák a változást, és hogy ők tudják megtörni így például ezeket a generációs problémákat, traumákat, ilyesmit.” (FCS4, 18 éves)

„Azt írtam még, hogy az ország jövője, de szerintem a fiatalok nemcsak ennek az országnak a jövője, hanem a világnak is. Mert hát most az öregek azért nem fognak olyan sokáig élni már mint mi.” (FCS4, férfi)

„Én azt mondanám, tehát hogy elsősorban az új lehetőségek, azt úgy értem, hogy változtatások, változások. Tehát hogyha belegondolunk, a fiatalság a jövő, tehát ez a logika, akkor ugye ők szabják meg az új lehetőségeket, a változásokat, amiket el lehet érni.” (FCS5, férfi)

Ezek a megszólalások nemcsak korosztályi öntudatot tükröznek, hanem a jövő felelősségét is a fiatalokra helyezik. Ezzel együtt jár az elvárás: fejlődni kell, haladni kell – kognitív, érzelmi és társadalmi szinten egyaránt.

„Rengeteg lehetőség nyílik meg előttük, merthogy ilyenkor nyílik ki a világ olyan értelemben, hogy még iskolába járnak, de már el tudnak, mondjuk, mellette kezdeni dolgozni, és akkor megtapasztalják, hogy milyen ez a kicsit felnőtt élet talán.” (FCS6, nő)

„És még a fejlődést írtam, mert így ebben az életkorban fejlődünk a legtöbbet, és haladunk. Utána ez ugye lelassul felnőttkorra.” (FCS4, férfi)

„És írtam a változást is, mert mindennap találsz valami újat és ez fontos, amíg kicsi vagy meg fiatal.” (FCS4, nő)

„Aztán magamról eszembe jutott az, hogy fejlődés, mert a fiataloknak még sokat kell fejlődnie ahhoz, hogy eltökéletesítsék a tudásaikat abban, amit szeretnének például csinálni a felnőtt éveikben. Illetve hogy a legoptimálisabb emberekké váljanak, amennyire ők szeretnék magukat formálni.” (FCS4, férfi)

A fiatalság tehát olyan fejlődési fázisként jelenik meg, amely nemcsak önmaguk jobbá válását szolgálja, hanem társadalmi, kollektív célt is hordoz. Ez a kettős elvárás – önmagukkal és a társadalommal szemben – jelentős terhet is ró a fiatalokra, amely a következő egységben, a nehézségekkel kapcsolatban kerül részletesebb bemutatásra.

Nehézségek, stressz és a túlterheltség élménye: a fiatalság árnyoldalai

Az egyedüli jellemző negatív diskurzus a bizonytalanságoké volt. Több megszólaló egyik legnagyobb stresszforrása, hogy nem látják pontosan, mi vár rájuk az iskola befejezése után:

„Bizonytalanság. Ugye nincsen munkánk, mondjuk, hogyha egy 16 évest nézünk. Bizonytalanságban élünk, nem tudjuk, hogy mit fogunk csinálni sulis után, hogy hova menjünk egyetemre, ha nem megyünk egyetemre, akkor milyen munkát vállaljunk. Tehát szerintem ez az egyik legnagyobb stressze a fiataknak, hogyha mondjuk a tinédzsereket nézzük.” (FCS1, nő)

„A stresszt írtam, meg egy kérdőjelet. Merthogy nagyon sok fiatalban még nincs meg az, hogy mit akarnak csinálni, és hogy sokat stresszelnek ezen, hogy mi lesz.” (FCS6, nő)

A jövőbeli út kijelölésének kényszere – iskolaválasztás, pályaválasztás, továbbtanulás vagy munkába állás – különösen nagy nyomást helyez a fiatalokra, akik gyakran érzik úgy, hogy még nincsenek felkészülve ezekre a döntésekre, miközben elvárás, hogy már most „jól” válasszanak.

A stressz fő forrásai között a résztvevők egyértelműen megnevezték a túlzott és egymással gyakran összeegyeztethetetlen elvárásokat: az iskolai teljesítményt, a családi elvárásokat, a baráti közösségekhez való tartozás igényét, az egészséges életmód fenntartását – mindezt párhuzamosan, egyszerre.

„Hát az elvárások az arra, hogy igazából a család felől rengeteg az elvárás, például így csináld, úgy csináld, ilyen jegyek, olyan jegyek.”

A barátokkal tudom ezt egy kicsit leereszteni. És hogyha nem vagyok a barátokkal vagy olyan helyen, ahol komfortosan érzem magamat, akkor meg jön a nyomás az elvárások miatt például, hogy csináljam meg.” (FCS2, nő)

A stressz tehát nem önmagában az időhiányból fakad, hanem abból, hogy az önmagukkal szemben támasztott teljesítményt elvárások mentén próbálják meghatározni – gyakran mások, különösen a szülők, tanárok és kortársak visszajelzései alapján. E megfelelési kényszer a túlterheltséghez, önfeladás élményéhez, sőt akár belső összeomláshoz is vezethet.

„A stressz az egyértelműen arra, hogy amiket kapunk minden nap, hogy felfogunk, meg kell tanulni, ahogy ez az elvárásokra megy vissza a sok dolog miatt. És a túlterhelés, meg az, hogy amennyi dolgot ránk tesznek, az, hogy nem tudjuk már elvégezni, és eltűnni és emiatt saját önmagunkkal bánunk el azzal, hogy mindent, mindent meg akarunk csinálni. [...] Szóval így annyira össze tudnak jönni azok a dolgok, amiket ránk tesznek, hogy azt nekünk meg kell csinálni, hogy tudnunk kell, mint mondjuk ez egy alapelvárás, hogy minden családba, ahogy én látom, hogy tanuljál, de azért segítsél otthon, de azért legyen szociális életed, de legyél még fitt is, legyél már fitt is, mert hát hogy nézel ki. Szóval így minden egyben.” (FCS2, nő)

Az egyik résztvevő különbséget tesz a fiatalkori és a felnőttkori stressz között, és elemző módon fogalmazza meg azt a különbséget, hogy míg fiatal korban a stressz gyakran a másoknak való megfelelésből fakad, addig a felnőttkorban inkább az önálló felelősségvállalás és a praktikus életvezetés jelenti a fő terhet.

Férfi: „Persze stressz van a felnőttkorban, fiatal korban, csak másféle stressznek mondanám. [...] A fiatalokat szerintem rengeteget bántalmaznak egymást, ugye a verbális vagy ilyen bántalmazások. [...] A tanárok lenéznek, és ők full stresszesek, bizonyítani akarnak rengeteget. [...] Tehát hogy meg tudják mutatni azt, hogy ők is valakik, ez miatt és csomó stressz alá rakják magukat.” (FCS5, férfi)

[Moderátor:] *„És akkor felnőttkorban meg már milyen stressz szerinted? Tehát ez a stressz akkor már nincs?”*

Férfi: „Ugye a felnőttkorban meg már ott van az, hogy el kell látnod a családot, ezzel kell foglalkozni, azzal. [...] De szerintem felnőtt korban már nincs az a megfelelési kényszer, [...] mert addigra már kialakul az a szoros kötődési köröd, szerintem felnőttként, az a szűk kör, akik elfogadnak úgy, ahogy vagy, és ott már nem kell megfelelned. De kicsiként, fiatalként, [...] baráti körökön keresztül próbálsz megfelelni, próbálsz beilleszkedni, és szerintem ez egy csomó stressz alá rakja az embert.” (FCS5)

A résztvevők között volt olyan is, aki a fiatalkor gazdasági kiszolgáltatottságát, illetve annak paradox szabadságát fogalmazta meg. A „csóróság” ebben az esetben nem csak hiányt jelent, hanem védettséget is: nem kell még eltartani magukat, adózniuk, felelősséget vállalniuk.

Férfi: „Csóróság, mert az így valahogy együtt jár vele mindig.”

[Moderátor:] „Csóróság, hogy és ez idővel megváltozik?”

Férfi: „Hát gondolom, de maga az izé, az idő, pénz és az emberek igazából avval, hogy dolgoznak, szóval hogy én azt gondolom, hogy ez a legnagyobb szabadság az egészben, hogy nem kell semmi szükség, nem kell adózni, nem kell semmiért kábé fizetni, ami a sajátod olyan értelemben, hogy kaját kapsz és lakást kapsz.” (FCS5)

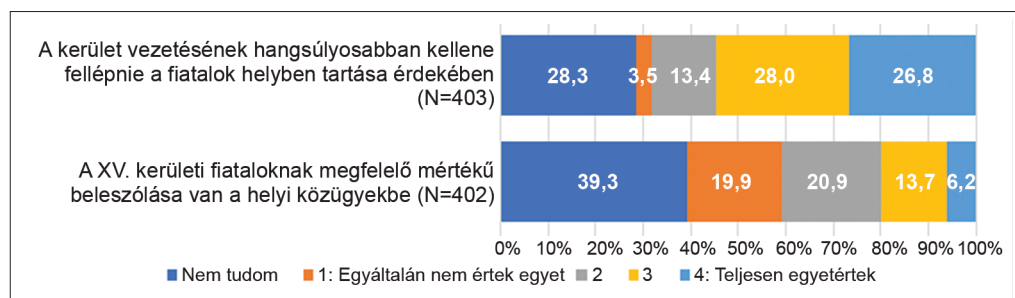
A fiatalság tehát ebben a perspektívában kettős: egyszerre nyitott lehetőségtér és túlterhelt, szorongásokkal teli szakasz. A fiatalok egy része már ebben az életszakaszban is megéli a kiégés előjeleit, miközben a társadalmi narratívák továbbra is a szabadság, boldogság és lehetőség élményét társítják ehhez az időhöz.

A baráti közösségek oldják valamelyest a megfelelési kényszert, de amikor ezek a támogató kapcsolatok nincsenek jelen, a fiatalok különösen ki vannak téve a szorongásnak és a túlzott nyomásnak.

Közéleti attitűdök

A kutatás során azt is vizsgáltuk, mennyire érzik a fiatalok megszólítva magukat a helyi és az országos közélet által, milyen jellemző attitűdökkel írhatók le.

**26. ábra: Egyetértés az alábbi állításokkal
(százalék)**

A kérdőíves adatfelvétel alapján az látszik, hogy az állítás, hogy a kerület vezetésének hangsúlyosabban kellene fellépnie a fiatalok helyben tartása érdekében, a válaszadók körében viszonylag nagy támogatottságot élvez. A válaszadók negyede (26,9 százaléka) teljesen egyetértett, további 27,9 százalék pedig inkább egyetértett, így a válaszadók több mint fele (54,8 százaléka) támogatja az állítást. Az alacsonyabb egyetértési fokozatok és a teljes elutasítás aránya ezzel szemben jóval alacsonyabb (13,4 százalék, illetve 3,5 százalék), ugyanakkor a bizonytalanok aránya itt viszonylag magas volt (28,4 százalék). Mindez azt jelzi, hogy a fiatalok többsége elvárna a helyi vezetés erőteljesebb fellépését a fiatalok helyben tartása érdekében.

Azzal kapcsolatban, hogy a fiataloknak megfelelő mértékű beleszólása lenne a helyi ügyekbe, viszonylag alacsony az egyetértés mértéke: a válaszadók mindössze 6 százaléka értett teljesen egyet, ötöde (20 százaléka) pedig egyáltalán nem értett egyet. A kiugróan magas „nem tudom” válaszarány (39,4 százalék) arra utalhat, hogy a fiatalok egy jelentős része nem látja tisztán, hogyan is lehetne befolyásolni a helyi közügyeket, vagy nem érzi elég relevánsnak ezt a kérdést saját életében.

A fókuszcsoportos felvételekben változó attitűdökkel találkoztunk, de fontos jelezni, hogy a negatívabb vélemények jellemzően inkább az országos közülethez való viszonyulással függnek össze, nem a helyi ügyek kontextusával.

Érdektelenség, elfordulás

A közélet iránt érdektelen megszólalók olyan attitűdöt képviselnek, amelyben a témakör számukra egyáltalán nem bír relevanciával. Részvételük hiánya nem a tudatlanságból fakadhat, hanem inkább egy tudatos, de apatikus elhárító mechanizmus állhat mögötte, ami a kívülállást, mint egyéni választást tükrözi.

Érdemes megfigyelni, hogy a következő esetben a megszólalás tömör és kategorikus: nem érvel, hanem kijelent, ami csak tovább hangsúlyozza az érdeklődés hiányát. A moderátor kérdésére adott válasz is ezt tükrözi: nincs kíváncsiság, nincs kapcsolódás, az „egyáltalán” még rá is erősít a totális elutasításra.

[Moderátor] „És egyébként, hogyha már itt tartunk titeket, mennyire mozgat vagy érdekel a politika így a mindennapokban?”

Férfi: „Egyáltalán nem.” (FCS3)

A következő megszólalónál a „kimaradni belőle” kifejezés nyelvileg egy tudatos távolságtartást, kívülállóságot fejez ki, azt jelzi, hogy a politika valami, ami másokat érint, másoknak a dolga. Érdekes, hogy a környezeti elvárás ellenére (amely akár egy intergenerációs ellentét is lehet: „otthon még le is szoktak szidni”) is idegen marad a részvétel, amely megerősíti azt, hogy nem a környezeti információhiány miatt történik az elfordulás, hanem egy tudatos döntés eredménye.

„Szeretek mindig kimaradni belőle. Otthon még le is szoktak szidni, hogy azért nem ártana híradót nézni!” (FCS6, nő)

Szkepticizmus, bizalmatlanság

A fiatalok politikai szkepticizmusának diskurzusa a hitelesség hiányából származik, esetükben nem a politikai ügyek iránti érdektelenség, hanem az információforrások, az igazság és a szándékok tisztázatlansága okozza a sajátos elfordulásukat. A nagypolitikát valóságshowként érzékelik, amely elvesztette közéleti súlyát és nevetség tárgyává válik számukra: komolytalannak, hiteltelennek, bulvárosnak tűnik, ami egy morális távolságtartással jár esetükben. Attitűdjükben egyszerre van jelen az információs túlterheltség és a kiábrándultság. Esetükben a politikáról való véleménykifejtésükben megtalálható az irónia és a cinizmus, főleg gúnyos, humoros hasonlatok révén.

„Nő: Kicsit olyan, mint egy nagy valóságshow az egész.”

Férfi1: Mint egy Mónika-show.

Férfi2: Győzike.” (FCS3)

A tudatosság és a mélyebb bizonytalanság is fellelhető, amelyben a fiatal nem a politika tartalmát, hanem az információs viszonyait kérdőjelezi meg. Manapság, a megszólalásokból kirajzolódó diskurzus alapján, közbeszéd, főleg

a különböző közösségi média platformokon zavarossá vált, különböző igazságok között létezünk és egyre nehezebb eligazodni abban, hogy mi a hiteles, mi a manipulált és mi csupán egy hangosabb vélemény a sok közül. A bizalmi válság aggályait érzékelhetjük a következő megszólalónál is.

„Egy kicsit ilyen szkeptikus vagyok, vagy nem tudom, hogy most hallunk az egyik párttól valamit, és ugye próbálunk informálódni, és akkor azt halljuk a másik párttól, hogy ez az egész egy hazugság, ez nem így van. És akkor hiszünk nekik. És a következő, az meg már ezt szidja, hogy az hazudik, és igazából nem tudod már tényleg, hogy melyik az igazság, melyik nem. Szóval lehet, hogy úgy tudod, hogy te benne vagy, és valamit értesz hozzá, és közben lehet, hogy pont azt hiszed, amit nem kéne.” (FCS3, férfi)

A „muzáj” szó ismétlése kényszerélményként, nem kívánt tevékenységként írja le az informálódást, ami nem a személyes érdeklődésből fakad, hanem kötelességtudatból. Ennek feloldása a politika szórakoztató eleme („az ilyen vicces dolgok [...] azokat szeretem”), ami nem a közéleti ügyek fontosságát és életére való hatását, relevanciáját tükrözi, hanem a muzáj-élmény feloldását jelentheti.

„Amit muzáj informálódni, azt muzáj, nem szeretem, de azért az szórakoztató, amikor az ilyen vicces dolgok jönnek ki, mint akik nem tudnak angolul beszélni, meg azok viccesek, azokat szeretem, de maga a politikával nem szeretek foglalkozni.” (FCS3, nő)

Alacsony szintű részvétel és érdeklődés

Az alacsony szintű részvétel nem feltétlenül a közömbösségből fakad, hanem gyakran a politikával kapcsolatos negatív érzelmek, frusztráció válthatja ki, így ebben az esetben is egy elfordulási stratégiáról beszélhetünk. Az „érdekel, hogy mi történik” utal arra, hogy van egy odafordulási szándék, de ennél erősebb az egyéni (negatív) érzelmi reakció, terhelttség, ami a tudatos visszavonulást eredményez.

„Az érdekel, hogy mi történik, de mindig csak felhúz, és aztán még úgy vagyok vele, hogy inkább nem ér annyit, hogy erre idegeket pazaroljak.” (FCS3, nő)

További tényező lehet az a percepció, hogy a politika bonyolult, nehezen értelmezhető, így a fiatalok saját szerepüket és kompetenciáikat is alulértékelhetik. A „bakik” említése arra utal, hogy a politika iránti minimális figyelem ebben az esetben is inkább a humoros, felszínes tartalmakhoz kötődik.

„Hát, én nem nagyon vagyok ebbe jártas. Én is csak az ilyen bakikról szoktam értesülni vagy valami fontosabbról.” (FCS3, nő)

Az online tájékozódás (zavarai)

A digitális közegben való információszerzés inkább algoritmikus és szórakoztató tevékenységnek számít, mintsem tudatosnak és elemzőnek. Az „amit bedob” kifejezés is arra utal, hogy az információhoz való hozzájutás nem keresés alapján történik, hanem az algoritmusra való hagyatkozás által.

„Én Instán követem a Magyarország kormányát, azt azon kívül, amit ott bedob, azon kívül semmit.” (FCS3, férfi)

„TikTok-on követem csak.” (FCS6, férfi)

Mindez erősen platformfüggő és személyesre szűrt, amely tovább erősíti az egyéni közösségi média információs buborékhatását. Ez azt jelenti, hogy az egyének információhoz való hozzáférése egyre inkább attól függ, hogy melyik közösségi médiaplatformot használják és ott milyen algoritmusok szabják meg, hogy milyen tartalmakkal találkoznak (milyen híreket, posztokat és ajánlott tartalmakat jelenítenek meg) azáltal, hogy a felhasználónak mik a korábbi kattintásai, miket lájkol, oszt meg és követ. Így fokozatosan kialakul egy szűk információs tér, amelyben az egyén többnyire csak olyan véleményekkel, hírekkel és nézőpontokkal találkozhat, amelyek összhangban vannak meglévő világnézetével és/vagy érdeklődési körével.

A közösségi média ily módon nemcsak mint információforrás van jelen, hanem visszhangkamraként, amelyben ritkán jelennek meg ellentétes vélemények, alternatív nézőpontok és kritikus hangok. Ez torzíthatja a valóságérzékelést és tovább csökkentheti a párbeszéd nyitottságát is.

Emellett jelen van a hazai média iránti kétely és az alternatív nézőpontok iránti nyitottság – inkább a politikailag aktívabb, reflektáltabb fiatalok esetében.

„Én például egy kivétel vagyok, én imádom a politikát. Imádok belemenni és vitatkozni róla [...] de Magyarországról külföldről tájékozódok. Ez onnan, mert a magyar médiában nem lehet megbízni. Van egy-kettő, amire azt mondom, hogy talán a rossz közül a legjobb, amit a magyar médiaforrásokban meg lehet bízni. Most nem mondok olyan adót, mert most az megosztó, de hogy igen, ami közel áll a valósághoz, mert mind a két oldalt rossznak mutatja be, az a kedvencem. [...] De, hogy külföldön azért őszintébben beszélnek. Amikor már a külföldi parlamenti meg nagyobb üléseken azt látni, hogy Magyarországról milyen hírek és milyen dolgok vannak, és hogy hogyan beszélnek ott a magyarok, és hogyan mutatkoznak kint és mi a véleménye a külföldi embernek a magyar politikáról, az már komoly dolog.” (FCS5, férfi)

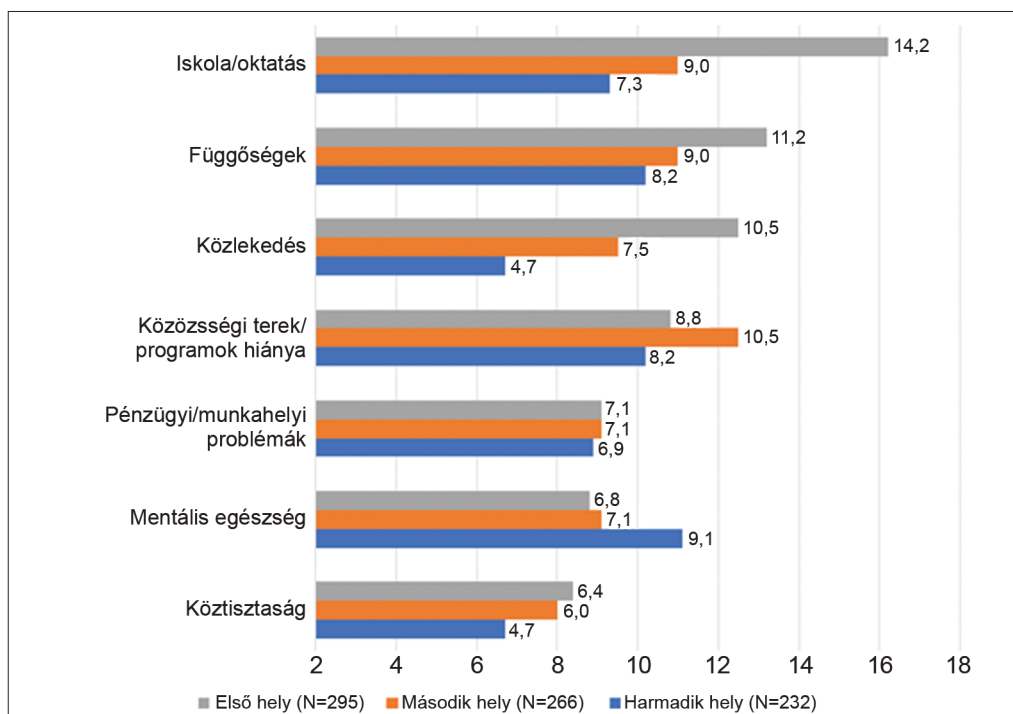
Összességében azért látványos, hogy a 2016-os kutatás eredményeinél sokkal sokrétűbb viszonyulással találkoztunk a közéleti kérdésekhez. Akkor azt állapítottuk meg, hogy „a fiatalok mindegyike nagyon elutasítóan viszonyult a politikához, a tipikus percepciók a viták, összekülönbözések által keretezett

negatív asszociációkhoz kapcsolódtak. Senki sem érezte, hogy bele tudna szólni az őket érintő ügyek alakulásába, egyedül a választásokon való részvétel merült fel, mint a közügyekben való (mégoly alacsony hatásfokú) beleszólási lehetőség. A tanári sztrájkokkal kapcsolatban ugyancsak elutasító narratívák jelentek meg.” Ehhez képest 2025-ben már feltűnt az érdeklődő diskurzus is, és általában véve is inkább a távolságtartás jellemezte a fiatalok attitűdjeit, mint a kifejezett elutasítás.

Kerületi problématérkép

Kutatásunk fontos része volt a helyi fiatalok problémaérzetének feltérképezése is. Ezt a kérdőíves és a fókuszcsoporthoz tartozó kutatásban is hangsúlyosan kezeltük. Ezzel együtt az eredmények értelmezésekor fontos kontextusként figyelembe venni, hogy itt kifejezetten a problémák diskurzusával kereteztük a témát, így az itt kirajzolódó problémás pontok nem feltétlenül vannak minden fiatal esetében központi helyen a kerületről való gondolkodásban.

27. ábra: A három legfontosabb kerületi probléma kategóriáinak említésenkénti megoszlása (százalék)

A 15. kerületi fiatalok legjelentősebb problémái között, amit a kérdőívben egy nyitott kérdéssel mértünk fel, a közösségi, szabadidős lehetőségek hiánya, az iskolai és tanulással kapcsolatos terhek, valamint a közbiztonsággal és a környezeti állapottal összefüggő gondok emelkednek ki. Mindhárom kérdésblokkban (1., 2., 3. probléma) ezek a témák kerültek a leggyakrabban említésre.

A szabadidős, közösségi terek és programok hiánya volt a legmarkánsabb: mintegy 30–35 alkalommal jelent meg különböző formában, például „kevés

közösségi tér”, „nincs elég szórakozási lehetőség”, „kevés sportolási lehetőség”, „nincsenek jó programok”, „nincs hova beülni barátokkal”. Ez jól mutatja, hogy a fiatalok jelentős része hiányolja a saját korosztályának szóló, elérhető és minőségi kikapcsolódási, találkozási lehetőségeket.

Az iskolai, tanulmányi és terheléssel kapcsolatos problémák szintén gyakoriak, több mint 20-25 említéssel. Ezek között szerepel a „túl sok tanulás”, „iskolai túlterhelés”, „stressz”, „zsúfolt napirend”, illetve az „iskola, tanulás” vagy az oktatás színvonalával, elvárásaival kapcsolatos kritika is. Egyes válaszok hangsúlyozzák az ebből fakadó fáradtságot, motivátlanságot vagy mentális nehézségeket is („sok a tanulás, kevés szabadidő”, „túlterheltség”).

Harmadik fő csoportként a közbiztonsággal, közrenddel, környezeti állapottal kapcsolatos panaszok jelennek meg, amelyek összesen szintén 20–25 esetben fordulnak elő: „közbiztonság hiánya”, „sok a szemét”, „veszélyes este közlekedni”, „rossz környezeti állapot”. Ezt egészíti ki a közlekedés, tömegközlekedés, parkolás, valamint a lakhatás és anyagi nehézségek (például „magas árak”, „nincs elég megfizethető lakás”) említése.

A legfőbb problémák diskurzusai a fókuszcsoportokban

Mentális egészség: hitelesség, trivializálás és társas hatások

Noha a témával külön is foglalkoztunk (ezt lásd a jelentésben később), a mentális egészség a problématérkép során is felmerült.

A mentális egészséghöz kapcsolódó megszólalások hitelességi válságra reflektálnak. A fiatalok közötti diskurzusban megjelenik az a tapasztalat, hogy a pszichés zavarokra való hivatkozás gyakran öncélú vagy manipulatív célt szolgál: esetenként kibúvóként használják a társas normák vagy iskolai elvárások alól. A különböző mentális betegségek jelenléte „trendi” önmeghatározássá is vált, amely a valódi mentális betegségeket és azok diagnózisának bagatellizálását eredményezheti.

A következő megszólalás megmutatja, hogy a fiatalok úgy érzik, hogy a pszichológiai terminusok elterjedése egyben azok súlyának csökkenéséhez vezethet, ami hosszú távon a stigma helyett épp ellenkezőleg, a betegség leértékelésének, lekicsinylésének irányába mozdíthatja el a társadalmi diskurzust. Ez pedig újabb akadály lehet annak, hogy a valódi segítségkérések megfelelő figyelmet kapjanak.

„Egyébként rengeteg ember van az osztályban, aki heti szinten jön azzal, hogy azért nem tud megülni a seggén, mert ő OCD-s, autista, ADHD-s, aspergeres, mindez egyszerre, és persze nyilván ez csak akkor jön ki, ha éppen más beszél vagy másra kell figyelni. Alapból nem. És szerintem ez elvonja a figyelmet azokról, akiknek tényleg problémája van, és tényleg segítségre szorulnának, mert nem veszik őket komolyan.” (FCS1, nő)

„Valami alól ki akarnak bújni, és ez a magyarázat rá. Nagyon sok esetben.” (FCS1, nő)

A szakértői fókuszcsoport résztvevői a fiatalok mentális egészségügyi problémáit súlyosnak látták, és hangsúlyosan beszéltek a rendszerszintű hiányosságokról, különösen a szakemberhiányról és az alulfinanszírozottságról.

„A pánikbetegség, a magány, az, hogy nem egyedül van, hanem a magány és nem tudja a kettő közötti különbséget. És hát ez közöttünk, felnőttek között is, de a gyerekeknél teljesen. És a depresszió az nagyon nagy. És én azt gondolom, és látom is, hogy nagyon hamar kiutat, azt valamilyen szerhasználatba, lehet, hogy az csak egy alkohol, de nagyon hamar és nagyon korán kerülnek kapcsolatba, és teljesen mindegy, hogy milyen iskolába járnak.” (SZCS2)

„Nagyon kevés pszichológusra jut az a sok-sok eset, meg a családsegítők próbálják ellátni. De hogy azon felül a családterápia az sehol sincs igazán biztosítva.” (SZCS2)

Oktatási rendszer, pályaorientáció hiánya

Több megszólalás a jelenlegi oktatási rendszert zártnak és beszűkítőnek látja, ahol a diákok mozgástere és jövőbeli lehetőségei szűkülnek a korai döntések következtében. A hangsúly a mobilitás hiányára és a túl korai specializációra kerül, amit irreális elvárások súlyosbítanak. Ez a bináris siker-sikertelenség logika fokozza a fiatalok teljesítményszorongását. A következő gondolat tükrözi azt, hogy a diákok úgy érzik, a jegyek nem csak az iskolai teljesítmény indikátorai, hanem egész jövőjük szimbólumai.

„Az elvárások, meg a teljesítés, meg a jegynek a, ha ötös vagy, akkor jó, gazdag leszel, sikeres, boldog. Ha kettes, akkor nem tudom, meg egyes, akkor csöves, magányos és vesztes.” (FCS2, férfi)

A következő párbeszéd során kirajzolódik az a mély bizonytalanság, amelyet a tinédzserkorban elvárt pályaorientáció okoz. A tanulók tapasztalatai alapján a szakképzési rendszer rugalmatlan, a szakirány megváltoztatása pedig szinte lehetetlen. A képzés szűk keresztmetszete (komplex tárgyak, csökkenő tantárgyi kínálat) az érettségi tárgyak választásában és az egyetemi felvételi esélyekben is jelentős versenyhátrányt jelent, amely hosszú távon strukturális esélyegyenlőtlenségekhez vezethet, mivel így a képzés iránya szűrőként is funkcionálhat.

„Szerintem a gimnáziumok ebből a szempontból nehezebbek, mert ugye általános iskola 8. osztályánál ott vagy, hogy neked választanod kell, hogy gimnázium, szakirány vagy hova mégis tovább. [...] És nem bántásból. De hogy szerintem ezt még gimi végén is nehéz eldönteni, hogy én mit akarok később csinálni. Mert mi van, ha elkezdem és nem tetszik?” (FCS5, nő)

Férfi 1: „Például én is megszívtam ezzel az erdészettel, mert sehova nem tudok menni, a papírommal nagy eséllyel. Tehát hogy olyan szinten be van korlátozva, főleg ezekkel az izékkel. Hogy most már bizonyos elvégzett szakirányból más iskolákban nem vesznek fel, nem veszik számításba, mint ötödik érettségi tantárgy. Tehát, hogy nekem úgy kellett válogatnom, hogy én, ha nem természettudományi helyre megyek, akkor be se tudok kerülni, mert a legtöbb iskola nem fogadja el. [...] És ezt 5 évvel ezelőtt döntöttem el, tehát hogy én 5 évvel ezelőtt döntöttem el, hogy ezt fogom csinálni. Honnan kellett volna nekem tudnom, hogy...”

Férfi 2: „Tizennégy évesen honnan kéne tudnia, hogy mit szeretne tanulni?”

Férfi 1: „Így van, hogy mi lesz az életemben, milyen helyzetben leszek.”

Nő: „Meg egyébként ez a tanulás is, hogy hát igen, a gyerek elmegy, mert az anyja azt mondja, hogy ez jó, igen, tedd be, add ide, add oda be. Meg például ugye ezek a szak-, most minden a szakirányra van, hogy szakmát tanulj, arra van ráfektetve a hangsúly talán. És hogy én például azt látom, hogy adott esetben sokaknak, akik szakmát tanulnak, az nekik az ötödik érettségi, mert nem akarnak elmenni másból érettségizni. Merthogy alapvetően korlátozott lehetőségeink vannak, mert fele annyi tantárgyat tanulunk, mint a rendes gimnáziumokban. Tehát nekik a természettudományi tárgyak többségében szét vannak szedve. Nálunk nincsen. Nálunk komplex természettudomány van együtt.” (FCS5, nő, nem kerületi lakos, végzős technikumi tanuló)

Férfi 2: „Sőt, azt is lebontották, és helyette idegen nyelvet tanulsz.”

Nő: „Igen, sőt, már az alattunk lévő mostani kilencedikeseknek már az sincsen, nekik idegen nyelv van helyette.”

Férfi 2: „Nekik egy második idegen nyelv.”

Nő: „Igen, igen. És ebből a szempontból szerintem tök nehéz, hogy hova menjenek tovább, mert nem tudnak más tantárgyat beszámítani, csak azt. De ha az egyetem nem fogadja el azt a szaktárgyat. Mert ez is olyan, hogy tehát én is beadtam egy csomó helyre a jelentkezésemet, és testnevelésből érettségizek az ötödik tantárgyamon felül pluszban, és a tesit se fogadják el mindenhol, de a tesi az meg egy tök általános tárgy szerintem.” (FCS5)

Vannak, akik arra a generációs élményre világítanak rá, miszerint az oktatásban a lexikális tudás mennyisége exponenciálisan nő, míg a kreativitás, művészi kibontakozás és gyakorlati ismeretek egyre inkább háttérbe szorulnak. A következő megszólalás bemutatja azt a gyakran tapasztalt élményt, hogy a tanulás mennyiségi nyomása alatt az oktatás elveszti kapcsolódását a valódi életkésségekhez. A felvetés mögött implicit kritika húzódik meg, miszerint a rendszer ahelyett, hogy szelektálna, értelmezne és gyakorlati alkalmazásra fókuszálna, egyszerűen halmoz.

„Halad előre az idő, akkor egyre több mindent kell majd tanulni, mert egyre több mindent tudunk meg. Tehát, hogy a tananyag az az idő előrehaladtával nő, az nem maradt meg, hanem most bocsánat, egy 10 év múlva ugye valakinek, mondjuk, töriből, irodalomból, hát igazából a legtöbb minden, mert addigra kutatások jönnek, új dolgok biológiába. Tehát hogy egyre több mindent kell megtanulniuk, mert egyre több minden lesz. És akkor a végén ott tartunk 20 év után, [helyesbít], 10 év múlva, hogy még nagyobb és nagyobbra rakjuk a tananyagot?” (FCS5, férfi)

A következő megszólalónál a kockahasonlat érzékletes példája a magyar oktatási rendszerre jellemző nevelési logikának, ábrázolja azt a gyakorlatot, amely nem a gyermek egyéniségének és kreativitásának kibontakoztatására, hanem egységesítésre, szabályozásra és alkalmazkodásra törekszik. A megszólalás implicálja azt, hogy a magyar oktatási rendszer implicit célja a „gyártás”: a szabványosított gondolkodású, jól vizsgáztatható, fegyelmezett tanulók előállítás. Ez szemben áll azzal az igénnyel, hogy az iskola a személyiségfejlődés, az egyéni útkeresés színtere legyen.

„Nekem erről csak egy mém jut eszembe, amikor van a kis tanuló meg a tanár néni, aki bemegy a kerek buborékkal az iskolába, és kijön egy kockával. Mert a magyar oktatási rendszer ezt csinálja tulajdonképpen, hogy a bemenő, kreatív, 6 éves óvodások 18 évesen úgy jönnek ki, hogy gyakorlatilag nincsen művészünk, mert a magyar oktatási rendszer nem teszi lehetővé azt, hogy az ember művész legyen, csak ha valaki szabadidejében tényleg azt csinálja, és a kreativitást megőli szerintem.” (FCS4, nő)

Van, aki az iskolából kikerülők gyakorlati tudáshiányát hangsúlyozta. A következő megszólalásban az oktatás tartalmi egyensúlytalanságba kerül fókuszba: miközben az intézményes tudásközvetítés a klasszikus tantárgyi rendszerre épít, hiányzik belőle az életvezetési, gazdasági és jogi alapismeretek átadása. A felsorolt példák – személyi jövedelemadó, társadalombiztosítás, bruttó-nettó különbség, csekk-kitöltés – mind olyan hétköznapi készségeket jelentenek, amelyek ismerete elengedhetetlen a felnőtté váláshoz, de kimaradnak az iskolai tantervekből. Az „életben nem fogod elővenni” visszatérő elem az oktatás kritikája kapcsán: sokan érzik úgy, hogy az iskola nem a valódi életre készít fel.

„Bemegyek egy, mondjuk [...] négyosztályos gimnáziumba, akkor orrba szájba tanulok történelmet, magyart. Rendben, oké, kell az alapvető műveltséghez. De mondjuk, amikor kijövök tizenkettedikbe [sic!], akkor mondjuk, nem tudom, hogy mondjuk mi az, hogy SZJA? Nem tudom, hogy mi az, hogy társadalombiztosítás. Nem tudom, hogy mondjuk mi az, hogy nettó meg bruttó. Hogyan kell, mondjuk, kitölteni egy személyi jövedelemadót, mondjuk bocsánat, az adóbevallást. Tehát én azt gondolom, hogy nagyon-nagyon sok olyan dolog van, amit oké, hogy megtanulsz az iskolában, de az életben nem fogod elővenni.

Holott mondjuk, lehet, hogy mondjuk a munkavállaláshoz szükséges dolgokat, vagy mondjuk csak egy csekk-kitöltést, a legegyszerűbb dolgot mondom, egy csekk kitöltését, nem biztos, hogy mondjuk egy pályakezdő meg tudja oldani.” (FCS5, férfi)

Egy másik megszólaló megerősíti, hogy az iskolarendszertől várnák el az alapvető állampolgári, pénzügyi és életviteli ismeretek átadását. A hozzászólás ironikus élű, mégis komoly kritika azzal a nézettel szemben, miszerint az előbb említett gyakorlati ismeretek átadása a család, szűkebb értelemben a szülők feladata lenne. Az ilyen jellegű kompetenciák oktatásának hiánya esélyegyenlőségi kérdésként is felvethető, hiszen nem minden fiatal kapja meg otthon ezeket az alapokat.

„Meg van az, hogy régen ezzel szóltak be mindig, hogy hát az a szülőnek a feladata, hát rohadtul nem az lenne szerintem. Tehát, hogy nem a szülőnek a feladata lenne az, hogy megtanítsa csekket feladni. [nevet]” (FCS5, férfi)

A szakértői fókuszcsoportban megfogalmazott tapasztalatok szerint is probléma a továbbtanulási esélyek csökkenése, az ösztöndíjak szűkös volta, valamint az iskolát elhagyó, de munkába még nem álló fiatalok „senkiföldje” is.

„Az itteni diákok egyrészt többen járnak el dolgozni. És van, aki nem csak azért, mert kedvet kapott, hanem mert kérték a szülei. És kevesebb hitük van abban, hogy bejutnak egyetemre, és van, aki ezt már így gimi alatt nem azért engedi el, mert nem akar egyetemre menni, hanem mert azt gondolja, hogy nem fog neki sikerülni.” (SZCS2)

„Én és egy nagyon jó tanuló sportoló kislány, 11.-es. ELTE-re elmentünk egy kiállításra, és közben ő mondta, hogy minden vágya, hogy hova menjen, már tudja a továbbtanulást, de hogy annyira kevés az államilag támogatott hely, hogy biztos tudja, hogy ő már a cukrász szakmát belőtte az érettségi után, meg még egy szakmát, és akkor közben akkor hátha be fog tudni kerülni majd.” (SZCS2)

Az oktatási rendszerből való kikerülés és a munkába állás közötti átmeneti időszak is komoly kihívásokat jelent. Többen kiemelték, hogy a 16–18 év közötti fiatalok kiszorulnak a tankötelezettség rendszeréből, de életkoruk miatt még nem jogosultak önálló munkavállalásra. Ez egyfajta intézményi „senkiföldjét” eredményez, amelyet célzott önkormányzati vagy civil programok enyhíthetnének.

„Van egy rés, amivel mi találkozunk, mert van álláskeresés is, ahol én dolgozom. És vannak olyanok, akik ugye már betöltötték a 16. élet évüket, már ugye nem tankötelesek. Viszont ahhoz, hogy dolgozhasanak, és ugye maguktól, akkor 18 évesnek kell lenniük. És van ez a két év ingajarat, amikor így nem nagyon tudják, hogy merre kezdje-

nek, mit mehetnek, merre mehetnek. Szóval hogyha mondjuk a kerületben erre lenne valami lehetőség vagy külön kidolgozva, hogy mehetnének, merre mehetnének, ez lehet, hogy segítené, hogy mit kezddhetnek magukkal ebben az átmeneti időszakban.” (SZCS2)

Társadalmi környezet, közélet, részvétel

Vannak, akik erős állampolgári kizártságélményt tapasztalnak: a fiatalok között voltak, akik úgy érezték, hogy kiszorulnak a döntéshozatalból. Ezen megszólalók úgy érzékelik, hogy véleményük nemcsak hogy kevésbé számít, de adott esetben mintha tudatosan elnyomná azt. A részvétel lehetőségének hiánya, illetve a közéletből való kizártság élménye frusztrációt és a politikai rendszerrel szembeni tartós bizalmatlanságot, (érezkelhetően) apátiát eredményezhet. Mint fentebb is jeleztük, a politikával való elégedetlenség elsősorban a nagypolitikához, kevésbé a kerületi ügyekhez kötődik.

Nő: „Hát, inkább nem akarok nagyon... ne menjünk nagyon bele. De szimplán az, hogy szerintem így próbálnak, így szerintem elnyomva vagyunk egy kicsit.”

(FCS2, nő, 17 éves, 15 éve lakik a kerületben, szakgimnazista)

[Moderátor]: „Ki által?”

Nő: „Hát ugye a kormány által, hogy nem akarják, hogy a diákok.” (FCS2)

Férfi: „Nem kapunk engedélyt arra, hogy beleszóljunk, de nem véletlenül nem kapunk engedélyt arra, hogy beleszóljunk, hogy úgy mondjam.”

[Moderátor] „Miért?”

Férfi: „Ha a fiatalság tehát hogy a fiatalabbak, hogy mondjam, hogy ne hangozzon rosszul. [...] Nem véletlenül van az sem, hogy nem módosítják és nem javítják az oktatási rendszert, mert a buta embert könnyebb befolyásolni. Ez az én véleményem. És erre alapozódik az is, hogyha most beengedjük, mondjuk, azt a tanultabb már egyetemista közeget a politikába, vagy már a lejjebb lévő, tehát aki mondjuk azt, hogy a gondolkodó réteget, tehát az okosabbakat. [...] Az a legegyszerűbb, hogyha nem szólhatnak bele, mert akkor nem lehetnek ellenük. Tehát lehet, hogy velük lennének, de ebben nem bízhat a kormány, hogy a kormányt támogatná, ezért legegyszerűbb azt mondani, hogy ne szóljatok bele, mert így nem tudtok, lehet, hogy nem vagytok velünk, de nem vagytok ellenünk se.” (FCS5, férfi)

Többen nem pusztán érdektelenséget, hanem mély cinizmust, kiábrándultságot fogalmaztak meg a politikai rendszerrel kapcsolatban. A következő meg-

szólaló véleménye jól tükrözi azt az élményt, amikor a politika már nem vitatott vagy alternatívákat kínáló közös ügyként jelenik meg, hanem morálisan kompromittálódott térként, amelyben a választási lehetőségek sem tűnnek hitelesnek („a rosszabb és a még rosszabb verzió között”). Az „undorítónak találok” szóhasználat érzelmi elutasítást fejez ki, amelyet a további kifejezések csak fokozzák, hogy a választások tétje számára kiüresedett.

„Szerintem csak megoszt [...] nem szeretek belefolyni, nem szeretem, megosztja az embereket. Az egészet undorítónak találok, mert a rosszabb és a még rosszabb verzió között [...]. Nekem teljesen mindegy, igazából kezdünk ott tartani. [...] És nem érzem úgy, hogy most 18 évesen az lesz az első dolgom, hogy izé, szavazni akarok.” (FCS5, férfi)

A Diákszékeség többször is említésre kerül mint elvileg részvételre biztosított fórum, ám a valóságban a fiatalok egy része szimbolikus, kiüresített térként élte ezt meg.

Férfi: „Egyszer, hogy voltam az Országos Diákszékeségen, ott is leginkább nagyon sokszor a politika került előtérbe, ahelyett, hogy a diákokat hallgatták volna meg. Akik ott ültek fejesek, hát sokszor csak egymáson nevetgéltek, meg ilyenek, vagy éppen telefont nyomkodtak és kint sétáltak, szóval szerintem ennek semmi értelme.”

[Moderátor] „És szerintetek milyen lehetőségei vannak az olyan fiataloknak, mint ti, hogy olyan ügyekben, ami titeket érint vagy fontosnak gondoljátok, azokba beleszóljatok?”

Nő: „Elméletileg pont a Diákszékeség az az lenne, hogy akkor arra elmegyünk és akkor, ezen kívül én nem igazán tudok még.”

Férfi: „Meg konkrétan, amikor én voltam [Diákszékeségen], hogy a következő évben meg visszakaptuk a válaszokat, hogy mire jutottak. Hát legtöbbször az, hogy hát ez nem az ő hatáskörük, ez sem, ez sem, és igazából nem történt semmi. Vagy azt mondták, hogy hát majd dolgoznak vele, de hát ki tudja, majd 20-30 év múlva talán.” (FCS5)

A fiatalok részvételével kapcsolatos tapasztalataik alapján kirajzolódik, hogy a jelenlegi részvételi lehetőségek sok esetben formálisak, kiüresedettek és nem párosulnak érdemi hatásgyakorlással. Többen hangsúlyozták, hogy bár elmondhatják a véleményüket különböző fórumokon – például Diákszékeségen vagy GYIÖK-üléseken – a megszólalásaik hatása nem érzékelhető, a javaslatok sorsa követhetetlen, a döntéshozók pedig sok esetben nem fordítanak rájuk valódi figyelmet. Ez a tapasztalat gyakran a csalódottság, a bizalmatlanság és a motiválatlanság érzését szüli, amely hosszú távon csökkentheti a fiatalok állampolgári aktivitását és demokratikus elköteleződését.

A fenti tapasztalatok alapján fontos volna olyan következetes visszacsatolási mechanizmusokat bevezetni, amelyek biztosítják, hogy a fiatalok visszajelzést kapjanak javaslataik sorsáról és lássák, hogy véleményük nem vész el a „súlylyesztőben”. Ez nemcsak átláthatóvá tenné a folyamatokat, hanem erősítené

az érintettség és a felelősség érzését is. Emellett szükség lenne arra is, hogy az ifjúsági részvételi formák ne csupán reprezentációs, hanem valós döntés-előkészítő funkcióval bírjanak. Ennek érdekében például fiatal delegáltakat lehetne bevonni előkészítő munkacsoportokba, vagy kötelező konzultációkat előírni fiatalokkal, ha őket közvetlenül érintő ügyek kerülnek napirendre.

Szükséges a fiatalok készségszintű felkészítése is: állampolgári és érdekképviselési tréningek, kommunikációs és projektmenedzsment képzések, valamint tapasztaltabb kortárs mentorok bevonása mind segíthetik azt, hogy a fiatalok érdemben és magabiztosan kapcsolódjanak a közülethez.

Végül pedig nem szabad alábecsülni az informális részvételi formák – például az online tartalomkészítés vagy a kulturális akciók – közéleti potenciálját sem. Ezek a kifejezési módok sok fiatal számára biztonságosabb terepet jelentenek a véleményük megfogalmazására, mint a hagyományos fórumok vitakörök.

Ahhoz, hogy a fiatalok ne csak alanyai, hanem alakítói is legyenek a saját életüket érintő döntéseknek, a közülethez való hozzáférést érthetőbbé, emberibbé és rugalmasabbá kell tenni számukra.

Identitás és elfogadás

Az egyik csoportban a szexuális és nemi kisebbségek helyzete is problematizálódott. A megszólaló fiatalok saját közegükben is erősen megosztottak a kisebbségi-többségi viszonyok kérdéskörében és jól láthatóak még a korcsoporton belül is törésvonalak. Élénk vita és értelmezési küzdelem zajlik az identitás és az orientáció elfogadottságáról, a társas csoportok közötti feszültséget az elfogadás hiányaként és egyes esetekben agresszióként azonosítják a résztvevők.

„Ez így, arról még eszembe jutott, a generációnak a megosztása. Vagy ugye 2020-21 környékén, hát idézőjelesen divatba jött a homoszexualitás, az amerikaiaknak az ilyen nagyon elengedett életmódja, és a generációnk egy része arrafelé orientálódott, a másik meg nem mozdult sehova, és nem hajlandóak egymást megérteni. Képtelenek összeolvadni és békében egymás mellett élni, mert egyszerűen nincs meg bennük a szüksége.” (FCS1, nő)

„Inkább az agresszió ezzel kapcsolatban a probléma.” (FCS1, nő)

A következő megszólalás megrázó és egyértelmű példáját adja annak, hogy az elfogadás hiánya nem csak elméleti kérdés, hanem konkrét, fizikai erőszak formájában is megjelenhet. A visszaemlékezés azt demonstrálja, hogy a szexuális orientáció nyílt felvállalása az iskolai közegben komoly kockázatokkal járhat, amely akár bántalmazásban is kicsúcsosodhat. A megszólalás arra is rámutat, hogy a kortárs közösségek nem minden esetben biztosítanak védelmet, sőt, előfordulhat, hogy az iskolai közeg a kirekesztés színterévé válik. Ez felhívja a

figyelmet arra, hogy a biztonságos iskolai környezet megteremtése jogi, pedagógiai és intézményi felelősség is.

„Mikor én voltam nyolcadikos, meg kilencedikes, mikor elkezdődött az egész, hogy bejelentette, hogy ő homoszexuális az iskolában, és iskola után pár évfolyamtársa megverte emiatt.” (FCS1, férfi)

A résztvevők reflexiói alapján érzékelhető, hogy a TikTok, Instagram és hasonló platformok nem csak a reprezentáció lehetőségét kínálják, hanem új viselkedésmintákat is előírnak, például a szexuális orientáció nyilvános tematizálása és „trenddé” válása révén. Ez azonban – hasonlóan a mentális egészség kérdésköréhez – devalválhatja a ténylegesen érintettek tapasztalatát és hozzájárulhat a komolytalan megítéléshez.

Az erre való reflexió tovább árnyalja a nézőpontot: szerintük a coming out egyes esetekben eszközzé válhat – akár a figyelemfelkeltés, akár társas helyzetek elkerülése érdekében. Ez a fajta instrumentalizálás azonban feszültséget kelthet azokban, akik az identitást mély, belső és érzékeny tapasztalásként élik meg. Ilyen esetekben az elfogadás nem csak morális, hanem hitelességi dilemmává is válik: kikben lehet hinni? Kinek az élménye valós? A megszólalók tehát nem az egyének identitását vagy orientációját kérdőjelezik meg, hanem azt, hogy a felszínes trendek hosszú távon károsan hathatnak a valódi elfogadás kultúrájára.

Nő: „Akkor lett az, hogy TikTokon ezt láttuk folyamatosan, Instagramon ezt láttuk folyamatosan, és ez már nem valós dolgokat rejtő dolog volt, hanem egy trend, amit mindenki magára vett, mert most az a menő. És nagyon sokan, nagyon sok olyat látok a saját osztályomban is, és tényleg nem azok, akik ténylegesen ilyenek, tehát hogy mondjuk, hogyha valaki biszexuális, azzal semmi probléma nincsen az égvilágon, de van, aki azért vallja magát biszexuálisnak, mert éppen az a trendi, és azt látta TikTokon, amikor semmi valóságalapja nincs alapvetően a dolognak.” (FCS1)

Férfi: „Meg vannak, akik feltűnni meg kitűnni szeretnének ezzel, meg vannak, akik meg kifejezetten ilyen kifogásként, vagy pont, hogy vannak, akik fentebb valónak érzik magukat ettől, és így teljesen alapítlan az egész.”

Nő: „Mentségeként használja a dolgokat.” (FCS1)

Az egyik szakértői csoportban az integráció egy másik jellemző problémája is felmerült (noha ez elsősorban a szülőket és a szakembereket érintő probléma, nem a fiatalokat magukat): a nyelvi nehézségekkel jellemezhető, külföldről Magyarországra költöző szülőkkel rendelkező, illetve a szociálisan hátrányos helyzetű fiatalok problémája. Ezek a fiatalok gyakran különösen elszigetelten élnek, és hiányzik az a közösségi, kapcsolati vagy intézményi struktúra, amely elősegítené beilleszkedésüket, mentális jóllétüket és oktatási integrációjukat.

„Nem biztos, hogy tudnak egymásról, hogy milyen sokan laknak itt, mondjuk vietnamiak, hogy valamennyire magányosnak érezhetik itt magukat, akár a szülők is. Szóval, hogyha itt lenne valamilyen olyan alkalom, vagy igen, egy ilyen kontakt ember, aki őket összeköti, akkor egymástól is tudnak segítséget kérni.” (SZCS2)

A szakértő ezzel egy olyan kapcsolattartói pozíció vagy rendszer szükségességére utal, amely a nyelvi nehézségekkel jellemezhető családok közötti információáramlást és közösségszervezést támogatná.

A marginalizáció érzése azonban nemcsak az etnikai kisebbségeket, hanem az állami gondoskodásban élő gyermekeket is érinti:

„Egyedül vannak a gyerekek, és ott nincs ez a lelki, szerintem gondviselés a gyerekekkel kapcsolatban.” (SZCS2)

„Van kettő családok átmeneti otthona a kerületben, van egy gyermekotthon a kerületben. Ezek a gyerekek is megjelennek az intézményekben. Egyébként szerintem ezt is meg lehetne célozni, hogy őket hogy lehet segíteni, mert azért az látszik, hogy nem biztos, hogy ez az intézmény, ahonnan jön, az tudja biztosítani azt, hogy mondjuk az ő integrációja meg legyen segítve.” (SZCS2)

Ez a megközelítés nemcsak a szociális, hanem a mentálhigiénés szolgáltatások célzottabb hozzáférhetőségére is utal. Az idézetekből kirajzolódik: az állami rendszer szereplőinek nemcsak a fizikai ellátásban, hanem az érzelmi és szociális integrációban is feladata lenne – amit jelenleg csak részlegesen vagy egyáltalán nem látnak el.

Technológiai és médiahatások

A megszólalók közül többen egy központi problémaként az internet korai, szűretlen hozzáférését is megjelölték, amely szerintük a morális és mentális fejlődést egyaránt károsítja – ez pedig pontos láttelepet ad arról a generációs élményről, amelyet a digitális őslakosok első hullámaként felnövő fiatalok megéltek. A résztvevők saját generációjukat kísérleti „terepként” írják le, amelyben szabályozás nélkül találkoztak a digitális tér tartalmaival és elmondásuk szerint érzékelik ennek következményeit. Ezt a fajta tapasztalatot a megszólaló nem csak személyes felelősségként, hanem rendszerszintű hiányosságként értelmezi – nem a fiatalok, hanem az őket körülvevő világ nem volt felkészülve az új médiumok hatásaira.

Habár a fókuszcsoporthoz tartozók során nem került explicit módon szóba, a leírt tapasztalat alapján különböző pszichológiai jelenségek, mint a szenzoros túlterheltség, figyelemzavar, szorongás vagy médiafüggőség könnyen levezethető.

tők ebből az élményből. A digitális ingerek túlzott mennyisége és intenzitása nem csak kognitív, hanem érzelmi szinten is elbizonytalaníthatja a fiatalokat, amire a következő megszólaló is felhívja a figyelmet: „meg tudja dönteni egy embernek a pszichéjét”. A megszólalás implicit módon szükségessé teszi a média-tudatosság és a digitális nevelés beemelését az ifjúságpolitikába és az oktatási programokba – különösen azért, mert a fiatalok saját megélésük alapján is érzik, hogy nem egyéni „elrontottságról”, hanem strukturális sérülésről van szó.

„Mi vagyunk nagyjából az a generáció, amikor az internet elkezdett kibontakozni, és a legtöbb szülő nem korlátozta kicsi korban, és ezért minden szart összenéztünk. Vagy hát én igen. És egy csomó másik embert is ismerek, aki igen. És ez azért meg tudja dönteni egy embernek a pszichéjét, meg a morális értékeit is.” (FCS1, nő)

A náluk fiatalabbakat illetően a résztvevők generációs határvonalat húznak és erőteljes aggodalommal beszélnek a digitális tér rájuk való hatásairól, különösen azokról az ingerekről, amelyeket az influenszerek közvetítenek. A résztvevők figyelmeztetnek arra, hogy a náluk fiatalabbak túl korán és hozzájuk hasonlóan kontrollálatlanul találkoznak a digitális tér tartalmaival. A tartalmak nem csak szórakoztatóak, hanem olyan normákat, elvárásokat, szerepmintákat is közvetítenek, amelyek nem illeszkednek a gyermekek életkori sajátosságaihoz.

Az „egyidősnek nézik velem” a korai felnőtttség látszatára utal: a gyermekek nem csak úgy néznek ki, hanem úgy is viselkednek, mint az idősebbek, habár pszichésen és érzelmiileg sem tartanak ott. Ez az idő előtti szerepbe csúszás kényszererősséget eredményez, amely a megszólalók szerint torz fejlődési pályához is vezethet.

Továbbá, a kortárs kapcsolatok szintjén is tapasztalható változás, amit leginkább erőszakosságként, tiszteletlenségként és empátiahiányként írnak le.

Férfi: „A közösségi média, meg ezek nagyon sok gyerekből kihozzák az erőszakosságot, tiszteletlenek, még a saját kortársaikkal szemben is úgy viselkednek, hogy pár évvel ezelőtt ez elképzelhetetlen lett volna mondjuk az én korosztályomban.”

Nő: „Ők túl hirtelen kapnak felnőtt emberektől vagy minimum idősebb tinédzserektől ingereket vagy az influenszerekre akartam igazából kilyukadni [...] A húgommal is látom, most éppen 12 éves, hogy egyidősnek nézik velem. Mert annyi ingert kap, amit még nem kéne megkapni a felnőtt emberektől, vagy már majdnem felnőtt emberektől, amit önmagában még nem tud feldolgozni, és ez szerintem, ahogy nő fel az ember, problémát okoz.” (FCS1)

Van olyan, aki szerint a digitális jelenlét valós tanulási és idegrendszeri zavarokat idéz elő, illetve erősít meg és ebből fakadhat a sajátos nevelési igényűek gyakoribbá válása. Habár tudományosan nem bizonyított ennek ok-okozati kapcsolata, a percepció szintjén fontos, mert a résztvevők veszélyt érzékelnek a digitális túlterhelés miatt.

„Hát, meg az utánunk lévő generációk, mert itt a Z van jelen, meg főleg a Z-nek a vége, de az utánunk lévő generációk, azok már teljesen beleestek ebbe, és látszik is, hogy több az SNI-s gyerek, tehát ennek nagyon nagy hátulütői vannak.” (FCS1, nő)

A megszólalások mögött húzódó érzület egy felnőtté váló korcsoport védelmi reakciója: saját tapasztalataik alapján érzékelik a digitális túlterhelés pszichés következményeit és ezek fényében aggódnak a még fiatalabbakért. Fontos azt is látni, hogy a megszólalásokból érzékelhető attitűd valamelyest önreflexív: abból indulnak ki, hogy ők maguk is „összenéztek” mindenféle tartalmat, vagyis megélték a határok nélküli online tér ártalmait és ebből kiindulva lettek érzékenyek mások veszélyeztetettségére – másrészt viszont erősen ágyazódnak ezen megszólalások a népszerű generációs elméletekbe, amelyek általánosító módon, jellemzően negatívan írják le a fiatalok médiahasználatát.

Az egyik szakértői fókuszcsoport megnyilatkozásai a fiatalok problémáit tágabb társadalmi kontextusba helyezték. Két eltérő nézőpont jelent meg: egyrészt az impulzusforrásként értelmezett technológiai eszközök (például telefon, internet, szerek), másrészt az értelmes időtöltés elsajátításának hiánya.

„Szerintem egyformák a gyerekek egyforma gondokkal. Ugye ami a legnagyobb probléma a gyerekeknél korosztályonként, hogy, ugye, megjelennek a kicsiknél a telefon, ott kaptak impulzust. Aztán a nagyobbaknál megjelennek a különböző szerek, a tiltott eszközök, ők onnan kaptak impulzust.” (SZCS1)

A technológiahasználat problémaként való keretezése azonban nem volt egyértelmű: más nézőpont szerint a digitális eszközök önmagukban nem jelentik a problémát, hanem egy mélyebb, társadalmi szintű hiányt takarnak.

„Én azt gondolom, hogy nem ez a legnagyobb probléma. A telefont én egyáltalán nem látom problémának. Az nem a gyerekek problémája, mindegy, tehát az egy külön téma. Persze a drogprobléma, de szerintem nem ez a legnagyobb problémája a fiataloknak ma [...] A XXI. század embere egyszerűen nem tudja, mi az, hogy szabadidő, tehát nem tudja azt hogy hogy kell tölteni. És én ezt látom a gyerekeknél, hogy nem arról van szó, hogy hogy töltöm el, hanem hogy ő nekik fingjuk nincs, de azért is, mert a családnak sincs, mert az ő szüleiknek sincs fogalma arról. Tehát ez egy olyan dolog, amit úgy tűnik, hogy újra meg kell tanítanunk.” (SZCS1)

Ez a reflexió jól mutatja, hogy a fiatalokban jelentkező látszólagos problémák – például túlzott telefonhasználat vagy sodródás – valójában mélyebb társadalmi deficit tünetei. A szabadidő eltöltésének „nem tudása” generációkon átívelő kulturális hiányként jelenik meg, amelynek orvoslása nem pusztán egyéni készségfejlesztés, hanem közösségi és szülői szerepminták újratermelése is kell, hogy legyen.

Egzisztencia, megélhetés

A megélhetés kapcsán egy megszólalónk fő problémaként az információhiányt nevezte meg: a meglévő lehetőségeket nem érezte elérhetőnek vagy láthatónak, így az élet elkezdésének módjai sokszor láthatatlanok maradnak. A következő megszólalásban megjelenik az a frusztráció, hogy az elérhető opciók kommunikációja inkább kereskedelmi jellegű (például hitelfelvétel), semmint valós, emberközpontú segítségnyújtás.

„Hát én az információhiányt, vagy az informálás hiányát mondanám. Szerintem a lehetőségek megvannak, azok adottak, csak nem tudom, nem mindig tudunk velük szerintem, tudunk mindig élni a lehetőségeinkkel. Szerintem, mert nem tudunk eleget róluk, vagy nem hallunk eleget róla. [...] Mert mindig csak a nem tudom, a hitelfelvétel megy a tévéből, meg ilyenek, hogy úgy tudod elkezdni az életed. De szerintem csomó másféleképpen is el lehet, amiről meg kevesebbet hallunk, ami nem egy valakinek kedvez, vagy egy cégnek, hanem úgy inkább az embereknek.” (FCS2, férfi)

A következő reflexió árnyalja azt a gyakran idealizált narratívát, miszerint a megélhetési gondokból való kiút egyértelműen a külföldre költözés. A résztvevő saját tapasztalata alapján gondolkozik a külföldi lehetőségekről és hangsúlyozza, hogy máshol is hasonló problémák (például lakhatási válság) nehezíti a fiatalok boldogulását. Nézőpontja realista hozzáállást tükröz és arra utal, hogy a kivándorlás nem univerzális megoldás és akár kompromisszumokkal, lemondással is járhat. A megszólalás második része a lehetőségek időbeliségéről szól: meglátása szerint az aktuális rendszerek előnye-it ki kell használni, mielőtt azok megszűnnének, mert minden kormányzati ciklus újfajta esélyeket és hátrányokat hozhat.

„Hát ez a mindenki külföldre vándorol. Én laktam külföldön, külföldön sem sokkal jobb a helyzet. Én Hollandiában laktam, Hollandiában például lakhatási válság van, tehát nincs hol lakniuk az embereknek. És emellett még egy olyan albérlet árak vannak a lakhatási válság miatt, amit nem lehet megfizetni. Tehát hogy az élelmiszerárak ugyanolyan szinten vannak, mint itthon. Háromszor annyi a kereset, de ott meg a lakhatás az, ami elviszi a maradék pénzt. Tehát hogy igazából mindenhol van valami. Én ezt vallom, hogy mindenhol a legjobbat kell kihozni abból, ami van [...] Tehát, hogy nem tudsz olyan ideális helyzetet kialakítani sehol sem a világban, szerintem. [...] És most is van egy csomó fiataloknak kedvező dolog, ami szerintem tök jó és addig kell kihasználni, amíg van. Mert lehet, hogy a következő kormánynál nem lesz, és a következő kormánynál meg egy másik dolog lesz, ami meg másféleképpen lesz jó, és már azt kell kihasználni.” (FCS4, nő)

Szerhasználat

A fiatalok beszámolóai alapján a különféle nikotinhoz kötődő függőségek (dohányzás, snüssz, poco stb.) erőteljesen jelen vannak az iskolai hétköznapiakban, sőt bizonyos iskolai terek – mint a mosdó – dohányzóként funkcionálnak – habár egy másik megszólaló jelezte, hogy az iskolai dohányzás nem újkeletű jelenség és már korábbi generációkban is jelen volt. Ez inkább arra utal, hogy az intézményi eszközök továbbra sem tudják hatékonyan kezelni a dohányzás – és különösen az új típusú dohánytermékek – terjedését.

Különösen fontos megemlíteni, hogy a különböző ízesített elektronikus cigaretták forgalmazása Magyarországon illegális, értékesítésük pedig szigorúan tilos. Mégis, a résztvevők beszámolóai szerint ezek az eszközök széles körben elérhetőek és használtak.

A megszólalásokból kirajzolódik, hogy ezek a szokások nem feltétlenül belső szükségletekből erednek, hanem csoportnyomásból, amely a „menőséghez” való tartozás vágyából fakad. A megszólalások tehát egyszerre tükrözik a kortárs befolyás erősségét és az intézményi (akár iskolai, akár jogi) szabályozás elégtelenségét.

Férfi: „De ott is azt érzem, hogy mi az, amit a menőséget mondtad, az amúgy tényleg jelen van. Szóval nem is azért szívják, mondjuk, mert nem tudom, nagyon stresszesek, meg nem tudom. Nem is arra vannak ráfókuszálva, hogy mondjuk, a nikotin mit okoz bennük, nem is erre figyelnek. Csak hogy mindenki ezt csinálja, akkor én is elkezdem. [...] Meg a WC, az igazából az egy dohányzó.”

Nő: „Szerintem ez így mindig is jelen volt, szóval hogyha megkérdezzük a szüleinket, biztos, hogy ők is cigiztek” a végében. (FCS4)

A nikotintartalmú szerek, különösen a poco már általános iskolás korban is elérhetővé válnak a fiatalok számára. A megszólalások alapján a kipróbálás életkora egyre korábbra tolódik, amely felhívja a figyelmet arra, hogy az egészségvédelmi prevenciók rendszerei és a jogi tiltások hatása korlátozott. A rejtegetés arra utal, hogy a tanulók tudatában vannak a tiltásnak, ugyanakkor ez nem elegendő visszatartó erő.

„Szóval ez a dohányzás. [...] Mikor még általánosban voltam, voltak ötödikesek, akik már elkezdtek. [...] Kicsit durva, meg nem tudom, úgy érzem, minthogyha ezek a, ez a poco, meg nem tudom.” (FCS3, nő)

„A Hartyán előtt is voltak érdekes dolgok, amikor arra jártam. Ott is, hát nem tudom, nagyon rossz ilyen ránézésre életkor megmondásom, de mondjuk ilyen, nem is tudom, hetedikes-hatodikos lányok, hogy pocoznak az iskola előtt. És majd amikor jönnek a tanárok, így eldugdossák, hogy „Úristen, Úristen!” (FCS4, férfi)

A következő megszólalások az iskolai nikotintermék-kereskedelem létezésére utalnak, ami nem csak a függőség súlyosbodását, hanem egy árnyékgazdaság kialakulását is jelzi. Tehát nem csak arról van szó, hogy a tanulók használják ezeket a termékeket, hanem arról is, hogy egy részük aktív szereplőjévé válik a terjesztésnek. Az, hogy fiatalok egymásnak illegális vagy tiltott termékeket árulnak, komoly gyermekvédelmi és pedagógiai kihívásokat vet fel. A tanulók által üzemeltetett illegális „mikropiac” működése több szempontból is problémás:

- tovább normalizálja a tiltott szerhasználatot;
- könnyen elérhetővé teszi a függőséget okozó termékeket azok számára is, akik nem keresnek aktívan;
- kereskedelmi mintázatokat és hierarchiákat hoz létre az iskolai közegben (aki árul, az státuszt és befolyást nyerhet);
- a fiatalabb korosztályok bevonása gyorsabban történik meg, hiszen nem kell külső piacon hozzájutniuk a termékekhez.

„Igen, ezek a függőségek. Jézus meg, nemrég megtudtam, hogy a sulinkban van egy ilyen, az osztálytársam ilyeneket ad el. Hogy pénzt beszédni, és néztem, hogy ez valamilyen probléma, de nem tudom, milyen probléma.” (FCS3, nő)

„De igen, amúgy a függőség is itt is behozható. Szerintem ez is egy nagy probléma alapvetően. Főleg, akik így nagyon benne vannak ebben, már árulnak is dolgokat, és azok nagyon könnyen bevonzanak ilyen fiatalabbakat. És akkor a fiatalon nagyon könnyen bele tudsz kerülni csak úgy egy ilyen csapatba, és akkor ugye onnan nagyon nehéz kikerülni. Ez is egy probléma, sok ilyen ember van. Iskolákban meg minden sarkon találsz valakit, aki árul akármit igazából. Ez is egy eléggé érdekes dolog, hogy ez így megtörténhet csak úgy.”(FCS4, férfi)

A függőségek, a dohányzás problematizálása nem új jelenség, az alkohol-dohány- és egyéb drogfogyasztás a fiatalok percepciója 2016-ban is általános és problematikus volt. Ehhez képest érdekes (de elképzelhető, hogy a jogszabályi változtatás miatt is kevesebb szó esett ezekről a kérdésekről), hogy idén az illegális szerek használata kisebb hangsúllyal jelent meg a fiatalok diskurzusáiban.

A szakértők tapasztalata szerint egyes helyszínek – például mosdók, öltözők, közterek – a szerhasználat informális közvetítő közegeivé válnak.

*„Ez a tesziöltözőkben, mosdókban így terjed, hogy kinél van, meg hogy van. És akkor például nem tudom, nekem van olyan hetedikesem, aki mondja, hogy a Kikötő előtt megvan, akik kisebbek, akkor ők pocóz-
nak, a nagyobbak cigiznek, és akkor a még annál nagyobbak meg különböző beáztatott, herbálos dolgokat szívnak. Szóval így korosztályonként elválík, hogy ki mivel tölti a szabadidejét.”* (SZCS2)

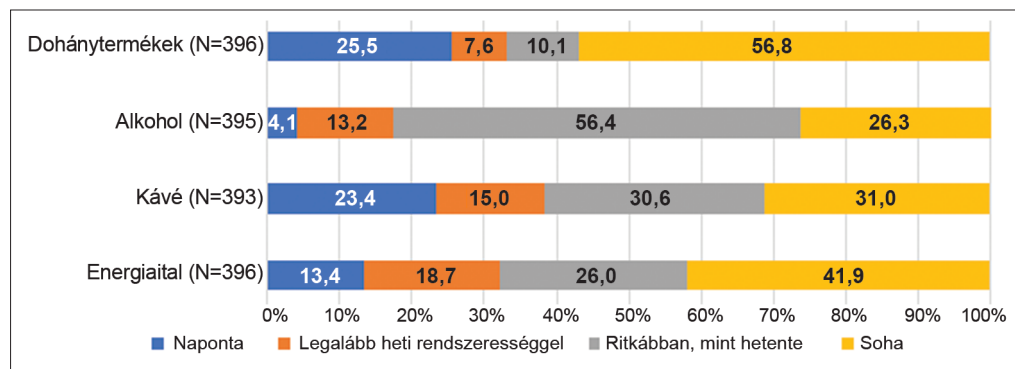
Egy másik résztvevő az életkori eltérések mentén némi optimizmussal azt jelezte, hogy a fiatalabbakra kevésbé jellemző a szerhasználat, illetve az alkohol-fogyasztás csökkenő tendenciát mutat:

„Én az idősebb kamaszoknál látok keményebb drogokat is, a fiatalabbaknál Istennek mintha kevés, szóval náluk maximum a fű. És az alkohol az, ami amúgy mindenkinél kicsit mintha csökkenne.” (SZCS2)

Ez a megfigyelés fontos árnyalatot tesz hozzá a társadalmi szorongásokat gyakran övező szerhasználati diskurzushoz: miközben a szerhasználat jelen van, a típusok és az intenzitás szórása életkoronként változik, és bizonyos szerek – mint az alkohol – akár visszaszorulóban is lehetnek. A kortárs hatás, az iskolai terek ellenőrizhetősége és a szabadidős alternatívák hiánya együttesen befolyásolják e trendeket.

A jelenség kontextusaként lássuk, hogy a szerhasználattal összefüggésben a kérdőív eredményei mit mutattak.

28. ábra: Fogyasztási szokások (százalék)

Az energiaital-fogyasztás viszonylag elterjedt: minden hatodik fiatal (13,4 százalék) napi szinten fogyaszt energiaitalt, további közel egyötöd (18,7 százalék) pedig legalább hetente iszik ilyen terméket. Ez azt jelenti, hogy a minta harmada heti rendszerességgel, vagy ennél gyakrabban fogyaszt energiaitalt. Ezzel szemben a válaszadók 41,9 százaléka soha nem él ezzel a termékkel, vagyis az absztinensek aránya az energiaital esetében is jelentős, de alacsonyabb, mint más, egészségkárosító kategóriákban.

A kávéfogyasztás még inkább beépült a fiatalok mindennapjaiba: a válaszadók 23,4 százaléka napi rendszerességgel kávézik, ami kiemelkedően magas arány. Ugyanakkor 31 százaléuk soha nem iszik kávé, tehát a napi fogyasztók aránya magasabb, mint az energiaital esetében, de a teljes absztinens csoport is jelentős. Azok, akik csak alkalmanként vagy hetente fogyasztanak kávé, szintén közel a válaszadók harmadát (30,5 százalék) teszik ki.

Az alkoholfogyasztás mintázata eltér a koffeintartalmú termékekétől. Napi szintű alkoholfogyasztás szinte alig fordul elő (4,1 százalék), a legalább heti rend-

szerességgel fogyasztók aránya is csak 13,2 százalék. Azonban a többség (56,5 százalék) csak ritkábban, alkalmoszerűen fogyaszt alkoholt, és negyedük (26,3 százalék) teljesen elzárkózik az alkoholfogyasztástól. Ez a minta arra utal, hogy az alkoholhoz való hozzáállás nagyrészt a mértékletesség és az alkalmoszerűség felé tolódik.

A dohánytermékek fogyasztása vegyesebb képet mutat. Noha a fiatalok több mint fele (56,8 százalék) soha nem dohányzik, mégis kiemelendő, hogy 25,5 százalék – azaz minden negyedik válaszadó – napi szinten fogyaszt dohányterméket. Ez az arány lényegesen magasabb, mint az alkohol vagy az energiatital napi fogyasztóinak aránya. A heti rendszerességgel dohányzók aránya 7,6 százalék, az alkalmi fogyasztóké pedig 10,1 százalék.

Összességében az látszik, hogy az energiatital és a kávé fogyasztása a fiatalok körében széles körben elterjedt, sokak számára napi vagy heti rutin részévé vált. Az alkoholfogyasztás túlnyomórészt alkalmoszerű, míg a dohányzás esetében az absztinensek aránya magas, de a rendszeres fogyasztók aránya is kiemelkedő.

Bizonytalan jövő

A fiatalok egyik megfogalmazott tapasztalata a kapunyitási pánik, vagyis az az egzisztenciális szorongás, amely felnőtté válás küszöbén, az első nagyobb élet-döntések idején jelentkezik. A résztvevők úgy érzik, kevés társadalmi figyelem és még kevesebb támogatás irányul erre a problémára. Míg a középkorúak válságairól (például kapuzárási pánikról) megélésük szerint több szó esik, addig a fiatalok első komoly egzisztenciális válságai láthatatlanabbak, elhallgatottabbak. Úgy vélik, a probléma közbeszédben való elhanyagoltsága, a meg nem értettség és támasznélküliség érzése hozzájárul jövővel kapcsolatos szorongásaik fokozódásához.

„Én még a saját korosztályunkra kitérve a kapunyitási pánikot mondanám, és annak a kezelését, tehát hogy nagyon sokat van szó például a kapuzárási pánikról, 40 X-es korban, viszont a kapunyitási pánik, ami minket érint, arra szerintem nagyon-nagyon kevés információt is kapunk, meg segítséget igazából.” (FCS1, nő)

A résztvevők másik, jövőképpel kapcsolatos dilemmája az államilag finanszírozott képzéshez kapcsolódó mobilitási korlátozás (röghöz kötés), amely nem csak gátja lehet a külföldi munkavállalásnak, hanem szimbolikus korlátot is jelenthet: azt az érzést keltik, hogy visszatartják őket a saját jövőjük megvalósításától.

A megszólalás második része az elmaradottság, megrekedtség a jövő hiányának érzetét kelti. A társadalom előregedésére való reflexió azt is jelzi, hogy a fiatalok nem csak saját sorsukat féltik, hanem egy szélesebb társadalmi jövőkép hiányát is érzékelik.

„Szerintem itt nagyon sok fiatalnak most a jövője a legnagyobb probléma, hogy tényleg az egyetem. Meg az, hogyha államilag támogatott egyetemre [sic!] megy, akkor nem mehet ki utána külföldre ez az elhelyezkedés. Nagyon sokan ugye már úgy vannak vele, hogy ők nem szeretnék az országban maradni. És ez szerintem egy nagyon nagy probléma. [...] Meg ugye az, hogy az egész társadalmunk így előregszik, és hogy így le vagyunk maradva úgymond, és így tényleg megyünk, és azt látjuk, hogy olyan, mintha a 80-as években ragadt volna az ország. És akkor mindenki újat szeretne, és nagyon sokan el akarnak menni.” (FCS4, nő)

A problémák feloldása

Szemléletformálás: érzékenyítés és támogatásnyújtás

Az érzékenyítés és szemléletformálás kapcsán való tapasztalatokról három fő tematika emelhető ki.

Egyrészt a tolerancia minimuma, vagyis a békén hagyás, mint elvárt attitűd. Ez alapján nem feltétlenül az empátiát vagy a mély megértést kérik a másikon számon, hanem egy minimális viselkedési kontrollt. Ez rávilágít arra, hogy sokuk számára a biztonságos társas tér nem az aktív elfogadással, hanem a konfliktusmentes távolságtartással lenne biztosítható.

„Érzékenyíteni kéne az embereket egy kicsit, vagy legalábbis arra sarkallni, hogy hagyják egymást békén. Ha tényleg nem akarod megérteni a másikat, akkor legalább hagyd békén. Távolodj el tőle, ülj a terem másik végébe, vagy ülj át a buszon.” (FCS1, nő)

Másrészt megjelenik a formalizált érzékenyítés hatástalanságának tapasztalata, amely szerint a jelenlegi módszerek gyakran célcsoport-tévesztettek és kettős hatást keltenek. Az érdektelen résztvevők nem bevonhatók, sőt, néha cinikus vagy trollkodó viselkedéssel reagálnak, ami rombolja a foglalkozás légkörét és visszahat a közösség egészére. Ezzel szemben akik már eddig is nyitottak voltak, azok számára a túlzottan drámai vagy szenzációhajhász tartalom érzelmi túlterhelésként vagy felesleges információként jelenhet meg.

A jelenlegi érzékenyítő gyakorlatok nem differenciálnak a tanulók érzelmi, értelmi és tapasztalati szintje szerint, így egyszerre céloznak mindenkit és senkit.

„Az én tapasztalataim alapján általában ezek az érzékenyítő filmek, meg foglalkozások sokszor sajnos az ellenkezőjét érik el a céljuknak, mert akiket nem érdekel, azok ezek után sem foglalkoznak vele, és úgy ülnek be az órára mondjuk egy pszichológussal, vagy valami, hogy pont nem érdekli őket, vagy csak eltrollkodják, vagy mondjuk

egy érzékenyítő filmnél, hogy nem figyelnek oda, stb. Akik meg eddig is odafigyeltek, azoknak meg feleslegesen mutatunk olyan drámai dolgokat, most a saját példám alapján, amikre nem feltétlenül van szükségem, hogy a legszélsőségesebb dolgokat lássam, amikor alapjáraton ezzel nincsen problémám?” (FCS1, férfi)

A szemléletformálás kapcsán harmadik kiemelendő aspektusként jelenik meg a korosztályspezifikusság hiánya. Világosan jelzik, hogy az életkori sajátosságokat figyelmen kívül hagyó programok nem tudnak hatni rájuk.

A megszólalások rávilágítanak arra is, hogy a korosztályok közötti néhány évnyi különbség is jelentős eltéréseket okoz a fejlődési szintben, érzelmi érettségben és érdeklődésben, ennek ellenére az elmondásaik alapján a programok gyakran homogén csoportként kezelik őket.

A megszólalók tehát nem az érzékenyítés elvét utasítják el, hanem annak formáját, nyelvezetét, célcsoport-közelítését és realizálását kérdőjelezi meg.

Nő 1: „Hát ahhoz, hogy célba érjen egy üzenet, ahhoz meg kell fogni a figyelmet, amit korosztályok alapján lehet elérni. Tehát nálunk is másabb a beszéd, meg tőlünk teljesen lejjebb lévő generációkhoz is teljesen máshogy kell beszélni ahhoz, hogy lekösse a figyelmet, mert ott vész el a dolgok, hogy olyan dologgal próbálunk operálni, és olyan dolgot próbálunk előadni, ami azért nem fog célba érni, mert nem érdekel senkit, mert nem úgy van megfogalmazva. És alapvetően csak át kéne fogalmazni ahhoz, hogy megragadja a figyelmet.”

Nő 2: „Az is, hogy az ilyen foglalkozásokon összeültetnek embereket 10 éves kortól 15 éves korig és azért lehet, hogy a 4 év az nem sok, de fejlődésben és mentális fejlettségben az.” (FCS1)

A fiatalok reflexiói alapján a szemléletformálás akkor válhat hatékonyá, ha

- figyelembe veszi az életkori sajátosságokat és a fejlődési különbségeket;
- nem kizárólag a „meggyőzendőket” célozza, hanem teret ad a saját kérdések és dilemmák megfogalmazásának is;
- nem csak a „mi a helyes” üzenetét közvetíti, hanem megtanítja, hogyan lehet békésen együtt élni az eltérő vélekedésekkel;
- kerülni tudja a túlzott drámaiságot, amely elidegenítő vagy sokkoló lehet a közönség számára.

Intézményi támogatás a mentálhigiénés szolgáltatások terén

A fiatalok megszólalásaiban kirajzolódik egy ambivalens viszonyulás az iskolapszichológusi rendszerhez. Egyrészt felismerik az iskolapszichológus mint segítő szakember fontosságát, másrészt saját tapasztalataik alapján erős bizalmatlanság és kritika fogalmazódik meg a jelenlegi gyakorlatokkal szemben. Érzéke-

lik, hogy az iskolapszichológus potenciális erőforrás lehetne a tanulók mentális egészségének támogatásában, felmerül a láthatóság hiánya, illetve az is, hogy sokan nem tudják, hogyan lehet elérni a pszichológust, vagy nem mernek segítséget kérni. A következő megszólalás arra világít rá, hogy a pszichológusi jelenlét nem elég önmagában, ha az nem válik hozzáférhetővé és aktívá.

„Az iskolákban szerintem sokkal nagyobb szerepet kéne kapnia például az iskolapszichológus jelenlétének. Én például tisztában vagyok vele, hogy a mi iskolánkban van, viszont egy embert ismerek az egész iskolából, aki járt hozzá, és ezért elég sok emberrel beszélgetek, és elég sok embernek ismerem a hátterét ahhoz, hogy tudjam, sokkal több embernek kéne, vagy sokkal több emberrel kellene foglalkoznia, csak vagy nem merik, vagy nem tudják a módját [hogyan felkeressék].” (FCS1, nő)

A fiatalok tapasztalatai alapján az iskolapszichológusi ellátás van, hogy súlyosan diszfunkcionális. A titoktartás megszegése, az etikai határok átlépése és a szakmailag megkérdőjelezhető tanácsadás diszfunkcionális működésre utal, amely nem csak hogy nem segíti a tanulók mentális jóllétét, hanem akár tovább traumatizálhatja őket.

Ezek a visszajelzések arra hívják fel a figyelmet, hogy az iskolapszichológusi hálózat minőségi felülvizsgálata és szigorúbb etikai kontrollja elengedhetetlen lenne a mentálhigiénés támogatás hitelességéhez és hatékonyságához. Ez, mint később is utalunk rá, a pszichológus és a fiatal közötti bizalmi kapcsolatokat is erodálja.

„Illetve még ehhez hozzátéve, hogy az iskolapszichológus sem gondolom, hogy bizonyos helyzeteket a legmegfelelőbbben kezel. Tehát, hogyha mondjuk, most csak egy példa, hogyha van egy gyerek, akinek traumája van, amit a szülei okoztak, akkor nem biztos, hogy a pszichológusnak az első dolognak annak kéne lennie, hogy a szülőknek szól, mert ők a probléma forrása.” (FCS1, nő)

„Az a része, hogy titoktartási nyilatkozattal kell mindig élnie, rendelkeznie a pszichológusnak, és ez nagyon nincsen megtartva, tehát hogy jó, mondjuk ez pont nem kerületi iskola, mert én a sajátomról tudok csak nyilatkozni, de a régi iskolapszichológusunk bármilyen pletykát hallott a diákoktól, vagy bármit mondtak el neki, azt szétterjesztette az iskolában, tehát nagyon sok esetben az iskolapszichológus volt a szarkeverő. [...] és múltkor, amin nagyon meglepődtem, azt ajánlotta nekem egy szituáció megoldására, hogy bosszút álljak.” (FCS1, nő)

„Iskolapszichológusunkhoz én is jártam le, és a szüleimmel fordultam hozzá, aláírta a titoktartási nyilatkozatot nyilván, majd hazamentem és mindent visszahallottam édesanyámtól. Mindent, tehát filterezés nélkül átadott neki mindent, pedig megbeszéltük, mit mond, hogy

adja át, és mire akarunk fókuszálni. És szerintem ez azért hátbaszúrásnak nevezhető. Mert nyilván a probléma gyökerével nem közlöd, hogy mi a probléma.” (FCS1, nő)

A résztvevők nem csak egyéni tapasztalatokat meséltek el, hanem tágabb, rendszerszintű problémákra is reflektálnak. A szűrés, utánkövetés, szakmai minőségbiztosítás hiányát, illetve a pszichológusok túlterheltségét is felvetik. Az iskolapszichológusokra jellemző magas esetszám és az intézmények közötti ingázás gyakran lehetetlenné teszi az érdemi figyelmet, személyes kapcsolatépítést és hosszú távú követést.

Ezek a kritikák nem a szerepkör létjogosultságát vonják kétségbe, hanem annak jelenlegi megvalósulását és egy világos igényt fogalmaznak meg egy átláthatóbb, szigorúbb és érzékenyebb mentálhigiénés rendszer iránt.

Nő1: „Vagy tényleg olyanokat ültetnek be az iskolákba, akik nem igazán értenek a dologhoz. Sokkal nagyobb szűrés kéne, amikor kiküldik őket az iskolákhoz.”

Nő2: „És nem is igazán az, hogy a szakképzettségnek a hiánya, hanem inkább az, hogy elhiszem, hogy sok gyerek jár hozzájuk, és hogy sok helyre kell menniük, de hogy mindenkire külön oda kéne figyelni.” (FCS1)

A pozitív tapasztalat bemutatása fontos árnyalatot visz a kritikák közé: megerősíti, hogy a szakmailag kompetens iskolapszichológusok képesek bizalmat építeni és hatékony támogatást nyújtani. A pozitív élmény különösen annak fényében jelentős, hogy egy korábbi negatív tapasztalat ellenére is kialakult a bizalom. A jó gyakorlatok létezése és elismerése legitimálja a pszichológusi munkát, ugyanakkor kiemeli a rendszerszintű fejlesztések szükségességét – legyen szó minőségbiztosításról, etikai felügyeletről vagy elérhetőség javításáról.

„Nálam volt egy elég rossz élményem általánosban az iskolapszichológussal, és ugye átkerültem gimnáziumba, és itt pedig teljesen más-hogy működik nálunk az egész. És ugye voltam nála is, a sulis pszichológusomnál, a gimiben, és meglepődtem, hogy egy ilyen rossz élmény után mennyire más is tud lenni.” (FCS1, nő)

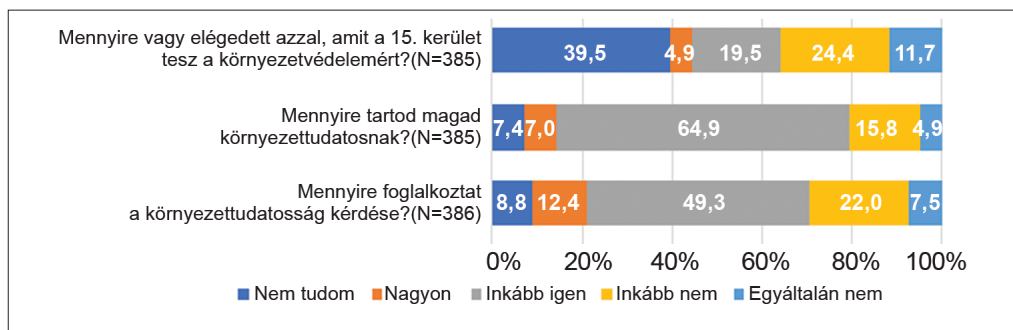
A fiatalok világosan artikulálják, hogy a mentálhigiénés támogatásra nagy szükség lenne, de jelen formájában az iskolapszichológusi rendszer nem tölti be érdemben ezt a funkciót. Összefoglalásképp a következő problémák fogalmazódtak meg:

- alulinformáltság és hozzáférési nehézségek;
- titoktartás megszegése;
- szakmai inkompetencia;
- etikai szabálysértések.

Környezetvédelem

Kutatásunkban hangsúlyosan vizsgáltuk a környezetvédelemmel összefüggő attitűdöket is. A kérdőívben attitűdkérdésekkel jártuk körül a fiatalok szubjektív környezettudatosságát és jelentőségtulajdonítását.

29. ábra: Környezetvédelmi attitűdök a kerületben (százalék)

Az, hogy a környezettudatosság mennyire foglalkoztatja a kerületi fiatalokat, rávilágít a fiatalok attitűdjére: 12,4 százalék válaszolta, hogy a környezettudatosság teljes mértékben foglalkoztatja, csaknem fele (49,2 százaléka) pedig inkább elkötelezettnek mutatkozott. 22 százaléukat inkább nem foglalkoztatja és 7,5 százalék jelölte meg azt, hogy a téma egyáltalán nem érdekli. Az alacsony „nem tudom” arány (8,8 százalék) ebben az esetben azt mutatja, hogy a fiatalok többsége tudatosan reflektál a környezetvédelem témájára, akkor is, ha nem mindenki érzi magát cselekvő részesének.

A fiatalok többsége saját magát pozitívan értékeli a környezettudatosság terén: 7 százaléka teljes mértékben környezettudatosnak tartja magát és kiemelkedően magas, 64,9 százalékos arányban választották a 3-as értéket. Ez azt jelenti, hogy a válaszadók több mint 70 százaléka inkább környezettudatosnak tartja magát, míg csak egy kisebb hányad helyezte magát a skála alsóbb fokára és mindössze 4,9 százalék vallotta, hogy egyáltalán nem tartja magát környezettudatosnak. A „nem tudom” válaszok aránya viszonylag alacsony (7,3 százalék), ami azt sugallja, hogy a fiatalok döntő többsége képes megítélni saját környezetvédelemhez való viszonyát.

Életkori bontásban vizsgálva látszik, hogy minden csoportban erős a környezettudatosság iránti érdeklődés: a 14–19 évesek és a 20–24 évesek átlaga közel azonos (átlag: 2,31 és 2,32), míg a 25–29 évesek esetében az átlag némileg alacsonyabb (1,79), de még ebben a csoportban is a medián a „nagyon foglalkoztat” érték marad. A 30 év felettiek esetében az alacsony elemszám miatt az eredmé-

nyek nem értelmezhetőek önállóan, de a medián érték szintén azt mutatja, hogy ebben a kis csoportban is fontos a környezettudatosság.

Összességében tehát a fiatalabb korosztályokban – 14 és 24 év között – markánsan jelen van a környezeti érzékenység, míg a 25–29 évesek között ez az érdeklődés valamelyest alacsonyabb, de továbbra is hangsúlyos. Az eredmények azt jelzik, hogy a fiatalabb generációk nyitottak a fenntarthatósági kérdésekre, ezért érdemes a környezettudatos szemléletformálást elsősorban az ő megszólításukra alapozni. A környezetvédelemre vonatkozó kérdéseket nemek és kor szerint vizsgálva ez az egyetlen szignifikáns összefüggés mutatkozott.

A válaszadók körében meglehetősen alacsony a kerülettel való elégedettség a környezetvédelem szempontjából: mindössze 4,9 százalék fejezte ki teljes elégedettségét, míg ötödük (19,5 százalékuk) értékelte hármaskorú fokozattal a kerületi intézkedéseket. A válaszadók negyede (24,4 százalék) inkább elégedetlen és további 11,7 százalék teljesen elégedetlen a helyi környezetvédelmi törekvésekkel. A legnagyobb arányban azonban a bizonytalanok válaszadók vannak jelen: 39,5 százalék nem tudta megítélni a kérdéshez való viszonyát. Ez arra utalhat, hogy sok fiatal nincs tisztában azzal, milyen konkrét lépéseket tesz a kerület a környezetvédelem érdekében, vagy nem tapasztalja ezek közvetlen hatásait a mindennapokban.

A válaszok alapján elmondható, hogy a kerületi fiatalok visszafogott érdeklődést mutatnak a környezettudatosság iránt és saját szerepüket is mérsékeltén értékelik ebben a kérdésben. Ugyanakkor a kerület környezetvédelmi tevékenységeivel kapcsolatos megítélésük valamivel pozitívabb, ami arra utalhat, hogy érzékelik a külső erőfeszítéseket, de saját bevonódásuk még nem erős.

6. táblázat: Környezetvédelemhez tartozó attitűdök átlaga („nem tudom” válaszok nélkül)

Kérdés	Átlag
Mennyire vagy elégedett azzal, amit a kerület tesz a környezetvédelemért?	2,7
Mennyire foglalkoztat a környezettudatosság?	2,3
Mennyire tartod magad környezettudatosnak?	2,2

Attitűdök a környezetvédelemmel kapcsolatban

A fiatalok környezetvédelemhez való hozzáállása erősen heterogén, a tudatosság-cselekvés skáláján széles spektrumot fednek le. A megszólalók alapján három fő típus különíthető el:

- elkötelezett környezetvédők: morálian motivált, reflektív és konzekvens hozzáállás
- kényelmesen tudatos: szelektív hulladékgyűjtés jellemző tevékenység körükben, de nem lépnek túl az iskolai vagy alapvető környezettudatos cselekvésen

- alacsony érdeklődésűek és passzívak: elismerik a téma fontosságát, de nem tesznek aktívan érte, vagy nem hisznek a hatékonyságában.

Az attitűd kialakításának fő befolyásoló szereplői az iskolai minták, a társas nyomás, valamint az elérhető infrastruktúra.

Az elkötelezett környezetvédelem gyakran jár együtt a témához való erős érzelmi kötődéssel, belső indítással, amely akár konfrontációval is járhat. A következő megszólaló felháborodással reagál a szemtelésre és nem csak saját viselkedésében követ el szigorú normakövetést, hanem másokat is számon kér – ez a fajta proaktív attitűd viszonylag ritka és kirívó példa a fiatalok körében. Megnyilvánulásából kiderül, hogy a környezet állapota számára nem pusztán esztétikai vagy praktikus kérdés, hanem identitását és világképét átszövő értékalap.

„Hát én nagyon komolyan szoktam venni ezt. Én képes vagyok az utcán is odaszólni egy embernek, hogy vegye fel és a kukába dobja ki, mert egyszerűen herótom van tőle. Ha már úgymond elrontottuk a természetet azzal, hogy ilyen panelházakat, meg mindent építetünk, akkor legalább, ami maradt, azt ne szennyezzük már, ha nem muszáj. Dobjuk már ki a kukába például a papírt, zsepit vagy valami. Vagy ahogyha elejtünk valamit, kiesik a zsebünkből egy, mit tudom én, egy müzlinek a csomagolása, akkor azt vegyük fel, és akkor vigyük vagy haza, vagy dobjuk ki valami kukába, de ne hagyjuk már ott. Mert most is valamelyik hétvégén ott az Ázsia Center mögött van az a puszta és ott sétálgattam, és az egész teli van szeméttel. Konkrétan elundorodom attól, hogy ilyen emberek között kell élnem, akik nem hajlandók ezeket kidobni.” (FCS4, férfi)

A következő megszólaló erős érzelmi töltettel jeleníti meg azt a belső dilemmát, amit egy környezeti normát megszegő közeli barát viselkedése vált ki. A mondatban megjelenő meglepődés arra utal, hogy a környezetvédelmi attitűd nem feltétlenül egyenletesen oszlik meg még a szorosabb közösségekben sem. A megfigyelés, hogy a kuka közvetlen közelében is eldobnak egy cigarettacsikket, a normakövetés minimális szintjének hiányára mutat rá – a viselkedés pedig nem csak elítélendő, de értelmezhetetlen is a megszólaló számára. Ezzel együtt ez az élmény egyértelműen a kortárs nyomás és az egyéni értékek konfliktusát jeleníti meg: hogyan lehet valaki következetesen környezettudatos egy olyan közegben, ahol mások nem osztják ezeket az elveket.

„Meg ilyenkor környezetvédelem téren látom meg mindig, hogy igazán meglepődök az embereken, hogy én azt hiszem magamról, hogy én nem vagyok ilyen elképesztően ilyen ökomániás, mint az osztályfőnököm például. És aztán pedig azt látom, hogy az egyik legjobb barátném dohányozgat, mert azt se támogatom igazán, és akkor pedig azt látom, hogy ott van a buszmegálló végében a kuka és ő eldobja a csikket. És akkor pedig nézem, rá is szólok, de nyilván nem szeretném én felvenni a csikkét, és borzasztó!” (FCS3, nő)

A résztvevők jelentős része számolt be egyszerű, hétköznapi környezetvédelmi szokásairól, mint például a szelektív hulladékgyűjtésről, az 50 forintos műanyag palackok visszaváltásáról, illetve az eldobott szemét felvételéről. Ezek a cselekvések ugyan nem feltétlenül jelentenek mély környezetvédelmi elköteleződést, de jól mutatják, hogy a környezettudatosság bizonyos minimális szintje már többen számára normává vált.

Fontos megfigyelés, hogy e viselkedések gyakran nem morális, hanem praktikus, kényelmi vagy gazdasági indíttatásból erednek. Ezek rámutatnak arra, hogy a viselkedésformáló környezetvédelmi intézkedések sikeressége nagyban múlik a rendszer kézzelfogható előnyeire: a könnyen elérhető infrastruktúra (mint például az utcai kukák gyakorisága), vagy a közvetlen jutalom (mint az 50 forintos visszaváltási lehetőség) kulcsszerepet játszanak. A megszólalásokban felsejlik egy alapvető erkölcsi dimenzió is, ezek azonban többnyire nem tudatos vagy mélyebb politikai-ökológiai gondolkodásból fakadnak.

„Szerintem alapvetően szeretem zöldnek hinni magamat, nem tudom, nem veszek zacskót, meg nem iszok PET-palackból, meg nem tudok [sic!], mit mondanék még, nem dobom el a szemetet.” (FCS2, férfi)

„Nem tudom, szelektíven gyűjtöm a hulladékot, meg ilyenek. Nem szemetelünk.” (FCS2, férfi)

„Alapvetően a suliban nyilván megvan ez a szelektíven gyűjtés. Meg például, ami nekem nagyon tetszik egyébként, hogy ugye szerintem kétféle ember van, akit nem érdekelnek az ötvenes palackok. És akit, „Úristen, nem kell, megkaphatom?” [nevetnek] Tehát ez a kettő van. Én a másodikba tartozom.” (FCS2, nő)

„Hát itt az 50-eseket gyűjtjük. Ezen kívül szelektíven gyűjtjük a szemetet és a papírt, meg hát a tiszta papírt, meg a tiszta műanyagot, azt külön kukába dobjuk. Ezen kívül nagyon semmi, nem járunk szemetet szedni, meg ilyenek.” (FCS3, nő,)

„De az 50-es palackokat mi is gyűjtjük, állandóan kidől a szekrényből.” (FCS3, nő)

„Meg talán még annyit, hogy a múltkor kiakadt Anya, hogy fölszedtem a szemetet a földről. De mondom, Anya, én nem hagyom ott, hogyha már más ott hagyta. Mert én például egy üres cigisdobozt most meddig tartott volna elvenni 5 méterrel arrébb a kukáig, és nem a földre bedobni?” (FCS6, nő)

„Például az üvegeket 50 forintosával vissza lehet vinni. Ugye az is kicsit ösztönzi, merthogy a zsebpénznek végül is.” (FCS6, nő)

„Meg a kék plusz kukának a bevezetése, az szerintem nagyon-nagyon sokat lendített a dolgon, hogy nem kellett kivinni a műanyagot meg a papírt a postához.” (FCS6, nő)

Ez a fajta attitűd gyakran kapcsolódik a környezet iránt érzett felelősség egyéni értelmezéséhez, még ha az az elköteleződés nem is mindig következetes. A következő megszólalások is minimális ökotudatosságot tükröznek. A következő idézetből is az tűnik ki, hogy a részvétel nem tudatosan vállalt („ezt nem én csinálom, de oda szoktam dobni”), hanem inkább egy meglévő norma követése. A nem szemetelés ebben az esetben nem morális állásfoglalás eredménye, hanem egy beépült helyesnek titulált viselkedés, amely kevésbé reflektált, nem jár együtt proaktivitással, de mégis pozitív irányú alapviselkedésként értelmezhető.

„A sulimmal szelektíven gyűjtjük a szemetet. Ezt nem én csinálom, de oda szoktam dobni, ahova kell a dolgokat. Oda szoktam figyelni, hogy ne a földre dobjam el a szemetemet. De igazából ennyi. Szóval úgy különösebben nem fektetek bele energiát, de azért nem dobálom direkt a földre a dolgokat, szóval inkább megvárok egy kukát, úgy ennyi szokott lenni.” (FCS4, férfi)

A következő megszólaló tovább árnyalja a képet: a környezetvédelmi szempontok jelen vannak, de nem prioritásként. Ez az attitűd jobban illeszkedik az általában jellemző passzív részvétel mintázatába, amelyben a környezettudatosság inkább alkalmi, mintsem szisztematikus és nem eredményez következetes cselekvést.

„Mi is próbálunk rá figyelni, de ahogy mondtam, ennyire nagy figyelmet nem kap.” (FCS3, férfi)

Volt, aki be is ismerte az ambivalenciát és tette következetlenségét: elismeri, hogy „próbáljuk szelektíven gyűjteni a szemetet”, tehát a környezettudatos viselkedés egy elvárt normaként megjelenik a közösségében, ugyanakkor azt is hozzáteszi, hogy „ugyanúgy mi is eldobjuk” – ez a fajta beismerés fontos része a fiatalok környezetvédelemhez való attitűdjének megértéséhez. A megnyilatkozás azt sugallja, hogy a környezeti értékek belsővé válása nem valósult meg, az elvárások és a mindennapi viselkedés között szakadék látható.

„Nem tudom, igazából mi próbáljuk szelektíven gyűjteni a szemetet, meg minden. Viszont nekünk is van, hogy rossz napunk van, vagy van, és ugyanúgy mi is eldobjuk [a szemetet], mert előfordul.” (FCS3, férfi)

A következő idézetnél az „nem szelektíven izélgetünk” nyelvi játékosság, tónus megerősíti az elhatárolódást, a kívülállás pozícióját a környezetvédelemmel kapcsolatban. Az „izélgetünk” a szleng mellett az ügy komolytalanná minősítésének eszköze lehet. A „nálunk ez nem” kijelentés tételmondatként zárja a megszólalást: kategorikus különállás, amely egyúttal a saját környezetének kollektív attitűdjét is reprezentálja. Ez az eltávolodott viselkedés egy fontos ellenpontot

képez az elkötelezettebb megszólalásokkal szemben és arra világít rá, hogy a környezettudatos normák nem egyértelműen internalizáltak a fiatalok körében – sem egyéni, sem csoportszinten.

„Mi nálunk például ez így működik, hogy mondjuk, följön valamelyik barátom, és látnak az ágyam alatt egy 50 forintos flakont, azt kiveszik, elviszik, meg minden. Ezt így nem gyűjtögetjük, meg nem is szeliktíven ízélgetünk. Szóval, nálunk ez nem.” (FCS3, férfi)

A következő megszólalás a környezetvédelmi viselkedés önreflexív, identitásszerű megközelítését jeleníti meg, ahol a megszólaló egykori „nagyon nagyon durva” elköteleződése ma már árnyaltabb, ugyanakkor önkritikusan reflektált életmódba csapott át. A visszaemlékezéséből egy idealizált zöld viselkedéskép rajzolódik ki, amelyet részben már nem tud, vagy nem akar fenntartani, de az értékrendből nem lépett ki. A hangsúlyozott részletek (fogpasztilla, bambusz fogkefe, vászonszatyor, vegetáriánus étrend) a tudatos fogyasztás jellemzőit jelenítik meg, amelyet a megszólaló önként és belülről vezérelve vállalt. A „de ez sajnos már így nem annyira van” rész viszont rávilágít az ideál és a valóság közötti feszültségre. Ez a megszólalás azt jelzi, hogy a környezettudatosság nem egy bináris állapot, hanem egy folyamatos, változó skálán mozgó magatartásforma.

„Nekem volt egy olyan időszakom az életemben, amikor nagyon-nagyon durván odafigyeltem fogkrém helyett fogpasztilla, bambusz fogkefe, csak vászonszatyrok, az uzsonnámat is olyanba csomagoltuk. De ez sajnos már így nem annyira így van. Például nagyon sok, másodkézből nagyon sok mindent veszek, könyveket ilyenek. Ugye vegetáriánus vagyok, az is egyébként így környezetvédelem, mert ugye az állatok védelme. Sosem szemetelek, mindig vászonszatyrot viszek mindenhova. Meg nekünk otthon nagyon sok ilyen fém szívószál, meg ilyesmi van. És így nem is nagyon szeretem az ilyen nejlonszatyrokat, meg ilyeneket, és általában mindig papírszatyrot veszünk, meg ilyesmi.” (FCS4, nő)

A következő megszólalás egy markáns kritikai perspektívát vitt a diskurzusba, amely fontos ellenpontot képez a gyakran automatikusan erényesnek tekintett zöld viselkedésekkel szemben. A „parasztvakítás” kifejezés rávilágít arra, hogy a környezettudatos gyakorlatok mögött nem feltétlenül húzódik meg valódi társadalmi hatás vagy rendszerszintű változás, csupán nyugtató gesztusokként működnek. A hozzászólás a látszatcselekvés, a performatív környezetvédelem kritikáját fogalmazza meg, amely ugyan megteremti a felelős állampolgár érzetét, de nem vált ki mélyreható változást. Fontos megjegyezni, hogy a megszólaló nem a környezetvédelem ellen szólal fel, hanem annak formáit kérdőjelezi meg, amellyel indirekt módon a rendszerszintű felelősségre is rámutat, vagyis, hogy nem elegendő egyéni szinten cselekedni, ha közben a nagy rendszerek nem veszik ki kellőképpen a szerepüket belőle.

Az ilyen kritika ritkán jelenik meg a fiatalok megszólalásaiban, éppen ezért is értékes, mert a hitelesség és a hatékonyság dimenzióját is beemeli a beszélgetésbe.

„Hát szerintem azért a környezetvédelem nem a szelektív megoldása. Szóval, hogy mármint a szelektív, inkább egy ilyen kis parasztvakítás, hogy márpedig nyugi, nyugi, zöld vagy, dobd ki a papírt ide.”

(FCS2, férfi)

Többen reflektáltak arra is, hogy a környezetvédelmi attitűd és a tényleges viselkedés nem mindig esik egybe. Ez a diszkrepancia eredhet abból, hogy a környezetvédelem elméleti támogatottsága és a felé állított társadalmi elvárás sokkal nagyobb, mint a tényleges gyakorlati elköteleződés.

„Fontosnak tartják, de nem tesznek érte.”

(FCS6, nő)

A következő megszólaló úgy véli, a fiatalok körében gyakran helyzettől függő, alkalmi odafigyelésről beszélhetünk, például iskolai keretek között, ahol ezt „megkövetelik”. Ezzel szemben a formális struktúrákon kívüli viselkedésben nincs rendszeres környezetvédelmi tudatosság.

„Szerintem a legtöbben nem igazán érdeklődnek különösebben iránta. Mármint akkor figyelnek rá, hogyha olyan nagyon muszáj, mondjuk iskolába, hogyha úgy van. De azon kívül, hogy kukába dobják a dolgokat, azon kívül szerintem annyira nem. Sőt, szerintem a nagy részük az simán eldobál mindent. Hogyha most pont nincs kuka, vagy pont így el kéne sétálni, ha ki kéne tenni az útjából, akkor csak úgy eldobja és annyi.”

(FCS4, férfi)

A következő idézet rávilágít arra, hogy az ökoiskola státusz formálisan jelen lehet, de a gyakorlatban nem feltétlenül jár együtt az ott tanulók mély, belső elköteleződésével, amely megerősíti azt, hogy a környezettudatosság intézményesítése nem garantálja az attitűdök és szokások automatikus megjelenését. Az iskolai keretek között is szükség van belsővé tett motivációk kialakítására és jól kialakított ösztönzőkre, hogy a környezetvédelmi aspektusok a tanulók mindennapi életében és további életszakaszukban is érvényesüljenek.

„Azon túl, hogy az iskolánk ökoiskola [nevetnek], azon túl szelektíven gyűjtünk. [...] De csak a műanyagot, mert a papírhoz már lusták vagyunk néha.”

(FCS6, nő)

A környezettudatosság azonban nem csak egyéni döntésként értelmezhető, hanem erősen beágyazott a társas környezetbe és a szociális tanulás folyamatába. Az attitűd kialakítása nem elszigetelt módon, hanem mások viselkedése, normái és példái alapján alakulnak. A „környezetfüggő” és „társaságfüggő” kifejezések azt sugallják, hogy a fiatalok a környezetvédelemhez fűződő viszonyukat részben mások viselkedésének tükrében alakítják. Ez magában foglalhat egy pozitív megerősítést (például, ha egy közösség normává emeli a szelektív hulla-

dékgyűjtést), de azt is, hogy a passzív vagy szennyező magatartás is normalizálódhat, ha a fiatalok azt látják maguk körül.

Nő 1: Hát szerintem ez környezetfüggő is, hogy ő mit lát a körülötte lévőktől.

Nő 2: „Nagyon személyfüggő meg társaságfüggő.” (FCS3)

Az attitűd kialakulásában természetesen a nevelésnek, a szociokulturális háttérnek is szerepe van, amit a fiatalok is érzékelnek. Van, aki ennek kapcsán explicit módon a nevelés fontosságát hangsúlyozza.

„Nevelés kérdése is.” (FCS6, nő)

Az iskolai környezet, ökoiskola, osztályfőnökök, különböző kampányok fontos, de sokszor kényszerített vagy formális élményként jelenik meg a fiatalok számára. Az aktivitás ebből kifolyólag ambivalenssé is válhat: bár a részvétel megtörténik, a motiváció nem mindig belső, hanem gyakran külső kényszer, így a részvétel nem mindig jár együtt az elköteleződéssel. A „valahogy bele kell illeszteni a természetvédelmet” jól tükrözi azt az élményt, hogy a környezeti nevelés formális, elvárt keretté vált, amely sok esetben inkább a megfelelésről, mintsem a meggyőződésről szól.

„Akármilyen program van, valahogy bele kell illeszteni a természetvédelmet.” (FCS6, nő)

A következő megszólaló osztályfőnöke aktívan tesz a környezetvédelemért, de a tanuló tapasztalatosan jelzi: „néha egy kicsit nagyon ránk nyomja” – vagyis az aktivitás külső nyomásként érzékelhető, nem önként vállalt felelősségként.

„Nálunk egy kicsit túlzottan ökomániás osztályfőnökünk van. Minden tesi órán, amikor kimegyünk futni, akkor ő mindig jön mögöttünk és szedi a szemetet, amit talál az út szélén. Amivel egyébként nincsen problémám, néha egy kicsit nagyon ránk nyomja.” (FCS3, nő)

A következő példánál is látható, hogy az iskolai részvétel jutalmazási vagy kötelező kerethez kapcsolódik („közösségi óráért”), ami azt mutatja, hogy az akciókhoz leginkább külső motiváció kapcsolódik, nem feltétlenül belső meggyőződés. Mindez alapján megállapítható, hogy az iskolai környezetvédelmi gyakorlatok struktúráként működnek és habár képesek arra, hogy tudást és élményt közvetítsenek, a belső motiváció hiánya csökkentheti a hosszú távú hatékonyságot.

„Én egyszer voltam, szerintem két éve fát ültetni, mert közösségi óráért, vagy hogy hívják ezt? Azért lehetett menni, és akkor elmentünk így többen fát ültetni.” (FCS6, nő)

Ugyanakkor az intézményesített oktatási környezet – különösen a szakmát adó képzésekben – képes tartós szemléletformálásra. A „nagyon-nagyon sokat változott” megfogalmazás azt mutatja, hogy a tárgyi tudás bővülése és a gyakor-

lati tapasztalatok hozzájárulnak a mélyebb belátáson alapuló környezettudatosság kialakulásához.

Ellentétben a korábban idézett, sokszor „ráerőltetett” iskolai kampányokkal vagy formális akciókkal, itt egy autentikus tanulási folyamat rajzolódik ki, amely nem csak információt közvetít, hanem értelmezési keretet és reflexiós lehetőséget is ad a tanulóknak. Ez megerősíti azt, hogy a környezeti attitűdök formálásában az oktatási intézményeknek a gyakorlat mellett az elméleti dimenzióban is kitüntetett szerepük van. A szemléletformálás pedig akkor lehet tartós és hatékony, ha hiteles, értelmezhető és szakmailag megalapozott tudáson alapul.

„Nem tudom, nálunk ez elég szervesen benne van a növénytermesztés állattenyésztéssel kapcsolatban is mi elég sokat tanultunk róla. Meg volt ilyen, hát nem természetvédelem, de ilyesmi tárgyunk. És nagyon-nagyon sokat változott az azóta ezzel kapcsolatban így a szemléletem, amikor így konkrétan abba mentek bele, hogy amúgy mi van.”
(FCS6, nő)

Észlelt problémák és megoldási javaslatok

A fiatalok több megszólalásban is kétségüket fejezték ki azzal kapcsolatban, hogy a kerület érdemi környezetvédelmi intézkedéseket hajt-e végre. A környezetvédelmi törekvések láthatóságának, érzékelhetőségének hiánya különösen fontos szempont, mivel ezek az élmények befolyásolhatják az állampolgári környezetvédelmi motiváció szintjét.

A szkepszis nem az erőfeszítések létét tagadja, hanem azok hatásának érzékelhetőségét – ez pedig fontos különbség. Nem a szándék megkérdőjelezése van fókuszban, hanem az eredményesség elmaradásának élménye. Az „amúgy próbálkoznak” a megértés hangját jelenti, de a „nem egyértelmű”, „nem érzem” kifejezések rávilágítanak arra, hogy a környezetvédelem érdekében nem elég különböző gyakorlatokat végrehajtani, hanem azokat érzékelhetővé, megtapasztalhatóvá is kell tenni.

Férfi: „Én a kerületben viszont nem látok erre különösebb törekvést. Nyilván zöldítünk mindent. Lehet, hogy van, csak nem egyértelmű.”
Nő: „Amúgy próbálkoznak.”
(FCS2)

A szemétp probléma kapcsán felmerült az is, hogy nem feltétlen a hulladékgyűjtők hiánya okozza a szemetelést, hanem az emberek hozzáállása. A következő, résztvevők közötti rövid eszmecsere illusztrálja azt a gondolatot, hogy a környezet állapota nem kizárólag infrastruktúra-kérdés, hanem mélyen összefügg a lakosság viselkedésével.

Férfi 1: „Sokszor hallom azt, hogy több szemetest Rákospalotára, mert nincs elég.”
Nő: „Igen, nagyon kevés van.”

Férfi 1: „Amúgy szerintem amúgy tök sok van. Szerintem sok van amúgy. És szerintem, hogyha lenne több szemetes minden sarkon, az nem oldaná meg a problémát.”

Férfi 2: „Akkor is mellédobják a szemetet, szóval.” (FCS2)

A megszólalások egy része viselkedési mintákra vezeti vissza a környezet-szennyezés okait, mások szerint azonban a probléma strukturális, kulturális gyökerű, amely túlmutat az egyéni felelősségen.

Van, aki szerint a környezet állapota aggasztó, a felelősség nem tolható át pusztán a közmunkásokra – ehelyett a lakosság szemléletformálásában látja a megoldást, hangsúlyozva az állampolgári tudatosság szükségességét.

„Szerintem Palota nagyon koszos. Nagyon sok a szemet, mert eldobálják a csikkeket, meg minden. Szóval szerintem amúgy ja, több törekvés kéne erre. Amúgy én azt se mondanám, hogy most miért nem szedik össze az ilyen közmunkások, mert amúgy nem az ő dolguk. És nem is szeretem, amikor miatta őket hibáztatják, hanem így az emberek gondolkodásán kéne javítani szerintem.” (FCS2, férfi)

A következő megszólalásokban azonban erősebben megjelenik a kulturális determinizmus narratívája: a környezethez való viszony mélyebben beágyazott „magyar felfogás” eredménye. A fiatalok megfogalmazása néhol ironikus, ugyanakkor lemondó. Mindez tovább hangsúlyozza azt, hogy a környezetszennyezés elleni küzdelem nem kizárólagosan technikai vagy infrastrukturális kérdés, hanem egy társadalmi-kulturális átalakulást igényelne. Ugyanakkor a „nem lehet már változtatni” narratíva sajnos normalizálja a problémát.

Nő: „De itt szerintem a magyar emberek felfogásában van. Tehát, hogy itt most utólag lehet megkérni az embereket, hogy szedd össze magad után a szemetet.”

Férfi: „Az a baj szerintem, hogy ezen nem is az, hogy nem lehet már változtatni, csak hogy nem tudom, szóval mint az oroszokra azt mondtuk, hogy bírják a hideget. Ez is egy magyar felfogás szerintem, hogy a magyarok azért szemetelnek többet, mint egy átlag ország, szerintem így átlagemberek. És hogy ezen igazából nem tudunk annyira már változtatni, mert még ha rossz hírneve is van, de van egy hírneve, szóval onnan felismerik az országot, és ezért szerintem ezen nem lehet csak úgy változtatni.” (FCS3)

Több résztvevő is hangsúlyozta a környezetvédelmi problémák ismertsége és a tényleges cselekvés közötti szakadékot. A következő megszólalás jól példázza ezt az ellentmondást: érzékeli, hogy a környezetszennyezésről „bármennyit is beszélünk”, az emberek többsége mégsem változtat a viselkedésén. A „bemegy az egyik fülébe, és a másikon meg kimegy” szófordulat az információk hatástalanságát, a morális érzéketlenség és a cselekvési késztetés hiányát írja le. Bár el-

ismeri, hogy van, aki „mindent megtesz azért, hogy ne haljunk ki olyan gyorsan”, a hangsúly a kollektív passzivitás érzékelésén van.

„De amúgy nem tudom, szerintem ez a probléma már évek óta van, és bármennyit is beszélünk róla, meg próbálunk csinálni valamit, a legtöbb embernek így csak bemegy az egyik fülébe, és a másikon meg kimegy. Szóval így tudnak róla az emberek, de szerintem a legtöbb ember nem csinál semmit. És így nem tudom, azért van egy csomó olyan hely, akik nem tudom, van egy csomó olyan ember, aki takarítja az utcát, meg nem tudom, mindent megtesz azért, hogy ne haljunk ki olyan gyorsan. De nem tudom, szerintem, tehetünk még sokkal többet.” (FCS4, nő)

A megoldási javaslatok között megjelentek rendszerszintű, infrastrukturális fejlesztésekre vonatkozó elképzelések is, amelyek túlmutatnak az egyéni felelősségvállaláson. Ilyen például a vasúti közlekedés fejlesztésének gondolata, amely azt mutatja, hogy a környezetvédelemről való gondolkodás a fiatalok körében nem szorítkozik a mikroszintre, hanem megjelenik egy makro-, rendszerszintű változtatás igénye is.

„Nem tudom, én úgy vagyok vele, hogy már az izével kéne kezdeni, hogyha a környezetvédelemben gondolkozunk, kezdésnek egy ilyen nagyon jó ötlet lenne, hogyha megcsinálnák a vasutat. [...] A vasút lenne a legjobb, amivel tudnánk kezdeni, hogy zöld legyen ez az ország, meg úgy általában bármi.” (FCS2, nő)

A környezetvédelmi problémák megoldására irányuló javaslatok nem merülnek ki az olyan állami beruházásokban, mint a vasútfejlesztés, hanem egy nevelési aspektus is megjelenik, amit az oktatási rendszer reformján keresztül lehet elérni, amely már kisgyermekkortól kezdve tudatosítja a környezeti felelősségvállalás fontosságát. A párhuzam, amelyet a megszólaló a telefonhasználat szabályozásával állít, egyértelműsíti a megközelítését: a tiltás helyett érték- és normaközvetítésre és preventív szemléletformálásra van szükség.

„De szerintem ezt kiskortól kezdve kéne nekik tanítani, hogy nem lehet így élni, mert ez így borzasztó életkörülményekhez fog vezetni. Ez ugyanolyan, mint amikor most ezt példának behozom, hogy amikor a telefonokat elvették, nem azt kéne, hogy utólag elveszik a telefont, hanem hogy megtanítják, hogy ne telefonozz órán.” (FCS3, nő)

Mindez arra utal, hogy a fiatalok egy része társadalompolitikai megközelítésben gondolkodik: a környezetvédelem problémája nem csak egyéni szinten, hanem intézményes keretek között is kezelendő.

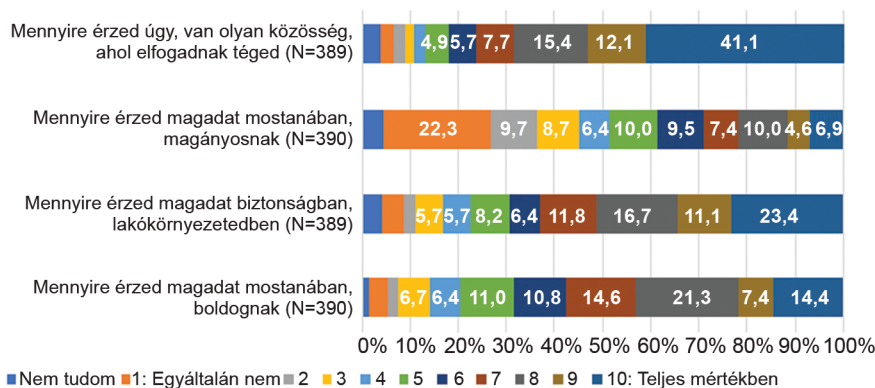
A XV. kerületi fiatalok mentális egészségének kérdései

Miközben a problématérkép kapcsán a mentális egészséggel összefüggő számos jelenségről beszámoltunk, elsősorban a stigmatizáció és a szakmai segítség nehéz elérhetősége kapcsán, a kutatás során azt is vizsgáltuk, általában hogyan jellemezhető a fiatalok mentális egészsége, és milyen ezzel kapcsolatos jellemzők és attitűdök azonosíthatók.

A fiatalok mentális állapota a kérdőív eredményei alapján

A kutatás során a fiatalok mentális egészséggel kapcsolatos tapasztalatait, percepcióit a boldogság, magány, közösséghez való tartozás és lakókörnyezeten belüli biztonság szubjektív megélésén keresztül vizsgáltuk meg. Az egyetértés mértékét korcsoportokra és nemekre nézve is vizsgáltuk (a nem tudom válaszokat kivéve, a csoportonkénti átlagokat összehasonlítva), az elemzésben a szignifikáns összefüggésekről írunk.

30. ábra: Mentális egészséggel kapcsolatos állításokkal egyetértés (százalék)

Boldogságérzet

A fiatalok körében a boldogságérzet viszonylag magas: a válaszadók 14,4 százaléka a maximális(10-es)értéket adta meg, 7,4 százalékuk a 9-es értéket, további 21,3 százalék 8-as, 14,6 százalék pedig 7-esszintet jelölt meg. Ez azt mutatja, hogy a válaszadó fiatalok több mint fele (57,7 százalék) inkább boldognak vagy nagyon boldognak érzi magát. A skála alsó értékein, vagyis a kevésbé boldog kategóriákban mindössze 3,8 százalék (1-es) és 2,1 százalék (2-es) található. A teljesen elégedetlenek aránya minimális.

Lakókörnyezetben érzett biztonság

A lakókörnyezet biztonságérzete még inkább pozitív: a válaszadók 23,4 százaléka 10-es, 11,1 százaléka 9-es, további 16,7 százalék 8-as és 11,8 százalék 7-es értéket adott meg, vagyis 63 százalék nagyon biztonságban érzi magát. Ugyanakkor itt is jelen van egy kisebb, de érzékelhető arány (7 százalék alatti) azok körében, akik nem érzik biztonságban magukat (1-2 pont).

A biztonságérzet átlagos szintje a legmagasabb a 20–24 évesek körében (átlag: 7,69), a 14–19 éveseknél átlag 7,04, míg a 25 év felettiekénél 6,12. Ez azt mutatja, hogy az idősebb fiatalok (különösen a 25+) átlagosan kevésbé érzik magukat biztonságban lakókörnyezetükben. A medián a legfiatalabb és a középső korcsoportban is 8, míg a legidősebbeknél csak 6,5.

Magányosság

A magányosság megélésének eloszlása meglehetősen széles spektrumot mutat. A válaszadók 22,3 százaléka egyáltalán nem érzi magát magányosnak (az 1-es értéket választották a skálán), további jelentős arányok (9,7 százalék és 8,7 százalék) is az alacsony magányossági szinteket jelölték meg (2-es és 3-as érték). A skála felső végén, vagyis azok, akik teljes mértékben magányosnak érzik magukat (10-es érték), 6,9 százalékot tesznek ki. Sok válaszadó ugyanakkor a középső tartományokat jelölte meg (összesen 25,9 százalékuk jelölte meg a 4-5-6-os értékeket, ami azt jelzi, hogy a magányosság élménye sok fiatal számára részben vagy alkalmanként jelen van.

A „magányosság” skálaátlagai alapján a nők kicsit magasabb értéket adtak meg (átlag: 4,89), mint a férfiak (átlag: 4,32), vagyis a nők átlagosan magányosabbnak érzik magukat, mint a férfiak (medián is magasabb: nőknél 5, férfiaknál 4).

Közösséghez tartozás érzése

Az elfogadó közösség megléte kiugróan magas értékeket mutat: 41,1 százalék teljes mértékben érzi úgy, hogy van olyan közössége, ahol elfogadják. A 8-as és 9-es értékek további 15,4 százalék és 12,1 százalék, vagyis a válaszadók majdnem 70 százaléka (8–10-es értékek) pozitívan ítéli meg ezt a területet. Mindössze 2,6 százalék jelölte a legnegatívabb (1-es) szintet, és az alsó értékek összessége sem haladja meg a 10 százalékot.

Az elfogadó közösséghez tartozás érzete szintén szignifikáns különbséget mutat nemek szerint: a férfiak átlaga 8,45, a nőké 7,81, vagyis a férfiak valamivel inkább érzik úgy, hogy van olyan közösségük, ahol elfogadják őket (a medián érték is magasabb: férfiaknál 9, nőknél 8).

A mentális egészség diskurzusai a fókuszcsoporthoz

Érzelmi asszociációk

A fiatalok mentális egészséggel kapcsolatos asszociációi többnyire konkrét, olykor negatív töltetű érzelmekre irányultak. A leggyakrabban megjelenő fogalmak az egyedüllét, segítségkérés és frusztráció köré szerveződtek:

„Én a magányt írtam, a segélykiáltást és a kétségbeesést.” (FCS6, nő)

Emellett megjelentek pozitív asszociációk is a beszélgetések során, ugyanakkor ezek ritkábban fordultak elő, továbbá kevésbé kerültek konkretizálásra a fiatalok által:

„nekem valahogy ez a boldogságérzet, a nyugalom” (FCS5, férfi)

Ezen aránytalanságból olvasható, hogy a fiatalok a mentális egészséget inkább egyfajta problémaként, negatív élményként értelmezik, mintsem egy természetes, egyensúlyban lévő állapotként.

A változékonyság szerepe

Számos megszólaló említette a fogalom asszociációi között az érzelmi hullámzást és az élet kiszámíthatatlanságát, mint a mentális egészséghez szorosan kapcsolódó saját élményt. Ez kifejezetten releváns problémaként jelenik meg fiatalokban, amikor az identitás keresése, kapcsolatok átalakulása és az iskolai, továbbá munkahelyi nyomás fokozott érzelmi ingadozással járhat együtt.

Más felszólalók ezen gondolatot összekötötték az idő változásával, amely fontos szerepet játszik a fiatalok élethelyzetének gyors és gyakori változásaiban és kihat a mentális egészség változására is:

„Hát, írtam egyszer az időt, mert nagyon változó is lehet, hogy hogy van éppen, vagy mi történik körülöttem, az is.” (FCS6, nő)

A mentális egészség és lelki béke megkülönböztetése

A mentális egészség fogalmának meghatározásakor többnyire nem alakult ki konszenzus, egy alkalommal pedig a felszólalók között voltak, akik különbséget tettek a mentális és lelki egészség fogalmai között. Amíg az utóbbit inkább a külső környezet és a külső szereplőktől meghatározott elvárások befolyásolják olvasatukban, előbbi a belülről fakadó egyensúlyra fókuszál:

„Szerintem a mentális egészség, meg a lelki egészség közt talán az a különbség, persze nem értek hozzá, hogy a mentális egészség az ugye különböző emberektől jövő impulzusokon is alapszik

[...] A lelki egészség pedig ugye az a saját önérzetünk, meg a saját magunkkal való viszonyunk, és ha ez rendben van, akkor jó a lelki egészség.” (FSC2, nő)

Ez a kettősség, amely megjelent a fiatalok diskurzusaiban, jelzi a fiatalok belső feszültségét: igényt a belső nyugalomra, amelyet nagymértékben befolyásol a külső környezet és társas kapcsolatok.

A stressz és az elvárások összefüggései

A stressz szinte minden asszociációban megjelent, fő forrásaként a külső elvárásokat és az iskolai követelményeket nevezték meg a fiatalok.

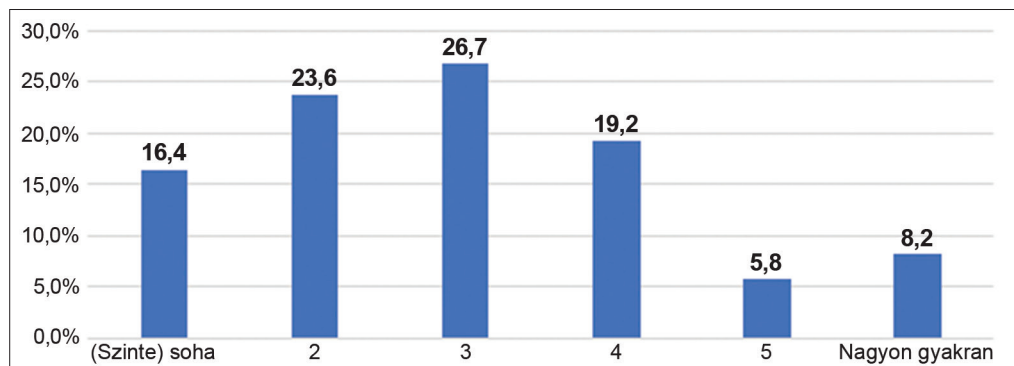
A lelki béke esetenként éppen ezen elvárások meglétének a hiányát is jelenti a fiatalok körében:

„Én ezt szerintem vagy egy pár napja éltem át, hogy korán végeztem a suliban, nincsen több tanulnivalóm, és csak így... És nem tudom hol a fülesem, szóval nem hallgattam zenét, és csak sütött a nap, mert vég-re kisütött a nap, és így sétáltam ki az iskolából, mentem egyenesen. Hallottam a madárcsicsergést, fújt a szél a fáknak, és csak sétáltam. És a jó kis friss levegő elkapott. Ez olyan kis lelki béke.” (FCS2, nő)

A támogató közeg kérdései

Mind a kérdőívben, mind a fókuszcsoportos beszélgetésekben nagy hangsúlyt fektettünk annak vizsgálatára, hogy mekkora társas támogatásra számíthatnak a fiatalok. Ennek kontextusaként a kérdőív kitöltői között megkérdeztük, milyen gyakran beszélnek környezetükben a mentális egészségről.

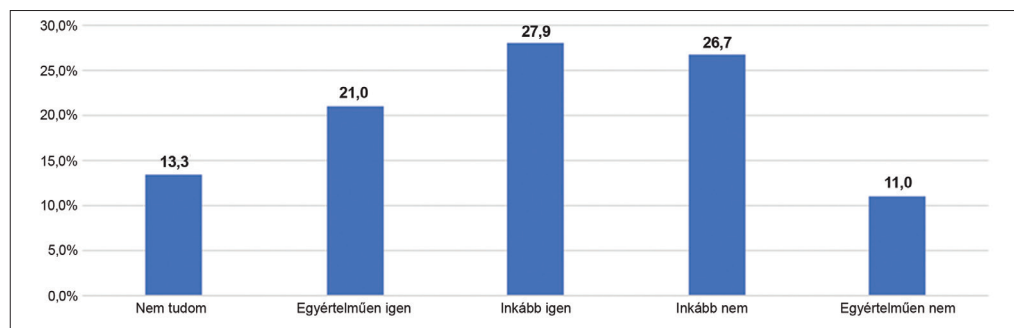
31. ábra: Szerinted milyen gyakran beszélnek a környezetedben a mentális egészségről, lelki problémákról? (százalék) (N=292)

A fiatalok válaszai alapján a mentális egészségről, lelki problémákról szóló beszélgetések a legtöbbször környezetében nem mindennaposak. Minden hatodik válaszadó szerint (16,4 százalék) (szinte) soha nem kerül elő ez a téma, és további jelentős részük is inkább a ritkább kategóriákat választotta: minden negyedik fiatal szerint csak nagyon ritkán, míg a többség (26,7 százalék) közepes gyakoriságúnak ítélte a mentális egészségről szóló beszélgetéseket. Csupán minden tizenkettedik fiatal érzi úgy, hogy környezetében gyakran vagy nagyon gyakran szóba kerülnek ezek a témák.

Összességében látható, hogy a mentális egészség kérdése még mindig inkább ritkán, esetleg közepes gyakorisággal jelenik meg a fiatalok közösségeiben. A lelki problémákról szóló nyílt kommunikáció – bár egyre elfogadottabb – még nem vált általánossá, így a társas környezet érzékenyítése, a témáról való beszélgetés normalizálása továbbra is fontos feladatot jelent.

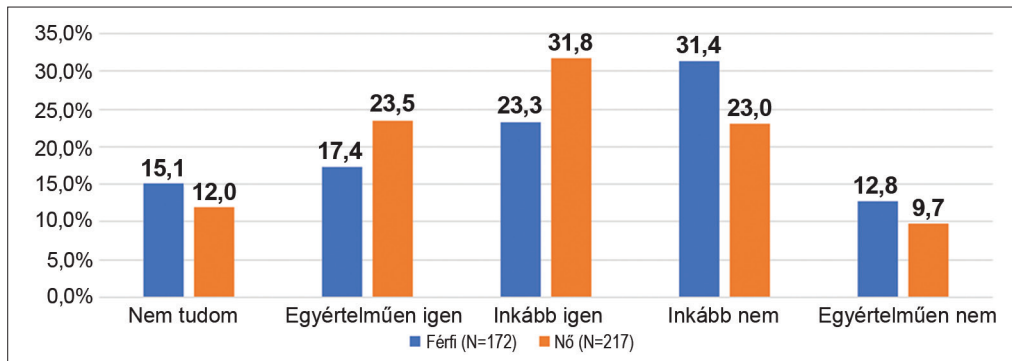
32. ábra: Te bizalommal fordulnál segítségért ilyen téren képzett szakemberhez (pszichológus, pszichiáter, mentálhigiénés terapeuta)? (százalék) (N=390)

A válaszadók többsége inkább pozitívan viszonyul a pszichológushoz, pszichiáterhez vagy mentálhigiénés szakemberhez fordulás gondolatához: minden második fiatal legalább részben bizalommal lenne ilyen szakemberhez (összesen közel 49 százalék mondta, hogy „egyértelműen” vagy „inkább” fordulna szakemberhez). Ezzel szemben a fiatalok valamivel több mint egyharmada inkább elutasító: 26,7 százalék „inkább nem”, további 11 százalék pedig „egyértelműen nem” kérne segítséget ilyen helyzetben. Továbbá minden nyolcadik fiatal bizonytalan abban, hogyan viszonyulna egy ilyen szituációhoz.

A mentálhigiénés szakemberhez fordulás nemi különbségeit vizsgálva azt láthatjuk, hogy a nők nagyobb arányban nyitottak a pszichológus, pszichiáter vagy mentálhigiénés terapeuta igénybevételére, mint a férfiak. A női válaszadók 23,5 százaléka „egyértelműen”, további 31,8 százaléka „inkább” bizalommal fordulna ilyen szakemberhez – tehát összesen közel 55,3 százalék nyitott lenne a segítségkérésre. Ezzel szemben a férfiaknál ezek az arányok 17,4 százalék („egyértelműen igen”) és 23,3 százalék („inkább igen”), vagyis összesen 40,7 százalék a pozitívan válaszoló aránya.

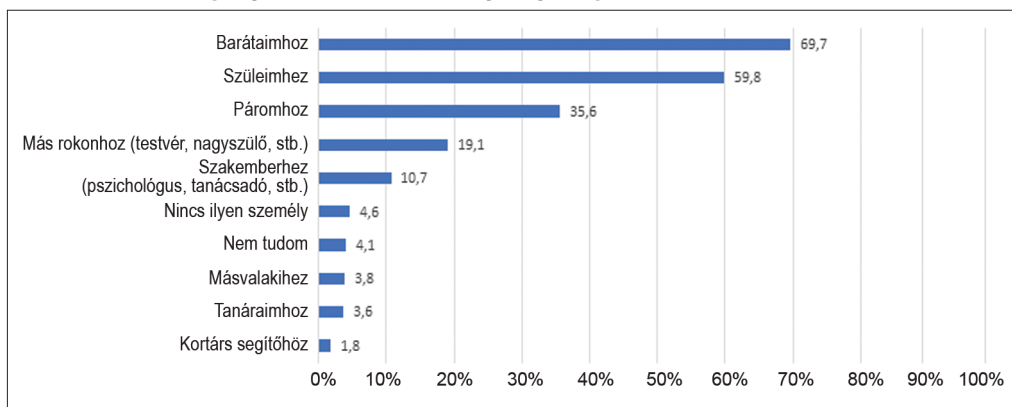
33. ábra: Fordulna-e szakemberhez – a válaszok megoszlása nemek szerint (százalék)

A férfiak körében nagyobb az elutasítás: a „inkább nem” választ 31,4 százalék, az „egyértelműen nem”-et pedig 12,8 százalék jelölte meg, ami összesen közel 44,2 százalék. A nőknél ezek az arányok jóval alacsonyabbak (23,0 százalék „inkább nem”, 9,7 százalék „egyértelműen nem”), összesen 32,7 százalék.

Összességében tehát elmondható, hogy a fiatal nők körében jóval magasabb a mentális segítségkérés elfogadottsága és a bizalom a szakemberek iránt a kerületben, míg a fiatal férfiaknál továbbra is jelentősebb az elutasítás vagy a bizonytalanság. Ez alapján a fiatal férfiak érzékenyítése, bizalomépítése a mentálhigiénés szolgáltatások iránt kiemelt szakmai feladat lehet, hogy csökkenthető legyen a társadalmi különbség a segítségkérés területén.

34. ábra: Kihez/kikhez szoktál fordulni, ha valamilyen problémád adódik? (Legfeljebb három választ jelölj meg!) (százalék) (N=393)

A problémakezelési stratégiák vizsgálatakor jól látszik, hogy a fiatalok leggyakrabban informális, közvetlen kapcsolataikhoz fordulnak segítségért. A megkérdezettek 69,7 százaléka a barátait, 59,8 százaléka pedig a szüleit jelölte meg mint fő támaszt. Ez azt mutatja, hogy a baráti és családi kapcsolatok

a legfontosabbak a problémák megosztásában, és ezek a hálók jelentik a lelki biztonság elsődleges forrását.

A válaszadók több mint harmada (35,6 százalék) párjához fordulna nehéz helyzetben, ami a párkapcsolat támogató erejét emeli ki ebben a korosztályban. Más rokonhoz (például testvér, nagyszülő) 19,1 százalék fordulna, míg pszichológushoz vagy tanácsadóhoz csak minden tizedik fiatal (10,7 százalék) venne igénybe segítséget. A kortárssegítők, tanárok vagy más, kevésbé szoros kapcsolatban álló személyek szerepe marginális (1,8–3,8 százalék). Érdekes adat, hogy 4,6 százalék úgy érzi, nincs senki, akihez fordulhatna problémáival, míg 4,1 százalék nem tudott választ adni.

Összességében elmondható, hogy a fiatalok problémáik esetén leginkább informális, bizalmi közegeikre – barátokra, családra, párkapcsolatra – támaszkodnak, és a szakemberhez fordulás továbbra is viszonylag ritka választás. Ez hangsúlyozza, hogy a kortárs- és családi támogató hálózatok erősítése, érzékenyítése és a szakmai segítségnyújtás akadálymentesítése egyaránt fontos feladat a fiatalokat segítő programokban.

Életkörülmények, mint a mentális egészséget befolyásoló tényezők

A fiatalok csoportos beszélgetéseiben a mentális egészségre gyakorolt hatások között kiemelkedő szerepet játszó tényezőként jelent meg a külső környezet, a különböző társas kapcsolatok és - az iskola.

Világosan megjelenik a diskurzusokban, hogy a fiatalok tisztában vannak az- zal, hogy a mentális jóllétüket időnként olyan tényezők befolyásolják, amelyekre nincsen közvetlen hatásuk, illetve amelyekre a segítségkérés bizonyos formái nem tudnak hatást gyakorolni. Egy középiskolás fiú felszólalása jól szemlélteti, hogy az otthoni tényezők, a szociális és gazdasági háttere a fiatalnak, továbbá a közvetlen társas kapcsolatok minősége mind-mind nagy hatást gyakorolnak a mentális állapotukra.

Fontos azonban, hogy az életkörülmények alatt a fiatalok nem feltétlen kizárólag a fizikai teret értik, hanem fontosnak vélik az őket körülvevő embereket és a velük történő kapcsolódás minőségét is. A beszélgetés egy másik résztvevője ennek fontosságát hangsúlyozta:

*„A környezetünk az az emberek, hogy milyen hatással vannak ránk.
És hogy mondjuk, ha esetleg rosszabb pillanatunkban fognak meg,
akkor mennyire támogatnak, állnak ki mellettünk, és próbálnak meg
felhúzni és boldoggá tenni.* (FCS5, nő)

Ez a kijelentés jól rávilágít arra, hogy a fiatalok nem kizárólag individuális szinten, hanem kollektív kontextusban értelmezik a mentális egészség kérdéskörét, ahol a társas kapcsolatok megléte vagy hiánya, azok minőségi változásai

lényeges szerepet töltenek be. Ezen tényezők hangsúlyozása azt mutatja, hogy a fiatalok a mentális egészséget nem kizárólag az egyéni belső egyensúllyal asszociálják, hanem olvasatukban mindez szorosan összefonódik az egyént körülvevő fizikai és szociális környezettel.

A család szerepe

A fiatalok számára a család, mint szocializációs közeg, kulcsszerepet tölt be a mentális egészséggel kapcsolatos kommunikációban és segítségkérésben. Több felszólaló fiatal, főként lány megerősítette, hogy a szülők jelentik az elsődleges bizalmi közeget számukra a mentális egészséggel kapcsolatos nehézségeik megosztására, a családban látják a mentális kihívásokkal szemben a legbiztonságosabb környezetet:

„Hát nem tudom, azért mégiscsak úgy gondolom, hogy a szüleinkkel van úgy olyan bennfentes kapcsolatunk, hogy mindent meg tudunk beszélni. Hogy a mentális egészség is olyan téma lehet, amit így velük kell megbeszélnünk szerintem elsőként.” (FCS2, férfi)

„Meg ugye a család, nekem anyukám is szokott nagyon sokat segíteni egyébként abban, hogy így rendben legyek.” (FCS2, nő)

Ugyanakkor az elhangzott vélemények és tapasztalatok egy része árnyalta ezt a képet. Több fiatal is felhívta a figyelmet arra, hogy a szülők nem minden esetben nyújtanak támogatást a mentális problémáikhoz kapcsolódóan, sőt, esetenként éppen ők jelentik a stresszforrást:

„A szülők azt javítani is tudják szerintem, így mentális egészséget, meg rombolni is.” (FCS2, férfi)

„De a szüleim is ott vannak, hogyha olyan a probléma. Vagy olyan családi probléma, akkor persze nem lehet úgy beszélni velük.” (FCS3, nő)

Ezt a kettősséget a fiatalokkal foglalkozó szakemberek is megerősítették. Tapasztalataik szerint munkájuk kulcsát a fiatalok mentális egészségének támogatása jelenti, amely minden egyéb helyzetben is befolyásolja a fiatalok viselkedését, és jelentős részben a családi háttérből erednek:

„Erről szól minden tevékenységünk és a mindennapjaink, mert ugye, hát ez a legnagyobb problémája [...] ez az alapvető melónk, hogy a mentális egészségükben elérjünk valami változást. És ráadásul úgy, hogy akár, hogyha ezt értitek, hogy az iskola és a család ellenében, tehát hogy olyan körülmények közül jönnek, hogy azon mi nem tudunk változtatni, de azon tudunk változtatni, hogy ő, a fiatal, ezt hogy próbálja meg túlélni, vagy mit tud tenni azért, hogy legalább ő egészséges maradjon.” (SZCS1, nő)

A szakemberek kiemelték, hogy a fiatalokkal való munka fontos eleme a „ki-zökkentés”: olyan élményeket, helyzeteket teremteni számukra, amelyekben el tudnak szakadni a nyomasztó környezeti hatásoktól, és új megküzdési stratégiákat tudnak kialakítani:

„Mi ehhez próbálunk meg úgy rákapcsolódni a gyerekekre, hogy kizökkennjük őket abból a világból, ahol nem érzik magukat jól. Tehát ha nálunk vannak, akkor tényleg odafigyelve és pontosan, tehát egyénileg foglalkozunk a gyerekekkel. De célunk az, hogy egy kicsit kikapcsoljanak abból a világból, ahol esetleg nem érzik jól magukat.” (SZCS1, nő)

Különösen figyelemre méltó azon tapasztalat, amely a fiatalok és a szülők közötti generációs szakadékra és az abból eredő stresszre hívja fel a figyelmet. Egy középiskolás lány felszólalása jó példaként szolgál annak szemléltetésére, hogy a gondolkodásmódbeli eltérés, amelyet eltérő élettapasztalatok befolyásolnak, nemcsak a mentális egészséggel kapcsolatos kommunikáció ellehetetlenülését idézi elő a családon belül, hanem aktív stresszforrássá is válhat:

„A másik a család, ami nekem nem olyan jó, a családi köröm ebből a szemszögből [...] Anyu nem akar fejlődni. Nem akar ehhez a gyorsan haladó világhoz alkalmazkodni. Ő inkább szeretne ott maradni, ahol régen volt. És emiatt az én problémáimat nem tudja úgy megérteni. És emiatt ezért ez is egy stresszforrás, az, hogy meg kell magadat, valahogyan meg kell értetnem magamat.” (FCS2, nő)

A nemzedéki különbségek a fiatalok és a szüleik között nem csupán a családban történő segítségkérést befolyásolják a mentális problémákhoz kapcsolódóan, hanem aktívan hatnak a szakemberektől való segítségkérés megítéltségére is. A beszélgetések során felmerült, hogy a szülők egy része a mentális egészséggel foglalkozó szakemberek munkáját, illetve az ellátásukat igénybe vevő egyének tapasztalatait is tabutémaként kezeli. Ezt alátámasztja az előző felszólaló tapasztalata:

„Édesanyámnak a pszichológushoz való hozzáállása az, hogy csak az örültek mennek oda. És ez több éves munkám az, hogy ne gondolja azt. Szóval énnekem ezért a család az, hogy vannak olyan, meg nem csak nekem vannak olyan nagyon sok olyan szülő van, aki még nem akar fejlődni ezzel a gyorsan haladó világgal.” (FCS2, nő)

Baráti közösségek hatása

A kihívások ellenére, amelyeket a szülők mentális egészségre és segítségkérésre vonatkozó attitűdjei jelentenek a fiatalok számára, elmondható, hogy kortársak között nyitottság és a diskurzus normalizálódása jellemző a mentális egészség témaköréhez kapcsolódóan. A baráti kapcsolatok fontossága hangsúlyosan jele-

nik meg a fiatalok mentális egészségének megőrzésében. A beszélgetések során több fiatal is kiemelte, hogy baráti közegükben nyíltan tudnak beszélni a kihívásaikról és mentális állapotukról, egymás között pedig aktív segítségnyújtás zajlik. Egy középiskolás lány kijelentése jól szemlélteti, hogy a barátságok biztosságot, elfogadó környezetet nyújtanak ahhoz, hogy megosszák problémáikat egymással, továbbá közös megküzdési stratégiákat is kínálnak:

„Kis baráti közösségünkől beszéljük meg az ilyeneket, bárkinek bármi baja van. [...] mindig ott vagyunk egymásnak, aztán még egymás között megbeszéljük, kitalálunk valamit.” (FCS3, nő)

Összességében megállapítható, hogy a fiatalok körében a mentális egészség témája már nem számít tabunak: a kortárs kapcsolatokban jellemző a nyitottság, ezzel szemben a szülői generáció esetében sokszor még mindig jelen vannak a mentális egészséggel kapcsolatos előítéletek és a segítségkérés körüli tabusítás, amely stresszhelyzetekhez vezethet a fiatalok életében. Ezen kettősségben érdekes, hogy a mentális egészséggel kapcsolatos programok és segítségnyújtás felhívásai általánosságban nagymértékben a fiatalok körében vélt stigmatizálás lebontására fókuszálnak, míg a fókuszcsoport fenti példái megmutatják, hogy a téma tabusítása nem áll fenn kortárscsoportjaikban.

Az iskola szerepe

A fiatalok mentális egészségére ható legnagyobb külső stresszforrást a felszólalók benyomásai szerint az iskola jelenti. Mindez nem meglepő, a felszólalók legnagyobb része kerületi, továbbá budapesti egyéb középiskolák tanulója, amely a legmeghatározóbb szocializációs közeget jelenti számukra ebben az életszakaszban. Mint a szabadidő töltésre vonatkozó kérdések megválaszolásánál is kiderült, a fiatalok az iskolájukban töltik idejük legnagyobb részét, és a mindennapjaik jelentős részét is az iskolai közegben szerzett tapasztalatok, társas kapcsolatok formálják. A megkérdezett fiatalok esetében az iskola, mint oktatási intézményt fontos színtérként élik meg a társas kapcsolatok kialakításához, ugyanakkor erős, sok esetben negatív érzelmeket táplálnak hozzá:

„Az iskola, mint egy a legnagyobb stresszforrásunk, ami a mentális egészségünknek nagyon nem tesz jót. Merthogy az egymásnak a zaklatása is ott van, és akkor a tanárok is zaklatnak minket.” (FCS2, nő)

„Megbetegít egyébként a légkör. Szó szerint.” (FCS6, nő)

Az olvasható, középiskolás beszámolója az iskolájához fűzött érzésekről bemutat egy paradoxont, hogy az iskola ugyan az életük egyik legfontosabb helyszíne ebben a korban, az ott történő zaklatások nagyban befolyással tudnak lenni a mentális egészségük alakulására. Különösen aggasztó, hogy a zaklatás

a beszámoló alapján nem csupán a kortársak között jelenik meg, hanem a tanárok részéről is, akik az oktatási rendszerben alapvetően a támogatást és biztonságot jelentik a diákok számára. Mindez hozzájárul a fiatalok mentális terhelésének súlyosbításához és még inkább megnehezíti, hogy a diákok közötti konfliktusok ellenére az iskola egy többé-kevésbé biztonságos közegként tudjon funkcionálni, ahol elérhetőek olyan felnőttek, akik segítséget tudnak probléma esetén nyújtani a fiatalnak.

Pedagógusi jelenlétre való igény

A fiatalok részéről bizonyos esetekben igényként merült fel, hogy a tanárok ne csupán oktatási céllal segítsék őket az iskolai környezetben, hanem támogatóan reagáljanak személyes problémáikra is. Az iskolai közegben sok esetben a tanár az egyetlen elérhető felnőtt, aki közvetlen kapcsolatban áll a diákokkal, átlátva a közösségek működését, így érthető, hogy a fiatalok bennük látják az egyik elsődleges lehetőséget a segítségkéréshez. diákok elvárása ugyanakkor az érzékenység iránt is megnyilvánult:

„Vannak nagyon-nagyon jó pedagógusok, viszont nagyon kevés. És az, hogy bejön, megtartja az órát, de hogyha mondjuk tudom azt, hogy nem kereshetem meg azzal, hogy most probléma van a barátaimmal, mert kiröhög és elküld, az szerintem nagyon ciki.” (FCS1, nő)

A fiatalok tehát közösségformáló és támogató felnőttként is tekintenének a tanárookra, amennyiben erre nyitottságot tapasztalnának, ugyanakkor a fenti idézet által bemutatásra kerül, hogy ez sokszor elmarad. Ehhez kapcsolódóan a fiatalok érzékenyen reflektáltak a tanárok nehézségeire is a beszélgetések során. Többen felismerték, hogy a segítségnyújtás elmaradása összeköthető a tanárok kiégésével is, amelyet olyan rendszerszintű problémák okoznak, mint az alacsony tanárlétszám és a túlterheltség:

„Van olyan tanár, aki próbál segíteni, és ha neki mondjuk el a problémákat, [...] minden gyerek hozzá fog menni, hogy ja, hát ez, meg ez, meg az, megvult, és aztán, az aztán meg kiég. Nekem pont volt egy ilyen tanárom, akit kilencedikben imádtunk-szerettünk, mert tényleg annyira jól állt hozzánk, annyira jól állt minden gondolatunkhoz. De ha ezer gyerek csak hozzá fordul, és még vagy 40 tanár is, kiégsz. És konkrétan most már egyik, senki sem szereti, mert annyira kiégett. Tényleg, az ő mentális egészsége is tönkrement a tanárnak.” (FCS2, nő)

„Van egy-két olyan tanár nálunk is, aki nem értem, miért a tanári pályára ment, ha egyszerűen nem bírja ezt az egészet, vagy miért van még mindig a tanári pályán, ha nem bírja.” (FCS6, nő)

A segítségkérés dilemmái

A mentális egészség mint témakör láthatóságának témaköre során a fiatalok jelezték, hogy tapasztalataik alapján mára már kevésbé számít tabunak ennek kérdésköre, mint néhány évvel korábban. A résztvevők beszámolóí alapján érezhető egy pozitív elmozdulás abban, hogy a mentális problémákról való kommunikáció természetesebbé vált. Az egyik felszólaló így fogalmazott ezzel kapcsolatban:

„Szóval, hogy amikor nem tudom, ilyen 12–13 éves voltam, akkor még szerintem így nem éreztem azt, hogy ez ennyire a mindennapokban szóba kerülne, és ennyit beszélnek róla. És ahogy így egyre inkább elértem oda, hogy hát, lehet, hogy kéne valamit vele kezdeni, akkor már így éreztem, hogy azért többet beszélnek róla az emberek, meg így nagyobb figyelem van ráfordítva, meg ilyesmi.” (FCS6, nő)

A mentális egészséggel kapcsolatos diskurzusok növekedése ellenére a fiatalok azt is hangsúlyozták, hogy az iskolai környezet továbbra sem reagál megfelelően erre a változásra. A felszólalók beszámoltak arról, hogy úgy érzik, bár a mentális egészség fontossága számukra egyértelmű, az oktatási intézmények nem tekintik ezt valódi szükségletként:

„A [mentális egészséggel] való foglalkozás iskolákban is meg ilyen helyeken el van hanyagolva, tehát nem nagyon van előtérbe helyezve. Ez összekapcsolódik az alulbecsültséggel, hogy alul van becsülve a szerepe, [...] hogy a szükséglet, az, szerintem elég nagy szükség van ahhoz, hogy a mentális egészség jó legyen, és olyan legyen, viszont ez alul van becsülve. Tehát, hogy mindig másodlag helyre rakjuk be. Tehát, hogy első lépésben berakjuk, meg mondják neked, hogy hát most az annyira nem fontos, hogy nem vagy jól.” (FCS5, férfi)

A fiatalok felszólalásai alapján kirajzolódik annak tapasztalata, hogy a társadalmi közbeszéd egyre inkább nyitott a mentális egészség témájára ebben a korosztályban, az oktatási intézményi keretek nem követik ezt a változást. Mindez frusztrációt okoz a diákokban, akik érzékelik a probléma súlyát, mégis úgy érzik, hogy a környezetük nem biztosít megfelelő támogatást.

Fontos azonban kihangsúlyozni, hogy a mentális egészségről való beszéd normalizálódása nem jelenti automatikusan azt, hogy a segítségkérés körüli stigma is eltűnt volna. Több fiatal is rámutatott arra a beszélgetések során, hogy a gyakorlatban még mindig sokan nem mernek lépni és felvenni a kapcsolatot szakemberekkel:

„Ez nincs így lekommunikálva a gyerekek felé, hogy ez egy teljesen normális dolog, hogy elmenjen szakemberhez, elmenjél ilyen orvoshoz, olyan orvoshoz, amolyan orvoshoz. És nem mernek lépni, és inkább ott ülnek a szobájukban depressziósan, és nem mennek el segítséget kérni, ami szerintem egyébként probléma.” (FCS5, nő)

„Még a generációmban is, vajon mondjuk már pont az, hogy köztünk már sokkal többen vannak, akik elmennek pszichológushoz, mert már csak azért is, hogy fejlessze saját magán. Viszont még mindig bőven vannak, akik azt mondják, hogy ez butaság, és hogy ez beteg embereknek való.” (FCS4, nő)

A fiúk mentális egészséggel kapcsolatos beszámolóit különösen jól érzékeltetik, hogy a segítségkérés még mindig nem magától értetődő lépés annak ellenére, hogy a kortárs közösségekben természetesebben beszélnek róla a fiatalok. A maszkulinitás hagyományos normái továbbra is akadályozzák őket abban, hogy mások felé nyíltan megfogalmazzák a problémáikat:

„Hát én amúgy szeretem magamnak megtartani a problémáimat. Nagyon próbálkozok a barátaimnak legalább beszélni róluk, vagy esetleg a nagyanyámnak vagy édesapámnak elmondani. Csak mindig annyira nagyon nehéz, inkább szeretem a saját problémáimat egyedül megoldani, mert azt hiszem, hogy nincs szükségem segítségre, de igazából mindig jó, hogyha van, aki segít, mert nem kell egyedül végigmenni minden, [helyesbít], vagy nem kell mindent egyedül megszenvedni.” (FCS3, férfi)

Ez a vallomás jól szemlélteti, hogy a társadalmi elvárások sok fiatal férfi számára mai napig megnehezítik a segítségkérés folyamatát, továbbá a környezetüknek való megnyílást a témával kapcsolatban, még akkor is, ha tisztában vannak annak fontosságával. Az alábbi párbeszéd egy felszólaló lány és két fiú kortársa között szintén jó körképet ad arról, hogy a nemi különbségek és ahhoz tartozó társadalmi elvárások nagyban befolyásolják a mentális problémákkal való megküzdési stratégiák kiválasztását:

Nő 1: „Igazából egy jó sírás, az is jó, hogyha olyan a probléma, ami nem egy külső behatás. Szóval hogy nem egy olyan dolog, hogy mondjuk most történt valami tragédia az életben, hanem csak szimplán lelkileg nem vagyunk a topon, akkor egy jó írás mindig segít. Nem?”

Férfi 1: „Nem.”

Férfi 2: „Hát nem tudom.”

Nő 1: „Nem szoktatok sírni?”

Férfi 1: „Nem. Csak különleges alkalmakkor.”

Férfi 2: „Szerintem én tavaly sírtam utoljára.”

Férfi 1: „Én is tavaly, de akkor is ilyen nagyon stresszes helyzetben.” (FCS, 3)

A segítségkérést tovább nehezíti a lehetséges diagnózistól való félelem. Egy felszólaló a tapasztalatait bemutatva kiemelte, hogy bár érzi a problémát, nem szeretne hivatalos diagnózist, mert az kézzelfogható bizonyítékot jelentene számára, amellyel nem kíván szembenézni:

„Tudom, hogy van, de attól függetlenül nem merek elmenni, mert nem akarom, hogy kiderüljön, hogy tényleg van. Megmondhatom azt, hogy

hogy nincs. [...] nincs róla papírom, tehát nem tudják megmondani, hogy az vagyok, ha nincsen róla semmi bizonyíték. Ha elmennék, lesz bizonyíték. Én nem akarok bizonyítékot.” (FCS5, Férfi)

Ezen félelmek jól mutatják, hogy a fiatalok számára a mentális problémák elismerése nemcsak belső küzdelemmel jár, hanem az identitásukat, társas helyzetüket is érintő dilemmaként jelenik meg a későbbiekben.

A pszichológushoz fordulás tapasztalatai

A fiatalok beszámolóí alapján a pszichológiai segítséghez való hozzáférés akadályokba is ütközik időként, amelyek komolyan korlátozzák lehetőségeiket. Az egyik leggyakrabban említett nehézség a pszichológiai ellátás magas költsége volt. Több felszólaló is hangsúlyozta, hogy egy 45 perces szolgáltatás ára nem megfizethető a legtöbb fiatal számára. Még ha egy fiatal maga is felismeri a segítségkérés szükségességét, az anyagi korlátok könnyen lehetetlenné teszik a rendszeres terápiás részvételt. Mint az egyik megszólaló kiemelte:

„Meg hogy ha bent ülsz 45 percet, bocsánat, bent ülsz 45 percet, és otthagysz 12–25 ezer forintot, attól függ, hogy mennyire képzett valakihez, vagy helyileg hova mész, ez szerintem nem megfizethető, főleg egy gyerekeknek.” (FCS5, nő)

„Meg azért mégiscsak egy igazi pszichológus nagyon-nagyon drága, és valószínűleg nem mindenki engedheti meg magának, vagy esetleg nem akarja azzal terhelni a szüleit.” (FCS3, nő)

Az utóbbi idézet világosan mutatja annak problematikáját, hogy a fiatalok nemcsak saját maguk pénzügyi helyzetét mérlegelik, hanem a családjukét is, ami sok esetben önkorlátozáshoz és a segítségkérés elhalasztásához vezet.

A hozzáférés nehézségei mellett érdemes kiemelni, hogy a fiatalok osztottak meg pozitív élményeket is az ellátással kapcsolatban. Egy fiatal beszámolója szerint a kerületi pszichiátriai ellátás során kifejezetten pozitív élményben volt része, amely a diagnózisa gyors megszerzéséhez vezetett:

„A kerületi pszichiátria, ami meg nagyon jó. Szóval én meglepődtem, hogy milyen... [...] tök emberségesen kezeltek, szóval az tök jó, meg tök jó élmény volt. És teljesen meglepődtem egy ilyen, nem tudom, hogy alakult az egészségügyben.” (FCS2, férfi)

Ez a visszajelzés arra mutat rá, hogy a rendszer egyes pontjain léteznek jó gyakorlatok, ahol a fiatalokat empátiakusan, támogatón fogadják.

Az iskolapszichológus megítéltsége és problematikája

Az előzőekben részletezett nehézségek, köztük a magánpszichológusok nehezen hozzáférhető szolgáltatásai, következtében sok fiatal az iskolai szinten elérhető iskolapszichológusi ellátásban találhat alternatívát, amely egy hozzáférhetőbb és közösségen belüli támogatást nyújt. Mindennek ellenére a fiatalok beszámolóí alapján az iskolai pszichológiai ellátással kapcsolatos tapasztalatok szerteágazóak és ellentmondásosok.

Több fiatal is hangsúlyozta, hogy jó dolog, ha az iskolában működik pszichológusi ellátás, ugyanakkor a tapasztalataik sokkal árnyaltabb képet mutattak. Az iskolapszichológusokkal kapcsolatos szkepticizmus erősen jelen van a fiatalok körében. Többen úgy gondolják, hogy az iskolapszichológusok szakmai színvonala nem megfelelő, amit a diákközösségben elterjedt negatív visszajelzések is felerősítenek. Ahogy az egyik fiatal megfogalmazta:

„Nem igazán hallok jó visszajelzéseket, hogy sokat segített volna. Akik meg tényleg komolyan tudják, hogy nekik szükségük van szakemberre, ők nyilvánvalóan nem az iskolapszichológushoz fordulnak, hanem valaki képzettebbhez.” (FCS4, nő)

„Az iskolapszichológusokhoz ugye nem járnak sokan, merthogy nem a legprofesszionálisabb segítség, vagy simán csak rossz, és hogy rossz visszajelzéseket kapnak róla.” (FCS4, nő)

Ez a narratíva a diákok között hozzájárul ahhoz, hogy az iskolapszichológust sokan eleve nem tekintik valódi megoldásnak, különösen komolyabb problémák esetén.

Az iskolapszichológusokkal szembeni bizalmatlanság másik fő oka a képzettség megítélése volt a fiatalok beszámolóí alapján:

„Tehát a pszichológusok szakképzettségének hiánya. Vagy tényleg olyanokat ültetnek be az iskolákba, akik nem igazán értenek a dologhoz. Sokkal nagyobb szűrés kéne, amikor kiküldik őket az iskolához.” (FCS1, nő)

Fontos azonban itt kiemelni, hogy nem alakult ki a beszélgetések során konszenzus arról, hogy a problémák szakmai hiányosságokból vagy a rendszer túlterheltségéből fakadnak. Többen is kihangsúlyozták, hogy a kevés elérhető szakember miatt az ellátás akadozik, így hiába lehetne igényesebb szakmai munka, nincs rá kapacitás. Ezt jól bemutatják a felszólalók tapasztalatai:

„Szóval az iskolapszichológust, azt így engedjük el, azt mind az összes iskolánál engedjük el, merthogy [...] munkaerőhiány van, hogy így a pszichológusunk az iskolában az csak hónaponta egyszer van nálunk. És ő is olyan így, hogy olyat mond, hogy akkor csütörtökön találkozunk, és nincsen bent csütörtökön.” (FCS2, nő)

„Az iskolapszichológust szokták ajánlani. Viszont a mieink is már szegény pontosan minden egyes órában van nála valaki, szóval így már egyedül nem elég. Igen, ez, hogy egy ember van, jó, mert nagyon örülünk neki, hogy tényleg van. Csak nem mindig elég, hogy egyedül van.” (FCS6, nő)

A fiatalok tehát érzékelik, hogy a rendszerben jelenlévő hibákat, az ellátás időszakos vagy alkalmyszerű elérhetőségét, továbbá túlterheltségét.

Másik lényeges problémaként merült fel az ellátás időszakossága. Mivel az iskolapszichológushoz való hozzáférés az iskolai jogviszonyhoz van kötve, így ballagást követően azonnal megszűnik:

„Nekünk tök jó, hogy elérhető tizenkettedik vagy tizenharmadik osztályig ez, viszont utána meg már muszáj valami mást keresni.” (FCS4, nő)

Ebből a felszólalásból kirajzolódik, hogy azon fiatalok, akik hosszabb terápiás folyamatot szeretnének végezhivni, az iskola befejeztével ismét egyedül maradnak a problémáikkal, és új szakembert kell keresniük, ami sokszor költséges és bonyolult folyamat.

Az iskolapszichológusokkal szembeni bizalomhiány minden beszélgetés során megjelent a fiatalok körében. A megszólalók legtöbbször az idegenséget, személytelenség érzését emelték ki az iskolapszichológussal szemben:

„Nálunk például ott az iskolapszichológusok, csak szerintem ez egy olyan dolog, hogy a lehetőség ott van, bár szerintem nagyon senki nem fordulna hozzá, mert ő is egy idegen, ismeretlen ember.” (FCS4, férfi)

A bizalmat a fiatalok sokszor összefüggésbe hozták a tájékoztatás hiányával, továbbá azzal, hogy nem érzik magukat megszólítva az ellátás igénybevételére. A beszámolók alapján kirajzolódott, hogy a szakember bemutatkozása, a közvetlen kapcsolatfelvétel a fiatalokkal lépésként funkcionálhatna ahhoz, hogy bizalom kerüljön kiépítésre a fiatalok és az iskolapszichológus között:

„Igazából nálunk, azt nem is tudom, nincs reklámozva igazán, nem tudom, hogy mondjam. Szerintem nagyon sokan nem is tudnak róla, mert szerintem három éve volt az utolsó ilyen óra, bármikor bejött, és hogy ő itt van.” (FCS4, férfi)

„Ki kéne építeni önbizalmat is feléjük. Mert ugye, például nálam most egyébként eszembe jutott, hogy végig is van pszichológus, mert hirtelen beugrott az arca. Szóval amúgy létezik nálam, találkoztam is vele már. De nála is az van, hogy amúgy nagyon szimpatikus, meg ilyen fiatal, beszéltem is úgy vele. De úgy nem ülnék le vele így a gondjaimról beszélni, mert nincs meg az a bizalom. És ez nálam nem épül ki így random emberrel csak úgy. [...] normálissá kéne tenni, hogy van ilyen, és lehet is menni ilyenekre.” (FCS3, férfi)

A bizalom rombolásához kapcsolódóan a fiatalok kiemelték annak szerepét is, hogy az iskolák nem feltétlen kezelik megfelelően a szenzitív helyzeteket. Több, fentebb már idézett beszámolóból is az látszik, hogy a titoktartás a szülők felé nem mindig garantált az iskolapszichológussal való beszélgetés során, amely különösen akkor válik problémássá, ha a fiatal a hozzájuk kapcsolódó mentális problémák miatt veszi igénybe az ellátást.

A szenzitivitás témaköréhez kapcsolódóan több fiatal is kiemelte annak problematikáját, hogy az iskolapszichológus szobája az iskola épületén belül egy frekventált helyen van, és annak okán, hogy az ellátás sokszor iskola-időben érhető csak el, így a diákok órák alatt mennek el hozzá, ami miatt az egyéni folyamat teljesen átláthatóvá válik:

„Ott van az aula a legközepén az iskolapszichológusnak a szobája. Tudjuk, hogy ki mikor megy oda. Hogyha valaki nem jön be órára, akkor a tanár úr mondja is, hogy ott van, mert tudjuk, hogy iskolapszichológushoz jár.” (FCS4, nő)

Egy kevésbé látható, de szintén fontos problémaként merült fel emellett a diákok körében az iskolapszichológusi ellátással való visszaélés. Többen beszámoltak arról, hogy egyes diákok az órák elkerülése érdekében mennek a pszichológushoz, ami hosszú távon ronthatja az ellátás megítélését, és elveheti a valóban rászorulóknak elől a lehetőségeket:

„Nagyon sokan viccre veszik az iskolapszichológust, mert hogyha elmész hozzá, akkor nyilván nem iskola után, merthogy ő is csak, nem tudom, fél háromig van talán bent, és akkor nyilván óráról hiányzol. És ha bemegyek a nagyon mókás óráimra, és akkor pedig a nagyon felettebb mókás osztálytársak és évfolyamtársak mondják, hogy na majd akkor ők is mennek az iskolapszichológushoz, mert akkor nem kell bemenni matekórára. Akiknek pedig tényleg szükségük van a pszichológusra, nem mennek be.”

(FCS4, nő)

Ez nem csupán a pszichológusok kapacitásaira van hatással, hanem közvetve erősítheti azt az előítéletet, diákkörökben elterjedt véleményt is, hogy az iskolapszichológusi ellátás nem nyújt komoly segítséget, hanem egy kényelmes lehetőséget ahhoz, hogy a fiatalok kihagyjanak pár órát. Ezt megerősíti egy olyan fiatal vallomása is, aki elmondása szerint éppen ezzel az indíttatással kezdte igénybe venni a szolgáltatást:

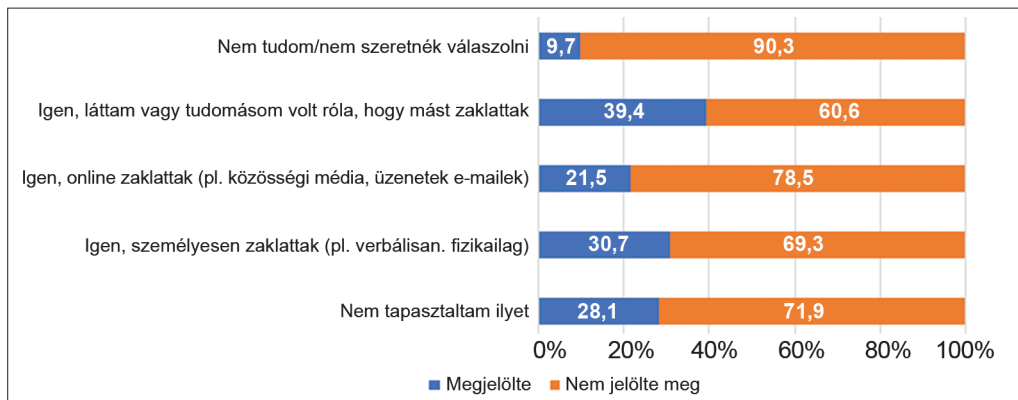
„A mostani pszichológushoz én azért járok be, hogy egyrészt ne kelljen bemennem testnevelés órára, másrészt pedig, hogy el tudjam neki mesélni a hetem, úgyhogy csak figyeljen és röhögcséljen közben, de alapvetően meg semmi olyat nem fűz hozzá, ami segíthet abban, hogy nem tudom, az aktuális problémában.”

(FCS1, nő)

Bullyinggal kapcsolatos tapasztalatok

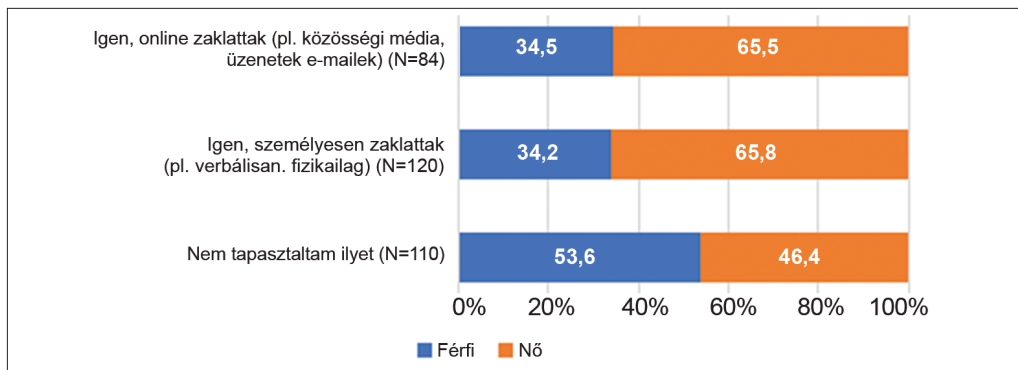
A kutatás keretében rákérdeztünk a fiatalok körében, hogy tapasztaltak-e már bullyingot vagy online zaklatást, amely közvetett vagy közvetlen módon befolyásolni tudja a mentális egészségüket, és ha igen, milyen formában. A válaszadási lehetőségek lehetővé tették, hogy a kitöltők ne csak saját élményeikről számoljanak be, hanem arról is, ha másokat láttak zaklatni közvetett módon.

**35. ábra: Tapasztaltál már valaha bullyingot vagy online zaklatást?
Ha igen, milyen formában? (a válaszok százalékos megoszlása, N=391)**

A megkérdezett fiatalok körében a bullying és az online zaklatás tapasztalata viszonylag alacsonynak mondható: a válaszadók 28,1 százaléka jelezte, hogy már tapasztalt ilyet, míg a többség (71,9 százalék) nem számolt be ilyen élményről. Ez azt mutatja, hogy bár a jelenség jelen van a fiatalok életében, mégsem mindenkit érint közvetlenül. A válaszadók közel háromnegyede nem tapasztalt szándékos, ismétlődő zaklatást vagy online bántalmazást. Ezek az eredmények, bár természetesen az egyharmados-egyötödös arányok is jelentősek, némiképpen alacsonyabbnak tekinthetők a vártnál. Ennek okát egy későbbi kérdésnél fejtjük ki

36. ábra: Bullying-tapasztalatok nemek szerint (százalék)

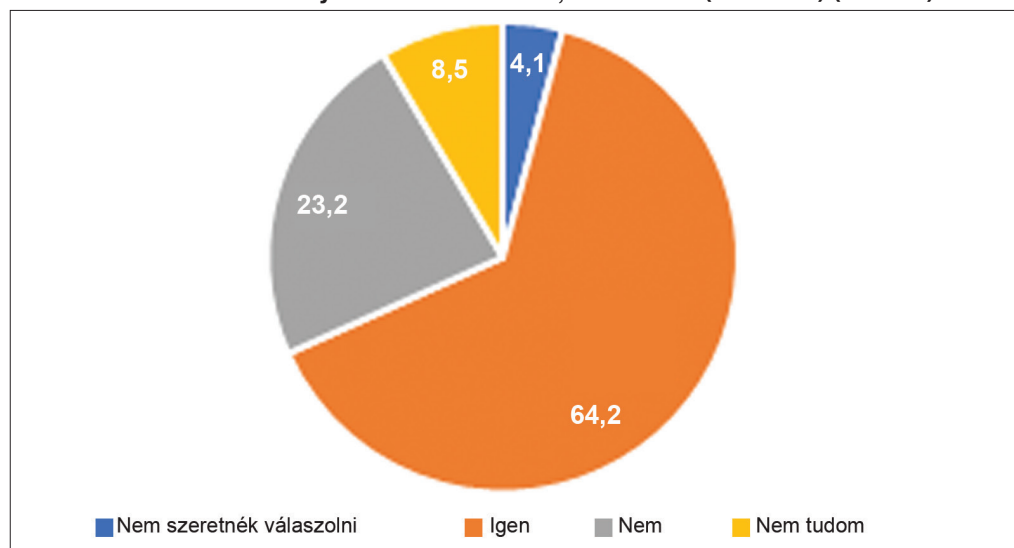
részletesebben, azonban feltételezhető, hogy a „zaklatás” kifejezés nagyon erős asszociációkat hozott a válaszadókban, így a bullying kevésbé erőszakos formáiról elképzelhetően kevésbé számoltak be.

A bullying és online zaklatás tapasztalatait nemek szerint is vizsgálva a következő eredmények születtek. A férfiak körében 53,6 százaléka nem tapasztalt sem személyes, sem online zaklatást, míg a nők esetében ez az arány 46,4 százalék. A személyes zaklatás (verbális vagy fizikai) tapasztalatát a nők nagyobb arányban jelezték: 65,8 százalékuk számolt be ilyen élményről, míg a férfiak körében ez az arány mindössze 34,2 százalék. Az online zaklatás tapasztalata is hasonló képet mutat: a nők 65,5 százaléka találkozott zaklatással közösségi médián, üzenetekben vagy e-mailek formájában, míg a férfiak esetében 34,5 százalékuk tapasztalta ezt. Ez arra utal, hogy a nők körében gyakoribbak a bullying és online zaklatás élményei, amit a nők esetében erősebb tapasztalatként lehet értelmezni.

Iskolai közösségekben tapasztalt bullying

A fiatalok mentális egészségének egyik meghatározó eleme az iskolai közegben szerzett szociális élmények minősége. A kutatásban ezért rákérdeztünk, hogy a válaszadók tapasztaltak-e már olyan helyzetet, amikor osztálytársaik kicsúfolták vagy kinevették őket. Ez az élmény gyakran a bullying egyik elsődleges formájaként jelenik meg a fiatalok életében. A válaszadók körében 64,2 százalék nyilatkozott úgy, hogy már előfordult vele az osztályban a bullying, jóval kevesebb, csupán 23,2 százalék mondta, hogy nem tapasztalt ilyet, 12,6 százalék

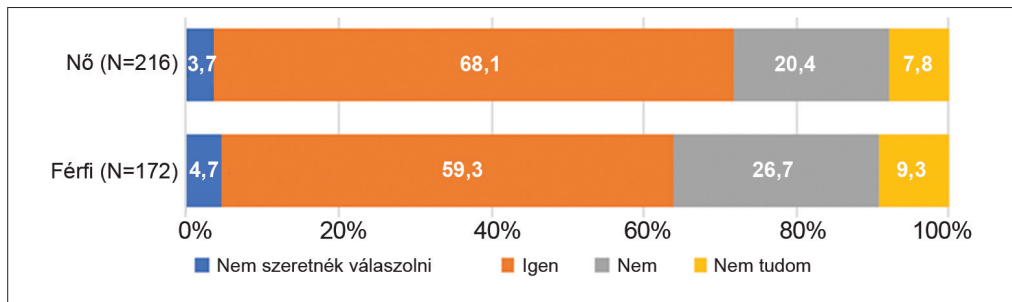
37. ábra: Az osztálytársaid kicsúfoltak, kinevettek (százalék) (N=388)

pedig nem tudott vagy nem akart válaszolni a kérdésre. Ez alapján elmondható, hogy a megkérdezettek közel kétharmada már elszenvedett iskolatársai részéről valamilyen megalázó vagy kirekesztő viselkedést.

A nemek között mérsékelt különbségek mutatkoztak meg. A nők 68,1 százaléka, míg a férfiak 59,3 százaléka számolt be arról, hogy csúfolták az iskolatársai őket. A nemleges válaszok ugyanakkor a férfiak körében magasabbak (26,7 százalék), mint a nőknél (20,4 százalék). A válaszok arra utalnak, hogy a lányok valamivel kitettebbek a közösségi zaklatásnak, de sok fiú is áldozata ennek.

38. ábra: Osztálytársak általi bullying nemek szerint (százalék)

Korcsoportok szerint az látszik, hogy az iskolai kirekesztés a most középis-kolás korosztályt erősen érinti. A 14–19 évesek 64,6 százaléka számolt be ilyen élményről, míg a 20–24 évesek körében alacsonyabb ez az arány (60 százalék), ugyanakkor továbbra is meghatározó. A 25–30 évesek körében viszont újra magasabb az arány (69,2 százalék), ami arra utalhat, hogy a korábbi iskolai tapasztalatok a felnőtt életükben is mélyen megmaradtak.

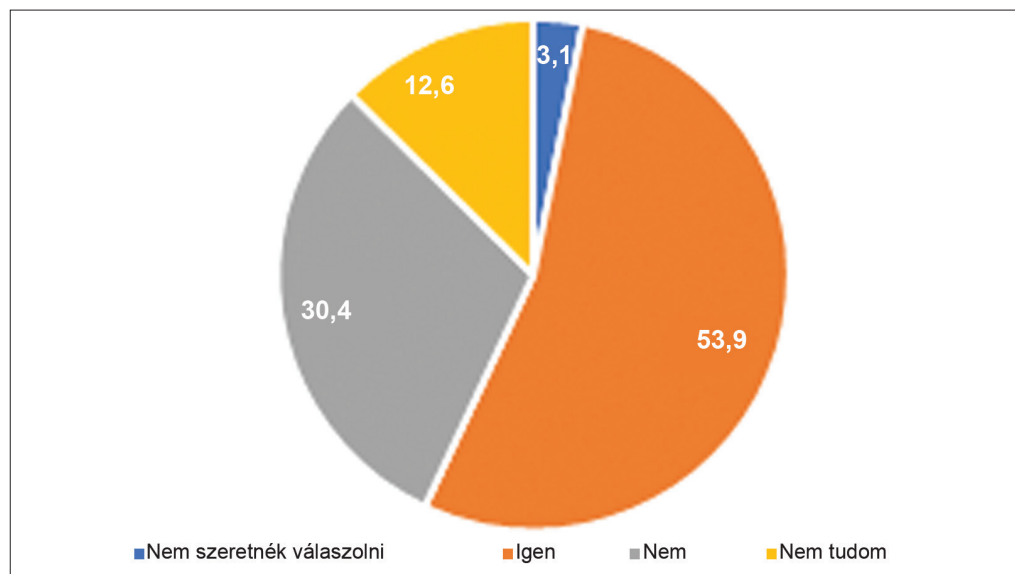
Az adatok tehát azt mutatják, hogy a válaszadó fiatalok közel kétharmada tapasztalt már iskolai csúfolódást vagy kirekesztést, ami komoly hatással lehet a mentális egészségre. A nemek és korcsoportok szerinti megoszlás alapján a lányok valamivel gyakrabban élnek át ilyen helyzeteket, és a fiatalabb korosztály különösen érintett.

A fiatalok iskolai társas élményeihez kapcsolódva azt is vizsgáltuk, hogy az osztálytársaik hagyták-e már ki őket közös programokból, mint a szociális kirekesztés egyik formája, amely befolyásolhatja a mentális egészséget. A válaszadók közül 53,9 százalék nyilatkozott úgy, hogy tapasztalt már ilyesfajta kirekesztést, míg 30,4 százalék szerint nem fordult elő vele ilyen. 15,7 százalék pedig nem tudott vagy nem akart válaszolni a kérdésre. Ezáltal elmondható, hogy a válaszadók több mint a fele élt már át szociális kirekesztést az iskolai közösségekben.

A nemek között bizonyos mértékig különbség mutatkozik meg a kirekesztés észlelésében. A nők 57,4 százaléka számolt be arról, hogy már hagyták ki közös programokból az osztálytársai, míg a férfiaknál ez az arány kevesebb, 49,4 százalék volt. Emellett a férfiak nagyobb arányban válaszoltak úgy, hogy nem tapasztaltak ilyen élményt, 35,5 százalékkal, míg a nők körében ez az arány csupán 26,4 százalék volt. Ugyanakkor szinte azonos arányban választották azon

válaszopciót, hogy nem tudtak vagy nem akartak nyilatkozni a témában, a nők körében 16,2 százalék, a férfiak körében pedig 15,1 százalék.

39. ábra: Az osztálytársaid kihagytak a közös programokból (százalék) (N=388)

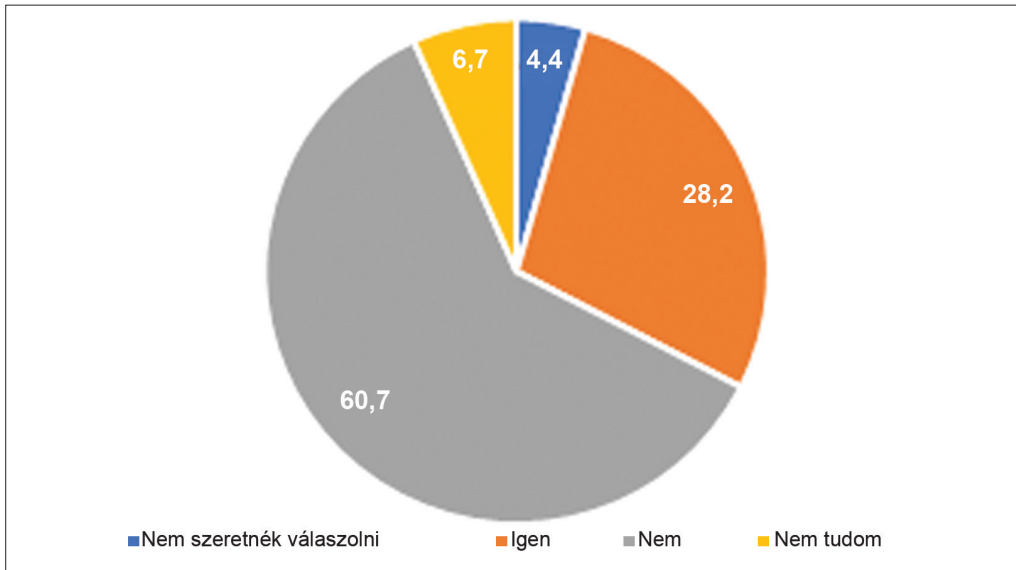

A különböző korcsoportokat vizsgálva látható, hogy a kirekesztés élménye szinte minden korosztályban jelen van. A legfiatalabb korcsoport (14–19 évesek) 54 százaléka számolt be kirekesztésről, a 20–24 évesek körében ez az arány kevesebb, 49,1 százalék. Ugyanakkor a 25 és 30 év közötti korcsoportban az arány ismételten növekedik (57,7 százalék). Bár kisebb eltérések tapasztalhatók, összességében megállapítható, hogy az iskolai, közösség kirekesztés életkortól független élmény, amely hosszú távon is kihatással lehet a fiatalok mentális egészségére.

A fiatalok iskolai bullying élményeihez kapcsolódóan megvizsgáltuk, hogy a válaszadók fizikailag bántalmazták-e osztálytársaik lökdösődés, ütés formájában. Ez a jelenség nemcsak az iskolai környezet és biztonság kérdését érinti, hanem komoly hatással lehet a fiatalok mentális egészségére is. Fontos kiemelni, hogy a válaszmegtagadás aránya a kérdésnél meglehetősen magas (22,4 százalék), amely utalhat a téma érzékenységre a fiatalok körében. A válaszadók közül 28,3 százalék jelezte, hogy tapasztalt már fizikai bántalmazást, míg 60,8 százalék nemleges választ adott. Ez az arány ellentétes a verbális vagy kirekesztő bántalmazás formáival. 11,1 százalék válaszolta azt a fiatalok körében, hogy a kérdésre nem tud vagy nem kíván válaszolni.

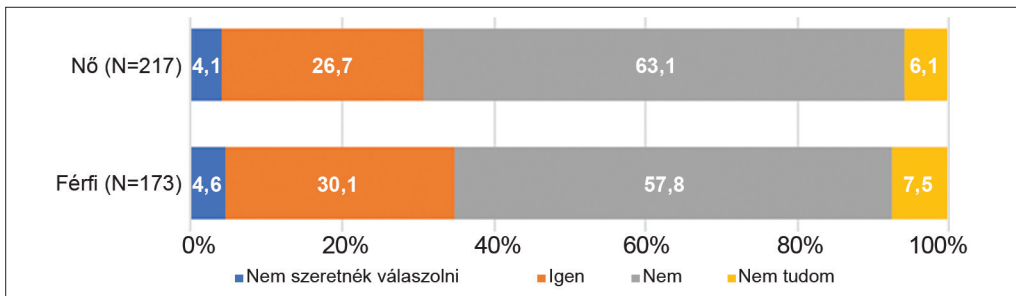
A nemek közötti bontás alapján látható, hogy ellentétben a verbális bántalmazás és a szociális kirekesztés tapasztalataival, a fiúk körében valamivel gyakoribb a fizikai bántalmazás. A fiúk 30,2 százaléka jelezte, hogy vált már fizikai bántalmazás áldozatává az iskolában, míg a lányok körében ez az arány 26,7 százalék. Ugyanakkor a lányok körében is figyelemre méltó az arány, ami rávilágít arra, hogy a fizikai bántalmazás nem kizárólagosan fiúk közötti jelenség.

40. ábra: Az osztálytársaid lökdöstek, megütöttek stb. (százalék) (N=390)

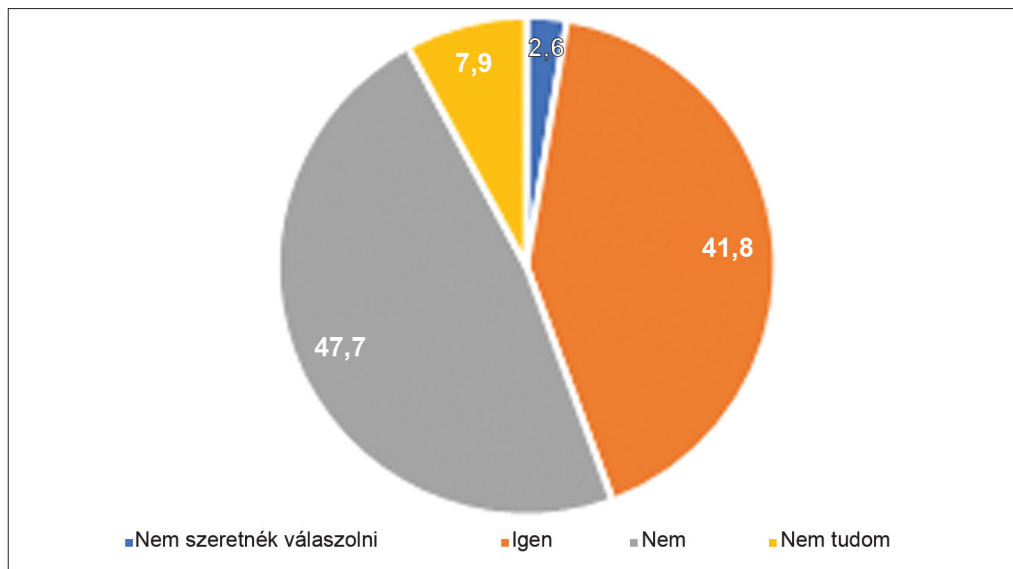
A fizikai bántalmazás tapasztalata életkor szerint is változó, és főként a legfiatalabb (14-19 év) korcsoportban jellemző, ahol 30 százalék jelezte, hogy vált már fizikai bántalmazás áldozatává, míg ez az arány a 20 és 24 év közötti korcsoportban csupán 20 százalék, a 25–30 évesek között pedig 23,1 százalék. Az adatokból egyértelműen kirajzolódik, hogy a fizikai bántalmazás élménye jelenleg is érinti a fiatalokat, különösen a középiskolás korúakat.

41. ábra: Fizikai bántalmazás nemek szerint (százalék)

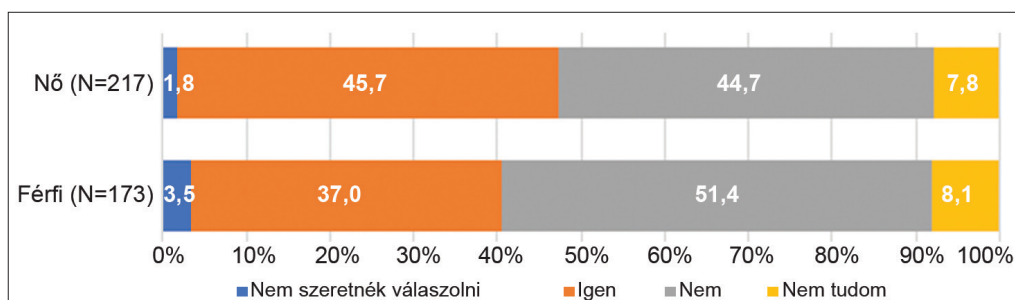
Az iskolai bullying témakörének feltérképezésekor rákérdeztünk továbbá arra a kutatás során, hogy előfordult-e a válaszadókkal, hogy osztálytársaik elvettek tőlük valamilyen személyes tárgyukat (például tolltartót, füzetet, tornazsákot). Ez a jelenség a kortársbántalmazás egyik kevésbé látványos, mentális egészségére hatást gyakorló formája. A válaszadók 41,8 százaléka válaszolt igennel arra, hogy előfordult vele ilyen eset, míg 47,7 százalékuk jelezte, hogy nem történt vele ilyen. További 10,5 százalék nem tudott vagy nem akart válaszolni a feltett kérdésre.

**42. ábra: Az osztálytársaid elvették valamilyen tulajdonod
(például: tolltartó, füzet, tornazsák stb.)
(százalék) (N=390)**

A nemek szerinti bontás alapján megállapítható, hogy a lányok valamivel nagyobb arányban számoltak be ilyen típusú incidensről. 45,6 százalékuk jelezte, hogy már előfordult vele a bullying ilyesfajta megmutatkozása, míg a fiúknál ez az arány 37 százalék volt. Ugyanakkor a fiúk körében kissé magasabb volt azok aránya, akik nem válaszoltak a kérdésre.

**43. ábra: Tulajdon elvétele nemek szerint
(százalék)**

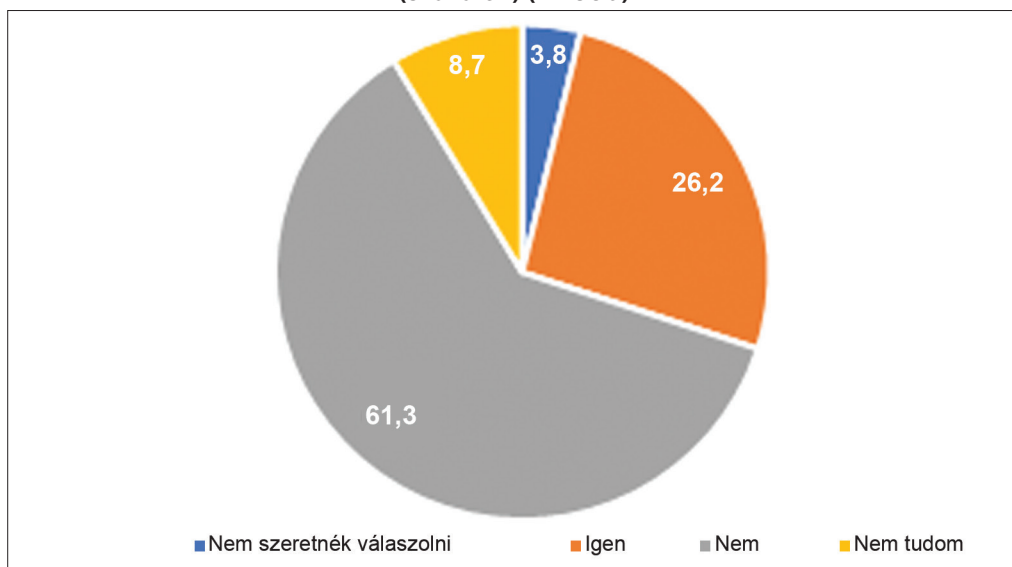
A válaszadók életkori bontása szerint a legfiatalabb, 14–19 éves korosztályban fordult elő leggyakrabban az ilyen típusú bullying (43 százalék), míg a 20–24 évesek körében már alacsonyabb az erre vonatkozó élmény (36,4 százalék). A 25–30 évesek között szintén valamivel kisebb az ilyesfajta bullyinggal kapcsolatos élmények aránya (38,5 százalék).

Ezen beszámolók és adatok jól szemléltetik, hogy a mentális egészséget érintő problémák nemcsak lelki, hanem társas-környezeti hatásokból is fakadhatnak, amelyet a fókuszcsoporthos interjúk során több példával szemléltettek a fiatalok.

Internetes zaklatással kapcsolatos tapasztalatok

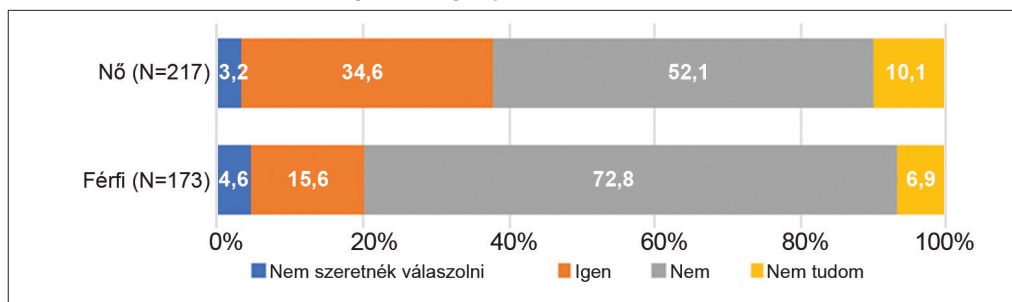
Az online térben történő zaklatás (cyberbullying) a fiatalok mentális egészségének egyik meghatározó kockázati tényezője. A kutatás során felmértük, hogy a fiataloktapasztaltak-e életük során internetes zaklatást. A válaszadók közül 26,2 százalékuk számolt már be internetes zaklatásról, míg sokkal nagyobb arányban, 61,3 százalékuk jelölte, hogy nem találkozott még személyesen a jelenséggel. Emellett 12,5 százalék nem tudott, illetve nem szándékozott nyilatkozni a témában. Az adatok arra utalnak, hogy közel minden negyedik válaszadó élt már át valamilyen formájú online bántalmazást, ami jelentős arány és komoly mentális egészséggel kapcsolatos kockázatokra utalhat.

**44. ábra: Internetes zaklatás ért
(százalék) (N=390)**

A nemek szerinti bontásból látványos különbség rajzolódik ki. A fiúk közül csupán 15,7 százalék számolt be zaklatásról, míg a lányok körében ez az arány 34,6 százalék volt. Ez szignifikáns különbség, tehát statisztikailag igazolható, hogy a nem és az internetes zaklatás tapasztalata között kapcsolat áll fenn. Lányok esetében lényegesen nagyobb eséllyel fordul elő, hogy internetes zaklatás áldozatává válnak, mint fiúknál.

45. ábra: Cyberbullying nemek szerint (százalék)

Az életkori különbségek vizsgálatánál a 14-19 évesek korcsoportjánál szembeűő, hogy magasabb arányban tapasztaltak (27,4 százalék) már internetes zaklatást, mint a többi korosztály. A 20-24 évesek körében ezen arány 20 százalék, míg a 25–30 évesek csoportjának 26,9 százaléka számolt be ezen élményekről. A kor és a zaklatás tapasztalata között ugyan nem bizonyítható szignifikáns kapcsolat, viszont látványos, hogy a legfiatalabbak körében láthatóan magasabb az érintettség aránya.

Bullying: a fókuszcsoportok diskurzusai

Bullying az iskolában a diákok között

A zaklatás, más szóval bullying kérdéskörében a fiatalok tapasztalatai alapján mai napig megfigyelhető a nemi elkülönülés. A megszólalók tapasztalatai alapján a bántalmazás jellemzően azonos nemű fiatalok között történik, azaz a csoport tagjai közül a gyengébbnek vélt, valamilyen szempontból kiszolgáltatottabb társ válik célponttá. Ez a dinamika így hangzott el az egyik beszélgetés során:

„Szokásosan általában a fiúk, akkor bántják azt a fiút, aki kicsit a gyengébbik, aki fölött tudnak uralkodni. Mert van egy ilyen, például mellettem az osztályban, aki kicsit hánytatottabb sorsú, és őt folyamatosan piszkálják például.” (FCS6, nő)

Bár az idézetben konkrétan fiúkról esik szó, az elmondottak alapján hasonló mintázatok a lányok közötti kapcsolatokban is megjelennek. A klikkesedés tovább erősíti a kirekesztés és a bullying folyamatait az iskolai közösségekben, mivel belső hierarchiákat alakít ki, amelyek mentén egyes diákok kívülállónak válnak, míg mások olyan vezető pozícióba kerülnek, amelyből befolyásolni tudják társaikat is a kirekesztésben való részvételre. A felszólalók megfigyelései jól mutatják, hogy a zaklatás sok esetben nem egyéni, hanem közösségi szinten szerveződik meg, és a csoportdinamika jelentős szerepet játszik a fennmaradásában:

„És a legdurvább az az, hogy elég egyetlen egy vezető személyiség, aki ezt elkezd. És ha olyan, akkor a többiek mellé fognak állni és folytatni. És ezt nagyon nehéz leküzdeni, hogy ez másképp legyen.” (FCS5, nő)

„Hát ilyen kisebb zaklatás, hogy azért megnézzük, minden osztályban van. Mert vannak, hát nem egoisták, de bár ahhoz közelítenek, hogy nagyobb ego. Azt gondolják, hogy sokkal jobbak, mint a többiek, ezért őt bánthatják.” (FCS6, nő)

A fiatalok elmondása szerint a fizikai bántalmazás már kevésbé jellemző a középiskolai közösségekben, inkább általános iskolai élmények fűződnek hozzá körükben. A jelenlegi tapasztalataik szerint a bántalmazás főként verbális szinten valósul meg, kibeszélések, pletykák, esetleges szóbeli megalázások formájában:

„Idén már elkezdtünk klikkesedni. Tavaly még teljesen mások voltak a baráti körök, és így idénre teljesen átformálódott, és nehéz ezzel így lépést tartani, hogy ki van jóba kivel, és hogyha ezzel az emberrel beszélsz, akkor mi lesz a következménye, merthogy akkor a másik ember azt fogja mondani, hogy hú, hát akkor te most itt kavarod a szart. Szóval ilyen kicsit fura.” (FCS4, nő)

Ugyanakkor itt fontos megjegyezni, hogy a résztvevők mindegyike be tudott számolni legalább egy olyan esetről az iskolai környezetükből, amely tettlegességig fajult, tehát a fizikai erőszak jelenléte nem tűnt el teljesen, csak jóval ritkábbá vált.

A bántalmazás motivációt illetően különösen értékes és betekintésként szolgál azon fiatal vallomása, aki elismerte, hogy egykor bántalmazóként lépett fel egy szituációban. A fiú beszámolója rávilágít arra, hogy sok esetben nem maga a másik fiatal felé táplált negatív érzelmek a mozgatórugói a bullyingnak, hanem a kiközösítéstől való félelem:

„Erősen volt nálunk ilyen kiközösítés [...] Volt egy ilyen ducibb gyerek, őt nagyon szétszívattuk egész végig szegényt. Én amúgy próbáltam vele jóban lenni, meg így ilyenek, de hát bennem is az volt, hogy itt most azon múlt, hogy most én jóban vagyok vele, aztán engem is kiközösítenek.” (FCS3, férfi)

Ez a vallomás jól mutatja, hogy a bullying gyakran védekezési mechanizmusként jelenik meg a fiatalok körében, a saját helyzetük, iskolai közösség hierarchiájában való pozíciójuk megőrzése érdekében vesznek részt a bántalmazásban, még ha belsőleg nem is értenek egyet a történetekkel.

A bullying jelentőségét illetően a megkérdezett fiatalok egyértelműen tudatában voltak annak, hogy a kirekesztés és bántalmazás hosszú távon kihat az egyén életére, akár az egész életét befolyásolhatja az illetőnek, beleértve a mentális egészség alakulását. Egy középiskolás lány így fogalmazta meg a zaklatás súlyát:

„Szerintem ez egy életre szóló nyomást ad az életére. [...] És lehet, hogy ez neki egy életre szóló benyomást ad az életére a rossz irányba adott esetben, ami elviheti a mérleget abba az irányba, hogy ő neki bármilyen mentális problémái lehessenek.” (FCS5, nő)

Az egyik szakértői csoportban a jelenség a bántalmazás általános társadalmi kontextusába ágyazódott. Véleményük szerint a bántalmazás ma már általános, szinte minden gyermek életét érintő jelenség, amely elválaszthatatlan a tágabb társadalmi és családi környezettől.

A szakemberek egyöntetűen úgy látják, hogy a gyerekek többsége valamilyen formában szinte mindennap szembesül ezzel a problémával, akár áldozatként, akár szemlélőként, akár elkövetőként.

„Családon belüli, iskolán belüli [bántalmazás]. Ez szerintem most a legtöbb gyerek szinte minden gyereket érint. Nagyon kevés gyerek az a kivétel, akit nem, aki nem találkozik ezzel.

És sajnós erről nem mernek beszélni. Félnek a következményektől, félnek a kirekesztettségtől.

...azzal is találkozunk most kb. napi szinten, hogy egy bántalmazott gyerek később maga bántalmazó válik, mert ez az egyetlen menekülése ebből a helyzetből.

A gyerekek egymást is iszonyúan bántalmazzák, de tényleg. Tehát döbbenetes, hogy mik mennek. És tényleg mindenki, minden gyerek.

A szülő bántalmazza pedagógust, a nevelőt, egymást az osztályba.”

(SZCS1)

A szakértői összegzés alapján a bántalmazás mindenkit érintő, rendszerszintű problémává vált, amely a családi és iskolai élet egészét áthatja.

Tanárok általi bullying

A fókuszcsoportos interjúk egyik legmeglepőbb és legerősebben visszatérő megállapítása azt adta, hogy a fiatalok szerint a bullying jelentős része a tanároktól érkezik verbális formában, amely paradox jelenséggént értelmezhető, hiszen éppen a pedagógusok feladatai közé tartozik a biztonságos és tiszteletteljes légkör kialakítása:

„Nem tudom, nálunk is van olyan tanár, aki szereti, meg szeretne így megaláztatni a gyerekeket.” (FCS6, nő)

„Van, aki konkrétan van olyan tanár, aki azt élvezi, hogy minket piszkálhat.” (FCS2, nő)

Érdekes jelenség, hogy a diákok sokszor igyekeztek a beszélgetések során, a tapasztalataikat követően elbagatellizálni tanároktól eredő verbális zaklatás

témakörét, mentetetni a tanáraik viselkedését. Emellett megjelent a magyarázat találása is a tanárok zaklató viselkedésére, amely által, sokszor öntudatlanul, részben érvénytelenítették a bullying súlyosságát. Több megszólaló úgy értelmezte a zaklatást, mintha az nem szándékos, tudatos bántás, hanem egy rosszul sikerült viccelődés végeredménye lenne:

„Nem feltétlen bántásnak szánják, csak csipkelődésnek. De például, hogy hát ez az osztály semmire nem fogja vinni.” (FCS6, nő)

„Valószínűleg nem tudatosan [szereti megalázni a tanár a gyerekeket], de az egész osztály vagy csoportok előtt így kiemelni az adott hibát vagy adott hülyeséget.” (FCS6, nő)

„Nálunk volt, hogy szexista poént mondott, és viccesnek gondolta. [...] Meg ezek a rejtett, mármint nem is rejtett, de hogy viccből rasszista. Ezt én nagyon nem bírom, és ilyen bicskanyitogató számomra, de őneki ez a humora.” (FCS3, nő)

„Nyilván egy vicces hangnemben mondta, de hogyha ez többször megtörténik, akkor eljut az emberig, és így rosszul esik.” (FCS4, nő)

E mögött a dinamika mögött valószínűleg az is meghúzódik, hogy a fiatalok nehezen tudják összeegyeztetni azt a képet, amit egy tanárról mint felnőttéről, nevelőről alkotnak, azzal a tapasztalattal, hogy éppen ez a felnőtt bántalmazó módon viselkedik velük. Ez a fajta magyarázkodás viszont megnehezíti a bullying problémájának felismerését és kezelését, hiszen a narratíva által a diákok el-tussolják a felelősségét a tanárnak, nem feltétlen érzik jogosnak a saját határaik tiszteletben tartását egy nagyobb tekintélyű felnőttel szemben.

Az egyik beszélgetés során érdekes párbeszéd bontakozott ki két lány között arról, hogy a tanári megszégyenítés milyen hatást ér el a fiataloknál:

Nő 1: *„Akkor szúrtak le minket így nyilvánosan, hogy tényleg nem tettük magunkat oda úgy, ahogy elvárták volna. [...] Jogosan, mert tényleg csak... olyan egyetemekre készültünk, ahol követeltek ott is, és ahhoz, hogy bejussunk, tényleg a legjobbat kellett nyújtanunk. [...]”*

Nő 2: *„Hát ez is valamiféle megalázás amúgy.”*

Nő 1: *„Igen. És nem is éreztem magam után jól, de azért motivált, hogy azt mondta, hogy nem fogok bejutni [...]”*

Nő 2: *„Tényleg? Engem csak lejjebb húz.”*

Nő 1: *„Engem abszolút motivált [...] Nyilván lehetett volna kedvesebben is, meg bármi, de engem azért ez előrébb vitt, hogy amikor nem raktam magam oda annyira, akkor akár mindenki előtt megszólt.”* (FCS6)

Mindez jól bemutatja, hogy a diákok között sincs konszenzus abban, hogyan értékelik a tanárok bántó megjegyzéseit. Amíg egyesek belsővé teszik a megszólást, mint a fejlődés árát, mások érzékenyebben reagálnak a megalázásra, és nem

tartják elfogadhatónak azt. Ez a különbség szemlélteti, hogy a verbális zaklatás megítélése szubjektív élményekhez kapcsolódik, ezáltal pedig a mentális egészségre való hatásai is eltérőek lehetnek az egyének között.

A tanároktól érkező bullying megoldására a fiatalok nem tudtak konkrét ötletekkel előállni. A moderátori kérdésre, hogy mit lehetnek tenni ez ellen, leginkább azt a választ adták, hogy diákokként muszáj felszólalniuk, ugyanis ha ezt nem teszik meg, akkor az ilyen típusú viselkedés nem kerül értelmezésre problémaként:

„A vezetőség a suliban például. Vagy ha már tényleg ez van, és oda megy panaszkodni a diák, akkor nem állhatja, hogy hát erre most nincsen időm.”
(FCS6, nő)

Ugyanakkor ezt a megoldást árnyalták azon felszólalók, akik kiemelték, hogy fennáll annak a veszélye, hogy ha egy diák úgy dönt, hogy beszámol az őt ért bántalmazásról, ő maga is negatív visszajelzések célpontjává válhat a tanári karal szemben, így a felszólalás egyfajta kockázattá is válhat:

„Azért elég érdekes, hogy ilyen előfordulhat a suliban. De aztán, hogy ha meg mi szólunk vissza, akkor meg már bye-bye van, menjünk el innen!”
(FCS3, férfi)

A segítségkérés témakörének feltérképezése során több fiatal beszámolójában is megjelent, hogy az iskolán belüli hatalmi rendszer és a kapcsolati hálók döntő szerepet játszanak abban, hogy mikor és miként válik egy tanár viselkedése elfogadottá vagy éppen kritikussá. Többször is elhangzott, hogy amikor a zaklató tanár az intézmény életében központi szerepet játszik - például a tanári kar elismert tagjaként, fontos tantárgy tanáráként vagy éppen személyes kapcsolat fűzi az intézményvezetéshez -, a diákok tapasztalatai nem kerülnek meghallgatásra. Ezekben az esetekben az intézmény számára sokkal fontosabbá válik a tanár presztízsének megőrzése, mint a diákok mentális jóllétének biztosítása. Az iskolákban fennálló hierarchiát, elismert szereplők pozíciójának megőrzésére szolgáló cselekedeteket jól szemlélteti az egyik, tanár általi bullying áldozatává eső fiatal felszólalása is:

„Nem (normális eset). De nálunk nem lehet semmit csinálni. Ez az ember tartja össze az iskolát, azért nem tudok rá haragudni ilyenért. [...] Most odamegyek a vezetőséghez, és most mondom, hogy ez a tanár ezt mondta nekem, meg ezt, akkor kb. csak a pofámba röhögnek, és azt mondják, hogy húzzak el onnan. Szóval nálunk igazából nincsen kb. egy átlagos diáknak semmi joga, csak az, hogy elvégezze az iskolát és maradjon csöndben.”
(FCS3, férfi)

Felmerült megoldási lehetőségként a szülők bevonása és a kollektív fellépés fontosságának hangsúlyozása a bullyingot elkövető tanárral szemben, ugyanakkor egy másik fiatal beszámolójából kirajzolódik, hogy bizonyos esetekben még ez sem elegendő a változás eléréséhez:

„A szülők is összefogtak, ők is jelezték az osztályfőnöknek és az igazgatónak is, de az igazgató az egy régebbi tanítványa annak a tanárnak, és hát nem hajlandó csinálni semmit, merthogy túlságosan kedveli vagy nem tudom.” (FCS4, nő)

Ezen bemutatott helyzetek azért problémásak a fiatalok körében, mivel olyan tapasztalatokkal gazdagodtak, amelyek azt erősítették meg bennük, hogy nincs valódi lehetőségük önmaguk és az igazuk megvédésére az oktatási rendszerben. Igényként így egyértelműen kirajzolódik egy olyan iskolai kultúra kialakítása, amiben a verbális zaklatás egyértelműen elítélendő, a tanárok presztízse, annak védelme pedig nem áll a panaszkezelés középpontjában. Összességében elmondható, hogy a tanárok által elkövetett bullying nem kizárólag egyéni esetként jelenik meg, hanem a rendszerbe ágyazott problémaként, amelyhez intézményi szintű változtatásokra lenne szükség a fiatalok védelme érdekében.

Az online tér fontossága a mentális egészséghez kapcsolódóan

A digitalizáció és globalizáció hatására az online tér mára a fiatalok mindennapi életének szerves részévé vált, amely a fiatalok beszámolóí alapján a szabadidő eltöltésének, kapcsolattartásnak is a legfőbb színterévé vált. A közösségi média, a tartalommegosztó platformok és az online közösségek jelenléte alapvetővé vált a fiatalok mindennapjaiban.

A fiatalok kettősséget élnek meg az online világ és a mentális egészség kapcsolatában. Egyesek úgy látják, hogy a platformok hatása leginkább attól függ, hogyan használják őket, milyen tartalmakkal találkoznak, és milyen személyes hozzáállással közelítenek azokhoz. Mindezt jól szemlélteti az egyik felszólaló véleménye:

„Attól függ, hogy ki hogy áll hozzá, de egyébként nagyon befolyásolja [a mentális egészséget].” (FCS6, férfi)

Összességben konszenzus született a fiatalok körében ahhoz kapcsolódóan, hogy az online tér és a közösségi média sok esetben negatívan befolyásolja a mentális egészséget. Főként az interneten közvetített hamis világ problematikája volt az, amelyet kiemeltek a fiatalok. Úgy érzik, olyan idealizált, irreális életutakat látnak ezeken a platformokon, amelyek elérhetetlenek számukra, és amelyekhez hasonlítva saját életük felé elégedetlenséget éreznek, amely hosszú távon önértékelési problémákhoz vezethet:

„Hát nem tudom, ugye így látjuk ezeket a gazdag, híres embereket, és akkor hogy olyan akarok lenni, mint ő.” (FCS2, férfi)

Ezen témához kapcsolódóan különösen a lányok körében jelent meg erősen a testképzavar problémája. A közösségi oldalakon látható, gyakran szerkesztett

képek olyan irreális elvárásokat támasztanak a kinézetükkel szemben, amely szintén negatív hatással lehet az önképükre:

„A tiniknél, főleg szerintem a lányok körében így a testképváltozás, tehát azt is nagyon befolyásolja mind az Instagram, mind a TikTok. Ezekkel a szerkesztésekkel, meg ez, hogy úgy tűnik, hogy minden tökéletes, meg azt látjuk, hogy hú ő milyen tökéletes.” (FCS6, nő)

Az online tér veszélyei mellett azonban pozitív hatások is megjelentek a fiatalok beszámolóiban. Többen hangsúlyozták, hogy a fiatalok körében való normalizálódása a mentális egészséggel kapcsolatos diskurzusoknak és a stigma lebontása hozzájárult ahhoz, hogy a közösségi médiában is egyre több mentálhigiénés tartalom érhető el. Ezek közérthetően, könnyen befogadható módon kínálnak információt, megküzdési stratégiákat és támogatást a fiatalok számára:

„Amúgy egy nagyon, egyre többet látok ilyen mentálhigiénés oldalt megjeleníteni, és ilyen mindenféle élethelyzetben, meg életkorban így a gyerekek megpróbálnak így akár csak az, hogy hova tud fordulni, meg azt is, hogy milyen mindenféle tippeket. Így látom azt az oldalát is nyilván, hogy negatív, és tudom, hogy ez jóval nagyobb, de én nem tudom, egyre többet kezdtem el látni az ilyen mentálhigiénés oldalakat is.” (FCS6, nő)

A közösségi médiában megjelenő mentális egészséggel kapcsolatos edukatív tartalmakhoz kapcsolódóan egy beszélgetés folyamán felmerült, hogy a fiatal célcsoportok számára befogadhatóbbak az online tartalmak, mint egyéb felületeken történő információnyújtás. Egy felszólaló elmondása alapján sikeres lenne helyi szinten a fiatalokkal kapcsolatos problémákra vonatkozóan online tartalmakon keresztül kommunikálni a lakossággal:

„Ezt akartam mondani, hogy például, hogyha kirakunk egy Instagram Reels-t, vagy TikTok-videót arról, hogy mondjuk, nem tudom, a közös költség növelése hogy hat a lakosságra, vagy nem tudom, igazából az vagy bármiféle fiatalokkal kapcsolatos problémára ilyen megoldási javaslat, akkor szerintem azt sokkal többen megnézik, meg informatívabb.” (FCS2, nő)

Ugyanakkor nem minden fiatal értett egyet abban, hogy a közösségi média a megfelelő hely az edukációra, kerületi lehetőségek és ellátások megosztására. Voltak, akik szkeptikusak maradtak a platformok hitelességével kapcsolatban, különösen akkor, ha a tartalom hivatalos szereplőkhöz, helyi politikusokhoz, esetlegesen szakemberekhez kötődött volna:

„Nem tudom, én ellene vagyok ennek, hogy social médiázzunk mindent. Főleg, hogyha nem tudom, a kerületnek lesz egy ilyen XV TikTokja, az inkább lesz kínos, mint edukatív, mert nem tudom.” (FCS2, férfi)

Más felszólalók is rávilágítottak arra, hogy a hitelesség kérdése nem önmagában a platformtól függ, hanem a tartalom készítőjétől is. A befolyásosabb influenszerek, szakemberek, akik személyesebb hangvétellel, közvetlenebb módon szólnak a fiatalokhoz, sokkal nagyobb eséllyel tudják elérni és meggyőzni a célközönséget, mint a helyi politikusok vagy formális, távolságtartó szakmai szereplők. A közönség elsősorban olyan személyektől fogadja be a mentális egészséggel kapcsolatos tartalmakat, akik hitelesnek, autentikusnak tűnnek, és akik nem felülről lefelé kommunikálnak, hanem közvetlenebb módon:

„Social médiával kapcsolatban én amúgy ténylegesen az, hogy lenne egy ilyen XV. kerületi megmondom mi bajod, nem tudom, [...] ez kicsit érdekes lenne, és nem hiszem, hogy nagyon népszerű. [...] Szerintem most is vannak olyan emberek, akik pszichológusok, vagy pszichiáterek, és elmondják [...] Tehát most is vannak ilyen videók, amiket szerintem így, amikre befogadó, szerintem, a közönség.” (FCS2, nő)

Mindez rávilágít, hogy a fiatalok kifejezetten figyelnek arra, ki az üzenet hordozója. Számukra a közösségi médiában a sikeres edukáció feltétele nemcsak a platform használata, hanem a megfelelő, hiteles személy jelenléte is. Egy helyi politikus vagy ismertebb hivatalos szereplő esetében a fiatalok könnyebben érzékelik az üzenet mögött a formalitást, míg egy közvetlenebb, akár influencersként is működő pszichológus vagy mentálhigiénés szakember személyesebb megszólalásait sokkal szívesebben fogadják be.

A segítő szakemberek szerepe

A mentális egészség kérdésköre egyre nagyobb hangsúlyt kap a fiatalok körében, ugyanakkor a segítségkérés és a rendelkezésre álló lehetőségek tényleges kihasználása továbbra is akadályba ütközik. A fiatalok elmondása alapján a korcsoport tisztában van a különböző támogató szakemberek elérhető ellátásával, viszont a beszélgetések alapján megfigyelhető, hogy a velük kapcsolatos ismereteik gyakran felületesek, és sok esetben bizonytalanok azzal kapcsolatban, hogy milyen pontosan formában és kérdéssel lehetne hozzájuk fordulni:

„Egy ilyen, nem tudom, családsegítő, vagy bármi olyasmivel szerintem simán lehet segítséget onnan kérni.” (FCS4, nő)

A fiatal megszólalásában a hezitálás rávilágít arra, hogy a segítő ellátással kapcsolatos tájékoztatás hiányos, így a fiatalok gyakran feltételezésekre alapozzák döntéseiket, amikor segítségkérésre kerülne a sor. Ez a bizonytalanság meggátolhatja azt, hogy valóban igénybe vegyék ezeket a szolgáltatásokat.

A fiatalok felszólalásai során különösen pozitív példaként emelkedett ki a GYI-ÖK-ön belüli ifjúságsegítők támogató jelenléte. Több fiatal is hangsúlyozta, hogy a szakemberen a formális segítség mellett valós, érzelmi támogatást is nyújtanak

számukra. Egy fiú személyes tapasztalata jól szemlélteti ennek az ellátásnak a fontosságát, főként, ha a család nem nyújt számukra támogató környezetet:

„Mármint nekem volt nagyon sok ilyen, ez az üres gyerekkorom volt, és nekem [az ifjúságsegítők] volt[ak], nem tudom, egy ilyen érzelmi iránytű, mert nem tudom, érzelmi sziget, vagy hívjam, őrangyalok, és az nekem nagyon jó volt.” (FCS2, férfi)

Fiatalok tapasztalatai és ötletei a mentális egészséggel kapcsolatos információszerzéshez kapcsolódóan

A beszélgetések során kirajzolódott, hogy a mentális egészség témaköréhez és ellátásához kapcsolódó információszerzés, érzékenyítés és prevenció mind-mind befolyásolja, hogy a lehetőségek valóban elérhetővé és igénybe vehetővé válnak-e a fiatalok körében.

A közösségfejlesztés szükségessége az iskolákban visszatérő igényként jelent meg több felszólaló körében. Többen hangsúlyozták, hogy az osztályközösségek megerősítése preventív hatással bírhat a bullying ellen, segítve a mentális jólét fenntartását. Pozitív, maradandó példaként említették azokat az élményeket, amikor osztályfőnöki órák keretében közösségépítő gyakorlatokon vettek részt:

„Nálunk régen, ugye vannak ilyen, meg most is vannak érzékenyítések. De régen voltak kifejezetten olyanok, hogy akkor osztályfőnöki órán bejött hozzánk két ember, nem tudom én honnan, mert én már nem emlékszem. És akkor leültünk körbe mondjuk, és akkor mindenkinek kellett mondania egy másik személyről jót, amit szeret benne. Vagy, hogy miért jó, hogy ebbe az osztályba jár, ilyen közösségfejlesztő gyakorlatok, feladatok, játékok voltak. És az szerintem még most is [...] jó ötletnek tartom.” (FCS6, nő)

Ugyanakkor a közösségfejlesztési kezdeményezések értelme megkérdőjelezhetővé válik azokban, a fiatalok beszámolóiban központi jelentőségű esetekben, amikor az iskolai zaklatásokban éppen a pedagógusok jelentek meg bántalmazó szerepben.

Az iskolai érzékenyítő programokkal kapcsolatban vegyes tapasztalatok fogalmazódtak meg az interjúk során. Bár több felszólaló elismerte fontosságukat, többen kritikával illették a hatékonyságukat:

„Az én tapasztalataim alapján általában ezek az érzékenyítő filmek, meg foglalkozások sokszor sajnos az ellenkezőjét érik el a céljuknak, mert akiket nem érdekel, azok ezek után sem foglalkoznak vele [...] Akik meg eddig is odafigyeltek, azoknak meg feleslegesen mutatunk olyan drámai dolgokat, most a saját példám alapján, amikre nem feltétlenül van szükségem, hogy a legszélsőségesebb dolgokat lássam, amikor alapláraton ezzel nincsen problémám?” (FCS1, férfi)

Ehhez a kritikához kapcsolódva egy másik felszólaló rámutatott arra is, hogy a probléma nem feltétlenül az érdeklődés hiányából ered, hanem abból, hogy az üzenetek megfogalmazása nem igazodik a fiatal generáció kommunikációjához:

„Ahhoz meg kell fogni a figyelmet [...] Tehát nálunk is másabb a beszéd, meg tőlünk teljesen lejjebb lévő generációkhoz is teljesen más-hogy kell beszélni ahhoz, hogy lekösse a figyelmet, mert ott vérzik el a dolgok, hogy olyan dologgal próbálunk operálni, és olyan dolgot próbálunk előadni, ami azért nem fog célba érni, mert nem érdekel senkit, mert nem úgy van megfogalmazva. És alapvetően csak át kéne fogalmazni ahhoz, hogy megragadja a figyelmet.” (FCS1, nő)

Ezen felvetéshez szorosan illeszkedve, hogy a fiatalok figyelmének fenntartásához a mentális egészséggel kapcsolatos információszerzéshez kapcsolódóan olyan eszközökre és csatornákra van szükség, amelyeket ők maguk is használnak, egy másik beszélgetés során több fiatal is pozitív példaként említette azt az élményt, amikor egy GYIÖK-eseményen filmnézéssel kötötték össze az edukációt. A vetítést követően szakember vezetésével lehetőség nyílt beszélgetésre, a résztvevők szerint pedig azon megközelítés, hogy egy nem közvetlenül pszichológiai témájú programon keresztül dolgoztak fel olyan fontos kérdéseket, mint az önismeret, segített abban, hogy könnyebben alakuljon ki támogató jellegű párbeszéd.

A felszólalások alapján kirajzolódik, hogy a diákok egy része fontosnak tartja, hogy információt kapjanak az ellátórendszerekről a mentális egészséghez kapcsolódóan, ne csupán iskolaszinten, hanem különböző társszakmák lehetőségeit illetően is:

„Ilyenek nálunk is voltak, hogy osztályfőnökre bejöttek vagy az iskolapszichológus [...] És akkor nálunk mondjuk, volt külön mentálhigiénés érzékenyítés is, hogy elmondták, hogy kihez mehetünk, melyik tanárnak van plusz képzettsége akár rá, vagy ha ők nem érnek rá, akkor hova tudunk fordulni.” (FCS6, nő)

„És egyébként szerintem olyannak, akiben [önbántalmazás] felmerült, lehet, hogy hasznos volt ez a beszélgetés [az osztályban az iskolapszichológussal], és segített, hogy merjen felszólalni ezzel kapcsolatban.” (FCS4, nő)

Többen is hangsúlyozták, hogy a közvetlen kapcsolódási pontok a szakemberekkel, például személyes bemutatkozások, bizalmat tudnak építeni, amely hiányként fogalmazódott meg az iskolapszichológushoz kapcsolódóan a beszélgetések során.

Az információátadás módjával kapcsolatban ehhez kapcsolódóan megosztottak a vélemények. Egyes fiatalok kiemelték, hogy az írásos tájékoztatás nem elég figyelemfelkeltő a fiatalok körében és nem garantált, hogy eljuttatja az információt feléjük, ezek helyett a személyes kapcsolódások nagyobb hatást tudnak elérni:

Vannak az ilyen iskoláknak az izéi is, hogy így a toborzásoknál, hogy oda mint mondjuk, nekünk az IFI FESZT is olyan, hogy így az is egy szinte toborzás is, hogy mondjuk oda is berakni olyan információs, mondjuk, egy információs pultot, vagy valami, hogy mondjuk, az ilyen helyeknek is kéne emberei, hogy tudjanak arról, hogy itt létezik. Szóval így, vagy csak tennének azt, mondjuk, a plakát sem a legjobb megoldás, mert azokat is csak átnézünk rajta. De mégis, hogyha nagyba kiírják, hogy van ilyen, akkor talán az emberek észreveszik. (FCS2, nő)

Mások viszont épp az írásos információátadást tartották hatékonynak, ha az iskola környezetében jól látható helyen jelenik meg, továbbá online formában pedagógus által kerül továbbosztásra. Egy fiatal a saját tapasztalata alapján így nyilatkozott:

De mondjuk az iskolában, ahol szólok, a plakátok, nem tudom, nekünk a suliban úgy van, hogy van egy ilyen... egy iskola négyemeletes, vagy három. Most számoljuk, háromemeletes, és egy nagyon hosszú lépcsőn megy felfelé, és minden lépcsőnél vannak kitéve plakátok. Minden reggel elolvasom, és tudom, milyen plakát hol van. És nagyon sok, ténylegesen hasznos plakát volt. Egyfelől én arról szoktam tájékozódni, és tök jó dolgok vannak ott. Másfelől az osztályfőnök, ő szokott küldeni ki anyagokat, sőt, megosztani osztálycsoportba. És konkrétan az összes lehetőség, amit valaha találok, az majdnem onnan jött, az osztályfőnöktől. Szóval inkább erre feküdnék rá, hogy az iskolában szóló plakátozás. (FCS2, férfi)

A fiatalok eltérően vélekedtek arról, mennyire tartják hozzáférhetőnek az el-látásokkal kapcsolatos információkat. Többen is hangsúlyozták, hogy nem első-sorban az információk elérhetőségével van probléma, hanem azzal, hogy sokan nem keresnek aktívan utánuk. Egy résztvevő így fogalmazott:

Szerintem nem is az elérhetőségükkel van a probléma, hanem hogy igazából az emberi lustasággal. Mert, ha valakinek tényleg szüksége van rá, mert egy olyan szinten van, vagy csak beszélgetni akar, vagy valamit, az fölmeleg most már az internetre, utána tud nézni és tud keresni. (FCS4, férfi)

Ezt a gondolatot több fiatal élesebben fogalmazta meg, hangsúlyozva a diákok együttműködési hajlandóságának fontosságát:

„A fulladó embert csak akkor lehet megmenteni, ha ő is hagyja magát (...) ha mi próbáljuk mutatni a fiataloknak, hogy van ilyen, de ők nem nyújtják a kezüket, akkor nem lehet segíteni azon, aki nem akarja a segítséget.” (FCS5, férfi)

„Moderátor: Tehát akkor több edukáló tartalom se lenne rossz?”

Nő 1: De, persze nyitott közönség is kell hozzá.” (FCS2)

Legfőbb tanulságok

Szabadidő, leterheltség és a passzív időtöltés dilemmája

A helyi fiatalok életét – akár tanulókról, akár már dolgozókról van szó – alapvetően az iskolai leterheltség és a folyamatos megfelelési kényszerek határozzák meg. Az oktatási rendszerrel kapcsolatos visszajelzésekből kirajzolódik, hogy a tanulás, a dolgozatok és vizsgák mellett kevés idő és energia marad a tényleges szabadidős, feltöltő, közösségi tevékenységekre. Emiatt a fiatalok többsége a szabadidejét elsősorban passzív, otthon végezhető tevékenységekkel (például online térben, tévénézéssel, digitális játékokkal) tölti, és sokkal ritkábban kapcsolódik be szervezett, közösségi programokba vagy sportol rendszeresen. Ezzel együtt megjegyzendő, hogy az online időtöltés számos fiatal számára nem magányos tevékenység, a digitális térben barátaikkal együtt vannak jelen.

Ezzel együtt népszerű és sokak által igényelt lehetőség a sport, aminek erősebb infrastrukturális kereteit is többen szívesen látnák, valamint a passzív időtöltések között, úgy tűnik, népszerűvé kezd válni az olvasás is.

Közösségi terek, szórakozási lehetőségek szűkössége

A kutatás egyik legfontosabb tanulsága, hogy a XV. kerületi fiatalok számára a valódi, élő közösségi és szórakozási lehetőségek erősen korlátozottak. Bár a kerületben működik néhány ifjúsági intézmény és szervezet, ezek elérésében, ismertségében, vagy programjaik kínálatában sok a hiányosság. A fiatalok többsége hiányolja a nyitott közösségi tereket, amelyek nemcsak strukturált programokat, hanem kötetlen, bejelentés nélküli együttlétet is lehetővé tennének számukra.

A fiatalok szabadidős preferenciáiban jól látszik a plázázás, kávézóba járás, illetve a magánélethez kötött időtöltés viszonylagos népszerűsége – miközben a klasszikus kulturális vagy közösségi események (múzeum, színház, közösségi klubok) látogatottsága nagyon alacsony. A helyi döntéshozók és szakértők szerint ez részben az intézményi háttér és a programkínálat hiányosságaira vezethető vissza, részben pedig arra, hogy a fiatalok a maguk szervezte, rugalmas programokat részesítik előnyben. Sokan kiemelték, hogy egy minőségi, kulturált, mégis laza ifjúsági szórakozóhely vagy fiatalos lakónegyed is hiányzik a kerületből.

Digitális eszközhasználat: egyszerre előny és veszélyforrás

A fiatalok életében domináns szerepet tölt be a digitális világ. Az online jelenlét, a közösségi média, a mobiltelefonok és számítógépes játékok mindennapi szintű használata mára alapvető életformává vált. Ez azonban ambivalens következményekkel jár: egyrészt segíti a kapcsolattartást, gyors információszerzést, önkifejezést, másrészt viszont egyre többen érzik, hogy az online tér beszippantja, frusztrálja, és elszigeteli őket. A túlzott digitális eszközhasználat gyakran a szabadidő passzív, rutinszerű eltöltését eredményezi.

Ugyanakkor biztató, hogy a fiatalok jelentős része – reflektáltan – igényt tart a tudatosabb, önszabályozott digitális eszközhasználatra, és pozitív alternatívaként tekint például az olvasásra. Ez lehetőséget ad arra, hogy a jövőben a fiatalokat célzó közösségi, kulturális és fejlesztő programok – akár a digitális önszabályozás vagy tudatos médiahasználat témájában – nagyobb hangsúlyt kapjanak.

Egészségi magatartás: dohányzás, energiatital, szerhasználat

A kutatás egyik meglepő, ugyanakkor aggasztó eredménye, hogy a fiatalok körében kifejezetten elterjedt a dohányzás, a rendszeres kávé- és energiatital-fogyasztás. Ezek a szokások már a 14–15 éves korosztályban is általánosak, és főként a stressz, fáradtság, társas nyomás vagy a „felnőtté válás” jeleként jelennek meg. Bár az illegális szerhasználat inkább a 18 év felettiekénél válik jellemzővé, a szakemberek szerint a középiskolás korosztályban sem ismeretlen.

Az egészségi magatartások vizsgálata rámutat arra is, hogy az egészséges életmód, a prevenció, valamint az egészségfejlesztő programok nem, vagy csak korlátozottan elérhetők a helyi fiatalok számára. Ezért a jövőben kiemelt hangsúlyt kell kapnia minden olyan kezdeményezésnek, amely alternatívákat kínál a káros szokások helyett, és vonzóvá tudja tenni a tudatos egészségmagatartást.

Mentális egészség: stigmatizáció, szakemberhiány és zaklatás

Az egyik legsúlyosabb társadalmi probléma a mentális egészséghez kapcsolódó stigmatizáció, az aluldiagnosztizált problémák és a támogatás hiánya. A fiatalok egy jelentős része rendszeresen tapasztal magányt, szorongást, céltalanságot vagy a jövőtől való félelmet – miközben kevesen fordulnak szakemberhez, pszichológushoz. Ennek fő okai között szerepel a mentális egészséggel kapcsolatos közösségi megbélyegzés, az alacsony bizalmi szint, különösen az iskolapszichológusokkal kapcsolatos negatív tapasztalatok, és az is, hogy a kerületben jelenleg kevés elérhető szakember, támogató szolgáltatás működik.

A zaklatás – akár iskolai, akár online, akár otthoni környezetben – szintén gyakori tapasztalat, amely súlyosan érinti az érintett fiatalokat. A bullying, ki-közösítés vagy akár tanári részről érkező bántalmazás nemcsak önértékelési problémákhoz, hanem hosszabb távú lelki terheltséghez vezethet, amit gyakran nincs hova „levezetni”, megbeszélni.

Részvétel, vélemény, döntéshozatal

A fiatalok kevés lehetőséget látnak arra, hogy ténylegesen befolyásolják a kerület közéletét, közügyekbe beleszóljanak, vagy részt vegyenek az őket érintő döntésekben. Bár vannak formális lehetőségek (ifjúsági önkormányzat, egyes civil fórumok), ezek működésével, ismertségével és elérhetőségével sok fiatal elégedetlen. Erős igény mutatkozik az aktívabb, bevonóbb kerületi ifjúságpolitikára, amely nemcsak szolgálat, hanem valódi partnerként tekint a fiatal generációkra.

Fejlesztési javaslatok, szakmai és döntéshozói oldal

Az ifjúsági szakemberek is megerősítették: csak komplex, egymásra épülő beavatkozásokkal lehet érdemi változást elérni. Fontos a közösségi terek, programok és szórakozási lehetőségek bővítése, a lakhatási és munkavállalási esélyek javítása, az egészségfejlesztő és mentálhigiénés szolgáltatások elérhetővé tétele. Ugyanígy szükséges, hogy a fiatalok részvételi lehetőségeit bővítse a kerület, akár saját projektötleik megvalósításának támogatásával, akár a döntéshozásba való bevonás erősítésével.

Záró gondolat

A XV. kerület fiataljai egyszerre élnek az online tér lehetőségeivel és kihívásaival, szembesülnek anyagi és lelki bizonytalanságokkal, miközben keresik azokat a közösségi tereket, programokat, amelyek segítenék őket az önállósodásban, lelki egészségük megőrzésében, és a kerülethez való kötődésben. Az előttünk álló legfontosabb feladat: biztonságos, nyitott, befogadó és élhető helyi ifjúsági közeg kialakítása – amelyben a fiatalok nem csak ellátottak, hanem aktív, kreatív, önmagukat is formáló résztvevők lehetnek.

SWOT-analízis

Erősségek	Gyengeségek
A Pólus Center kiemelt jelentősége a szabadidőtöltésben	Viszonylag alacsony elemszám, az állami iskolák kimaradtak
Sportpályák jó elérhetősége, a sport fontos szerepe	A kerületi szórakozási lehetőségekkel való elégedettség nagyon alacsony
Az olvasás megítélése nagyon pozitív	A fiataloknak szóló közösségi helyek ismertsége alacsony
A Csokonai Rendezvényház ismertsége magas	Kevés fiatal érnek el az önkormányzati rendezvények
A GYIÖK a hozzá kötődő fiatalok számára fontos közösségi és információs tér	A helyi közügyek iránti érdeklődés alacsony
Viszonylag sok fiatal mentális egészsége megfelelőnek tűnik	Magas a dohányzó fiatalok aránya, a szerhasználat problémának tűnik
A család és a baráti kör erős lelki támasz sokak számára	Erős iskolai leterheltség, ami szabadidőt és mentális egészséget is érint
	A GYIÖK zártságának percepciója
	A Kikötő többek számára negatív jelentéssel bír
	Sok fiatal jellemző a bizonytalanságérzet, generációs konfliktusokkal
	A környezetvédelmi intézkedések láthatósága alacsony
	A mentális egészség témája még mindig stigmatizált, különösen fiúknál alacsony a bizalom a szakemberek felé
Lehetőségek	Veszélyek
Nagy az igény több/jobb szabadidős, szórakozási lehetőségre	A nem helyi fiatalok kiesnek a szolgáltatásokból
A fiatalok még erősebb bevonása a közéletbe	Iskolai leterheltség miatt nehéz elérni a fiatalokat szabadidőben
Nagy az igény sportolási lehetőségekre	A lányok jobban kitettek a bullyingnak (fiúkat is érinti)
Sok fiatal maga is érzi a túlzott telefonhasználat problémáját	Akik nem a kerületi oktatási intézményeket látogatják, azoknak a véleményét nem ismerjük
Közösségi terek ismertebbé és vonzóbbá tétele	Akik a kerületi Tankerületi Központ által felügyelt oktatási intézményeket látogatják, azoknak a véleményét nem ismerjük.
Környezetvédelem fontosságát kevesen kérdőjelezik meg	
Környezetvédelmi intézkedések láthatóbbá tétele, fiatalok bevonása	
Lakhatás támogatása, közösségi terek fejlesztése	

